Festival van Vlaanderen - Antwerpen 2003

Philippus de Monte (1521-1603)

en de Habsburgse hoven

Festival van Vlaanderen - Antwerpen

PROGRAMMA 2003

Leidraad bij Laus Polyphoniae

Philippus de Monte en de Habsburgse hoven

AFBEELDING OP DE KAFT:

Philippus de Monte (1521-1603)
portret uit de 19de eeuw van een onbekend schilder
naar een gravure van Raphaël Sadeler uit 1594
Conservatorio di Musica San Pietro a Majella di Napoli
Foto: Wim Claus

PROGRAMMABOEK:

Redactie en samenstelling: Griet Plets
Correcties: Lut Van der Eycken
Eindredactie: Lieve Schaubroeck
Omslagontwerp en grafisch concept: Vaes Grafische Producties BVBA, Overpelt
Druk: Drukkerij Vaes, Overpelt
Wettelijk depot: D/2003/1744/1

Inhoudstafel

Festivalorganisatie 5
Subsidiënten en sponsors 8
Woord vooraf, *Eric Antonis* 9

LAUS POLYPHONIAE (23 – 31 augustus) 11

Algemene artikels

De muziek en het muziekleven aan de Habsburgse hoven in Oostenrijk in de tweede helft van de 16de eeuw, *Ignace Bossuyt* 15
Interview met artist in residence Rinaldo Alessandrini, *Xavier Vandamme* 27
Dag aan dag 32

Randactiviteiten in samenwerking met Musica en de Alamire Foundation

Inleidingen op de avondconcerten 36
Workshops, een open repetitie, een interview en een lezing 37
Rondetafelgesprekken 40
International Young Artist's Presentation – Historical Wind Instruments 43
Internationaal colloquium Philippus de Monte 64
Cirkels: een zomerproject voor jongeren 66
Festivalcafé 67

Concerten

ZA 23.08 nr.1 Concerto Italiano, La Zanetta & Oltremontano 71
ZO 24.08 nr.2 Polyfolie 93
ZO 24.08 nr.3 Gesualdo Consort Amsterdam 103
ZO 24.08 nr.4 Gesualdo Consort Amsterdam 109
ZO 24.08 nr.5 Capilla Flamenca & Oltremontano 119
ZO 24.08 nr.6 Doron David Sherwin, Jan Van Outryve & Kris Verhelst 129

MA 25.08 nr.7 Romanesque 135
MA 25.08 nr.8 Concerto Italiano 149

DI 26.08 nr.9 Capilla Flamenca 157
DI 26.08 nr.10 A Sei Voci 169
DI 26.08 nr.11 Toonmoment workshop meerkorige muziek 175

Inhoudstafel

WO 27.08	nr.12	Marnix De Cat & Bl!ndman Kwartet	179
WO 27.08	nr.13	Concerto Italiano	189
DO 28.08	nr.14	Egidius Kwartet	199
DO 28.08	nr.15	Finale International Young Artist's Presentation	209
DO 28.08	nr.16	Currende & Concerto Palatino	211
VR 29.08	nr.17	Mezzaluna	225
VR 29.08	nr.18	La Venexiana	233
VR 29.08	nr.19	The Seven Saints	243
ZA 30.08	nr.20	Christine Maria Rembeck, Christopher Kale, Maurice van Lieshout, Susanne Braumann & Pieter-Jan Belder	255
ZA 30.08	nr.21	Muziektheaterproductie Cirkels	265
ZA 30.08	nr.22	Muziektheaterproductie Cirkels	265
ZA 30.08	nr.23	Huelgas Ensemble	271
ZA 30.08	nr.24	Liber unUsualis	283
ZO 31.08	nr.25	Toonmoment workshop De brieven van De Monte	301
ZO 31.08	nr.26	Weser-Renaissance	305
ZO 31.08	nr.27	Cantus Cölln	317

Info

Plaatsbespreking	334
Samenwerkende Vereniging Festival van Vlaanderen	335
Laus Polyphoniae 2004-2007	335
music@venture 2003	336
Concerten Oude Muziek 2003-2004	338
Stadsplan	340
Lijst van adverteerders	341
Uitgevoerde werken	342
Wie? Wat? Waar? Wanneer?	347

Festivalorganisatie

VZW FESTIVAL VAN VLAANDEREN-ANTWERPEN

Voorzitter

Eric Antonis	schepen voor cultuur, bibliotheken en monumentenzorg, stad Antwerpen

Ondervoorzitter

Michaël Scheck	eredirecteur Koninklijk Vlaams Conservatorium Antwerpen

Penningmeester

Hugo de Ruijter	erestadssecretaris, stad Antwerpen

Leden

Pieter Andriessen	voormalig nethoofd VRT-Klara
Jan Boulogne	directeur UNIZO
Jacques De Haes	afgevaardigd-bestuurder-secretaris Activiteitenorganisatie Elzenveld
Luc Denys	coördinator cultuur, stad Antwerpen
Peter Galliaert	gedelegeerd bestuurder nv Vooruitzicht
Frank Geudens	bestendig afgevaardigde, provincie Antwerpen
Maria Hofman	eredirecteur dienst financiën, stad Antwerpen
Ludo Helsen	bestendig afgevaardigde, provincie Antwerpen
Corneel Masson	bestendig afgevaardigde, provincie Antwerpen
Luc Muylaert	beheerder Nationale Bank, bijbank Antwerpen
Erwin Pairon	schepen voor milieu, groenvoorziening, afvalbeleid, bevolking en ontwikkelingssamenwerking, stad Antwerpen
Joris Sels	bestuursdirecteur Sport en Cultuur, stad Antwerpen
Juul Stryckers	bestuurslid stedelijke Culturele Raad, Antwerpen
Hilde Uitterlinden	voormalig gemeenteraadslid, stad Antwerpen
Dirk Van der Cruysse	hoogleraar Universiteit Antwerpen
Hilda Vienne	gemeenteraadslid, stad Antwerpen

Festivalorganisatie

ADVIESCOMMISSIE

Voorzitter

Kamiel Cooremans	eredirecteur Koninklijk Vlaams Conservatorium

Leden

Herman Baeten	directeur Musica
Willy Clijmans	muziekrecensent
Jeanine Lambrechts-Douillez	ereconservator, stad Antwerpen
Luc Leytens	eresecretaris-generaal Jeugd en Muziek-Vlaanderen
René Pandelaers	gewezen medewerker Rubenshuis
Reinder Pols	dramaturg Koninklijke Muntschouwburg
Jan Raes	intendant de Filharmonie
Michaël Scheck	eredirecteur Koninklijk Vlaams Conservatorium Antwerpen
Els T'Seyen	producer VRT-Canvas
Koen Uvin	producer VRT-Klara

DE FESTIVALPLOEG

Wim Claus	zakelijk leider
Stan De Bruyn	technicus Sint-Augustinuskerk
Richard Meunier	technicus Sint-Augustinuskerk
Lutgart Moens	productieassistent
Griet Plets	publicatieverantwoordelijke
Lieve Schaubroeck	directeur
Marc Snelders	boekhouding
Suzanne Van Bree	pers en promotie
Patrick Vandergeten	productieassistent

GASTRONOMIE OP NIVEAU

Carpe Diem

CARPE
DIEM

Carpe Diem n.v.

JAN WIRIX

RIETMUSWEG 87 3700 TONGEREN TEL. 012/23 53 65 FAX 012/23 10 94

HUIS DE CORSWAREM MAASTRICHTERSTRAAT 65 3500 HASSELT TEL. 011/85 90 60 FAX 011/85 90 61

info@carpediemnv.be - www.carpediemnv.be

Subsidiënten en sponsors

MET DE STEUN VAN

Ministerie van
de Vlaamse Gemeenschap,
Administratie Cultuur

MEDIASPONSORS

LOGISTIEKE SPONSORS

DRUKKERIJ STOCKMANS NV

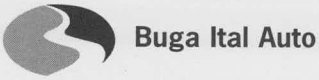

Woord vooraf

Na de drukte van Antwerpen 93 Culturele Hoofdstad kwam Lieve Schaubroeck me opzoeken met een ontwerpdossier over Laus Polyphoniae. Het toenmalige stadsbestuur had de toelating gegeven om naar aanleiding van het congres van de International Musical Society, dat ter ere van de herdenking van Orlandus Lassus in Antwerpen plaatsvond, een themafestival te organiseren. Haar plan was echter ambitieuzer, het dossier omvatte reeds een overzicht voor tien jaar, tot 2003, wat op veel scepsis werd onthaald.

Op dat moment kon ik niet vermoeden dat ik schepen voor cultuur en voorzitter van de vzw Festival van Vlaanderen-Antwerpen zou worden en in de bevoorrechte positie zou verkeren om jaar na jaar dit festival mee te maken en te zien groeien. Reeds bij de eerste editie werd dit nieuwe festival bejubeld door zowel de pers als het publiek, zodat de uitvoering van het eens zo ambitieuze plan snel een evident gegeven werd. Ik herinner me nog levendig thema's als de Antwerpse muziekdrukkers (1995), I Fiamminghi in Italia (1996), Johannes Ockeghem (1997), Música Ibérica (1998), Music for Sir Anthony (1999), De eerste polyfonisten (2000), Josquin Desprez (2001) en Musica Britannica (2002). Kennismakingen met boeiende muzikale persoonlijkheden als Anthony Rooley, Paul Van Nevel, Jordi Savall, Konrad Junghänel, Pedro Memelsdorff, The Hilliards en Jos van Immerseel liggen me als het ware nog vers in het geheugen.

Vandaar dat ik zeker uitkijk naar de tiende editie van Laus Polyphoniae, gewijd aan Philippus de Monte en de Habsburgse hoven. Met de Italiaanse dirigent en klavecinist Rinaldo Alessandrini werd opnieuw een zeer grote naam en een veelzijdige persoonlijkheid aangetrokken. Ik ben er vrij zeker van dat ons weer een onvergetelijke editie van Laus Polyphoniae te wachten staat.

Vorig jaar sprak ik de wens uit dat de inspanningen die al die jaren door de ploeg van het Festival van Vlaanderen-Antwerpen worden geleverd, beloond zouden worden met een subsidieverhoging. Met enige fierheid kan ik u bevestigen dat ons inderdaad vanaf dit jaar een substantiële verhoging door de Vlaamse Gemeenschap werd toegekend. Laus Polyphoniae wacht ongetwijfeld nog een grote toekomst! Bovendien, zoals eerder werd aangekondigd, kunnen we nu – weliswaar slechts om de twee jaar – van start gaan met het tweede festivalluik music@venture, gewijd aan hedendaagse muziek.

Ook ben ik zeer verheugd dat, ondanks de besparingen en de moeilijke politieke situatie in Antwerpen, de werken aan Augustinus volgens plan worden uitgevoerd. Het nieuwbouwgedeelte heeft het afwerkingsstadium bereikt. De laatste fase van de werken, bestaande uit de renovatie van het kerkinterieur en de inplanting van de technieken voor verwarming en acclimatisatie, zal in september van start gaan. Verwacht wordt dat in het najaar van 2005 Augustinus uiteindelijk zijn deuren kan openen als een volwaardige concertzaal.

Nu vraag ik in de eerste plaats uw aandacht voor het indrukwekkende programma dat Laus Polyphoniae deze zomer voorstelt rond de Vlaamse polyfonist Philippus de Monte. Het doet me ook veel genoegen dat we kunnen rekenen op een relatief grote en nog

steeds groeiende kern trouwe festivalbezoekers. Verheugd ben ik ook te kunnen vaststellen dat er steeds aandacht wordt geschonken aan de interessesfeer van kinderen en jongeren.

De concerten van Laus Polyphoniae worden voorts omlijst door inleidingen, open repetities, rondetafelgesprekken en een wedstrijd voor jong aanstormend talent, met Barthold Kuijken als coach. Verder kan u in het festivalcafé terecht voor een hapje en een drankje en zijn er ook cd's te koop. Bovendien is dit de uitgelezen ontmoetingsplaats voor muzikanten en festivalbezoekers.

Ten slotte wens ik u een aangename muzikale reis door de polyfonie van de Habsburgse hoven. Het belooft alvast een verrijkende ervaring te worden.

Eric Antonis
Voorzitter van de vzw Festival van Vlaanderen-Antwerpen
Schepen voor cultuur, bibliotheken en monumentenzorg

Festival van Vlaanderen-Antwerpen

LAUS POLYPHONIAE

23 - 31 augustus 2003

Festival
van
Vlaanderen
Antwerpen

Philippus de Monte en de Habsburgse hoven

Festivalsecretariaat:
Centrum Elzenveld
Lange Gasthuisstraat 45
24 - 31 augustus: 10.00 - 17.00 uur

TOCCATA

eine neue Zeitschrift für Alte Musik

In neuem Gewand - durchgehend vierfarbig, großformatig (A4), reich bebildert - präsentiert sich seit November 2002 die Zeitschrift **„Toccata-Alte Musik aktuell".**

Interviews, Portraits, Hintergrundberichte, Nachrichten, CD-Neuheiten, CD-Rezensionen, Buch- und Notenrezensionen, Konzert- und Festivalberichte, Konzerttermine geben Einblick in die Alte-Musik-Szene.

Fordern Sie Ihr kostenloses Probeexemplar an:

Pro Musica Antiqua
Postfach 10 08 30
93008 Regensburg

Tel.: 09 41 / 5 26 87
Fax: 09 41 / 5 30 94

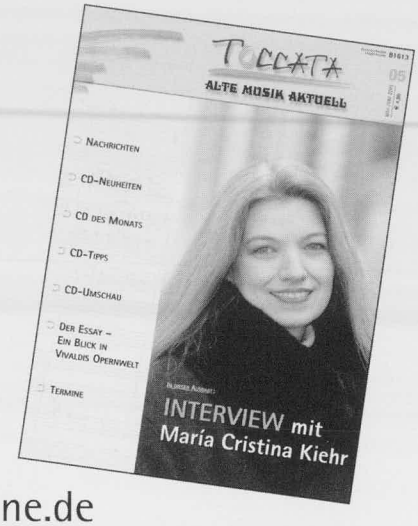

e-mail: pro.musica.antiqua@t-online.de
Internet: www.promusicaantiqua.de

Algemene artikels

Philippus de Monte (1521-1603), gravure van Raphaël Sadeler uit 1594, Prentenkabinet, Museum Plantin Moretus, Antwerpen

De muziek en het muziekleven aan de Habsburgse hoven in Oostenrijk in de tweede helft van de 16de eeuw

De Nederlandse polyfonisten aan de Habsburgse hoven

In 1568 verscheen in Venetië een prestigieuze, vijfdelige verzameling Latijnse motetten onder de titel *Novus Thesaurus Musicus* (Nieuwe Muzikale Schatkamer). Deze monumentale muziekdruk was het initiatief van de Italiaanse industrieel Pietro Giovanelli (Petrus Jonellus), die de uitgave op eigen kosten realiseerde als een monument ter ere van de Habsburgers. De eerste vier delen bevatten meer dan tweehonderd Latijnse motetten, hoofdzakelijk van componisten die verbonden waren (geweest) aan een van de Habsburgse hoven in Oostenrijk of die er goede contacten mee onderhielden. Het vijfde deel van deze Thesaurus verdient een speciale vermelding omdat het nagenoeg exclusief is gewijd aan huldemotetten ter ere van de Habsburgers: keizer Ferdinand, die zijn broer Karel V was opgevolgd en in 1564 overleed, werd er bedacht met enkele elegieën; zijn zoon keizer Maximiliaan II, evenals zijn beide broers, de aartshertogen Ferdinand van Tirol en Karel van Stiermarken, werden er in humanistische verzen bejubeld; en ook verwanten door huwelijk kwamen aan bod, zoals de hertogen Albrecht van Beieren, de broodheer van Orlandus Lassus, en Alfonso II d'Este van Ferrara, aan wie Adriaan Willaert, de Vlaamse kapelmeester aan San Marco in Venetië, in 1558 zijn bundel *Musica Nova* had opgedragen.

Na de dood van de Bourgondische hertog Karel de Stoute in 1477, in de slag van Nancy, waren de Habsburgers de politieke en culturele erfgenamen van de Bourgondiërs geworden dankzij het huwelijk van Maria van Bourgondië, de dochter van Karel, met de Habsburgse hertog Maximiliaan, die in 1493 keizer werd. Met Maximiliaan kreeg de polyfonie van Vlaamsen huize vaste voet in het Duitse taalgebied, dankzij de aanwerving van Heinrich Isaac als zijn hofcomponist. Van toen af aan werden de Habsburgers de ware hoeders van deze roemrijke muzikale traditie, zowel in de Duitse gebieden als in Vlaanderen en Spanje. Met Filips de Schone, de zoon van Maximiliaan die met de Spaanse prinses Johanna – bijgenaamd de Waanzinnige – huwde, begon de dominantie in Spanje, die door Filips' zoon Karel V en diens zoon Filips II werd voortgezet. Muzikaal kwam die dominantie tot uiting in de oprichting van een 'capilla flamenca', die exclusief bestond uit zangers afkomstig uit de Nederlanden. Tot de bekendste namen uit deze hofkapel, die keizer Karel op zijn reizen begeleidde, behoorden Nicolas Gombert en Thomas Crequillon. Ook de Oostenrijkse tak droeg de Nederlandse polyfonie in het hart. Karels broer, de latere keizer Ferdinand I, wierf in 1527 de Bruggeling Arnold von Bruck als kapelmeester aan. Von Bruck bleef tot 1545 in dienst en werd opgevolgd door de Gentenaar Petrus Maessens. Ferdinands zoon Maximiliaan (II), die in 1564 zijn vader als keizer opvolgde, nam in 1554 de West-Vlaming Jacobus Vaet in dienst. Dat de keizer zijn kapelmeester bijzonder waardeerde, blijkt uit zijn dagboek waarin hij Vaets overlijden op 8 januari 1567 noteerde. In 1568, het jaar van de uitgave van de *Novus Thesaurus Musicus*, begon aan het keizerlijke hof een muzikaal stabiele periode met de aanwerving van Philippus de Monte, die er bleef tot aan zijn dood op 82-jarige leeftijd. Hij overleed op 4 juli 1603 in Praag, de stad waarheen Maximiliaans zoon en opvolger Rudolf II zijn hofhouding had verplaatst. Hoewel het aantal Italianen aan het hof na de eeuwwisseling gevoelig toenam, bleven de Nederlandse polyfonisten toch nog enige tijd prominent aanwezig. Zo ook de Luikenaar Lambert de Sayve, die in 1612, na vijftig jaar dienst bij diverse leden van de Habsburgse dynastie, kapelmeester werd van keizer Matthias. Die was de broer en opvolger van Rudolf en had zich opnieuw in Wenen gevestigd. Lambert de Sayve stierf in 1614.

De muziek en het muziekleven aan de Habsburgse hoven in Oostenrijk in de tweede helft van de 16de eeuw

Maximiliaan II (1527-1576), Gemäldegalerie Ambras, Kunsthistorisches Museum, Wenen

In navolging van het keizerlijke hof bleven ook de broers van Maximiliaan, de aartshertogen Ferdinand van Tirol en Karel van Stiermarken, verknocht aan de polyfonie uit de Nederlanden. Zij richtten een eigen hofkapel op waarvoor ze zangers en musici uit de Lage Landen rekruteerden. Ferdinand van Tirol, die eerst stadhouder van Bohemen was en er al in Praag een eigen hofhouding met musici op nahield, verhuisde na de dood van zijn vader Ferdinand in 1564 naar Innsbruck als heerser over Tirol en de erflanden. Over zijn kapelmeester Guillaume Bruneau is weinig bekend en evenmin is er muziek van deze componist bewaard. Des te boeiender is de figuur van Alexander Utendal, wellicht een Oost-Vlaming, die eerst als zanger en dan als vicekapelmeester en muziekleraar van de kapelknapen fungeerde, tot hij in 1581 vroegtijdig overleed. Hij werd opgevolgd door Jacob Regnart, de bekendste van vijf broers uit een muzikaal getalenteerde familie uit Dowaai (Douai in het huidige Noord-Frankrijk). Die was toen al vicekapelmeester aan het keizerlijke hof onder Philippus de Monte. Toen aartshertog Ferdinand in 1595 overleed, nam Regnart, die in 1583 in Innsbruck tot kapelmeester was bevorderd, zijn vroegere functie bij De Monte weer op. Het aantal namen van componisten uit de Nederlanden die aan de Habsburgse hoven de traditie van kwalitatief hoogstaande polyfonie hoog hielden, is legio. Ook Karel van Stiermarken blikte aanvankelijk in de richting van de Nederlanden voor zijn hofkapel in Graz: Johannes de Cleve werd kapelmeester in 1564, maar in 1568 volgde de Italiaan Annibale Padovano hem op, het begin van de invasie van Italiaanse musici aan het hof in Graz.

De muziek en het muziekleven aan de Habsburgse hoven in Oostenrijk in de tweede helft van de 16de eeuw

Het muziekleven aan de Habsburgse hoven in Oostenrijk

Tussen de hoven onderling werden geregeld zangers en componisten uitgewisseld: de mobiliteit van de musici was uitzonderlijk flexibel! Velen bleven wel vanaf hun jeugd trouw aan de Habsburgers: Alexander Utendal bijvoorbeeld begon zijn opleiding als koorknaap in het thuisland aan het hof van Maria van Hongarije, de zuster van keizer Karel en landvoogdes der Nederlanden. Toen zij in 1556, na het aftreden van haar broer, naar Spanje verhuisde, ging een deel van de hofkapel mee, onder meer Utendal. Bij haar overlijden in 1558 werd haar kapel ontbonden. Verdere gegevens over Utendal ontbreken tot hij in 1564 als zanger werd aangeworven door aartshertog Ferdinand, die in 1555 bij zijn tante Maria van Hongarije in Brussel op bezoek was geweest en er ongetwijfeld met haar hofkapel had kennisgemaakt. In een brief uit 1580 vermeldde Utendal dat hij "von Jugent auf dem Hause Osterreich gedient" had. Deze brief hield verband met de vraag of hij kapelmeester kon worden aan het (protestantse...) hof in Dresden, wat hij afwees. De regerende vorsten waren er steeds op uit de beste musici aan hun hof te engageren, zodat zij geregeld probeerden zangers en componisten van elkaar af te snoepen. Uiteraard was ook Orlandus Lassus, kapelmeester aan het Beierse hof in München en de beroemdste componist van die tijd, fel gegeerd! Rond 1570 vreesde men er in München een tijdlang voor dat de Franse koning Karel IX hem in dienst zou nemen, vooral toen Lassus aan het Franse hof voor een bezoek werd uitgenodigd. Ook in Dresden was Lassus in 1580 een van de kandidaten, zoals verder ook Anton Gosswin, Jacob Regnart en Balduin Hoyoul – net als Utendal componisten uit de Zuidelijke Nederlanden. Uiteindelijk werd het een Italiaan, Giovanni Battista Pinello, die aan de Innsbruckse hofkapel verbonden was geweest. Het moet in die tijd een constant va-et-vient zijn geweest van musici die van hof naar hof verhuisden. Dit verklaart de snelle verspreiding van het repertoire, dat de Habsburgse (en andere) hoven onderling uitwisselden en ook bij componisten bestelden. De contacten werden ook geïntensifieerd door politieke bijeenkomsten, huwelijksplechtigheden en staatsbezoeken, die vaak werden opgeluisterd met speciaal voor de gelegenheid gecomponeerde werken. De meeste leden van het Habsburgse huis werden geregeld bedacht met een compositie ter hunner ere. Vanzelfsprekend waren de opdrachten van muziekuitgaven vaak gericht aan de vorst uit wiens hand de componist moest eten. Dedicatiebrieven waren doorgaans in een stereotiepe, zeer onderdanige taal opgesteld, waarbij de componist zijn 'allergeringste vruchten' aanbood, uit dankbaarheid voor verkregen gunsten maar ook in de hoop de verdere steun van de broodheer te genieten en wellicht ook enig financieel voordeel of geschenken in natura te bekomen. Orlandus Lassus ontving van keizer Maximiliaan in 1570 een geldsom voor composities die hij hem bij een bezoek aan Praag had overhandigd en in 1573 werd hij vereerd met een gouden ketting, waarmee hij op een van zijn portretten staat afgebeeld.

Dat het de hofmusici niet altijd voor de wind ging, blijkt uit talrijke smeekschriften om uitbetalingen van achterstallig loon of om een supplementaire gunst. Van Alexander Utendal is een verzoekschrift bekend waarin hij zich beklaagde over zijn slechte financiële situatie en zelfs om ontslag verzocht indien hij geen loonsverhoging of "andere Gnade" kreeg. De kapelmeester of zijn vervanger had overigens niet alleen voor zichzelf en zijn gezin te zorgen, maar stond ook in voor de koorknapen, die vaak bij hem inwoonden. Hij ontving daarvoor maandelijks een vaste som, onder meer voor hun kleding, maar de hofkas diende geregeld bij te passen "aus Gnaden und keiner Gerechtigkeit", zoals ietwat ironisch in de officiële documenten staat genoteerd: het was een cadeau en eigenlijk had de aanvrager er geen recht op! De kapelknapen kregen dagelijks onderricht, onder meer in godsdienst en Latijn, maar uiteraard vooral in de muziek. Een interessant document is het kapelreglement van het hof van aartshertog Ferdinand uit het jaar 1565. Hieruit blijkt dat de kinderen elke

De muziek en het muziekleven aan de Habsburgse hoven in Oostenrijk in de tweede helft van de 16de eeuw

Ferdinand I (1503-1564), Gemäldegalerie Ambras, Kunsthistorisches Museum, Wenen

dag onderricht kregen "im Singen, Contrapunkt und Componiren", wat wijst op de grondigheid van het muziekonderwijs: al van jongs af aan werden ze getraind in de complexe technieken van de kunst van de polyfonie, niet alleen om die te kunnen zingen maar ook om die zelf te kunnen schrijven. Aangezien de uitvoeringen van geestelijke en profane polyfonie technisch veeleisend waren, werd er elke dag gerepeteerd. Het kapelreglement vermeldt het dagelijkse instuderen door de zangers van "neuen und alten Messen, Muteten und andere derley ungewöhnlichen, frembden und schweren Gesanken en Stucken" (nieuwe en bekende missen, motetten en andere, gelijkaardige ongebruikelijke, vreemde en moeilijke gezangen en composities). Indien nodig, "wann es die Notturft erfordert", waren er supplementaire repetities voorzien. Tweemaal per week was er een gezamenlijke repetitie van zangers en instrumentalisten, die tot doel had het samenspel te bevorderen bij de muziek die de komende dagen uitgevoerd moest worden. Muziekuitvoeringen door de hofkapel en de hofmusici waren voorgeschreven "zu Kirch, vor der Tafel oder in der Chamer", dus tijdens de liturgische diensten, tijdens de maaltijden en in intieme kring. De hofmusici musiceerden "op hohen und andere Festen pro Choro und solemniter" (op grote en andere feesten met het ganse koor op een plechtige wijze, dus wellicht met alle musici samen, zangers plus instrumentalisten). Ook aan tafel musiceerden ze allemaal samen, zij het zachter: "in collatione submissa voce und dennocht mit der völlig Musica und Instrumenten" (aan tafel met gedempt geluid maar toch allen samen, stemmen en instrumenten).

Het corpus van musici was een bont en gevarieerd gezelschap van diverse nationaliteiten: de meeste muzikanten waren uit de Nederlanden, het Duitse taalgebied en Italië afkomstig. Zij werden geacht hun superieuren te gehoorzamen en liefdevol en vriendelijk met elkaar om te gaan: "zwischen inen selbst als wie zusammen ain Corpus... ainig, freundlich und fridsam mit einander zu leben". Het vermijden van dronkenschap, "überflüssiges Zutrinken und Füllerey", werd uitdrukkelijk vermeld, wat er op wijst dat het een van de onuitroeibare kwalen was! Dat het ideaal binnen deze heterogene groep van nationaliteiten niet bereikbaar was en dat er geregeld wrijvingen, twisten en zelfs vechtpartijen ontstonden, is begrijpelijk. Zo werd Alexander Utendal in 1567 het slachtoffer van een warmbloedige "welscher Musickus", de Italiaan Giovanni de Bontempo, overigens een uitstekend musicus die nagenoeg alle instrumenten kon bespelen. Bij een woordenwisseling had hij Utendal een dolksteek toegebracht. Toch werd er desondanks door deze beroepsmusici druk en ongetwijfeld op hoog niveau gemusiceerd. De eisen waren hoog en het repertoire was veelzijdig en uitgebreid. Zoals hoger geciteerd werden oude stukken hernomen, maar werden geregeld ook nieuwe werken ingestudeerd, die soms een hoge moeilijkheidsgraad hadden. In een van Utendals motetboeken uit 1573 wordt zelfs op dit probleem gealludeerd met een gedicht in het Latijn. De (anonieme) dichter schrijft het volgende:

> "Indien de zangen die dit boek bevat,
> je aanvankelijk moeilijk om zingen schijnen,
> oefen dan vaak, en door de herhaling zal je de problemen overwinnen
> en deze vaak herhaalde melodieën zullen je zachter in de oren klinken.
> Want zij zijn wel voortreffelijk, maar tevens nogal moeilijk,
> en wie er zich niet onvermoeid aan wijden wil, krijgt ze niet onder de knie.
> Als men ijverig blijft streven, dan is zelfs niets zo moeilijk
> dat men het niet kan beheersen en aan zich kan onderwerpen.
> Misnoegen helpt niet om vorderingen te maken,
> alleen de doorgedreven oefening, die bij machte is
> alle moeilijkheden te overwinnen.
> Welnu, wie je ook bent, oefen daarom deze uitstekende gezangen
> grondig in, vooraleer je een oordeel velt of ze afkeurt."

De motetbundel waarin dit vers werd opgenomen, is opgedragen aan aartshertog Ferdinand, die er op muzikaal gebied zelfs een heel persoonlijke smaak op nahield. Toen hij in 1564 zijn eigen hofkapel oprichtte, dacht hij eraan Cipriano de Rore als kapelmeester te engageren, een Vlaamse leerling van Adriaan Willaert in Venetië en een van de meest progressieve componisten van zijn tijd. Voor de samenstelling van nieuw muziekrepertoire voor zijn kersverse hofkapel schreef Ferdinand een brief aan een van zijn kennissen in Italië, waarin hij verzocht hem een aantal composities van De Rore toe te sturen "die alle neu und etwas sonderliches wesen". Hij was duidelijk uit op 'iets speciaals'. De Rore's muziek was bekend om de verregaande tekstuitdrukking, onder meer door het gebruik van chromatiek: de toevoeging van kruisen en mollen, die de melodie en de samenklanken met een heel eigen 'kleur' (chroma) kruidden. Utendal kwam duidelijk tegemoet aan de smaak van zijn broodheer door in de bundels die hij aan hem opdroeg, composities op te nemen die bij deze nieuwste tendensen aansloten. Zijn tweede motetbundel uit 1573 bevat onder meer het extreem chromatische motet *Adesto dolori meo*, dat begint met een opstijgend motief, volledig in halve tonen: de extreme toepassing van chromatiek als uitdrukking van extreme droefheid. In zijn bundel Franse chansons en Duitse liederen, die ook alweer niet toevallig aan Ferdinand zijn opgedragen, schreef Utendal erg verrassende chromatische tonen op woorden die over kleuren spraken, namelijk over de bruine tint van de geliefde: "je veux morir pour le brun de ce teint" in het chanson *Je veus morir*, op tekst van Pierre de Ronsard.

Uit deze voorbeelden blijkt in welke mate de eigen voorkeur van de vorst bepalend kon zijn voor de muzikale aanpak van de componist in zijn dienst. Ongetwijfeld hebben ook componisten als De Monte en Lassus rekening gehouden met sommige voorkeuren, al zijn die niet altijd gemakkelijk te achterhalen. Ook zij waren afhankelijk van de concrete vraag naar specifiek repertoire. Pas toen De Monte in 1568 kapelmeester werd aan het keizerlijke hof, begon zijn motettenproductie geleidelijk op gang te komen: zijn eerste bundel verscheen in 1572 en tot 1600 zouden er nog negen volgen. Tot 1571 had De Monte zich hoofdzakelijk geconcentreerd op het Italiaanse madrigaal, maar vanaf zijn aanstelling in Wenen werd van hem verwacht dat hij zorgde voor nieuw repertoire voor de liturgische diensten, namelijk missen en motetten. Laten we niet vergeten dat de hofkapel van de Habsburgers, in navolging van die van de Bourgondische hertogen, in wezen een religieus instituut was, met aan het hoofd een kapelmeester die vaak nog, zoals De Monte, een geestelijke was. De eerste opdracht bestond erin te zorgen voor het muzikaal opluisteren van de liturgie. Vandaar het omvangrijke repertoire van religieuze muziek, waarvan de uitgaven soms geordend waren volgens de feesten van het liturgische jaar. Een voorbeeld is de omvangrijke cyclus *Symphoniae Sacrae* van Lambert de Sayve, die de componist in 1612 opdroeg aan keizer Matthias naar aanleiding van diens kroning. Van sommige componisten is de productie nagenoeg exclusief religieus van aard, zoals van Jacobus de Kerle uit Ieper, die de laatste tien jaar van zijn leven (1582-1591) doorbracht als kapelaan aan het hof van keizer Rudolf. Zijn naam blijft vooral verbonden met de bundel *Preces speciales*, die hij in 1562 voor het Concilie van Trente schreef om de kerkvaders te overtuigen van het belang en de waarde van de polyfonie als liturgische muziek. Daarnaast componeerde hij echter ook een indrukwekkend aantal missen, motetten, hymnen, magnificats en psalmen, die aan herwaardering toe zijn.

Genres en stijlen

Stilistisch vertoont dit Habsburgse repertoire uit de tweede helft van de 16de eeuw een rijke verscheidenheid. De miscomposities behoorden doorgaans tot het type van de zogenaamde 'parodiemis', waarbij een bestaande polyfone compositie als model werd genomen

De muziek en het muziekleven aan de Habsburgse hoven in Oostenrijk in de tweede helft van de 16de eeuw

Rudolf II (1552-1612), Gemäldegalerie Ambras, Kunsthistorisches Museum, Wenen

en al dan niet vrij gevarieerd op de mis werd overgeplant. Deze miscomposities zijn ideale illustraties van het in die tijd geldende esthetische principe van de 'imitatio', waarbij de componist zich liet inspireren door een werk van een voorganger of een tijdgenoot of door een werk uit de eigen productie. De keuze van een model kon door diverse redenen bepaald zijn: zo kon de keuze voor een bepaald werk onder meer een hulde zijn aan een componist die men bewonderde – bijvoorbeeld de leermeester – of werd een stuk als model gekozen omdat het op zich muzikaal boeiend was en op compositorisch vlak een uitdaging betekende. Samen met de 'imitatio', de nabootsing van een voorbeeld, speelde ook de 'emulatio', het streven om het model op zijn minst te evenaren en bij voorkeur zelfs te overstijgen, een essentiële rol. De meeste geciteerde componisten in dienst van de Habsburgers schreven missen. De Monte componeerde er niet minder dan een veertigtal, gebaseerd op madrigalen, missen en chansons van hemzelf, Josquin Desprez, Philippe Verdelot, Jacquet van Mantua, Cipriano de Rore (op diens populaire madrigaal *Anchor che col partire*), Orlandus Lassus (*Confitebor tibi Domine*), Giaches de Wert, Palestrina en Alessandro Striggio. Zijn voorganger Jacobus Vaet baseerde zich soms voor één mis op twee modellen: in de *Missa Tityre tu patulae* verwerkte hij namelijk zowel Lassus' motet *Tityre tu patulae*, op een tekst van Vergilius, als zijn eigen motet *Vitam quae faciunt beatiorem*. Vaets *Missa Vitam quae faciunt beatiorem* is overigens eveneens gebaseerd op diezelfde twee modellen. Uit deze voorbeelden blijkt hoezeer dit mistype een echte technische uitdaging was, waarmee de componist zijn artistieke vaardigheid kon demonstreren in een genre dat, samen met het motet, hiërarchisch het hoogst op de ladder stond. Missen voor specifieke gelegenheden, zoals een uitvaartdienst of de herdenking van de overledenen, *Missa pro defunctis* of requiemmis genaamd, bleven vaak verbonden met de eenstemmige gregoriaanse gezangen die geregeld in de polyfone compositie werden geciteerd of met meerstemmige fragmenten werden afgewisseld. Voorbeelden hiervan zijn Vaet, De Monte en De Kerle.

De muziek en het muziekleven aan de Habsburgse hoven in Oostenrijk in de tweede helft van de 16de eeuw

Het motet, vaak op bijbelse teksten en vooral dan op het oudtestamentische boek der psalmen, vormde de hoofdmoot van het religieuze repertoire in de tweede helft van de 16de eeuw. Orlandus Lassus schreef er ongeveer vijfhonderd, De Monte meer dan tweehonderd. Het hoofdtype was het vrij gecomponeerde motet in de traditie van Nicolas Gombert en Clemens non Papa, waarbij, zoals in de mis, het imitatieve contrapunt het stilistische basiskenmerk bleef. Toch onderging het motet ingrijpende wijzigingen, vooral door de toene-

 Matthias (1557-1619), Bildarchiv der Österreichischen Nationalbibliothek, Wenen

mende aandacht voor de relatie tussen tekst en muziek. De syllabische voordracht - één toon per lettergreep – overheerste. Toonherhalingen, met aandacht voor de correcte woordaccentuatie, kwamen frequent voor, waarbij geaccentueerde lettergrepen vaak werden verlengd door een gepunte noot. Het imitatief contrapunt ruimde geregeld plaats voor meer akkoordische declamatie, waarbij alle partijen de tekst gezamenlijk voordroegen. Het basisprincipe van de opbouw van een motet bleef evenwel de verdeling van de tekst in korte fragmenten, die na elkaar werden uitgewerkt op één muzikaal idee per onderdeel. Essentieel was vooral dat de componisten van de tweede helft van de 16de eeuw steeds meer aandacht besteedden aan de weergave van de inhoud van de tekst: zowel uiterlijk-toonschilderend met een stijgende of dalende melodie wanneer er sprake was van hemel of aarde, als innerlijk-affectief met een langzame beweging, laag register en/of dissonanten bij negatieve affecten zoals droefheid, lijden, dood..., snelle beweging, hoog register en/of welluidende samenklanken bij positieve affecten, zoals vreugde, hoop, verlossing.... Het resultaat was een schrijfwijze die vooral bij Lassus tot een opeenvolging van soms sterk contrasterende fragmenten leidde. Anderen, zoals De Monte, dreven de contrastwerking niet op de spits. Experimentele werken, zoals Utendals *Adesto dolori meo* (cf. supra), waren bij de componisten in dienst van de Habsburgers geen regel, al dook er af en toe wel eens een merkwaardige compositie op. Overigens behoorden tot die boeiende uitzonderingen niet alleen dergelijke vooruitstrevende werken, maar evenzeer de motetten die aloude tradities in ere hielden, zoals cantus firmus- of canontechnieken. In een motet gebaseerd op een cantus firmus was één stem, doorgaans de tenor, gebaseerd op een bestaande melodie, terwijl de andere partijen vrij geconcipieerd waren. In een aantal gevallen was deze cantus firmus door de componist zelf ontworpen. Dit was onder meer het geval in staats- of huldemotetten, zoals in het vijfde deel van de *Novus Thesaurus Musicus* uit 1568. Alexander Utendals tweede motetbundel uit 1573 begint met een motet ter ere van aartshertog Ferdinand, waarbij de tenor het hele werk door de naam 'Ferdinande' herhaalt op de noten re-mi-fa-re, een motief dat afgeleid is uit de klinkers van de voornaam! Canons kwamen onder meer bij Philippus de Monte voor. Een spectaculair voorbeeld is het achtstemmige psalmmotet *Ad te, Domine, levavi animam meam*, waarin vier stemmen tegelijkertijd dezelfde melodie zingen maar in vier verschillende gedaanten, namelijk rectus ('normaal' zoals genoteerd), inversus (met omkering van de intervallen), in de kreeft (dit is: van achter naar voor) en de inversie van de kreeft, een traditie die terugging tot de eerste generaties van Nederlandse polyfonisten uit de 15de eeuw, waaronder Guillaume Dufay en Johannes Ockeghem. Hoewel dergelijke kunsttoeren eerder zeldzaam werden, bleek deze traditie om de meest complexe compositorische technieken te demonstreren, toch nog levendig. Het knappe was dat deze technische hoogstandjes de esthetische ervaring van de muziek niet in de weg stonden: deze vaardigheden waren nog steeds een vanzelfsprekende verworvenheid, eigen aan de polyfonisten uit de Lage Landen tot op het einde van de 16de eeuw. Terwijl deze overgeleverde technieken nog voortleefden, volgden de componisten ook de nieuwste tendensen, zoals de meerkorige schrijfwijze naar Venetiaans model die bijvoorbeeld aan de motetten van Lambert de Sayve een monumentaal karakter verleende. De twee- tot vierkorige composities (acht- tot zestienstemmig) uit De Sayves reeds geciteerde *Symphoniae Sacrae* uit 1612 waren overduidelijk beïnvloed door de - onder dezelfde titel verschenen - motetten van Andrea en Giovanni Gabrieli.

Reminiscenties aan het gregoriaans waren in het motetrepertoire vooral te vinden in werken ter ere van Onze-Lieve-Vrouw, waarvan de verering werd gestimuleerd door de Contrareformatie, die onder invloed van de jezuïeten ook aan de Habsburgse hoven steeds meer veld won. In dit kader is het *Mariale* uit 1588 van Jacob Regnart te situeren, een verzameling motetten die volledig gewijd is aan Maria. In het bijzonder in de vier populaire Mariaantifonen - *Ave regina caelorum*, *Salve regina*, *Regina caeli* en *Alma redemptoris mater* - werd nog vaak gebruik gemaakt van de gregoriaanse melodie, zoals in de acht *Salve regina*-zettin-

gen van Jacobus Vaet. Typisch bleef ook de band met het gregoriaans in strikt liturgische werken zoals het magnificat, het hoogtepunt van de Vespers, en de hymnen. Voorbeelden hiervan vinden we bij Vaet, Utendal en De Kerle.

Uit deze korte schets mag de rijke stilistische diversiteit blijken van de composities op Latijnse tekst, waarin traditie en vernieuwing hand in hand gingen. Ook het profane repertoire muntte uit door verscheidenheid en verwees zowel naar het verleden als naar vernieuwende tendensen. Bij een aantal van die vernieuwingen namen sommige polyfonisten die bij de Habsburgers werkzaam waren, het voortouw. Zo bijvoorbeeld Jacob Regnart op het vlak van het Duitse lied. Tot in de jaren '60 van de 16de eeuw bleef het Duitse lied sterk gebonden aan de traditie van het tenorlied, op basis van een ontleende melodie, in navolging van Heinrich Isaac en zijn Duitse leerling Ludwig Senfl. Vooral Lassus zette de stap naar het vrij gecomponeerde lied, maar doorgaans hield hij nog vast aan de oudere teksten, vaak drink- en gezelligheidsliederen van een bedenkelijk poëtisch niveau (cf. ook Utendal). Geïnspireerd door Italiaanse modellen, met name de lichtvoetige Italiaanse villanella, bracht Regnart een frisse wind in het genre. Op het eerste deel van zijn driestemmige *Kurtweilige teutsche Lieder nach Art der Neapolitanen oder welschen Villanellen* uit 1576 volgden al snel een tweede en een derde deel, respectievelijk in 1577 en 1579. Het succes van deze liederen blijkt uit de gezamenlijke herdrukken van de drie delen in één volume in 1583 en 1584.

De verspreiding van het Duitse lied bleef begrijpelijkerwijze eerder beperkt tot de Duitstalige kringen, in tegenstelling tot meer internationaal gerichte genres als het Franse chanson en het Italiaanse madrigaal. Echt populair blijkt het Franse chanson aan de Habsburgse hoven in Oostenrijk wel niet geweest te zijn. Utendal bundelde een aantal chansons samen met Duitse liederen (cf. supra) en van De Monte verscheen – naast losse chansons in anthologieën – één enkele verzameling, *Sonetz de Pierre de Ronsard*, die evenwel niet in het Duitse taalgebied maar in Leuven en Parijs werd uitgegeven in 1575. Met deze collectie leverde De Monte wel een boeiende bijdrage aan het chanson-repertoire op teksten van de Pléiade-dichter Pierre de Ronsard, die omwille van de muzikaliteit van zijn verzen bij de componisten dadelijk aansloeg. Zowel polyfonisten uit de Nederlanden (De Monte, Jean de Castro, François Regnart, de broer van Jacob) als Franse componisten (Antoine de Bertrand, Guillaume Boni) sloten zich bij de Ronsard-vogue aan en stelden volledige chansonbundels samen op basis van zijn teksten. Wellicht in functie van de afzetmarkt volgde De Monte het voorbeeld van de Fransen, waarbij de twee kwatrijnen van een sonnet op dezelfde muziek werden gezongen.

Herhalingsstructuren waren typisch voor het chanson 'à la française'. Italiaanse madrigalen daarentegen waren doorgecomponeerd, precies omdat het madrigaal het genre bij uitstek was waarin tekst en muziek zo nauw op elkaar betrokken waren. Weinig componisten zijn zo productief geweest op het gebied van het madrigaal als Philippus de Monte: hij schreef er ongeveer duizend. De meeste van zijn madrigalen verschenen in Venetië, hét centrum van de muziekdruk in Italië in het algemeen en van het madrigaal in het bijzonder, maar hun verspreidingsgebied reikte, gezien de toenemende populariteit van het madrigaal in Europa, veel verder. Op stilistisch gebied bleef De Monte, zoals overigens ook Lassus, eerder traditioneel: chromatische 'experimenten', in gang gezet door Cipriano de Rore en verder toegepast door onder meer Giaches de Wert en Luca Marenzio, waren niet echt hun terrein. Zij verkozen de gulden middenweg tussen een goed afgewogen structuur en een eerder bescheiden, zij het overtuigende expressiviteit met alle respect voor de tekst, zowel in zijn algemeen affectief gehalte als in de details. De Monte's tekstkeuze reikte van Petrarca, die de hele 16de eeuw bij vele componisten - onder meer bij Lassus - bijzonder populair bleef, tot eigentijdse dichters, vooral Giovanni Battista Guarini met zijn *Il pastor fido*. De Monte's laatste madrigaalboek,

Musica sopra Il pastor fido uit 1600, was overigens volledig gebaseerd op Guarini's beroemde pastoraal toneel. Mogelijk waren deze madrigalen bedoeld voor theatervoorstellingen.

Gezien het toenemende succes van het madrigaal in de tweede helft van de 16de eeuw, zag de katholieke kerk dit genre als een interessant vehikel ter verspreiding van de Contrareformatie. Vandaar dat ook het religieus geïnspireerde, devotionele en moraliserende geestelijke madrigaal, het 'madrigale spirituale', door sommigen druk werd beoefend, in de eerste plaats ook weer door Philippus de Monte van wie tussen 1581 en 1593 vijf bundels verschenen. Het Duitse lied was al sinds de eerste helft van de 16de eeuw een middel tot godsdienstige propaganda, vooral bij de protestanten, naderhand ook bij de katholieken. Dat de religieuze controverse niet zo op de spits werd gedreven als vaak wordt aangenomen, zeker niet op artistiek gebied, blijkt uit het feit dat ook componisten werkzaam aan katholieke (waaronder uiteraard de Habsburgse) hoven Duitse liederen schreven op basis van protestantse liederen, de zogenaamde koralen. De koraalteksten vertolkten doorgaans immers gemeenschappelijke religieuze thema's, in tegenstelling tot de 'gevaarlijke', doctrinaire theologische geschriften. Van Arnold von Bruck, kapelmeester van Ferdinand I, zijn vijftien koraalbewerkingen bekend, zoals *Ich ruf zu dir Herr Jesu Christ*, *Christ lag in Todesbanden* en *Christ ist erstanden*. Johannes de Cleve, hofkapelmeester in Graz, leverde met twintig composities een essentiële bijdrage tot een publicatie van meerstemmige Duitse religieuze gezangen die in 1569 in Graz verscheen. In de stad Graz was er een sterke kern van protestantsgezinden actief, die echter door de Contrareformatorische gezindheid van aartshertog Karl gevoelig werd afgeremd. Ook op dit vlak speelden de persoonlijke overtuiging en de gezindheid van de heersende vorst een doorslaggevende rol. In ieder geval hebben de Habsburgers in Oostenrijk de hele 16de eeuw door een heel eigen stempel gedrukt op het muziekleven en het muziekrepertoire. Het is hun verdienste geweest dat zij, meer dan welke dynastie ook, de polyfonie uit de Nederlanden zijn blijven koesteren en een traditie van meer dan een eeuw tot een glansrijk hoogtepunt hebben opgevoerd.

Ignace Bossuyt

p. 26 ***Rinaldo Alessandrini***

Interview met artist in residence Rinaldo Alessandrini

Het Concerto Italiano geeft tijdens deze editie van Laus Polyphoniae drie concerten. Daarvan springt vooral het tweede in het oog. Klavecinist en dirigent Rinaldo Alessandrini werkte een programma uit rond acht gedichten van Guarini, op muziek gezet door zowel Philippus de Monte als Claudio Monteverdi. Alessandrini plaatst beide meesters naast elkaar en voert zo een onderzoek naar de tekstbehandeling in hun madrigalen. Het is een waardevol pedagogisch opzet, hoewel er ook een gevaarlijk kantje aan kleeft. Riskeert de experimenterende Monteverdi van het derde, vierde en vijfde boek de traditionelere De Monte niet naar de achtergrond te verdringen?

Alessandrini: "Als je het zo bekijkt, houdt het concertprogramma inderdaad risico's in voor een festival dat net Philippus de Monte in de kijker wil plaatsen. Maar het zou een ongewenst neveneffect zijn, mocht de concertbezoeker aan het oordelen slaan. Het is mijn bedoeling om na te gaan hoe De Monte en Monteverdi - elk op hun manier - de poëzie van Guarini benaderen, en welke muzikaal-expressieve middelen ze daarbij aanwenden. Ik concentreer me dus op hun werkwijze, niet op de kwaliteit van hun muziek. Het is trouwens heel moeilijk om je een kwalitatief oordeel te vormen van dit repertoire. In het geval van Monteverdi moet je als uitvoerder werkelijk elke parameter manipuleren: het ritme, de articulatie van de tekst, de dynamiek. Een slecht gezongen madrigaal van Monteverdi verzinkt in het niets naast een goede uitvoering van muziek van De Monte. Ik geloof dus niet in de inherente kwaliteit van de muziek van die tijd. Het is de kwaliteit van de uitvoerder die recht of onrecht doet aan De Monte of aan Monteverdi. En geloof me, ik ga ze allebei verdedigen, zonder voorkeur (lacht)."

Hoe is het Concerto Italiano samengesteld? Kiest u nieuwe stemmen in functie van de bestaande groep?

Alessandrini: "Nee, zo doe ik het niet. De basisvereiste is een erg hoog technisch niveau. Ik vraag van mijn zangers extreme precisie, in combinatie met een interessante klank. Die klank hoeft niet per se in de lijn te liggen van de andere stemmen. Ik ben geen liefhebber van teveel homogeniteit binnen een ensemble, want dan neutraliseer je de natuurlijke polyfonie van de timbres. Een te homogene groep zangers geeft je onvoldoende mogelijkheden om de horizontale structuur van de compositie tot zijn recht te laten komen. Ik verkies stemmen met een uitgesproken kleur, soms zelfs met een contrasterend timbre."

De samenstelling van het Concerto Italiano is relatief stabiel.

Alessandrini: "Ja. We hebben natuurlijk meer stemmen ter beschikking dan we hier in Antwerpen inzetten, omdat de zangers zich niet altijd kunnen vrijmaken. We gebruiken hier bijvoorbeeld twee sopranen, terwijl ik er vier ter beschikking heb. Als ik dan toch nieuwe zangers nodig heb, laat ik de kandidaten meezingen tijdens een concert. Dat is de beste test.

Als een zanger niet precies genoeg zingt, dan beginnen we er natuurlijk niet aan. Zeker voor madrigalen is precisie een absolute basisvoorwaarde. Het madrigaal behoort tot de allermoeilijkste muziek die er bestaat. Zelfs bij een strijkkwartet heb je meer houvast, want een muziekinstrument is iets buiten jezelf, je kunt het aanraken en controleren. Met de stem kan dat niet. Een akkoord met zes stemmen dat juist klinkt, dat is altijd een mirakel. Daarom hou ik zo van deze muziek. Het is expressie op zijn puurst. Daar staat tegenover dat de stress enorm is. Tijdens de repetities moeten we keihard werken om alles juist te krijgen, om de articulaties gelijk te krijgen en om ervoor te zorgen dat een concert gecontroleerd, maar tegelijk ook natuurlijk en vrij verloopt."

Interview met artist in residence Rinaldo Alessandrini

Zuivere intonatie betekent voor u afwezigheid van vibrato.

Alessandrini: "Je kunt geen precisie bereiken met vibrato. In polyfonie is vibrato absoluut uitgesloten. Vijf of zes stemmen die onstabiel intoneren ten opzichte van elkaar, dat is gewoon een ramp. Met vibrato klinkt een akkoord altijd 'min of meer' juist. Zonder vibrato is het resultaat ofwel helemáál juist, ofwel helemáál vals. Ik ga voor helemaal juist (lacht)."

Uw zangers zijn allemaal Italianen.

Alessandrini: "Ja, en dat is echt nodig. Ik heb het geprobeerd met zangers van andere nationaliteiten, maar het werkt niet. Ze hebben een andere houding tegenover de tekst. Er zijn ook culturele verschillen. Ik kan niet zeggen dat ze beter of slechter zijn, maar met een mengeling van Italiaanse zangers en niet-Italianen werk je bij dit repertoire op twee verschillende snelheden. Een Italiaan kan zijn uitspraak beter controleren, voor hem is Italiaans spreken een dagelijkse praktijk. Iemand die niet zo goed Italiaanse kent, snapt die kleine articulatieverschillen niet, terwijl die het madrigaal net smaak geven."

Op een bepaald moment zijn uw uitvoeringen van Monteverdi's madrigalen in de pers voorgesteld als een regelrechte aanval op de Britse aanpak van met name The Consort of Musicke. Ik kan me voorstellen dat die polarisering niet aangenaam was.

Alessandrini: "Dat klopt. Ik heb problemen gekregen met Anthony Rooley doordat de muziekpers onze uitvoeringen heeft opgeklopt tot een echte muzikale oorlog. Maar ik heb Anthony duidelijk gemaakt dat dat helemaal niet mijn bedoeling was. Ik heb altijd heel erg gehouden van het werk van de Engelsen. Hun vertrekpunt is totaal anders natuurlijk. Kijk naar de vorming van Engelse zangers, met hun ijzersterke koortraditie. Ze vijlen er alle scherpe kantjes weg om tot een homogene klank te komen. Ik vind dat op zich heel mooi. Wij Italianen vertrekken vanuit het Italiaans dat we als 'native speakers' natuurlijk beter kennen. Onze stemmen zijn ook gewoon anders geplaatst. De Italiaanse manier van werken is anders, dus het is normaal dat het resultaat anders klinkt. Maar persoonlijk heb ik altijd gehouden van de aanpak van de Engelsen. En ere wie ere toekomt: zonder hen zouden we deze muziek niet eens kennen. We hebben alles aan de Engelsen te danken."

De twee grote figuren in uw activiteiten van de voorbije jaren zijn Monteverdi en Bach. U houdt van goed geconstrueerde muziek, van een mooi contrapunt.

Alessandrini: "Als ik thuis bezig ben met de analyse van partituren, dan is dat een bijna mathematische oefening. In een later stadium, waarin de decoratie van de muziek meer belang krijgt, verliest die geometrische constructie haar strakke contouren. Maar ik vertrek altijd van een duidelijke structuur, dat is mijn houvast.

Ik hou van Monteverdi omdat hij me zoveel bijgebracht heeft. Monteverdi heeft me leren genieten van een mooi geplaatste zin, hij heeft me leren ademen, hij heeft me gevoel bijgebracht voor klank en ritme. Bach is cerebraler. Hij zet je hersenen aan het werk. Hij vraagt je om vier of vijf stemmen te beheersen, om articulatie en dynamiek onder controle te houden. Dat is als het oplossen van een ingewikkelde puzzel: je kunt je er echt aan zetten. Maar ik hou ook van Vivaldi, die zogenaamd wat makkelijker is. Ik vind muziek de moeite waard, als ze je iets meer oplevert nadat je erop gewerkt hebt."

Interview met artist in residence Rinaldo Alessandrini

U geeft geen les meer.

Alessandrini: "Ik ben ermee gestopt. Ik hou van lesgeven, maar ik vind de ingesteldheid van de studenten niet ambitieus genoeg. Leerlingen komen les volgen om van mij de kortste weg te horen naar onmiddellijk resultaat. Dat is mijn stijl niet. Muziek leer je elke dag, al doende, door uren te repeteren. Je probeert en je faalt, zo gaat dat. Een leraar gebruiken als 'shortcut', om dan op comfortabele wijze tot een steriel standaardresultaat te komen... ik zit gewoon anders in elkaar. Daarom heb ik zelf geen leraars gewild. Ik amuseerde me liever met mijn eigen fouten. Uiteindelijk ben ik me er goed van bewust dat ik een taal spreek die mij alleen toebehoort, en die wat rare kantjes heeft. Maar ik denk dat dat goed is voor een muzikant. Ook Harnoncourt, Gardiner en Leonhardt zijn op hun manier heel herkenbaar. Ik waardeer hun werk enorm. Het zijn de muzikanten van de oude generatie die de meest uitgesproken stijl hebben."

Het zijn de pioniers. In zekere zin zijn ze autodidact, net als u.

Alessandrini: "Klopt. Het komt erop aan dat je zelf oplossingen zoekt voor problemen. Alleen zo zet je stappen vooruit. Dat wil niet zeggen dat ik hou van afzien als het om muziek gaat. Ik heb als klavecinist altijd de eenvoudigste manier van spelen gezocht. Het lichaam dicteert je daarbij vanzelf bepaalde wetten. Klavecimbel spelen is niet moeilijk: je moet alleen je vingers bewegen. De problemen komen als je teveel energie verbruikt bij het spelen. Je moet ervoor zorgen dat je je energie goed doseert en juist gebruikt."

Hoe functioneert het Concerto Italiano intern? Hoe groot is de inbreng van de muzikanten?

Alessandrini: "Je kunt Italianen heel moeilijk laten samenwerken. We lopen altijd over van ideeën. Als je Italianen bij elkaar zet, dan moet je ze wat discipline bijbrengen. Ik heb het grote geluk dat het Concerto Italiano een groep is met een bijna volledige afwezigheid van democratie (lacht). Er is geen ruimte om veel te discussiëren. Maar uiteindelijk is dat voor iedereen een aangename situatie. Het is de enige manier om met zijn allen aan hetzelfde project te werken. Ik geloof niet dat democratie een mogelijkheid is in de muziek. Meritocratie is een beter systeem. Je moet goed spelen en zingen om muzikant te zijn. Het is een veeleisend beroep, fysiek en mentaal. Alleen het beste is goed genoeg."

Ben u dan een onaangenaam mens om mee samen te werken?

Alessandrini: "Ik ben helemaal geen onaangenaam mens (lacht)! Maar van bij de stichting van het Concerto Italiano zijn er duidelijke afspraken gemaakt: ik geef de orders, niet mijn muzikanten. Natuurlijk gedraag ik me niet als een idioot. Ik kan best toegeven dat ik een fout maak."

U komt voor de vierde keer naar Laus Polyphoniae. Is dit voor u een festival als een ander?

Alessandrini: "Laus Polyphoniae is een geprivilegieerde plek . Het is een groot risico om een festival te maken met dit repertoire, dat zo specifiek is. Ik heb veel bewondering voor Lieve Schaubroeck, zeker nu er minder en minder openheid is voor muziek bij het publiek. Antwerpen is een bijzondere plek. Een vast publiek voor dit repertoire, dat bestaat alleen in Antwerpen."

Interview met artist in residence Rinaldo Alessandrini

U woont en werkt in Rome.

Alessandrini: "Ja, en dat is een groot geluk. Ik hou van de mensen, van het dagelijkse contact met de architectuur en de schone kunsten ook. Een vriend van mij zegt altijd: goddank dat we katholiek zijn, want we hebben de kerken en de zonde. Als je de Romeinse kerken bekijkt, dan begrijp je alles wat je nodig hebt om muziek uit die tijd te maken. Neem nu de Gesù: daar zie je zoveel vrijheid en verwarring, en toch is alles rigoureus geordend. Er zit beweging in, en toch is het geen anarchie. Het is die geestesgesteldheid die ik probeer te vatten met mijn muziek."

Hoe zit het met de zonde?

Alessandrini: "Zonde is de 'peperoncino' van het leven. We worden opgevoed met zonde en we leren ons ermee te amuseren, want het is verboden. Wat een geschenk hebben we niet gekregen als katholieken. Ik ben zelf niet gelovig, maar de smaak voor de zonde zit mij in het bloed. Gelovige of niet, ik ben evengoed een katholiek!"

Xavier Vandamme

Dit interview verschijnt in gewijzigde vorm ook in De Standaard.

LANCIA

ARMANDO TESTA

REIZEN IS EEN KUNST

Mahonie, Alcantara® en Aluminium. Regensensor, Cruise control en Satellietnavigatiesysteem Connect, Bose® Sound System, en Multizone airconditioning. ABS, 6 Airbags, ESP, ASR, MSR.

Motoren: 2.0 16V, 2.0 JTD en 2.2 16V JTD.

Gemengd verbruik : 7 - 9,1 l/100 km (2.0 JTD - 2.0 16V) - CO2 : 186 - 218 g/km (2.0 JTD - 2.0 16V)

GEEF VOORRANG AAN VEILIGHEID.

NIEUWE LANCIA PHEDRA

vanaf 27.050 € (BTWi)

ITAL AUTO

BUGA ITAL AUTO	Fr. Van Hombeeckplein 12	2600 Antwerpen	Tel. 03/286.80.20
BUGA WIJNEGEM	Krijgsbaan 1-5	2110 Wijnegem	Tel. 03/355.49.80
BUGA WESTERLO	Snelwegstraat 7	2260 Westerlo	Tel. 014/56.28.00

LANCIA

Dag aan dag

	ZA 23/08	ZO 24/08	MA 25/08	DI 26/08
09.30 u.				
10.00 u.		Polyfolie	Workshop Meerkorige muziek van De Monte, De Sayve & G. Gabrieli	Workshop Meerkorige muziek van De Monte, De Sayve & G. Gabrieli
11.30 u.		Gesualdo Consort Amsterdam		
12.00 u.			Ensemble Romanesque	Capilla Flamenca
14.00 u.		Interview Rinaldo Alessandrini	Lezing over Philippus de Monte	International Young Artist's Presentation
15.00 u.		Gesualdo Consort Amsterdam		
16.00 u.		Start workshop Meerkorige muziek van De Monte, De Sayve en G. Gabrieli		
16.30 u.				
19.15 u.	Inleiding	Inleiding	Inleiding	Inleiding
20.00 u.	Concerto Italiano, La Zanetta & Oltremontano	Capilla Flamenca & Oltremontano	Concerto Italiano	A Sei Voci
21.30 u.	Rondetafelgesprek	Rondetafelgesprek		
23.00 u.		Doron David Sherwin, Jan Van Outryve & Kris Verhelst		Toonmoment workshop Meerkorige muziek van De Monte, De Sayve & G. Gabrieli

WO 27/08	DO 28/08	VR 29/08	ZA 30/08	ZO 31/08
			Colloquium Philippus de Monte	Colloquium Philippus de Monte
		Workshop De brieven van De Monte	Workshop De brieven van De Monte	Workshop De brieven van De Monte
Marnix De Cat & Bl!ndman Kwartet	María Luz Alvárez & Egidius Kwartet	Mezzaluna	C.M. Rembeck, C. Kale, M. Van Lieshout, S. Braumann & P.-J. Belder	Toonmoment workshop De brieven van De Monte
International Young Artist's Presentation	International Young Artist's Presentation		Voorstelling Cirkels	
				Weser-Renaissance
			Voorstelling Cirkels	
Inleiding	Inleiding	Inleiding	Inleiding	Inleiding
Concerto Italiano	Capella Currende & Concerto Palatino	La Venexiana	Huelgas Ensemble	Cantus Cölln
	Rondetafelgesprek		Rondetafelgesprek	Rondetafelgesprek
		The Seven Saints	Liber unUsualis	

Let the music bring you on

www.giornaledellamusica.it

"il Giornale della Musica online"
a daily world of exclusive articles:

Reviews on line:
take a plunge into opera and concert!
Opera and concert reviews from all over Italy and the most important European capitals.
Articles written by GdM critics and published in the early morning after the first night.

Competitions: Prize-winners & Mp3
Young professionals of music on the stage: the list of the prize-winners, the best performances downloadable for free

Strictly for Subscribers
Receive in advance by e-mail two newsletters among the following:
- Auditions
- Pianoforte Contests
- Composition Contests
- Festivals in Italy
- Opera in Italy
- Festivals in Europe
- Opera in Europe

Register now to receive by e-mail our monthly **Newsletter**, with the updated list of reviewed opera premières

To receive a **complimentary copy** of the magazine please contact: tel. +39115591843
e-mail: abbonamenti@edt.it

Randactiviteiten in samenwerking met

MUSICA

en

Camire Foundation

Inleidingen op de avondconcerten

Stadsbibliotheek
Hendrik Conscienceplein 4
zaterdag 23 augustus

Villers
Kammenstraat 49/51
zondag 24 - zondag 31 augustus

Elke avond om 19.15 uur
Gratis toegang voor concertbezoekers

In samenwerking met MUSICA

Gastvrouwen: Katelijne Schiltz & Nele Gabriëls

PROGRAMMA

zaterdag, 23 augustus	**Muziek voor het huwelijk van aartshertog Karel van Tirol en Maria van Beieren (1571)**
zondag, 24 augustus	**Muziek in het keizerrijk ca. 1600: de laatste Nederlander en nieuwe Italiaanse invloeden**
maandag, 25 augustus	**Madrigalen van Philippus de Monte en Claudio Monteverdi op teksten van Giovanni Battista Guarini**
dinsdag, 26 augustus	**Oud en nieuw in de religieuze muziek van Philippus de Monte**
woensdag, 27 augustus	**De traditie van het madrigale spirituale op de overgang tussen twee eeuwen**
donderdag, 28 augustus	**Philippus de Monte's Missae diversi toni en staatsmuziek van Orlandus Lassus**
vrijdag, 29 augustus	**Petrarca's poëzie als experimenteerterrein voor componisten tijdens de tweede helft van de 16de eeuw**
zaterdag, 30 augustus	**Een zicht op het leven en werk van Jacobus de Kerle**
zondag, 31 augustus	**Madrigalen op fragmenten uit Guarini's Il pastor fido**

Workshops, een open repetitie, een interview en een lezing

Centrum Elzenveld
Lange Gasthuisstraat 45
23 – 31 augustus

Inschrijving verplicht, behalve voor het interview en de lezing.
Een aparte folder is te verkrijgen in het festivalsecretariaat.

In samenwerking met MUSICA

Het is intussen een waardevolle traditie geworden: het Antwerpse festival Laus Polyphoniae biedt de luisteraar en muzikant naast tal van boeiende concerten ook een pakket van randactiviteiten aan. Specialisten uit binnen- en buitenland delen hun kennis en ervaring met musici en luisteraars. Ze doen dit tijdens een interview, een open repetitie, een lezing en een tweetal workshops. Dit jaar staat Philippus de Monte centraal, een van de grootste componisten uit de nadagen van de Vlaamse polyfonie.

INTERVIEW MET RINALDO ALESSANDRINI
Artist in residence

GRATIS!

Naar jaarlijkse gewoonte bevatten de randactiviteiten van Laus Polyphoniae een interview met de artist in residence. Na Anthony Rooley, Paul Van Nevel, Jordi Savall, Konrad Junghänel, Pedro Memelsdorff en Jos van Immerseel is nu Rinaldo Alessandrini aan de beurt met zijn ensemble Concerto Italiano. Dankzij vernieuwende inzichten in de uitvoering van vocale Italiaanse muziek uit de 17de en 18de eeuw, heeft Concerto Italiano naam gemaakt als een van de beste Italiaanse ensembles van het moment. De interpretatie van de madrigalen van Monteverdi bijvoorbeeld wordt door pers en publiek doorgaans als hét referentiewerk beschouwd. Intussen is Concerto Italiano een vaste waarde geworden voor de uitvoering van het Italiaanse repertoire van het einde van de 16de tot het begin van de 19de eeuw. Gastmoderator Xavier Vandamme treedt met Rinaldo Alessandrini in dialoog tijdens het openingsinterview.

Zondag 24 augustus, 14.00 – 14.50 uur

Workshops, een open repetitie, een interview en een lezing

WORKSHOP MEERKORIGE MUZIEK VAN DE MONTE, DE SAYVE EN G. GABRIELI
Wim Becu & Harry van der Kamp

Deze workshop brengt zangers en koperblazers (cornetto en trombone) samen rond muziek voor grotere bezetting (twee- en driekorig). Het thema van Laus Polyphoniae 2003 – Philippus de Monte – wordt gebruikt als overstap naar De Monte's leerling en opvolger aan het Habsburgse hof: Lambert de Sayve. Deze uit het Luikse afkomstige zanger-componist was een tijdlang zangmeester in de abdij van Melk (Oostenrijk) voor hij kapelmeester werd in de kapel van de broer van de keizer, aartshertog Matthias. Toen die in 1612 keizer werd, nam hij zijn kapel met zich mee en werd Lambert de Sayve kapelmeester van de keizerlijke hofkapel. Het was dan ook uit eerbetoon dat De Sayve aan de nieuwe keizer een bundeling van 113 motetten opdroeg. De muziek uit deze bundel wordt tijdens de workshop vergeleken met werk van een tijdgenoot van De Sayve, Giovanni Gabrieli.

De workshop start op zondag 24 augustus met een open repetitie van Capilla Flamenca & Oltremontano onder leiding van Wim Becu en een introductie op de muziek van de workshop. 's Avonds gaan de cursisten naar het concert van Capilla Flamenca & Oltremontano, met op het programma de *Sacrae Symphoniae* van De Sayve en Giovanni Gabrieli. Het zelf musiceren gaat van start op maandag 25 augustus, onder leiding van Wim Becu en Harry van der Kamp. De workshop sluit af met een toonmoment, als nocturneconcert op dinsdag 26 augustus om 23.00 uur.

Zondag 24 augustus 16.00 uur aanvang, maandag 25 augustus 10.00 – 18.00 uur, dinsdag 26 augustus 10.00 – 24.00 uur, met toonmoment om 23.00 uur (nocturne) *(zie ook p. 175)*

Workshops, een open repetitie, een interview en een lezing

LEZING OVER PHILIPPUS DE MONTE
Katelijne Schiltz

GRATIS!

Op 82-jarige leeftijd stierf de Vlaming Philippus de Monte in Praag, vele dagreizen van zijn vaderland. De componist was werkzaam geweest op verschillende plaatsen in Europa, nu eens freelance, dan weer in vast dienstverband. Hij had een reusachtig oeuvre bijeengeschreven, in uiteenlopende stijlen. Alles aan De Monte was 'veel' en het is niet makkelijk een klare kijk op deze componist te krijgen. Katelijne Schiltz zet de bakens uit en gidst u door het leven en werk van deze renaissancekosmopoliet.

Maandag 25 augustus 14.00 – 16.00 uur

WORKSHOP DE BRIEVEN VAN DE MONTE
Ludy Vrijdag, Renée Kartodirdjo & Stratton Bull

De Monte's werk en leven bieden boeiende aanknopingspunten voor een workshop, zoals zijn werkgevers of zijn briefwisseling. Zo werkte De Monte in Antwerpen en Brugge, in Londen bij Philips II en Mary Stuart, in verschillende Italiaanse steden en in Wenen en Praag voor Maximiliaan II. Bovendien correspondeerde hij met onder anderen William Byrd, Orlandus Lassus en de dichteres Elisabeth Weston. De workshop is vanuit deze invalshoeken opgezet. Zowat alle muziekgenres waarin De Monte gecomponeerd heeft, komen aan bod. Uit het religieuze repertoire kiezen we een of meerdere misdelen uit het eerste misboek van 1579 en enkele van de motetten die De Monte met William Byrd uitwisselde. Het wereldlijke repertoire wordt vertegenwoordigd door madrigalen uit *Il pastor fido* van Guarini en villanellen van Orlandus Lassus. De partituren worden vooraf opgestuurd en ingestudeerd.

Vrijdag en zaterdag 29 en 30 augustus 10.00 – 18.00 uur, zondag 31 augustus 10.00 – 13.00 uur met toonmoment om 12.00 uur *(zie ook p. 301)*

Rondetafelgesprekken

Lobby Hilton Hotel
Ingang Eiermarkt

zaterdag, 23 augustus
zondag, 24 augustus
donderdag, 28 augustus
zaterdag, 30 augustus
zondag, 31 augustus

Na deze avondconcerten (vanaf 22.00 tot 22.30 u.)
Gratis toegang

In samenwerking met MUSICA

Gastvrouw: Lut Van der Eycken

Na vijf avondconcerten ontvangen we u in de lobby van het Hilton Hotel om de festivaldag bij een glas te bespreken. Op deze avonden nodigen we enkele speciale gasten uit om hun mening over het festival te ventileren.

PROGRAMMA	(onder voorbehoud van wijzigingen)
zaterdag, 23 augustus	**Eugeen Schreurs & Katelijne Schiltz**
zondag, 24 augustus	**Dirk Snellings**
donderdag, 28 augustus	**Barthold Kuijken**
zaterdag, 30 augustus	**Paul Van Nevel**
zondag, 31 augustus	**Konrad Junghänel**

Hilton
Antwerp

Spccialc fcstivalkaart Laus Polyphoniae 2003

Bieren

Stella	2,50 €
De Koninck	2,50 €
Hoegaarden	2,50 €
Leffe	3,50 €
Duvel	3,50 €

Frisdranken

Coca-Cola	2,50 €
Coca-Cola light	2,50 €
Fanta	2,50 €
Sprite	2,50 €

Wijnen

Wijn per glas	3,50 €

Warme dranken

Koffie	2,50 €
Thee	2,50 €

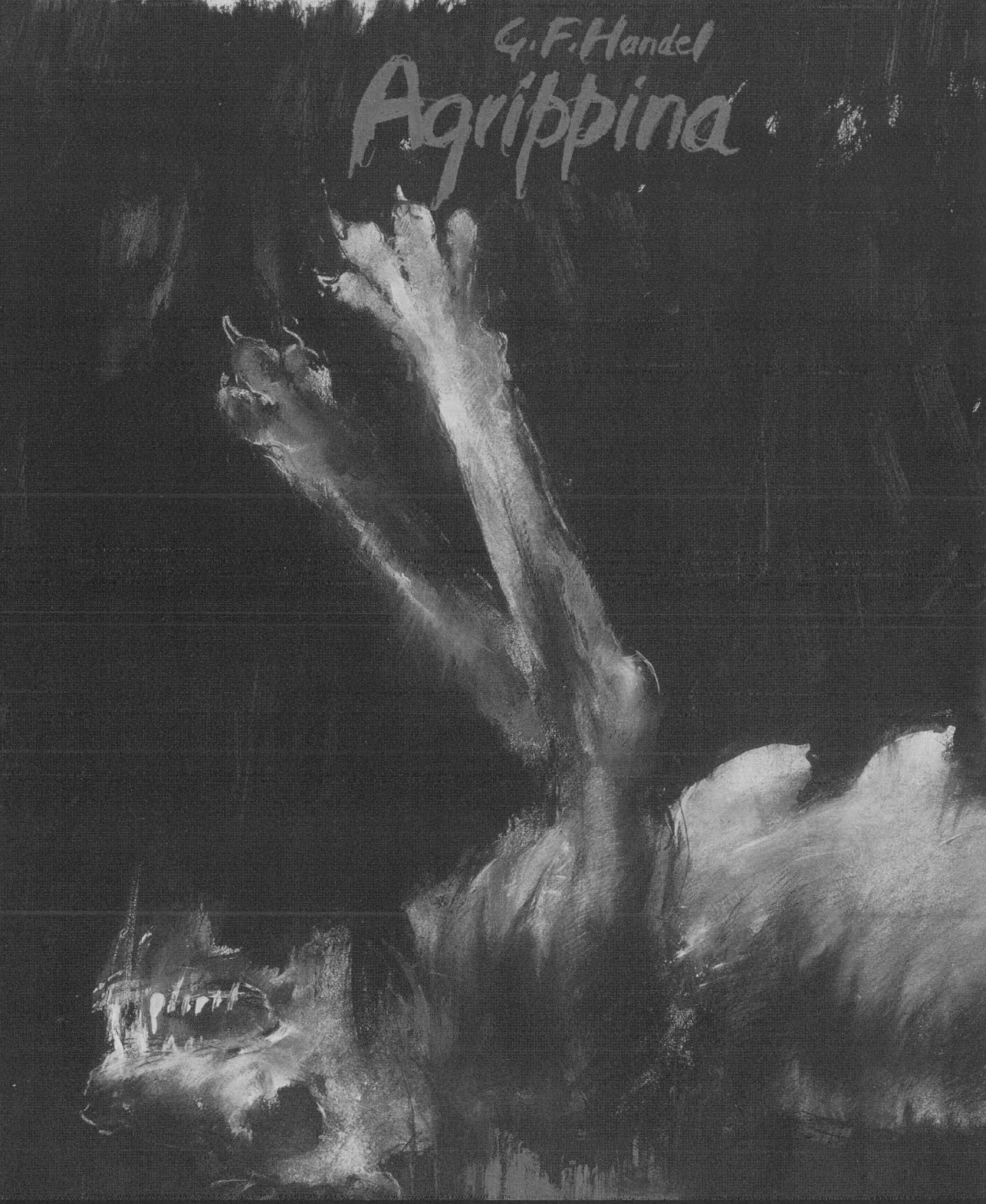
G.F. Handel
Agrippina

De Munt
La Monnaie

"Een opvoering vol humor en passie, verdedigd door een homogene cast op hoog niveau." De Standaard – mei 2000

Kaartverkoop vanaf 23/8/2003
Info & Tickets 070 23 39 39
www.demunt.be – 8 tot 95 €

René Jacobs Muzikale leiding
David McVicar Regie
2, 4, 5, 7, 9, 11 & 14/9/2003 – DE MUNT

International Young Artist's Presentation – Historical Wind Instruments

Kapel Elzenveld
Lange Gasthuisstraat 45
26 - 28 augustus

14.00-18.00 uur
Toegang op 26 & 27 augustus: GRATIS
Toegang op 28 augustus: 7,50 Euro

In samenwerking met MUSICA

Met de steun van
Bouwonderneming Vooruitzicht

Coach IYAP-Historical Wind Instruments 2003: Barthold Kuijken

Adviescommissie:	Herman Baeten, Barthold Kuijken en Lieve Schaubroeck
Beoordelingscommissie:	Herman Baeten (voorzitter), Andreas Glatt, Maricarmen Palma, Marcel Ponseele en Koen Uvin
Medewerkers:	Anne-Marijke De Jong, Lutgart Moens, Suzanne Van Bree, Patrick Vandergeten
Partners:	Early Music Network London Festival van Vlaanderen-Antwerpen Fundació La Caixa Barcelona Holland Festival Oude Muziek Utrecht Klara Netwerk voor Oude Muziek Utrecht York Early Music Festival
Artistiek coördinator:	Klaas Jaap van der Meijden, Musica
Projectcoördinator:	Annelies Van Boxel, Musica

International Young Artist's Presentation – Historical Wind Instruments

Barthold Kuijken

Barthold Kuijken werd geboren in 1949 en groeide op in Brugge, waar hij ook zijn eerste muzieklessen kreeg aan het stedelijk conservatorium. Hij zette zijn fluitstudies verder aan de koninklijke conservatoria van Brussel en Den Haag en ontwikkelde parallel met deze 'officiële' opleiding ook een sterke interesse voor oude muziek en de uitvoeringspraktijk daarvan op originele instrumenten. Als autodidact specialiseerde hij zich op de traverso. De vele 18de-eeuwse fluitmethodes en handboeken over uitvoeringspraktijk alsook de oude instrumenten zelf, bewaard in musea en privé-collecties, dienden hiervoor als leidraad. Daarnaast was Barthold Kuijken ook lange tijd actief in de wereld van de avant-gardemuziek.

Als solist, in kamermuziekensembles met andere specialisten op het gebied van oude muziek – waaronder zijn broers Sigiswald en Wieland, Robert Kohnen, Gustav Leonhardt, Bob van Asperen, Ewald Demeyere en Luc Devos –, als fluitist in verschillende barokorkesten, en steeds vaker ook als dirigent concerteerde Barthold Kuijken over de hele wereld. Ook wordt hij regelmatig gevraagd voor meestercursussen of als jurylid van internationale wedstrijden. Barthold Kuijken heeft tal van cd's op zijn actief staan. Zo was hij onder meer betrokken bij opnamen van werk van Hotteterre, Boismortier, Telemann, Leclair, Vivaldi, Johann Sebastian Bach, Carl Philipp Emanuel Bach, Händel, Stamitz, Haydn, Mozart, Hummel, Mendelssohn, Schubert en Debussy. Sinds 1977 geeft Barthold Kuijken les aan de koninklijke conservatoria van Brussel en Den Haag, waar vele van de bekende jongere traversospelers door hem werden gevormd.

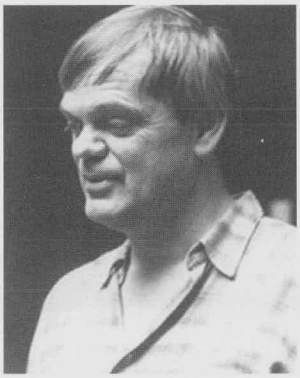

Barthold Kuijken

Het concept

De International Young Artist's Presentation (IYAP) wil naast een tweejaarlijkse editie voor ensembles oude muziek ook een tweede pad bewandelen. Met de IYAP-Historical Wind Instruments richten we ons op ensembles bestaande uit blazers die spelen op historische instrumenten en een repertoire brengen dat de periode van 1550 tot 1850 beslaat. Acht ensembles werden geselecteerd. Zij krijgen de kans om tijdens Laus Polyphoniae in Antwerpen een coaching te volgen bij Barthold Kuijken. Vervolgens stellen zij zichzelf voor aan een delegatie van internationale vertegenwoordigers uit de oudemuziekwereld en aan het festivalpubliek.

De coaching richt zich in hoofdzaak op het musiceren zelf: het verhaal dat de musici willen vertellen, hun programmaopbouw, hoe ze een interactie aangaan met het publiek. Dit zijn allemaal facetten die tijdens de reguliere opleidingen vaak niet aan bod komen en waarrond een gevestigde waarde als Barthold Kuijken heel wat 'know-how' heeft opgebouwd.

De International Young Artist's Presentation wil een brug slaan tussen jonge musici, elk met hun eigen bagage en achtergrond, wil hen internationaal promoten en op een positieve manier stimuleren. Eén ensemble staat op het einde van de driedaagse het dichtst bij de internationale oudemuziekscène en wordt extra aangemoedigd met een financiële duw in de rug dankzij Bouwonderneming Vooruitzicht, enkele internationale concerten en de mogelijkheid tot het maken van een cd-opname.

International Young Artist's Presentation – Historical Wind Instruments

PROGRAMMA

Dinsdag, 26 augustus **Coaching door Barthold Kuijken**

14.00 uur Opening van de International Young Artist's Presentation – Historical Wind Instruments.

14.10 uur	**Flûtes Alors!**	CA/FR – IT	zie p. 46
	Artaria Quintet	CH/DE – DE – CZ – ES	zie p. 48
	La Battalla	BE – CH – IT	zie p. 50
	L'anche Lyrique	PT – BE – IL	zie p. 52

Elke sessie duurt 50 minuten en is toegankelijk voor het publiek.

Woensdag, 27 augustus **Coaching door Barthold Kuijken**

14.00 uur Opening van de tweede coachingsessie van de International Young Artist's Presentation – Historical Wind Instruments.

14.10 uur	**Quadro Aere Sereno**	IT – BE – JP	zie p. 54
	Ciaramella	US – IL	zie p. 56
	Pramea Ensemble	FI – DE – PL	zie p. 58
	Halcyon Ensemble	AU – DE – FI – JP	zie p. 60

Elke sessie duurt 50 minuten en is toegankelijk voor het publiek.

Donderdag, 28 augustus **Presentation**

De beoordelingscommissie van de eerste International Young Artist's Presentation – Historical Wind Instruments is samengesteld uit Maricarmen Palma, Andreas Glatt, Marcel Ponseele, Koen Uvin en Herman Baeten.

14.00 uur Inleiding en voorstelling van de beoordelingscommissie.

14.10 uur	**La Battalla**	zie p. 50
14.35 uur	**L'anche Lyrique**	zie p. 52
15.00 uur	**Artaria Quintet**	zie p. 48
15.25 uur	**Quadro Aere Sereno**	zie p. 54
16.15 uur	**Halcyon Ensemble**	zie p. 60
16.40 uur	**Pramea Ensemble**	zie p. 58
17.05 uur	**Ciaramella**	zie p. 56
17.30 uur	**Flûtes Alors!**	zie p. 46

Er is een korte pauze tussen 15.45 uur en 16.15 uur. De uitspraak van de beoordelingscommissie wordt verwacht rond 18.15 uur. Aansluitend is er de mogelijkheid na te praten met de ensembles en de leden van de commissie.

Flûtes Alors!

Coaching	Dinsdag, 26 augustus 2003, 14.10 uur Kapel Elzenveld
Presentation	Donderdag, 28 augustus 2003, 17.30 uur Kapel Elzenveld
Mika Putterman (Canada/Frankrijk)	traverso
Fiorella Andriani (Italië)	traverso

Flûtes Alors!

Het ensemble Flûtes Alors! bestaat uit twee fluiten en brengt een repertoire dat gaat van de Renaissance tot hedendaagse muziek. Het duo vertolkt werken die specifiek voor twee dwarsfluiten zijn geschreven, van de simpele cilindervormige renaissancefluit tot de moderne zilveren fluit. Flûtes Alors! stelt zich tot doel zo historisch accuraat mogelijk te zijn en gebruikt steeds die instrumenten die aan het tijdperk en de locatie van het repertoire zijn aangepast. De leden van het ensemble, Mika Putterman en Fiorella Andriani, hebben elk een internationale carrière, als solist én als orkestmusicus.

PROGRAMMA

Jacques-Martin Hotteterre (1674-1763)
Première Suite de Pièces à Deux Dessus Sans Basse, opus 4
Gravement
Gay

Wilhelm Friedemann Bach (1710-1784)
Duetto in G, Falck 59
Allegro ma non troppo
Cantabile
Allabreve
Gigue: Allegro

Friedrich Kuhlau (1786-1832)
Duo in G, opus 80
Allegro non giusto

De drie werken die door Flûtes Alors! gebracht worden, typeren elk een belangrijke periode in de muziekgeschiedenis.

De suite van Jacques-Martin Hotteterre is een erg goed voorbeeld van Franse barokmuziek: typisch zijn de gestileerde bewegingen die beginnen met een langzame, statige prelude. Franse muziek beklemtoont kleur en taal en staat erg dicht bij de gesproken tekst. Het instrument, gemaakt door Hotteterre zelf en laag van toonhoogte en timbre, laat deze kwaliteiten duidelijk naar voor komen.

De oudste zoon van Johann Sebastian Bach, Wilhelm Friedemann, vertegenwoordigt de pre-klassieke periode – het gouden tijdperk van de fluit – en de galante stijl. Tijdgenoten van Wilhelm Friedemann Bach waren Quantz, die een belangrijke verhandeling over de fluit schreef, en natuurlijk Frederik de Grote van Pruisen, een toegewijd student van Quantz en een vaardig fluitspeler. Wilhelm Friedemann Bach was geen typische vertegenwoordiger van zijn tijd: zijn genialiteit plaatst hem in een heel eigen categorie. Hij kon naar verluidt behoorlijk irritant en getormenteerd zijn, wat soms in zijn muziek weerspiegeld werd. Hij kon het instrument werkelijk tot het uiterste dwingen, de grenzen van zijn mogelijkheden aftasten. In het stuk dat vandaag wordt gebracht, wordt overvloedig gebruik gemaakt van polyfone imitatie, wat soms de indruk wekt dat er meer dan twee fluiten zijn.

Met Friedrich Kuhlau wordt tenslotte een derde tijdperk betreden: een nieuwe generatie, niet alleen stilistisch maar ook op het vlak van de fluitbouw, met de komst van de kleppen. Die evolutie bracht regelmaat en virtuositeit voor het instrument. Kuhlau schreef bijzonder veel composities voor fluit, wel honderden. Samen met het feit dat hij een tijdgenoot van Beethoven was, bezorgde dit hem de bijnaam 'de Beethoven van de fluit'.

Artaria Quintet

Coaching	Dinsdag, 26 augustus 2003, 15.00 uur Kapel Elzenveld
Presentation	Donderdag, 28 augustus 2003, 15.00 uur Kapel Elzenveld

Claire Genewein (Zwitserland/Duitsland)	fluit
Maike Buhrow (Duitsland)	hobo
Daniel Beyer (Duitsland)	klarinet
Miroslav Rovensk (Tsjechië)	natuurhoorn
Javier Zafra (Spanje)	fagot

Artaria Quintet

Het Artaria Quintet werd in 2001 door vijf jonge blazers opgericht. Alle vijf hebben zij hun studies op moderne instrumenten beëindigd en specialiseren zij zich in de uitvoeringspraktijk op historische instrumenten. Ook maken zij deel uit van vooraanstaande barokorkesten en kamermuziekensembles. De naam van het ensemble is gebaseerd op de naam van de befaamde Weense uitgeverij uit de late 18de en de 19de eeuw, die uitgaven bracht van talrijke werken van – onder anderen – Mozart, Haydn en Beethoven.

Het Artaria Quintet wil concertante muziekliteratuur voor blazers uit de 18de en vroege 19de eeuw brengen, vertolkt op originele instrumenten of op kopieën ervan. Het ensemble brengt niet enkel het welbekende repertoire voor blaaskwintet, maar heeft in zijn concerten ook aandacht voor minder bekende werken, die in bibliotheken en archieven werden gevonden. In het bijzonder de klankrijkdom met bassethoorn, Engelse hoorn en pianoforte is opvallend. Het Artaria Quintet speelt regelmatig op kamermuziekconcerten in Duitsland, Tsjechië en Zwitserland.

PROGRAMMA

Franz Danzi (1763-1826)
Quintett opus 56 nr. 2 in g voor fluit, hobo, klarinet in bes, natuurhoorn in f en fagot
Allegro
Andante

Anton Reicha (1770-1836)
Quintett opus 91 nr. 1 in C voor fluit, hobo, klarinet in c, natuurhoorn in f en fagot

Het *Quintett opus 91 nr. 1 in C* is een van de vijfentwintig kwintetten van Anton Reicha (1770-1836) die vandaag de dag nog steeds een belangrijk deel uitmaken van het repertoire voor blaaskwintet. Kort na 1800 en in samenwerking met het pas opgerichte conservatorium besloten vijf buitengewone blaassolisten uit Parijs te gaan samenwerken. Dit initiatief was de geboorte van het blaaskwintet, een gelegenheid waarvan Anton Reicha – een leraar compositie aan het conservatorium – gebruik maakte bij het creëren van een nieuw genre. Al zijn kwintetten werden voor het eerst opgevoerd in de Grand Foyer du Théatre Favart. Reicha's bedoeling was een nieuw soort blaaskwintet te creëren dat zou beantwoorden aan de artistieke eisen van het 'salon'. Deze blaaskwintetten zouden gelijkwaardig moeten zijn aan de strijkkwartetten.

Het *Quintett opus 56, nr. 2 in g* behoort tot een reeks van negen blaaskwintetten, Danzi's bijdrage aan het genre dat door Reicha in het leven was geroepen. Franz Danzi schreef zijn kwintetten tijdens zijn ambtstermijn als Kapellmeister aan het hoftheater van Karlsruhe. Het is niet bekend voor wie Danzi deze werken oorspronkelijk schreef. Uit een brief van de componist aan uitgever André, gedateerd 17 juni 1822, valt af te leiden dat de kwintetten uitgevoerd werden in Karlsruhe, Mannheim en Stuttgart en dat "zij verkozen werden boven de kwintetten van Reicha omdat, zoals gezegd werd, de blaasinstrumenten veel passender werden gebruikt". Danzi droeg zijn kwintetten op aan Anton Reicha, omdat die "zo vriendelijk was geweest de verbeteringen in mijn werken door te lezen".

La Battalla

Coaching	Dinsdag, 26 augustus 2003, 16 uur Kapel Elzenveld
Presentation	Donderdag, 28 augustus 2003, 14.10 uur Kapel Elzenveld

Tatiana Babut du Marès (België)	blokfluit
Katherine Rooman (België)	blokfluit
Leonardo Garcia-Alarcòn (Zwitserland)	klavecimbel
Andrea De Carlo (Italië)	viola da gamba

La Battalla

Het ensemble La Battalla zag het licht in januari 2002, bij een ontmoeting van vier musici die hun liefde voor het oudemuziekrepertoire graag naar buiten wilden brengen. La Battalla stelt zich tot doel onderzoek te doen naar het blokfluitrepertoire uit de periodes vóór de barok. Ook wil het ensemble een visie en een uitvoeringspraktijk ontwikkelen die authentiek bij dit repertoire aansluiten en wil het graag andere jonge ensembles ontmoeten om tot een brede visie en een gevarieerd programma te komen. La Battalla concerteerde in grote concertgebouwen als het Paleis voor Schone Kunsten en op belangrijke festivals als het Eté Mosan Festival en de Rencontres musicales de Mittelbergheim in Frankrijk. Ook heeft het ensemble meegewerkt aan een uitvoering van de opera *Psyché* van Lully in Genève, onder leiding van Gabriel Garrido. Binnenkort speelt La Battalla op de festivals van Fernelmont en Lasne.

PROGRAMMA

Giovanni Battista Riccio (?-1621)
Canzon a doi Soprani in Echo proposta e riposta

Dario Castello (vroege 17de eeuw)
Sonata Terza a 2 Soprani

Nicolaus a Kempis (1600-1676)
Symphonia dolorosa a 2

Andrea Falconiero (ca. 1585-1656)
Tiple a 3. Battalla de Barabaso yerno de Satanas

Giovanni Battista Riccio (?-1621) was verbonden aan het broederschap van Sanctu Giovanni Evangelista in Venetië als organist en violist. In het *Canzon a doi Soprani in Echo proposta e riposta* worden contrapuntische passages tegenover dansepisodes geplaatst. Het werk bevat heel wat 'zwarte' noten en uitgebreid passagewerk en er zijn ook echopassages tussen de twee sopraanblokfluiten.

De enige biografische informatie die we over Dario Castello hebben, is afkomstig uit zijn gedrukte werken. Zo staat in de opdracht van zijn tweede boek uit 1629 te lezen: "Musico della serenissima signoria di Venezia a San Marco". Typisch voor de *Sonata Terza a 2 Soprani* is de afwisseling tussen allegro- en adagio-passages. De adagio-delen zijn meestal cadenspassages die improvisatie toelaten. In deze passages heeft de bas een ondersteunende rol, maar in de imitatieve snelle passages draagt de baspartij het thematische materiaal, dat dan door de sopraaninstrumenten wordt overgenomen en verder ontwikkeld.

Nicolaus a Kempis was organist aan de Brusselse Sint-Goedelekerk. Tussen 1644 en 1650 publiceerde hij een schatkamer aan symfonieën voor houtblazers en strijkinstrumenten. In de *Symphonia dolorosa a 2* exploreert de componist de emoties 'pijn' en 'wanhoop'.

Andrea Falconiero was een Napolitaanse componist en luitspeler. In zijn tijd werd Napels door de Spanjaarden gedomineerd, wat verklaart waarom de titel *Tiple a 3. Battalla de Barabaso yerno de Satanas* grotendeels Spaans is. In 1647 was Falconiero 'maestro di cappella' aan het koninklijke hof in Napels. Zijn *Primo libro di canzoni* werd gepubliceerd in 1650. De muzikale middelen die in de *Battalla* worden aangewend, omvatten onder meer de onmiddellijkheid van ervaring, de imitatie van trompetfanfares, kletterende zwaarden, gevechtskreten, melodieën en perfecte akkoorden, de snelle herhaling van noten, levendige ritmes, het dreunen van de doedelzakken en uniforme harmonieën.

L'anche Lyrique

Coaching	Dinsdag, 26 augustus 2003, 16.50 uur Kapel Elzenveld
Presentation	Donderdag, 28 augustus 2003, 14.35 uur Kapel Elzenveld
Pedro Castro (Portugal)	barokhobo
Lidewei De Sterck (België)	barokhobo
Benny Aghassi (Israël)	fagot
Flávia Almeida (Portugal)	klavecimbel

L'anche Lyrique

De vier leden van L'anche Lyrique leerden elkaar kennen aan het conservatorium van Den Haag en delen de ambitie en het verlangen om samen muziek te spelen. Toen zij het kamermuziekrepertoire voor hun typische orkestinstrumenten wilden verkennen, vonden zij inspiratie in de originele muziek die voor hun bezetting was geschreven. L'anche Lyrique had het voorrecht gecoacht te worden door Ku Ebbinge en Donna Agrell en concerteerde al verschillende malen in Nederland en België. De leden van het ensemble spelen regelmatig met vooraanstaande barokorkesten in gans Europa.

PROGRAMMA

Antonio Vivaldi (1678-1741)
Sonata per due oboi e basso continuo F XV, 8 (RV 81)
Allegro
Largo
Allegro

Johann Friedrich Fasch (1688-1758)
Trio Sonata in d
Andante
Un Poco Allegro

Jan Dismas Zelenka (1679-1745)
Sonata II in g voor twee hobo's, fagot en basso continuo
(Andante)
Allegro

Antonio Vivaldi was een van de meest invloedrijke componisten van zijn tijd en liet onder meer een werk na dat geschikt is voor de bezetting van L'anche Lyrique. De *Sonata per due oboi e basso continuo F XV, 8 (RV 81)* heeft de typisch Italiaanse concertovorm met een langzame middenbeweging met herhalingen, die van de vertolker de nodige fantasie vragen bij het versieren. Ook opmerkelijk – maar in die tijd erg gebruikelijk – is dat het thema van de laatste beweging ontleend werd aan een ander bekend blaastrio van dezelfde componist: het *Trio in g voor blokfluit, hobo en fagot.*

Een van de meest vooraanstaande tijdgenoten van Johann Sebastian Bach was Johann Friedrich Fasch, die in zekere zin zijn eigen componeerstijl ontwikkelde. Hij stond bekend om zijn ongewone behandeling van de orkestinstrumenten, in het bijzonder van de blazers. Een aantal van zijn vernieuwingen zouden in de klassieke periode gebruikelijker worden, zoals het vereenvoudigen van de herhaalde noten en arpeggio's van de viool naar de partijen van de blazers wanneer er 'colla parte' gespeeld werd.

Jan Dismas Zelenka bereikte tijdens zijn carrière als componist nooit echt de top. Zijn voornaamste verwezenlijking was uiteindelijk dat hij de voorkeur van Hasse genoot bij een aanstelling tot Kapellmeister in Dresden. Toch bewonderden tijdgenoten als Telemann en Bach zijn contrapuntisch meesterschap en zijn harmonische inventiviteit. L'anche Lyrique meent dat, zelfs uit het kleine stukje van zijn oeuvre dat vandaag wordt gebracht, zal blijken hoezeer de originaliteit en de creativiteit van deze Tsjechische componist de gemiddelde barokmuziek overstegen.

Quadro Aere Sereno

Coaching	Woensdag, 27 augustus 2003, 14.10 uur Kapel Elzenveld
Presentation	Donderdag, 28 augustus 2003, 15.25 uur Kapel Elzenveld
Laura Colucci (Italië)	baroktraverso
Manuel Granatiero (Italië)	baroktraverso
Marian Minnen (België)	cello
Yu Yashima (Japan)	klavecimbel

Quadro Aere Sereno

Het ensemble Quadro Aere Sereno ontstond toen twee jonge Italiaanse fluitisten beslisten zowel in hun persoonlijke leven als in de muziek met elkaar verder te gaan. Het gezelschap staat open voor verschillende combinaties van stemmen en instrumenten, waarin de 'aere' altijd aanwezig is. De leden van het ensemble zijn jonge musici die aan de meest vooraanstaande conservatoria van Europa studeerden.

PROGRAMMA

Jean-Marie Leclair (1697-1764)
Deuxieme Recreation de musique opus VIII
Ouverture
Badinage
Chacconne
Tambourin I-II

Pietro Locatelli (1695-1764)
Sonate a Tre opus V
Sonata Prima in G
Andante
Largo Andante
Allegro

Het ensemble Quadro Aere Sereno presenteert vandaag een programma dat normaal voor collega's-violisten is voorbehouden: een vergelijking tussen Leclair en Locatelli, de engel tegenover de duivel.

Dat de twee werken die vandaag worden gebracht, door de componisten zeker ook voor uitvoering op twee fluiten waren bedoeld, blijkt uit de titels van de drukken: *Deuxième Recreation de Musique composé pour deux fluttes ou pour deux violons e la basse continue* en *Sonate a tre* of *due violini e due flauti traversieri and Basso for Cembalo.* Deze werken zijn de enige stukken van Locatelli en Leclair die speciaal voor deze muzikale bezetting gecomponeerd waren. De tessituren zijn perfect voor twee fluiten en de mogelijkheden van de instrumenten kunnen ten volle worden benut.

Wat te zeggen van de befaamde bijnaam 'engel' voor Leclair, hij die de harten van het publiek wist te raken met zijn zoete klanken? En wat met de benaming 'duivel' voor Locatelli, die "verbazing wekte met zijn acrobatische virtuositeit op viool" (Lustig, 1786)? De specifieke muziekkeuze gaat verder dan de tegenstelling 'engelachtig' tegenover 'duivels'. Het zou ook kunnen gaan om de dualiteit tussen symmetrisch en asymmetrisch, dans en theater, poëzie en proza of tussen Frankrijk en Italië.

Locatelli en Leclair waren tijdgenoten van elkaar. Ze publiceerden hun werk met een tijdsverschil van slechts enkele maanden: de Italiaan in 1736 en de Fransman in 1737. Hun composities werden uitgegeven in Amsterdam, Parijs en Londen, in die tijd de voornaamste steden voor de Europese muziekdruk.

Ciaramella

Coaching	Woensdag, 27 augustus 2003, 15.00 uur Kapel Elzenveld
Presentation	Donderdag, 28 augustus 2003, 17.05 uur Kapel Elzenveld

Rotem Gilbert (Israël)	blokfluit & schalmei
Greg Ingles (USA)	sackbut & blokfluit
Kris Ingles (USA)	cornetto
Douglas Milliken (USA)	blokfluit, schalmei & dulciaan
Debra Nagy (USA)	schalmei
Erik R. Schmalz (USA)	sackbut

Ciaramella

De leden van Ciaramella combineren een carrière als musicus met een doctoraatsopleiding oude muziek aan toonaangevende universiteiten in de Verenigde Staten. Het ensemble debuteerde in de ruïnes van een kruisvaarderskasteel in Israël met de scenische commedia dell'arte-productie *Trionfo d'Amore e della Morte*. Sindsdien heeft het ensemble meegewerkt aan verschillende herscheppingen van historische evenementen, waaronder een heropvoering van Florentijnse carnavalsmuziek in het Cleveland Museum of Art in 1998 en een historische reconstructie van het doopsel van Karel V in de Sint-Bavokathedraal in Gent in 2000. Ook trad Ciaramella in 2002 aan in een opvoering van het 15de-eeuwse *Egmond Abbey Easter Play* en zal het ensemble in 2004 te zien zijn in een concertproductie van het eerste Hebreeuwse toneelstuk, *A Comedy of Betrothal* van Leoni de Sommi.

PROGRAMMA

Exordium

Naar Cornelis Schuyt (1557-1616)
Fanfare

Propositio

Giaches de Wert (1535-1596)
Non mi conosci tu (in G)
uit: Il undecimo libro di madrigali, 1591
Poi che vuol eil ben moi (in G)
uit: Il duodecimo libro de madrigali, 1595

Narratio

Jean de Castro (ca. 1540-1596)
Ave virgo
Ecce natalis rediit

Dubitatio (disputatio)

Andreas Pevernage (1543-1591)
Mon mignonne debonnaire

Clemens non Papa (ca. 1510-1555/56)
Frais et gailliard
naar Bassano, Motetti, madrigali et canzone francese di diversi eccelenti autori, 1591

Confirmatio

Philippe Rogier (1561-1596)
Cantantibus organis
uit: Sacrarum modulationum quas vulgo motecta, liber primus, Napoli, 1595

Andreas Pevernage
Je porte tes couleurs
uit: Livre quatrième des chansons, 1591

Coda

Cornelis Schuyt
Dell undecimo Padovana e Gaggliarda
uit: Dodeci padovane et alternate galgiarda, 1611

Geïnspireerd door de ensembles die door Denijs van Alsloot geportretteerd werden in zijn schilderij *De Ommegang* uit 1615, streeft Ciaramella ernaar de essentie te vatten van het stedelijke blaasensemble aan het begin van de 17de eeuw, tijdens de laatste bloeiperiode van de schalmei en de opkomst van de cornetto als heersend instrument. De motetten, madrigalen en chansons van 16de-eeuwse componisten als Giaches de Wert, Jean de Castro, Philippe Rogier en Andreas Pevernage vertegenwoordigen het hoogtepunt van de Vlaamse polyfone kunst, die erg geschikt was voor een zesstemmig ensemble.

Om de klanken te vatten die de kunstenaar misschien in zijn hoofd had toen hij met zijn borstel over het canvas ging, stelt Ciaramella een denkbeeldige 'Ommegang' voor in de vorm van een retorisch argument. Exordium: een trompetfanfare kondigt de processie aan met motieven die ontleend zijn aan dansen van Cornelis Schuyt. Propositio: voor de kerk nodigt de groep pretmakers uit om plezier te maken met de madrigalen van Giaches de Wert. Narratio: motetten van Jean de Castro brengen de Maagd en het Christuskind lof in de heilige arena van de kerk. Dubitatio: om aan de trots van het burgerlijke leven te verzaken, kiest het gezelschap voor blokfluiten ter imitatie van de herders in de chansons van Andreas Pevernage (kapelmeester in Kortrijk en een vriend van uitgever Plantin) en in variaties op een chanson van Jacobus Clemens non Papa. Confirmatio: met het chanson *Je porte tes couleurs* van Pevernage bevestigt het ensemble zijn plichtsbesef en met Philippe Rogiers motet *Cantatibus organis* wordt Cecilia, de patrones van de muziek, geprezen. Coda: in een vrolijk gezang keren de spelers terug naar de krijgshaftige tonen van een pavane van Cornelis Schuyt.

Pramea Ensemble

Coaching	Woensdag, 27 augustus 2003, 16 uur Kapel Elzenveld
Presentation	Donderdag, 28 augustus 2003, 16.40 uur Kapel Elzenveld
Sari Räsänen (Finland)	traverso
Susanne Wendler (Duitsland)	traverso
Agnieszka Oszanca (Polen)	barokcello

Pramea Ensemble

Het Pramea Ensemble is een trio dat bestaat uit de traversospelers Sari Räsänen en Susanne Wendler, en de celliste Agnieszka Oszanca. De leden van het ensemble begonnen samen te musiceren toen zij aan de Hogeschool voor de Kunsten in Utrecht oude muziek studeerden. Al snel gingen zij zich specialiseren in trio's voor fluiten en cello, een boeiend maar niet al te gekend repertoire. Tijdens de week van de ensembles in Utrecht werd het Pramea Ensemble gepromoot door verschillende docenten, waaronder Viola de Hoog, Wilbert Hazelzet, Frank de Bruine, Heiko ter Schegget en Leo Meilink. Het ensemble gaf al een aantal concerten in Nederland, onder meer in Utrecht en Den Haag, en in Duitsland.

PROGRAMMA

Carl Stamitz (1745-1801)
Trio G voor twee fluiten en cello
Allegro
Andante
Rondo Allegretto

Johann Christian Bach (1735-1782)
Trio C voor twee fluiten en cello
Allegretto
Adagio
Allegro

Carl Stamitz (1745-1801) behoorde, net als zijn vader Johann Stamitz, tot het befaamde hof van Mannheim. Hij was erg bekend als componist van orkestmuziek, maar schreef ook heel wat kamermuziek. Zo heeft hij 43 trio's voor verschillende instrumenten op zijn naam staan, waaronder 15 trio's voor twee fluiten en cello.

De componisten van het hof in Mannheim componeerden in een nieuwe stijl: hun muziek was erg verschillend van de barokstijl. Tijdens de barok werd basso continuo gebruikt en werd 'ad libitum' gespeeld, waarbij de instrumenten omgewisseld konden worden. In Mannheim echter werd het moderne orkest gevormd, met een eerste en tweede viool, een altviool, een cello, een bas en houtblazers. Daar werden nieuwe gradaties in de dynamiek uitgevonden, crescendo en decrescendo, en werden de 'Mannheimer Manieren' als de 'Rakete', de 'Bebung' en de 'Mannheimer Seufzer' in het leven geroepen. De musici genoten grote faam omwille van hun precisie, die nodig was om alle details tot uiting te laten komen. Om ervoor te zorgen dat volop van de klanken genoten kon worden, waren de werken in een vrij eenvoudige vorm geschreven, zeker in vergelijking met de complexe fuga's uit de barok.

Johann Christian Bach (1735-1782) was de jongste zoon van Johann Sebastian Bach. Nadat zijn vader was gestorven, ging hij met zijn broer Carl Philipp Emanuel Bach in Berlijn wonen en studeerde er samen met hem compositie en piano. In 1754 trok hij naar Italië en raakte er zo onder de indruk van de kerkmuziek van Padre Martini dat hij zich zelfs tot het katholicisme bekeerde. Hij wou graag organist worden aan de dom van Milaan, maar werd al snel gevraagd een opera te schrijven voor het theater van Turijn. Die opera was bijzonder succesvol en twee jaar later verliet de componist Italië om in Londen te gaan wonen. Samen met Carl Friedrich Abel organiseerde hij er de 'Bach-Abel'-abonnementconcerten, die even beroemd waren als de 'concerts spirituels' in Parijs. Johann Christian Bach werd in gans Europa een grote naam. Zijn composities werden geroemd om hun elegante melodieën en het 'zingende allegro'.

Halcyon Ensemble

Coaching	Woensdag, 27 augustus 2003, 16.50 uur Kapel Elzenveld
Presentation	Donderdag, 28 augustus 2003, 16.15 uur Kapel Elzenveld

Anna Star (Australië)	hobo
Nicola Boud (Australië)	klarinet
Karen Libischewski (Duitsland)	natuurhoorn
Jani Sunnarborg (Finland)	fagot
Chie Hirai (Japan)	pianoforte

Halcyon Ensemble

Het Halcyon Ensemble werd opgericht in 2001 en heeft Nederland als uitvalsbasis. De leden van het ensemble ontmoetten elkaar aan het Koninklijk Conservatorium van Den Haag en het conservatorium van Amsterdam. Ze vonden elkaar in hun bijzondere belangstelling voor het vertolken en ontdekken van het klassieke en romantische repertoire voor blaasinstrumenten. De kern van het Halcyon Ensemble bestaat uit een pianoforte en een blaaskwintet, maar de bezetting van het gezelschap is erg flexibel. Het ensemble streeft naar een eclectische programmering en past zijn bezetting aan het repertoire aan, bijvoorbeeld door gastmusici uit te nodigen. Ook vindt het ensemble het boeiend minder bekende composities te brengen, werken die anders misschien vergeten zouden zijn, maar die dankzij de nuances en de schakeringsmogelijkheden van historische blaasinstrumenten en pianoforte opnieuw tot leven kunnen komen. Het Halcyon Ensemble werd al uitgenodigd in Nederland en Frankrijk, onder meer in 2002 op het Académies Musicales Festival in Saintes tijdens de 'Spotlight on Young Artists'-reeks. Ook krijgt het ensemble in 2003 de kans op het Holland Festival Oude Muziek Utrecht te concerteren.

PROGRAMMA

Wolfgang Amadeus Mozart (1756-1791)
Quintett in Es voor klavier, hobo, klarinet, hoorn en fagot, KV 452 (1784)
Largo
Allegro moderato

Ludwig van Beethoven (1770-1827)
Quintett in Es, opus 16 (1797-98)
Andante cantabile

Franz Danzi (1763-1826)
Quintett in d voor klavier, hobo, klarinet, hoorn en fagot, opus 41 (1810)
Allegretto

Mozarts *Quintett in Es, KV 452* werd gecomponeerd in Wenen in 1784 en had als genre geen enkel precedent. Rond 1783 was Mozart al bijzonder geliefd in Wenen, waar muziekliefhebbers steeds vol ongeduld naar nieuwe werken zaten uit te kijken. Het wekt dan ook geen verbazing dat Mozart in zo'n omgeving, waar de 'harmonie' van blazers steeds populairder werd, met een dergelijke combinatie kwam aanzetten. In een brief aan zijn vader schreef hij over de eerste uitvoering van het kwintet het volgende: "Ik heb twee grote concerto's gecomponeerd en ook een kwintet, dat heel wat applaus kreeg. Zelf denk ik dat het kwintet het beste is wat ik in mijn hele leven al heb geschreven... Ik wenste dat u het gehoord kon hebben! En hoe mooi ook werd het uitgevoerd!"

Het kwintet is een buitengewoon werk en vat bijzonder goed de essentie van de 'harmonieklank' van blazers. Ook creëert het werk een textuur waarbij de instrumenten, in combinatie met de piano, min of meer gelijkwaardige rollen hebben. De compositie wordt gekenmerkt door transparantie en intimiteit, waarbij elk instrument zijn respectieve idiomatische stem krijgt. De aankondiging gebeurt in het larghetto, waarbij na de homogene eerste noten alle instrumenten hun eigen unieke weg verdergaan en loskomen van het geheel. Interessant is ook een fragment van 36 maten voor een kwintet bestaande uit piano, hobo, klarinet, bassethoorn en fagot in Bes, met als referentie KV 452a.

Veelbetekenend is dat Ludwig van Beethoven de volgende was die zich met dit genre bezighield, in het *Quintett in Es, opus 16* uit 1797/98. Hoewel er uiterlijk veel gelijkenissen zijn met Mozarts *Quintett in Es, KV 452* – beide werken werden in Wenen gecomponeerd, staan in dezelfde toonaard en vertonen formele en structurele overeenkomsten – zijn de verschillen in muzikale stijl en textuur toch behoorlijk uitgesproken. In het werk van Beethoven neemt de pianoforte de drijvende rol op zich en versterken de blazers de pianoforte, op een bijna orkestrale manier. De tweede beweging, andante cantabile, is demonstratief voor Beethovens legato pianoschriftuur – door pianisten uit die tijd als onmogelijk ervaren – en staat in contrast met Mozarts delicate, maar telkens veranderende en afstandelijke schriftuur.

Net als het werk van Beethoven kan het *Quintett in d, opus 41* van Franz Danzi,

gecomponeerd in een zoete en melancholische toonaard, wat stijl betreft eerder als 'classicerend' dan als 'klassiek' worden beschouwd: het werk reproduceert immers wel de classicistische vormen, maar wijst al zeer sterk vooruit naar de opkomende romantische stijl. Bovendien was Danzi actief in een van de bloeiendste centra voor blazers, namelijk de stad Mannheim, waar hij vanaf 1784 eerste cellist was in het befaamde orkest van die stad en waar hij misschien geïnspireerd werd zijn blazerskwintetten te schrijven. Het *Quintett in d, opus 41* wordt gekenmerkt door idiomatische melodieën en een behoorlijk avontuurlijke harmonische schriftuur, dit alles binnen een vrij conservatieve vormbenadering. Andere componisten die voor het blazerskwintet hebben geschreven, zijn onder meer Friedrich Witt (1770-1837) en de in België geboren Eduard von Lannoy (1787-1853).

IYAP-Early Music cd-reeks

Naar aanleiding van de International Young Artist's Presentation-Early Music kwam er een cd-reeks tot stand waarbij de winnaar van de IYAP-EM een origineel programma kan vastleggen. Trigon, winnaar IYAP-EM 1998, kwam als eerste aan de beurt en heeft een opname gemaakt met vroege 13de-eeuwse gezangen uit de Notre-Dame-school van Parijs. Het ensemble La Trulla de Bozes, winnaar IYAP-EM 2000, nam de cd *Sevilla circa 1560* op. Hun visie op de 16de-eeuwse vocale literatuur uit de Andaloesische school getuigt van een helderheid, een stijlgetrouwe interpretatie en een doorgedreven professionele aanpak. Een aanrader!

Je kunt de cd bestellen bij Passacaille (tel. +32 50 34 44 41/ info@passacaille.be). Tijdens het festival zijn de cd's te verkrijgen aan de festivalbalie en bij alle concerten.

Internationaal colloquium Philippus de Monte

Centrum Elzenveld
Lange Gasthuisstraat 45
30-31 augustus

Registratie en informatie

Alamire Foundation
Internationaal centrum voor de studie van de muziek in de Lage Landen
K.U.Leuven, afdeling Musicologie
Mgr. Ladeuzeplein 21
3000 Leuven
Tel. 016-32.46.61
Fax 016-32.47.06
alamire.foundation@arts.kuleuven.ac.be
www.arts.kuleuven.ac.be/alamire

Wetenschappelijk comité

Ignace Bossuyt (Katholieke Universiteit Leuven, BE)
Bruno Bouckaert (Katholieke Universiteit Leuven, BE), voorzitter
Robert Lindell (Wien, AT)
Brian Mann (Vassar College, US)
Jessie Ann Owens (Brandeis University, US)
Eugeen Schreurs (Katholieke Universiteit Leuven, BE)
Michael Silies (Georg-August-Universität Göttingen, DE)
Henri Vanhulst (Université Libre de Bruxelles, BE)

In samenwerking met

Festival van Vlaanderen Antwerpen

Katholieke Universiteit Leuven

Stad Antwerpen

VME
Vlaams Muzikaal Erfgoed vzw

Fonds voor Wetenschappelijk Onderzoek - Vlaanderen
Fund for scientific research - Flanders (Belgium)

PROVINCIE ANTWERPEN

Sedert meer dan tien jaar organiseert de Alamire Foundation, internationaal centrum voor de studie van de muziek in de Lage Landen (Katholieke Universiteit Leuven, afdeling Musicologie), jaarlijks een internationaal colloquium. Daarmee willen wij enerzijds het internationale onderzoek naar het Vlaamse muziekverleden mee sturen en coördineren, en anderzijds een continue dialoog onderhouden met vorsers en musici wereldwijd. Bij deze colloquia staat telkens een welomschreven aspect centraal, hetzij een componist (zoals in 1994 Orlandus Lassus of in 1996 Giaches de Wert), hetzij een meer thematisch gegeven (zoals in 1999 het unieke Bourgondisch-Habsburgse corpus van muziekhandschriften, vervaardigd in het atelier van de muziekkopiist Petrus Alamire).

Internationaal colloquium Philippus de Monte

Na de organisatie van het zeventiende congres van de International Musicological Society (IMS) in Leuven in 2002, het wereldcongres van musicologen bij uitstek, staat dit jaar opnieuw een meer gespecialiseerde bijeenkomst op het programma. Naar aanleiding van de 400ste verjaardag van zijn overlijden wordt Philippus de Monte (Mechelen 1521 – Praag 1603) centraal gesteld. Hoewel deze tijdgenoot van Orlandus Lassus ongetwijfeld geldt als één van de belangrijkste vertegenwoordigers van de laatste generatie renaissancepolyfonisten, blijven er nog tal van hiaten in het musicologische onderzoek omtrent deze componist. Deze tweedaagse wetenschappelijke meeting is dan ook volledig gewijd aan De Monte's oeuvre, dat bijzonder omvangrijk is, en aan zijn muzikale carrière, van zijn opleiding als koraal aan de Mechelse Sint-Romboutskathedraal tot en met zijn kapelmeesterschap aan het Habsburgse hof in Wenen en Praag.

Doorheen zeven sessies onder leiding van internationale experten in de late renaissancemuziek worden negentien papers met nieuwe inzichten over De Monte's leven en werk gebracht. Na een keynote paper van de De Monte-specialist Robert Lindell komen in een eerste sessie enkele nieuwe biografische inzichten aan bod, met bijzondere aandacht voor de context waarbinnen De Monte als zanger-musicus (in Cambrai) en kapelmeester (aan het keizerlijke hof) actief was. In een tweede sessie worden de muziekesthetische keuzes besproken die op een scharniermoment in de Europese muziekgeschiedenis door De Monte als componist gemaakt werden, zowel gezien vanuit zijn eigen standpunt als vanuit het oogpunt van zijn tijdgenoten. Daarna komen de diverse muziekgenres binnen De Monte's oeuvre aan bod. In de derde sessie staan in het bijzonder zijn tiende en elfde vijfstemmige madrigaalbundels in de kijker – respectievelijk gepubliceerd in 1581 (tevens De Monte's debuut op het vlak van het spirituele madrigaal) en 1586. In een sessie over zijn motettenoeuvre wordt, na een globaal overzicht van de overgeleverde muziekbronnen, achtereenvolgens dieper ingegaan op de Latijnse dedicaties van zijn motettenuitgaven, op muzikale en tekstuele aspecten in de motetten *Ad te levavi* en *Augustis Erneste atavis*, en op de composities overgeleverd in Kroatische en Sloveense archieven. Met betrekking tot de chansons wordt de verzameling uit 1575 met muziek op sonetten van Pierre de Ronsard besproken. Compositorische technieken komen aan bod in een aantal lezingen over de parodietechniek, zowel over de toepassing daarvan door de componist zelf (in zijn *Missa mon coeur se recommande à vous*) als over de citaten van fragmenten uit zijn oeuvre door andere componisten (waaronder Carolus Luython). Ten slotte wordt in twee referaten aandacht besteed aan bewerkingen van geestelijke en wereldlijke composities van De Monte voor instrumentale bezettingen.

De resultaten van dit congres zullen worden gepubliceerd in de reeks *Yearbooks of the Alamire Foundation* (2005).

Bruno Bouckaert
Coördinator Alamire Foundation

Cirkels: een zomerproject voor jongeren

Hiberniaschool
Volksstraat 40
2000 Antwerpen

Voorstellingen op zaterdag 30 augustus, 14.00 en 16.30 uur

In samenwerking met MUSICA

Cirkels vind je overal: in de hemel, op aarde, in je hoofd. Zo'n zesendertig jongeren van elf tot vijftien jaar maken er een voorstelling mee: met zang, dans en beeld, met muziek op draaiorgel en met canons die zichzelf tot in het oneindige herhalen. Deze Musica-productie wordt gerealiseerd en gepresenteerd in opdracht van Laus Polyphoniae. Het eindresultaat is te zien op zaterdag 30 augustus om 14.00 en 16.30 uur in de concertruimte van de Steiner-Hiberniaschool, Volksstraat 40, Antwerpen. Een concept van Liesbet Vereertbrugghen, met medewerking van Ilse Wijnen, Dick Van der Harst (Muziek Lod), Stijn Kolacny, Jan Boon en vele anderen (zie ook p. 265).

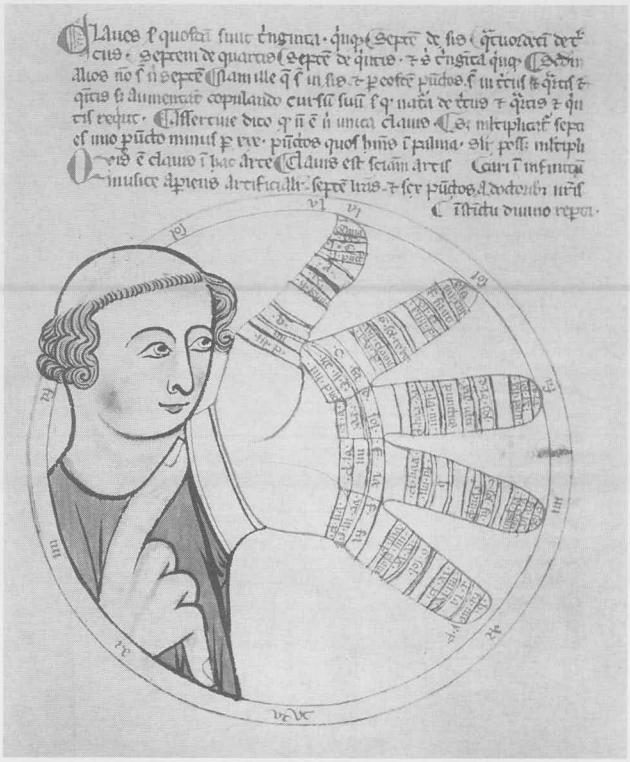

Festivalcafé

Liesbeth Van Wijnzaal
Centrum Elzenveld
Lange Gasthuisstraat 45
24 – 31 augustus

11.00 – 17.00 uur
Toegang gratis

Het Festivalcafé is dit jaar opnieuw het ideale trefpunt voor festivalbezoekers en muzikanten. Mark Sound biedt er een zeer uitgebreid aanbod van cd's met oude muziek aan. Vooral opnamen van de aantredende artiesten zullen beschikbaar zijn en een luistereenheid met hoofdtelefoon kan u allicht helpen om uw keuze te maken. Bovendien kan u in de Zuster Van Wijnzaal van het Elzenveld of in de kloostertuin rustig van een drankje en een broodje genieten.

CONCERTO

Das Magazin für Alte Musik

Lektüre für die Ohren, zehnmal im Jahr, seit 1983 Zur Sozialgeschichte des Claviers in Mozarts Zeit · Philip Pickett · Das verborgene Programm der Brandenburgischen Konzerte · Anonymous 4 · Die Entwicklung von Generalbass und Harmonie im Zeitalter Henry Purcells · Konrad Junghänel · Aufsätze zu Themen der Musikgeschichte · essays on music history · Alessandro Scarlattis Oratorien · Jessica Cash · Das Spätwerk Giovanni Gabrielis · René Jacobs · Brahms und die Alte Musik · CD-, Noten- und Buchbesprechungen · Kurse und Konzerte · reviews and dates · portraits and interviews · Telemann als Kantatenkomponist · Christophe Rousset · Zu Geschichte und Musik des Glockenspiels · Bruno Weil · Johann Baptist Wanhal und seine Mäzene · Marc Minkowski · Der letzte Gambist · Fabio Biondi · Die phantastischen Maschinen des Salomon de Caus · Aktuelle Berichte aus dem Musikleben · current topics from the world of ancient music · William Christie · Das enträtselte Mittelalter · Luigi Ferdinando Tagliavini · Mendelssohns Streichquintette · Christoph Spering · Subsemitonien in historischen Orgeln · Jahresabonnement / annual subscription (10 issues): 45 EUR (Inland) / 50 EUR (foreign countries) · Anne Sofie von Otter · Zur Vielfalt barocker Artikulationsprinzipien · Hans Martin Linde · Continuospiel in Spanien im 18. Jahrhundert · Rinaldo Alessandrini · Arpeggio, Coulé und Separez · Anton Steck · CONCERTO VERLAG · Das Magazin für Alte Musik, Postfach 80 02 80, D-51002 Köln · Wir halten ein kostenloses Probeheft für Sie bereit · free copy available on request · eMail: concerto-verlag@t-online.de · www.concerto-verlag.de · Fax +49 (2 21) 9 62 42 08

Concerten

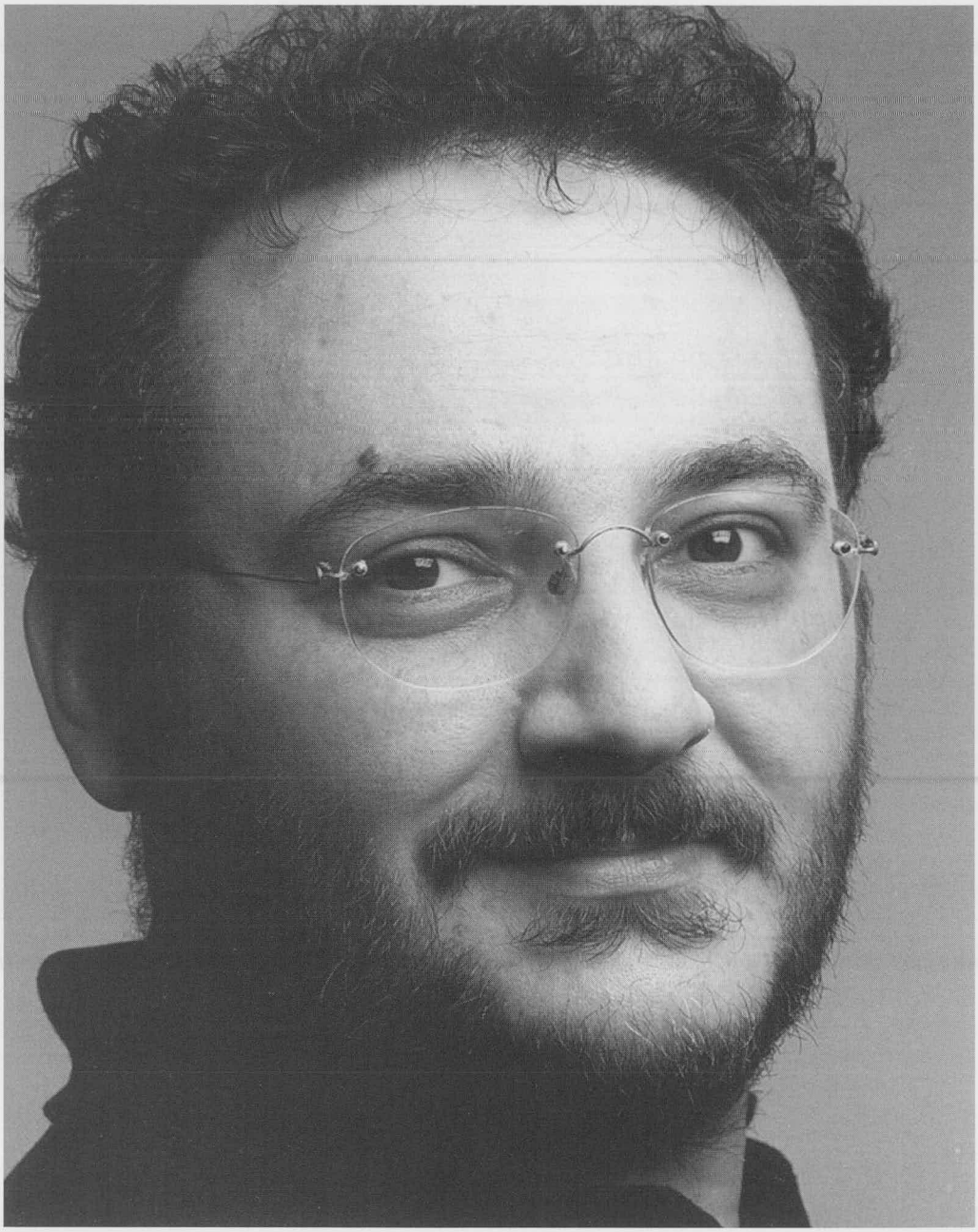

Rinaldo Alessandrini

Concerto Italiano, La Zanetta & Oltremontano

Zaterdag, 23 augustus 2003 | 20.00 uur | Sint-Carolus Borromeuskerk | CONCERT 1

Met de steun van de Nationale Loterij

Rinaldo Alessandrini — **algemene leiding**

Concerto Italiano

Anna Simboli	sopraan
Monica Piccinini	sopraan
Alessandro Carmignani	altus
Luigi Pagliarini	tenor
Gianluca Ferrarini	tenor
Enrico Onofri	tenor
Sergio Foresti	bas
Matteo Bellotto	bas
Loredana Gintoli	harp
Craigh Marchitelli	theorbe
Rinaldo Alessandrini	klavecimbel

La Zanetta

Maia Silberstein	sopraanviool
Hans De Volder	altviool
Luc Gysbregts	tenorviool
Claire Delvigne	basviool

Oltremontano

Doron David Sherwin	cornetto
Mirella Ruigrok	dulciaan
Wim Becu	trombone
Simen Van Mechelen	trombone
Harry Ries	trombone
Dominique Lortie	trombone
Wim Maeseele	theorbe
Kris Verhelst	orgel

p.70 -> p.91

Rinaldo Alessandrini

Rinaldo Alessandrini heeft niet enkel naam gemaakt als stichter-dirigent van Concerto Italiano, maar is ook een gerenommeerd klavecinist, pianist en organist. Wereldwijd wordt hij beschouwd als een van de meest vooraanstaande vertolkers van het oeuvre van Claudio Monteverdi. Bovendien staat hij ook bekend om zijn grondige kennis van en zijn grote liefde voor de Italiaanse muziek uit de 17de en 18de eeuw: in zijn uitvoeringen tracht hij steeds de essentiële, maar vaak ongrijpbare, expressieve en zangerige kenmerken van dit repertoire tot uiting te brengen.

Als solist en dirigent heeft Rinaldo Alessandrini zowat overal ter wereld concerten gegeven: in de Verenigde Staten, Canada, Japan en op tal van plaatsen in Europa. De laatste jaren treedt hij bovendien steeds vaker op als orkest- en vooral operadirigent. Zo heeft hij onder meer samengewerkt met het Orchestra del Maggio Musicale Fiorentino, het Orchestra della RAI, het Orchestra Sinfonica Citta' di Granada, het orkest van het Spoleto Festival, het Orchestra Regionale della Toscana en het Orchestra Toscanini.

De voorbije jaren was Rinaldo Alessandrini als dirigent betrokken bij verschillende uitvoeringen van *L'incoronazione di Poppea*, onder andere in de Welsh National Opera, de Frankfurt Opera, het Teatro Comunale in Bologna en het Teatro Comunale in Reggio Emilia. Daarnaast bracht hij samen met de Accademia Filarmonica Romana het werk *L'isola disabitata* van Jomelli en dirigeerde hij het Freiburg Baroque Orchestra in een uitvoering van *La Serva Padrona*. Tijdens het seizoen 1998-1999 werd Rinaldo Alessandrini gevraagd voor een uitvoering van Händels *Alcina* in het Teatre Nacional de Catalunya in Barcelona, waar hij ook dirigeerde tijdens een concert naar aanleiding van de inwijding van het nieuwe auditorium. In het Teatro Real in Madrid en het Teatro Comunale in Bologna was hij als dirigent betrokken bij een uitvoering van *Giulio Cesare*, in een nieuwe enscenering van Luca Ronconi. Verder dirigeerde Rinaldo Alessandrini in de bekendste Europese operahuizen uitvoeringen van meesterwerken als *Le nozze di Figaro*, *Amadigi* en *La Vergine dei dolori*.

Voor de labels Opus 111, Astrée, Arcana en Deutsche Harmonia Mundi heeft Rinaldo Alessandrini tal van opnamen verzorgd. Zo heeft hij niet enkel Italiaanse muziek, maar ook werk van Bach en tijdgenoten op plaat uitgebracht. Rinaldo Alessandrini won twee keer de Grand Prix du Disque en mocht ook een Deutscher Schallplattenpreis in ontvangst nemen.

Concerto Italiano

Concerto Italiano bracht een revolutie teweeg in de uitvoeringscriteria van Italiaanse muziek uit de 17de en 18de eeuw. Het ensemble wordt vooral geroemd om zijn interpretaties van de madrigalen van Monteverdi, die door pers en publiek inmiddels als mijlpalen worden beschouwd. De kracht van het ensemble – dat uitsluitend uit Italiaanse musici bestaat – ligt vooral in de perfecte stilistische en linguïstische benadering: dankzij een grondige studie van de madrigaalteksten worden de uitvoeringen gekenmerkt door een levendige en natuurlijke projectie van de theatrale aspecten van dit bijzondere genre.

Recent werd door Rinaldo Alessandrini ook een instrumentaal ensemble opgericht, dat het vocale ensemble moet aanvullen. Op die manier kan het repertoire van Concerto Italiano worden uitgebreid naar de grote 'madrigali concertati' uit het achtste madrigaalboek van Monteverdi, en verder ook naar oratoria, cantates en vroege opera's.

Concerto Italiano wordt voortdurend gevraagd door toonaangevende festivals en concertorganisaties. Zo was de groep onder meer te zien in Utrecht, Antwerpen, de Londense

Concerto Italiano

Queen Elizabeth Hall, het Weense Konzerthaus, het Amsterdamse Concertgebouw, Barcelona, Parijs, Rome, Milaan en Jeruzalem. In 1997 was Concerto Italiano te gast in het Metropolitan Museum in New York, waar het ensemble zijn debuut maakte met een uitvoering van Vivaldi's *La Senna Festeggiante*. Op het Edinburgh Festival bracht Concerto Italiano samen met de Mark Morris Dance Group een scenische creatie en mocht het ensemble een Critic Award in ontvangst nemen voor zijn uitvoering van de madrigalen van Monteverdi. In Japan debuteerde de groep met concerten in de voornaamste concertgebouwen van Tokio. In het Palazzo Altemps in Rome bracht het ensemble de eerste moderne heropvoering van Vinci's serenade *La Contesa dei Numi*, een compositie die in 1729 in datzelfde Palazzo werd gecreëerd. In 2002 verzorgde Concerto Italiano in Salamanca een scenische opvoering van Händels *Theodora* en bracht de groep in het Teatro San Carlo in Napels een scenische voorstelling van Alessandro Scarlatti's oratorium *La Vergine dei dolori*.

Toekomstplannen van Concerto Italiano omvatten onder meer een Europese tournee met op het programma de vespers van Monteverdi en de Brandenburgse concerti van Bach. Ook plant het ensemble in Italië een reeks scenische opvoeringen van Händels *Amadigi*.

Concerto Italiano heeft een exclusief contract met Opus 111 en werd voor verschillende van zijn opnamen internationaal bekroond. Zo mocht de groep in 1993 de Belgische Ceciliaprijs en een Deutscher Schallplattenpreis in ontvangst nemen, in 1994 een Gramophone Award en een Diapason d'Or en in 1995 onder meer de Premio Cini van Venetië en een tweede Schallplattenpreis. In 1996 kreeg Concerto Italiano een Edinburgh Festival Award toegekend en werd het ensemble door de internationale muziekpers verschillende malen bekroond. Op de Midem van Cannes won Concerto Italiano in 1998 drie prijzen en in 2002 kreeg de groep voor de derde keer een Gramophone Award for Best Vocal Baroque Recording. Onlangs nog wist Concerto Italiano ook de prijs 'Franco Abbiati' in de wacht te slepen, die door de Italiaanse muziekpers wordt uitgereikt. De prijs is een unieke bekroning van het volledige oeuvre van de groep, zowel van de concerten en opvoeringen als van de talrijke cd-opnamen.

La Zanetta

Een essentieel onderdeel van de renaissancesamenleving was het vioolensemble, dat alle leden van de vioolfamilie omvatte: sopraan (viool), alt (altviool), tenor (grote viool) en bas (voorloper van de cello). Het vioolensemble speelde immers dansmuziek, niet enkel voor de edellieden maar ook voor de lagere klassen. Families van vioolspelers trokken van hof tot hof gans Europa door en namen hun instrumenten en hun muziek met zich mee. Door toedoen van deze reizende musici én van verschillende uitgevers raakte de dansmuziek, net als de viool zelf, uiteindelijk in tal van landen verspreid. Zo werden de dansen van Giorgio Mainerio, de componist van 'la Zanetta', sterk gewaardeerd door de Belg Pieter Phalesius: die verzorgde jaren later in Antwerpen een herdruk van de dansen, die op die manier nog populairder werden.

Maia Silberstein maakte lange tijd deel uit van het Amerikaanse vioolensemble Oberon's Fancy en van het Italiaanse Galliard Consort. In 2003 begon zij zelf met een vioolensemble, dat België als uitvalsbasis heeft. Dit nieuwe ensemble, La Zanetta, brengt vier musici bijeen die een passie delen voor renaissancemuziek. De leden van het ensemble behaalden diploma's aan de koninklijke conservatoria van Brussel en Bergen, het Lemmensinstituut en de Juilliard School en zijn ook actief bij ensembles als La Petite Bande, het Ricercar Consort,

La Zanetta

Anima Eterna, Il Fondamento, Col Basso en Les Arts Florissants. In de nabije toekomst wil La Zanetta nauw gaan samenwerken met andere renaissance-ensembles, zowel met vocale ensembles als met groepen die dansmuziek brengen.

Oltremontano

Aan de wieg van het ensemble Oltremontano stond radiozender Klara. In 1993 werd het ensemble door producer Koen Uvin in het leven geroepen voor een studio-opname van de beeldmotetten van Andreas Pevernage. Oltremontano werd daarna uitgenodigd door de festivals van Brugge en Antwerpen en heeft sindsdien in Vlaanderen en daarbuiten een vooraanstaande positie veroverd wat betreft de uitvoering van renaissancemuziek voor blazersensemble.

De naam 'Oltremontano' verwijst naar de Vlaamse polyfonisten die in de 15de en 16de eeuw het Europese muziekleven bepaalden en in Italië bekend stonden als 'oltremontani' of 'die van over de bergen'. De kern van het ensemble bestaat meestal uit enggemensureerde bazuinen, rietblazers en zinken, een bezetting die overeenstemt met de oude alta capella-formatie van de stadsspeellieden. Daarnaast doet de groep vaak een beroep op vocalisten, wat onder meer leidde tot samenwerkingsprojecten met de Camerata Trajectina, de Capilla Flamenca en het Egidius Kwartet.

De laatste jaren verlegt Oltremontano zijn werkterrein ook naar muziek uit de 17de eeuw. In oktober 2000 was het ensemble te gast op het derde oudemuziekfestival van Sint-Petersburg, waar het samen met de violisten van Musica Petropolitana een reeks concerten verzorgde die door de Russische pers tot dé revelatie van het festival werden uitgeroepen. De internationale samenwerking mondde uiteindelijk uit in een cd-opname voor Klara.

Concerto Italiano, La Zanetta & Oltremontano

PROGRAMMA

Mis en Te Deum

Annibale Padovano (1527-1575)
Ricercare
uit: Il primo libro de ricercari, Venezia, 1556/1588

Josquin Desprez (ca. 1440-1521)
Benedicta es
uit: Novum et insigne opus musicum, Nürnberg, 1538

Philippus de Monte (1521-1603)
Missa ad modulum Benedicta es
Kyrie
uit: Missa ad modulum Benedicta es, Antwerpen, 1579

Annibale Padovano
Ricercare
uit: Il primo libro de ricercari, Venezia, 1556/1588

Philippus de Monte
Missa ad modulum Benedicta es
Sanctus
Agnus Dei
uit: Missa ad modulum Benedicta es, Antwerpen, 1579

Orlandus Lassus (1532-1594)
Te Deum
uit: Selectissimae cantiones, Nürnberg, 1568

Bal en tornooi

Anoniem / Giorgio Mainerio (ca. 1535-1582)
Leviora Carmina I
uit: Il primo libro de balli a quatri voci, Venezia, 1578

Philippus de Monte
Nymphae, parentes, virgines
uit: Il terzo libro de madrigali a quatro voci, Venezia, 1585

Anoniem / Philippus de Monte
Leviora Carmina II
uit: Liber primus leviorum carminum, Antwerpen, 1571

Philippus de Monte
Europam puerae
uit: Il terzo libro de madrigali a quatro voci, Venezia, 1585

Anoniem
Leviora Carmina III
uit: Liber primus leviorum carminum, Antwerpen, 1571

Philippus de Monte
Benedictio et claritas
uit: Sacrarum cantionum cum sex et duodecim vocibus, liber primus, Venezia, 1585

Muziek voor het huwelijk van aartshertog Karel van Tirol en Maria van Beieren in 1571

De Habsburgse dynastie heeft in haar lange bestaan vaak een stimulerende rol gespeeld op artistiek en meer bepaald op muzikaal vlak. In Europese steden als Brussel, Mechelen, Madrid, Graz, Innsbruck, Wenen en Praag wisten de Habsburgers toonaangevende musici aan hun luisterrijke hoven te verbinden (zie ook de bijdrage van Ignace Bossuyt p. 15). Uiteenlopende categorieën componisten passeerden de revue: minnesänger (Heinrich Frauenlob), organisten (Paul Hofhaimer), luitisten (Melchior Neusidler), trombonisten (Simone Gatto) en vooral zangers van de hofkapel, die gemodelleerd was naar Brabants model (Alexander Agricola, Johannes Brassart, Heinrich Isaac, Jacob Obrecht en Ludwig Senfl). In de loop van de tweede helft van de 16de eeuw ontstond via de Spaanse tak van de Habsburgers een heuse Capilla Flamenca, zoals de naam het zegt, bemand door musici uit de Lage Landen. De pendant was een keizerlijke Duitse hofkapel waar eveneens tal van musici uit de Nederlanden een toonaangevende rol speelden (zie afbeelding 1). Van 1568 tot 1603 werd deze uitgebreide hofkapel geleid door Philippus de Monte. Ook andere leden van de Duitse dynastie bouwden na verloop van tijd een hofkapel uit, zoals bijvoorbeeld aartshertog Karel in Graz. De interesse van de Habsburgers voor muziek bleef ook na de 16de eeuw bestaan. Zo was Leopold I (keizer van 1658 tot 1705) zelf een bekwaam componist en treffen we in de 18de eeuw hofmusici aan als Antonio Draghi, Johann Joseph Fux, Georg Christoph Wagenseil (die onder meer zangles gaf aan Maria Theresia), Christoph Willibald Gluck, Antonio Salieri en Wolfgang Amadeus Mozart (bijvoorbeeld *La Clemenza di Tito* uit 1791, gecomponeerd voor de kroning van Leopold II).

Opvallend tijdens de 16de eeuw was de opeenvolging van kapelmeesters uit de Lage Landen. Een van de meest productieve en internationaal gerenommeerde was ongetwijfeld Philippus de Monte. De muzikale interesse van de Habsburgse monarchen werd onder meer weerspiegeld door het grote aantal muziekdrukken dat aan hen werd opgedragen, zowel door Vlaamse, Italiaanse als Duitse componisten. Ook werden tal van gelegenheidscomposities – meestal zogenaamde staatsmotetten – gecomponeerd. Aanleiding hiervoor kon een geboorte, aanstelling, huwelijk, staatsbezoek, militaire overwinning of overlijden zijn van een lid van het vorstenhuis. Kenmerkend bij zulke ceremoniële aangelegenheden was de hardnekkigheid waarmee men aan tradities vasthield. Zo ook bij het groots opgezette huwelijk van aartshertog Karel, heerser over Stiermarken, Karinthië en Krain, met hertogin Maria van Beieren – beiden fervente muziekliefhebbers. De luxueuze festiviteiten die naar aanleiding van dit huwelijk werden georganiseerd, waren in feite één lange verheerlijking van de wereldheerschappij van de Habsburgers. Zoals verderop zal blijken, speelde muziek hierin een belangrijke rol. Uniek was dat men bij deze gelegenheid een beroep kon doen op drie van de beste Europese hofkapellen: die van de hertog van Beieren, met Orlandus Lassus als kapelmeester, die van aartshertog Karel, met Annibale Padovano, en die van de keizer, met Philippus de Monte. Onder meer de grootte van de bedragen in de hofrekeningen toont aan dat ook de drie kapelmeesters-componisten behoorlijk werden vergoed voor hun gelegenheidscomposities.

De opdracht bij de samenstelling van dit concert voor Laus Polyphoniae was duidelijk omschreven. Een reconstructie van de uitgevoerde muziek, voor zover wenselijk en (her)haalbaar binnen de financiële mogelijkheden van een hedendaagse concertorganisatie, bleek niet realiseerbaar omdat slechts twee korte werken bewaard zijn gebleven die met zekerheid tijdens de festiviteiten werden uitgevoerd (cf. infra). Dus werd ervoor geopteerd om een

auditieve dwarsdoorsnede te bieden van wat er aan uiteenlopende muziekgenres weerklonk aan het Weense hof eind augustus 1571. Om de context te schetsen volgt hierna een beknopt overzicht van het verloop van de muziekuitvoeringen tijdens de festiviteiten. De basis is een Latijnse beschrijving van J. Fonteo, een Duits relaas van de hand van H. Wissi en een verslag van de pauselijke nuntius G. Delfino. Wissi beschreef ook de plechtigheden naar aanleiding van het huwelijk van Wilhelm van Beieren en Renate van Lotharingen in 1568, waarin Orlandus Lassus een prominente rol speelde. Zulke beschrijvingen waren bedoeld voor de Europese aristocratie en circuleerden aan de belangrijkste Europese hoven. Het is aannemelijk om in de post facto-beschrijving van Fonteo een soort 'voorspelling' te zien van de overwinning van de christelijke alliantie onder leiding van don Juan van Oostenrijk op de Turken, tijdens de zeeslag bij Lepanto op 7 oktober 1571. De organisatie van de festiviteiten, waarin het getal vier een centrale rol speelde, was in handen van de maniëristische schilder Giuseppe Arcimbaldo.

De festiviteiten in Wenen duurden van 24 augustus tot 3 september 1571. De Beierse delegatie arriveerde per schip over de Donau en werd met kanonschoten en trompetmuziek verwelkomd. Het huwelijk zelf werd voltrokken op zondag 26 augustus in de Augustijnenkerk (zie afbeelding 2). Helaas weten we niet welke mis er tijdens het huwelijk weerklonk. Uiteraard werden gedurende deze tiendaagse tal van missen uitgevoerd. Zo weten we dat Padovano voor het reeds genoemde Beierse huwelijk van 1568 een 24-stemmige mis componeerde. Het is echter onwaarschijnlijk dat deze mis werd hernomen voor de keizer:

1. Keizer Maximiliaan van Oostenrijk (1459-1519)
   Oostenrijkse hofkapel, naar Brabants model

2. Aartshertog Filips de Schone (1478-1506)
   Bourgondische hofkapel

3. Keizer Karel (1500-1558)
   Capilla Flamenca
   Keizer Ferdinand (1503-1564)
   Oostenrijkse hofkapel: Heinrich Finck, Arnoldus de Bruck, Petrus Maessens

4. Keizer Maximiliaan II (1527-1576)
   Oostenrijkse hofkapel: Jacobus Vaet
   Aartshertog Ferdinand (1529-1595)
   Dodenofficie gecomponeerd door Jacobus de Brouck
   Aartshertog Karel x Maria van Beieren
   (1540-1590)
   Hofkapel in Graz met Annibale Padovano

5. Keizer Rudolf II (1552-1612)
   Hofkapel met Philippus de Monte
   Keizer Matthias (1557-1619)
   Hofkapel met Lambert de Sayve
   Aartshertog Ernst (1553-1595), landvoogd over de Nederlanden
   Dedicatie door Giovanni Galeno van een madrigaalbundel

Afbeelding 1: Overzicht van de belangrijkste leden van de Habsburgse dynastie per generatie met vermelding van de hofkapel en de belangrijkste namen van componisten/kapelmeesters.

Afbeelding 2: Wenen, St.-Augustinuskerk, waar later ook het huwelijk van Jozef II werd ingezegend

Padovano overhandigde de keizer namelijk eigenhandig een (ongetwijfeld) nieuwe, ons onbekende mis, waarvoor hij niet minder dan 150 rijnsgulden ontving. Ook Lassus werd vergoed voor een miscompositie en andere werken die hij eveneens persoonlijk aan de keizer overhandigde: "ein mess unnd etliche gesanng buecher underthenigist presentiert". Trombonist Gatto publiceerde tussen 1571 en 1579, maar mogelijk al voor het huwelijk zelf, de mis met de symbolische titel *Missa Hodie Christus natus est*. In het laatste *Agnus* verwerkte hij de uitroep "Viva Maria diu Boiorum gloria – Carolus Austriacae stirps vivat, dux inclytus ore", duidelijk verwijzend naar het echtpaar. En uiteraard ontving ook de keizerlijke kapelmeester De Monte een vergoeding voor zijn componeerwerk.

In het kader van de Philippus de Monte-herdenking kozen we voor delen uit de *Missa Benedicta es* van De Monte. Het werk is een van de vroegst bewaarde missen van de componist en werd in 1579 op groot formaat gedrukt in Antwerpen op de persen van Plantijn. In de praktijk vinden we deze mis vaak ingebonden met de luxueuze, volumineuze misdruk *Octae missae quinque, sex et septem vocum* van George de la Hèle uit 1578, een schitterende Plantijnse druk die financieel werd gesteund door Filips II (cf. de convoluutexemplaren in het archief van de Illustre Lieve Vrouwebroederschap in 's-Hertogenbosch, de conservatoriumbibliotheek van Brussel en de Koninklijke Bibliotheek van Brussel; dit laatste exemplaar is afkomstig uit het Antwerpse jezuïetenklooster).

De mis van De Monte is gebaseerd op het gelijknamige, wijdverbreide zesstemmige Mariamotet van Josquin Desprez, dat herdrukt werd tot het begin van de 17de eeuw en teruggaat op de gregoriaanse sequentia *Benedicta es*. Als model voor nieuwe, zogenaamde parodiemissen was het motet erg geliefd. Zo schreven naast De Monte ook Adriaan Willaert, Giovanni Pierluigi da Palestrina en George de la Hèle missen die gebaseerd waren op dit motet. Uiteraard brachten ze hiermee op sublieme wijze een hommage aan hun beroemde voorganger. In de erg polyfone, beweeglijke zesstemmige textuur wist De Monte afwisseling te brengen, bijvoorbeeld door het *Christe* als een trio op te vatten (het tweede deel van het motet is ook een duo) en een ternaire maatwisseling door te voeren in het tweede *Kyrie* (het derde deel van het motet is ook ternair). Het *Benedictus* is vierstemmig en maakt eveneens gebruik van het tweede deel van het motet. De herneming van het *Sanctus* is monumentaal, achtstemmig opgevat met een ingenieuze driestemmige canon tussen sopraan I, alt II (in de onderkwint) en tenor II (in het onderoctaaf). De aanvang van de canon gaat grotendeels terug op het aanvangsmotief van het motet en dus ook op het begin van de gregoriaanse sequentia die aan de basis ligt. Het eerste *Agnus Dei* is zesstemmig, terwijl het laatste *Agnus* eveneens achtstemmig is en net als de herhaling van het *Sanctus* gebaseerd is op een driestemmige canon waarin opnieuw het kopmotief van het motet wordt verwerkt. Ditmaal volgen de inzetten van de canon elkaar echter vlugger op, een procédé waarmee De Monte ongetwijfeld een van de hoogtepunten van het contrapuntisch kunnen van de tweede helft van de 16de eeuw bereikte.

Tijdens de huwelijksmis weerklonk volgens Delfino ook een *Te Deum*, maar de pauselijke nuntius liet na de naam van de componist op te geven. We kozen voor dit concert voor een *Te Deum* van Lassus. Het werk is alternerend opgevat, waarbij enkel de even delen polyfoon zijn gecomponeerd. Net als de mis is het werk zesstemmig en meestal gebaseerd op de eenstemmige gregoriaanse melodie die elk polyfoon deel voorafgaat. Deze gregoriaanse melodie is in het tweede vers bijvoorbeeld als een cantus firmus te horen in tenor I. In het *Sanctus* is de cantus firmus in augmentatie – dus in langere notenwaarden – verwerkt. Vers 8, 'Te prophetarum', is een duo, waarbij de gregoriaanse melodie in beide stemmen imiterend is uitgewerkt, en in vers 10, een kwartet, zingt de bas de cantus firmus. Op creatieve wijze ging Lassus verder met dit cantus-firmusprocédé en liet hij de gregoriaanse melodie vooral in

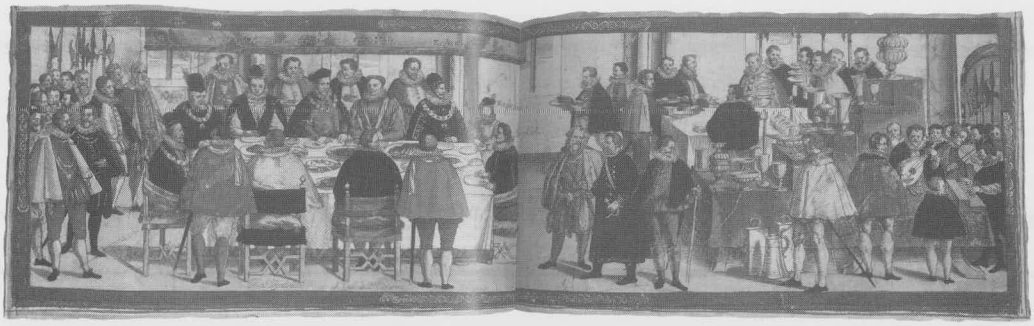

Afbeelding 3: Musicerend gezelschap tijdens het banket naar aanleiding van de opname van Keizer Rudolf II in de orde van het Gulden Vlies; links zitten ook aartshertog Karel en Maria van Beieren mee aan

tenor I terugkeren.

Na afloop van de mis werd een banket georganiseerd. Tijdens deze maaltijd weerklonken 'diversi concerti', wellicht instrumentale en vocale muziek voor uiteenlopende bezettingen. Mogelijk werd dan ook een 'dialogo à 7' uitgevoerd, een niet bewaard gebleven gelegenheidscompositie van de hand van maestro di capella Padovano en opgedragen aan het bruidskoppel (zie afbeelding 3).

's Avonds werd tenslotte een schitterend bal gehouden. Welke dansen weerklonken, is opnieuw niet geweten, maar het is een feit dat vele dansmelodieën in heel Europa bekend waren. Voor het concert van vandaag koos het strijkersensemble La Zanetta onder meer bewerkingen uit het zogenaamde Antwerpse dansboek van Phalesius, het *Liber primus leviorum carminum*, uit 1571.

Volgens de beschrijvingen van het bal werd de dans op een bepaald ogenblik echter onderbroken. Vanuit het plafond opende zich een met brokaat versierde trap die naar de dansvloer leidde. Op de tonen van een door De Monte op muziek gezet Latijns gedicht – *Nymphae, parentes, virgines*, waarin de telgen van het Habsburgse huis als sterren (hemelbewoners) werden voorgesteld (de zogenaamde 'Katasterismos') – daalden koppels met fakkels in de hand als het ware uit de hemel neer. De eenvoudige, functioneel geconcipieerde compositie is vierstemmig en werd samen met een tweede Latijns lied (cf. infra) opgenomen in het derde vierstemmige madrigaalboek van De Monte. Helaas kennen we alleen een herdruk van deze bundel uit 1585, zonder dedicatie. Het vermoeden is gewettigd dat de oorspronkelijke druk uit ca. 1571/1572 dateerde en opgedragen was aan aartshertog Karel.

De compositie *Nymphae, parentes, virgines* is geschreven voor vier hoge vrouwen- of knapenstemmen, zeer homofoon, met een plastische ritmiek volledig in functie van de tekstdeclamatie. Slechts hier en daar is er ruimte voor kleine, subtiele ritmische verschuivingen. Binnen de beperkte mogelijkheden van de bezetting groepeert de componist de stemmen per twee of drie en ook via maatwisselingen weet hij variatie te brengen in deze compositie, die als vrij atypisch geldt binnen het globale madrigaaloeuvre van De Monte.

Aan het hoofd van deze groep fakkeldragende koppels stapten de toekomstige

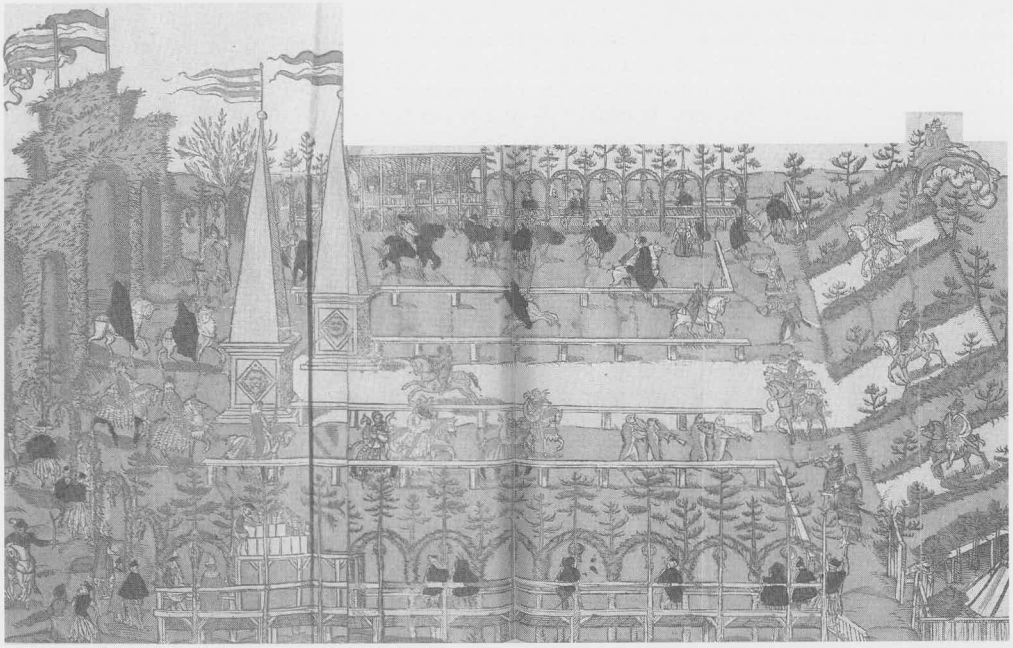

Afbeelding 4: Tornooi tijdens het huwelijk uit 1571 met links de intrede van Europa, voorafgegaan door de musicerende sirenes, en rechts de drie overige continenten, voorafgegaan door blazers

keizer Rudolf II en zijn jongere broer aartshertog Ernst. Beide neefjes van de bruidegom waren pas teruggekeerd van een zevenjarig verblijf aan het hof van hun oom Filips II in Spanje. Zulke 'fakkeldansen' waren vrij gebruikelijk tijdens vorstelijke huwelijken. In navolging van Hellenistische gebruiken werden de vorsten hierbij voorgesteld als heersers over hemel en aarde. Eenmaal op de dansvloer beland, nodigde aartshertog Rudolf de bruid ten dans uit. De uitbundige dansavond werd pas in de vroege uurtjes, rond vijf uur 's ochtends, afgesloten.

Na een verdiende (?) dag rust organiseerde men, uiteraard opnieuw tot meerdere glorie van het Habsburgse huis, op dinsdag een soort verkleed tornooi. Dit schijngevecht is iconografisch voortreffelijk in beeld gebracht (zie afbeelding 4). De hier afgebeelde taferelen zijn wellicht niet simultaan te interpreteren maar veeleer successief. De leden van het keizerlijke hof zaten in een overdekte loge. Vanop een kunstmatige heuvel rechts kwamen drie vechtlustige ruiters, die drie rivaliserende continenten voorstelden: Afrika, Amerika en Azië. Zij namen het op tegen Europa dat, begeleid door zijn entourage, van links kwam. Het is evident dat het hele verloop van het tornooi in het teken stond van de dominante positie van Europa – met het Habsburgse huis als centraal gegeven – ten opzichte van de drie andere, toen bekende werelddelen. Opvallend bij het tornooi was overigens de alomtegenwoordigheid van het getal vier: vier continenten, vier staten, zelfs de vierstemmigheid paste binnen deze context.

Het eigenlijke gevecht behelsde een zogenaamd 'Ringelrennen', een gebruik dat

van Italië was overgewaaid en dat tot op vandaag in Duitsland lokaal is blijven bestaan. Bedoeling was dat de ruiters in galop een opgehangen metalen ring met de punt van hun lans naar beneden probeerden te halen. De drie belangrijkste 'strijders' waren aartshertog Ferdinand (als koning van Azië), bruidegom Karel (als heerser over Afrika) en Wolf von Stubenberg (als koning van Amerika). Deze drie koningen te paard werden ingeleid door luide 'barbaarse' blazersmuziek, van de hand van de componisten Padovano, Lassus of Mateo Flecha senior. Deze laatste stond namelijk in dienst van de bruid. Helaas is ook deze muziek niet bewaard gebleven. Zinken en andere luidruchtige 'stromenti di musica forestieri' voerden deze instrumentale stukken uit.

De muziek van Philippus de Monte werd eveneens ingeschakeld tijdens dit tornooi. Zo zette De Monte een tweede Latijns gedicht op muziek, *Europam puerae*, dat eveneens in het reeds genoemde madrigaalboek van de componist werd opgenomen. Vier sirenen te paard, die Europa voorafgaan, zingen dit loflied voor het 'oude continent' en worden hierbij begeleid door vier visfiguren die niet nader gespecificeerde blaasinstrumenten bespelen. Ook deze muziek is getoonzet voor vier hoge stemmen en contrasteerde wellicht met de barbaarse klanken van de oorlogszuchtige andere continenten. Kenmerkend voor dit werk is de solistische openingszin. Verder is er op compositorisch vlak een opvallende gelijkenis met het vorige Latijnse stuk van De Monte.

Zoals gezegd, speelt het getal vier een cruciale rol, ook bij de samenstelling van de groepen. De vier landen (dochters) van Europa (Italië, Spanje, Frankrijk en Duitsland), aangekondigd door trompetgeschal, stappen op met hun respectieve symbolen: de vier seizoenen, de vier elementen, vier metalen en vier stromen. Het eerste land, Italië, heeft als metaal ijzer en als stroom de Po. De winden Eurus, Caecia en Subsolarus die het vergezellen, worden auditief uitgebeeld door trompetten met banieren waarop de namen van de drie winden staan. Het land wordt gepersonaliseerd door aartshertog Ernst. Ook Frankrijk en Spanje stappen mee op, eveneens met hun respectieve attributen. Het sublieme hoogtepunt is uiteraard de intrede van keizer Maximiliaan II als vertegenwoordiger van het Duitse rijk. Zijn seizoen is de strenge winter, dat men als het eerste seizoen van het jaar beschouwde.

Afbeelding 5:
Boethius, afgebeeld met een strijkinstrument

Na de keizer stappen de 'geciviliseerde' verdedigers van Europa op, zijnde de zeven vrije kunsten. Orpheus en Boethius (zie afbeelding 5), deze laatste afgebeeld met een strijkinstrument, vertegenwoordigen de muziek. Tussen de talrijke verklede figuren duiken nog de vier deugden op, vier ridders van de Ronde Tafel, net als tal van dieren. Allen steunen ze Europa in zijn rechtvaardige strijd. De hele stoet wordt afgesloten met de overwinning van Europa, gesymboliseerd door de figuur Victoria.

Ook Stefano Rosetto, een componist die het hof voor augustus 1571 verliet, componeerde voor de feestelijkheden een compositie, namelijk een 24-stemmig motet. De tekst is een lofzang van de vier windstreken ter ere van Europa en zijn keizer. Wellicht was het werk voor vier zesstemmige koren geconcipieerd. Helaas is het stuk niet bewaard en werd het – volgens een toevoeging bij de tekst die is opgenomen in Fonteo's beschrijving – zelfs niet uitgevoerd: "nondum est publice cantatum". Als afsluiting van dit concertprogramma kozen we voor het twaalfstemmige motet *Benedictio et claritas* van De Monte, dat door zijn driekorigheid een sfeer van triomf oproept.

De daaropvolgende week werd eveneens grotendeels besteed aan banketten, bals en tornooien, waarbij de muziek uiteraard een belangrijke rol speelde. Door de samenvoeging van de drie hofkapellen, zowel vocaal als instrumentaal, met luide en zachte instrumenten, beschikte men immers over een zelden gezien muzikaal potentieel waaruit men naar believen kon putten. Uit beschrijvingen van latere aristocratische huwelijken is af te leiden dat het muziekspektakel dat in Wenen werd opgevoerd, model stond voor latere feesten. Bovendien waren dergelijke groots opgezette festiviteiten klankgeworden aankondigingen van de nakende theatrale barokmuziek in al haar verscheidenheid.

Eugeen Schreurs
Alamire Foundation / Vlaams Muzikaal Erfgoed

Kyrie

Kyrie eleison.
Christe eleison.
Kyrie eleison.

Heer, ontferm U over ons.
Christus, ontferm U over ons.
Heer, ontferm U over ons.

Gloria

Gloria in excelsis Deo,
et in terra pax
hominibus bonae voluntatis.
Laudamus te, benedicimus te,
adoramus te, glorificamus te.
Gratias agimus tibi
propter magnam gloriam tuam,
Domine Deus, Rex caelestis,
Deus, Pater omnimpotens, Domine Fili
unigenite, Jesu Christe.
Domine Deus, Agnus Dei,
Filius Patris,
qui tollis peccata mundi
miserere nobis,
qui tollis peccata mundi
suscipe deprecationem nostram.
Qui sedes ad dexteram Patris,
miserere nobis,
quoniam tu solus sanctus,
tu solus Dominus,
tu solus altissimus, Jesu Christe.
Cum sancto spiritu
in gloria Dei Patris.
Amen.

Eer aan God in den hoge
en vrede op aarde
aan de mensen van goede wil.
Wij loven U, wij prijzen
en aanbidden U, wij verheerlijken U
en zeggen U dank
voor Uw grote heerlijkheid,
Heer God, Hemelse Koning,
God, almachtige Vader, Heer,
eniggeboren Zoon, Jezus Christus.
Heer God, Lam Gods,
Zoon van de Vader,
Gij die wegneemt de zonden der wereld,
onferm U over ons,
Gij die wegneemt de zonden der wereld,
aanvaard ons gebed.
Gij die zit aan de rechterhand van de Vader,
ontferm U over ons,
want Gij alleen zijt de Heilige,
Gij alleen de Heer,
Gij alleen de allerhoogste, Jezus Christus.
Met de Heilige Geest
in de heerlijkheid van God de Vader.
Amen.

Credo

Credo in unum Deum,
Patrem omnipotentem,
factorem caeli et terrae,
visibilium omnium et invisibilium.
Et in unum Dominum, Jesum Christum,
Filium Dei unigenitum,
et ex Patre natum
ante omnia saecula,
Deum de Deo, lumen de lumine,
Deum verum de Deo vero,
genitum non factum,
consubstantialem Patri,
per quem omnia facta sunt,
qui propter nos homines

Ik geloof in één God,
de almachtige Vader,
Schepper van hemel en aarde,
van al wat zichtbaar en onzichtbaar is.
En in één Heer, Jezus Christus,
eniggeboren Zoon van God,
en voor alle tijden
geboren uit de Vader.
God uit God, Licht uit Licht,
ware God uit de ware God,
geboren, niet geschapen,
één in wezen met de Vader,
en door wie alles geschapen is,
die voor ons, mensen,

et propter nostram salutem
descendit de caelis.
Et incarnatus est de Spirito Sancto
ex Mariae virgine,
et homo factus est.
Crucifixus etiam pro nobis
sub Pontio Pilato,
passus et sepultus est,
et resurrexit tertia die
secundum scripturas,
et ascendit in caelum,
sedet ad dexteram Patris.
Et iterum venturus est cum gloria
judicare vivos et mortuos,
cujus regni non erit finis.

en omwille van ons heil
uit de hemel is neergedaald.
En Hij is ontvangen van de Heilige Geest
uit de Maagd Maria,
en is mens geworden.
Hij werd voor ons gekruisigd
onder Pontius Pilatus,
Hij heeft geleden en is begraven.
Hij is verrezen op de derde dag
volgens de schriften,
Hij is opgevaren ten hemel
en zit aan de rechterhand van de Vader,
Hij zal wederkomen in heerlijkheid
om te oordelen levenden en doden
en aan Zijn Rijk komt geen einde.

Et in Spiritum Sanctum,
Dominum et vivificantem,
qui ex Patre Filioque procedit,
qui cum Patre et Filio
simul adoratur et conglorificatur,
qui locutus est per prophetas,
et unam Sanctam Catholicam
et Apostolicam ecclesiam.
Confiteor unum baptisma
in remissionem peccatorum,
et expecto resurrectionem mortuorum
et vitam venturi saeculi.
Amen.

Ik geloof in de Heilige Geest,
die Heer is en het leven geeft,
die voortkomt uit de Vader en de Zoon,
die met de Vader en de Zoon
tezamen wordt aanbeden en verheerlijkt,
die gesproken heeft door de profeten,
en in één heilige katholieke
en apostolische kerk.
Ik belijd één doopsel
tot vergiffenis van de zonden,
en ik verwacht de opstanding van de doden
en het leven van het komend Rijk,
Amen.

Sanctus

Sanctus, sanctus, sanctus
Dominus Deus Sabaoth!
Pleni sunt caeli et terra
gloria tua.
Hosanna in excelsis.
Benedictus qui venit in nomine Domini.
Hosanna in excelsis.

Heilig, heilig, heilig
de Heer, de God der hemelse machten,
vol zijn hemel en aarde
van Uw heerlijkheid,
Hosanna in den hoge.
Gezegend Hij die komt in de Naam des Heren.
Hosanna in den hoge.

Agnus Dei

Agnus Dei, qui tollis peccata mundi,
miserere nobis!
Agnus Dei, qui tollis peccata mundi,
miserere nobis!
Agnus Dei, qui tollis peccata mundi,
dona nobis pacem!

Lam Gods, dat wegneemt de zonden der wereld,
ontferm U over ons!
Lam Gods, dat wegneemt de zonden der wereld,
ontferm U over ons!
Lam Gods, dat wegneemt de zonden der wereld,
geef ons de vrede!

Benedicta es

Benedicta es,
caelorum regina
et mundi totius domina
et aegris medicina.

Tu praeclara
maris stella vocaris,
quae solem iustitiae paris,
a quo illuminaris.

Te Deus pater,
ut Dei mater fieres,
et ipse frater,
cuius eras filia.

Sanctificavit,
sanctam servavit,
et mittens sic salutavit:
Ave plena gratia.

Per illud ave prolatum
et tuum responsum gratum
est ex te verbum incarnatum,
quo salvantur omnia.

Nunc mater exora natum
ut nostrum tollat reatum,
et regnum det nobis paratum
in caelesti patria. Amen.

Gezegend zijt gij,
koningin der hemelen
en heerseres over de ganse wereld
en heler der zieken.

Gij wordt de stralendste ster
aan het firmament genoemd
en uit u ontsprong de zon der gerechtigheid,
waardoor gij wordt verlicht.

Gij werd God de Vader,
als moeder van God,
en zijn broer,
van wie gij de zuster was.

Hij zegende u,
hij beschermde u in uw thuis
en groette u aldus:
Gegroet, gij die vol van genade zijt.

Door dat 'Gegroet!'
en door uw lieflijke antwoord
is uit u het woord vlees geworden,
waardoor allen worden gered.

Nu, moeder, bid tot uw Zoon
opdat Hij onze zonden drage,
en opdat Hij ons Zijn koninkrijk moge geven
dat in de hemelse glorie is voorbereid.

Vertaling: Antoon Aelbrecht

Te Deum

Te Deum laudamus,
te Dominum confitemur.
Te aeternum Patrem
omnis terra veneratur.
Tibi omnes angeli, tibi caeli
et universae potestates,
tibi Cherubim et Seraphim
incessabili voce proclamant:
Sanctus, Sanctus, Sanctus,
Dominus Deus Sabaoth.
Pleni sunt caeli et terra
majestatis gloriae tuae.

U God, loven wij,
U o Heer, belijden wij.
U, eeuwige Vader, brengt
het ganse aardrijk hulde.
U loven alle engelen,
alle hemelen en machten,
U roepen de Cherubijnen en
Serafijnen onophoudelijk toe:
Heilig, Heilig, Heilig, de Heer,
de God der hemelse machten.
Vol zijn hemel en aarde
van Uw heerlijkheid.

Te gloriosus apostolorum chorus,

U prijst het roemrijk koor van de apostelen,

te prophetarum laudabilis numerus,
te martyrum candidatus laudat exercitus.
Te per orbem terrarum sancta confitetur ecclesia:
Patrem immensae majestatis,
venerandum tuum verum, et unicum Filium,
sanctum quoque Paraclitum Spiritum.
Tu Rex gloriae, Christe.

Tu Patris sempiternus es Filius.
Tu ad liberandum suscepturus hominem,
non horruisti Virginis uterum.
Tu devicto mortis aculeo,
aperuisti credentibus regna caelorum.

Tu ad dexteram Dei sedes,
in gloria Patris.

Judex crederis esse venturus.
Te ergo quaesumus,
tuis famulus subveni,
quos pretioso sanguine redemisti.
Aeterna fac cum sanctis tuis
in gloria numerari.

Salvum fac populum tuum, Domine,
et benedic haereditati tuae.
Et rege eos, et extolle
illos usque in aeternum.
Per singulos dies, benedicimus te.
Et laudamus nomen tuum in saeculum,
et in saeculum saeculi.

Dignare Domine die isto
sine peccato nos custodire.
Miserere nostri, Domine, miserere nostri.
Fiat misericordia tua Domine super nos,
quemadmodum speravimus in te.
In te Domine speravi:
non confundar in aeternum.

U de lofwaardige schaar van de profeten,
U het schitterende leger van de martelaren.
Over het ganse aardrijk belijdt U de Heilige Kerk:
U, de Vader van onmetelijke majesteit,
Uw aanbiddelijke, ware en enige Zoon,
alsook de Heilige Geest, de Trooster.
Gij zijt de Koning der glorie, O Christus.

Van de Vader zijt Gij de eeuwige Zoon.
Gij hebt, om de mens te verlossen,
de schoot van een Maagd niet geschroomd.
Gij hebt de angel van de dood overwonnen
en voor de gelovigen het hemelrijk geopend.

Gij zit aan Gods rechterhand,
in de glorie des Vaders.

Wij geloven dat Gij eens als Rechter zult komen.
Wij smeken U dan,
kom Uw dienaren te hulp,
die Gij door Uw kostbaar bloed hebt vrijgekocht.
Laat ons eens voor eeuwig met Uw heiligen
in de glorie meegerekend worden.

Maak Uw volk zalig, o Heer,
en zegen Uw erfdeel.
En regeer hen en verhef hen
tot in de eeuwigheid.
Dag aan dag prijzen wij U.
En wij loven Uw naam in eeuwigheid,
en in de eeuwen der eeuwen.

Gewaardig U, Heer,
ons deze dag zonder zonde te bewaren.
Ontferm U over ons, Heer, ontferm U over ons.
Uw erbarmen kome, Heer, over ons,
gelijk wij onze hoop op U hebben gesteld.
Op U, Heer, heb ik gehoopt:
ik zal niet beschaamd worden in eeuwigheid.

Vertaling: ICTL

Nymphae, parentes, virgines

Nymphae, parentes, virgines,
quas ex humanis superi,
voluerunt stellas fieri
ut harum volent ordines,

Nimfen, verwanten, maagden,
die door de wil van de goden uit mensen
tot sterrenbeelden zijt geworden
om tot die gelederen toe te treden,

quid o cessatis sydera
coeli sedes relinquere
commixtaeque Heroidibus
festas choreas ducere?

Descende coelo Erigone;
quae pari librae proxima
parentem deflens Icarum;
virgo inter signa poneris.

Tu gnata ursa Lycaonis
carrum Calisto diceris;
tu Cephei coniunx Cassiope;
tu Persei coniunx Andromede;

tu Ariadna Minoia,
corona ex astris nosceris;
et tu mater Mercurii;
Maia una septem pliadum.

Descende mater Dardani,
altera electra pliadum.
Descende et tu Taygeta,
tertia soror pliadum.

Et simul omnes lucidae,
vagis plaudentes pedibus
multa plenum laetitia
hunc condecorate chorum.

waarom, o sterren, talmt gij
om de hemel te verlaten
en samen met de Heroïden
feestelijke danskoren te leiden?

Daal neder uit de hemel, Erigone;
dichtbij het sterrenbeeld van de weegschaal
beweent gij uw vader Icarus;
als maagd hebt gij uw plaats tussen de sterren.

En gij, sterrenbeeld van de beer, dochter van
Lycaeon, men noemt u ook wagen, Callisto;
gij, Cassiopea, gade van Cepheus;
gij, Andromeda, gade van Perseus;

gij, Ariadne, dochter van Minos,
men kent u als de stralenkrans onder de sterren;
en gij, moeder van Mercurius,
Maia, een van de zeven pleiaden.

Daal neder, moeder van Dardanus,
tweede onder de pleiaden.
Daal ook gij neder, Taygeta,
derde zuster onder de pleiaden.

En jullie allemaal, lichtende sterren,
kom samen voetentrappelend
luister verlenen aan het danskoor,
vervuld van grote vreugde.

Vertaling: ICTL

Europam puerae

Europam puerae nunc Acheloides,
Europam comites ducimus inclytam,
acri corde negantem
campi cedere honoribus.

Non haec aut Asiae vim timet excitam,
aut rarae dubium robur Americae,
aut Aphros sitientes,
uxor, queis faveat Jovis.

Huic claros radios arctica sydera,
huic fundunt lachrymas Heliades suas,
dat lucem Hesperus ignes,
dat coeli plaga lactea.
Quin et nos variis cantibus omnium
reginam, et genii cultibus optimis

Wij, nimfen, dochters van Acheloos,
wij brengen Europa, Europa roembeladen,
die onverschrokken weigert
terug te deinzen voor de eer van het strijdtoneel.

Zij vreest niet het opgehitste geweld van Azië,
noch de onbetrouwbare kracht van het verre
Amerika of het dorstige Afrika,
al is de vrouw van Jupiter hen gunstig gezind.

Haar zenden de noordersterren heldere stralen,
haar de Heliaden hun tranen,
haar geeft de avondster haar glans
en de melkweg zijn stralen.
En wij, met een keur van gezangen,
met het kruim van onze talenten,

mundi fraena prementem
Europam canimus Deam.

bezingen ons aller koningin, die de teugels
van de wereld houdt, de godin Europa.

Vertaling: ICTL

Benedictio et claritas

Benedictio et claritas
et sapientia et gratiarium actio,
honor, virtus et fortitudo Deo nostro,
in saecula saeculorum. Amen.

Zegen en roem
en wijsheid en dank,
eer en deugd en kracht aan God onze Heer,
in de eeuwen der eeuwen. Amen.

Vertaling: Antoon Aelbrecht

Klara

CULTUUR via Dexia

Polyfolie

Zondag, 24 augustus 2003 | 10.00 uur | Kanunnik Van Gesselzaal, Elzenveld | CONCERT 2

Een productie van Klara festivalt

Nicole Van Opstal	**presentatie**
Koen Uvin	**productie**
Zefiro Torna	
Cécile Kempenaers	sopraan
Aline Hopchet	blokfluit & dulciaan
Jurgen De bruyn	luit & renaissancegitaar

p.93 -> p.102

Nicole Van Opstal

Nicole Van Opstal

Nicole Van Opstal werd geboren in 1964. Aan de Katholieke Universiteit Leuven studeerde zij musicologie en media- en informatiekunde. Haar VRT-loopbaan begon in 1988 bij Radio 1, waar ze onder meer meewerkte aan het programma Voor de dag. In 1995 maakte Nicole Van Opstal de overstap naar Radio 3 en werd er de vaste stem van de programma's oude muziek. Daarnaast was zij lerares muziekgeschiedenis en AMC aan de Academie voor Muziek en Woord in Willebroek.

Ook bij Klara is oude muziek de vaste biotoop van Nicole Van Opstal: elke middag tussen 13.30 en 15.00 uur is zij te horen met muziek uit de barok en de klassieke periode. Op zondagvoormiddag verzorgt zij het programma Polyfolie.

Zefiro Torna

Het ensemble Zefiro Torna werd opgericht in 1996. In zijn basisvorm bestaat het ensemble uit vijf jonge musici die zich bekwaamden aan de muziekconservatoria van Lyon, Den Haag, Brussel en Leuven en die concerteren in gezelschappen als het Huelgas Ensemble, het Collegium Vocale en Het Muziek Lod. Met programma's die authenticiteit koppelen aan originaliteit, die relaties aangaan met andere culturen en die in dialoog treden met hedendaagse muziek- en theatervormen drukte Zefiro Torna al snel zijn stempel op het huidige muzieklandschap. Dit resulteerde in succesvolle tournees, concerten op belangrijke internationale muziekfestivals – waaronder het Festival van Vlaanderen en het Festival de Wallonie – en opnamen voor de Belgische, Nederlandse en Duitse radio. In november 2002 bracht Zefiro Torna bij het label Eufoda de cd *Mermaphilia* uit.

De naam van het ensemble is ontleend aan een madrigaal van Claudio Monteverdi en betekent letterlijk 'de terugkeer van Zephyrus'. In dit madrigaal wordt op schilderachtige wijze weergegeven hoe Zephyrus, god van de westenwind, na een barre winter het land inwaait en zo de bloemen doet bloeien, de beken laat stromen en de nimfen doet dansen. Dit beeld van de terugkeer van Zephyrus staat voor Zefiro Torna centraal in de benadering en uitvoering van oude muziekliteratuur: gesteund door de muziekwetenschap en vertrekkend van een persoonlijke visie wil het ensemble deze muziek symbolisch tot leven wekken en in alle facetten aan bod laten komen.

Zefiro Torna

PROGRAMMA

Wrede liefde

Diego Ortiz (ca. 1510-ca. 1570)
Recercada tercera sobre Doulce Memoire
uit: Tratado de glosas sobre clausulas y otros generos de puntos en la musica de violones, Roma, 1553

Vincenzo Fontana (fl. 1540-50)
La cortesia voi donne predicate
uit: Canzone villanesche di Vicenzo Fontana a tre voci alla napolitana novamente poste in luce, libro primo, Venezia, 1545

Giacomo Gorzanis (ca. 1520-ca. 1575)
Saltarel delle cara cosa
uit: Intabolatura di liuto, libro secundo, Venezia, 1562

Oorlogs- en liefdesleed

Tomaso Cimello (ca. 1500-na 1579)
Venimo tre soldati (La bataglia villanesca)
uit: Canzone villanesche al modo napolitano, libro primo, Venezia, 1545

Vincenzo Fontana
Tu sai, madonna mia, ch'io t'amo e voglio
uit: Canzone villanesche di Vicenzo Fontana a tre voci alla napolitana novamente poste in luce, libro primo, Venezia, 1545

Rijpe vrouwen en lelijke feeksen

Tomaso Cimello
Vecchia che poczi vivere mill'anni
uit: Canzone villanesche al modo napolitano, libro primo, Venezia, 1545

Giovan Tomaso di Maio (ca. 1500-1563)
Tutte le vecchie son maleciose
uit: Canzone villanesche a tre, libro primo, Venezia, 1546

Zoete liefde

Anoniem
O occhi manza mia, cigli dorati
uit: Li quattro libri delle villotte alla napolitana a tre voci. De diversi eccellentissimi auttori con due moresche nuovamente ristampate e con diligenza corrette, Venezia, 1565

Giacomo Gorzanis
Occhi lucenti assai piu che le stelle
uit: Intabolatura di liuto, libro primo, Venezia, 1561

Giovanni Domenico del Giovane da Nola (ca. 1510-1592)
O Dio se vede chiaro ch'io per te moro
uit: Canzone villanesche de don Ioan Domenico del Giovane de Nola, a tre voci novamente ristampate, libro primo, Venezia, 1545

Feest en drinkgelag

Vincenzo Fontana
Sacio 'na cosa ch'è di legno e tonda
uit: Canzone villanesche di Vicenzo Fontana a tre voci alla napolitana novamente poste in luce, libro primo, Venezia, 1545

Diego Ortiz
Recercada tercera
uit: Tratado de glosas sobre clausulas y otros generos de puntos en la musica de violones, Roma, 1553

Giovanni Domenico del Giovane da Nola
Cingari simo venit'a giocare
Chi la gagliarda, donna, vo imperare
uit: Canzone villanesche de don Ioan Domenico del Giovane de Nola, a tre voci novamente ristampate, libro primo, Venezia, 1545

Polyfolie

Elke zondagochtend tussen 10.00 en 12.00 uur presenteert Nicole Van Opstal u haar keuze van het allermooiste uit een millennium muziek. Een motet van Guillaume Dufay of een pianoconcerto van Mozart? Een Schubertlied of een middeleeuwse istampita? Het kan allemaal in Polyfolie. En tussendoor Bach, Scarlatti, Vivaldi en de anderen, vanzelfsprekend in authentieke uitvoeringen, een snoer van muzikale pareltjes uit het verleden in kwaliteitsvolle opnamen. Polyfolie is een rustig programma met oude muziek, dat uw zondagochtend kleurt én verrijkt. U kan erbij zijn, wat opsteken van gesprekken met studiogasten en genieten van mooie muziek en... koffie met croissants.

Een vast onderdeel van Polyfolie is een recent concert in binnen- of buitenland. Tijdens het festival Laus Polyphoniae doen we dat uiteraard live met een concert rond het thema 'Napels anno 1550'.

"Die lange mooie jaren van mijn jeugd", zo schreef Philippus de Monte over zijn verblijf in Napels van 1542 tot 1551. Precies rond die tijd was de stad in de ban van een nieuwe muzikale mode, de 'canti villaneschi': volkse straatdeuntjes en amoureuze liederen, die hun weg naar de kunstmuziek hadden gevonden. Het ensemble Zefiro Torna brengt u een live-uitvoering van deze muziek, die vast en zeker tot de muzikale achtergrond van Philippus de Monte behoorde.

La cortesia voi donne predicate

La cortesia voi donne predicate,
ma mai non l'osservate, vi so dire.

Voi lo vedette s'è come dico io,
sol ch'io ti parlo, dici, "va' con dio".

Se la dicete perchè non me amate,
et hai pietà di tanto mio martire.

Voi lo vedete...

Quando vi tengo mente, ve n'entrate,
e senza causa me voi far morire.

Voi lo vedete...

Va' figlia mia, ca se voi predicare,
l'opere bone ti bisogna fare.

Voi lo vedete...

Hoffelijkheid is wat jullie vrouwen preken,
maar zelf zijn jullie nooit hoffelijk.

Jullie weten dat het is zoals ik zeg, maar wanneer
ik met jullie spreek, zeggen jullie: "Donder op."

Dus jullie zeggen dat omdat jullie niet van me
houden, en jullie hebben medelijden met mijn lij-
den.

Jullie weten...

Als ik aan jullie denk, overheersen jullie mijn
gedachten en zonder reden willen jullie mij doen
sterven.

Jullie weten...

Ga, mijn dochter, want als je goede werken
wil prediken, dan moet je dat maar doen.

Jullie weten...

Venimo tre soldati (La bataglia villanesca)

Venimo tre soldati,
per spendor molto
in esser' alloggiati.
E siamo tutti tali.
Che ben montamo,
sopra sellà armati;
e constocchi e pugnali
provati in molte rotte.
Damo de pontale migliori botte,
corremo grosse lancie
et affrontamo presto.
E cantando sapemo contrafare
tamburri, trombe,
artiglia e fischiare,
e vi'l faremo quà sentir mo presto.

Pati pata, pati pata, pati pata,
ben haggia chinca
che sta quà.
Fan faine, fan faine, fan faine,
fre le le le le laron,

We kwamen met zijn drie soldaten
van het slagveld om veel geld uit te geven,
om onderdak te vinden.
Zo zijn we allemaal.
We zijn goede ruiters
en we zijn degelijk uitgerust
met degens en dolken die hun diensten
bewezen hebben op menige tocht.
We deelden rake klappen uit
met onze grote lansen
en in het steekspel trof onze lans doel.
Al zingend imiteren we
het tromgeroffel, het trompetgeschal,
het hoefgetrappel en het gefluit,
en dat zullen we jullie meteen laten horen.

Pati pata, pati pata, pati pata, laten we hopen
dat de waard van de herberg waar we halt
houden, een rijk versierd paard voor ons heeft.
Fan faine, fan faine, fan faine,
fre le le le le laron,

de chi desio foss'io patron,
fre le le le le laron, faine,
fre le le le le laron,
de chi desio foss'io patron,
von von von von von
foss'io patron,
pon pon pon pon pon...
deh che l'havess'io mo.
Tricque, tricque, tricque, tricque, tricque,
tricque, tricque, tricque, tricque, tricque,
di te chiù bella
e chiù cruda mai nacque.
Ta ra ri ra, ta ri ra ri ra ri ra ri ra,
bea tà chi n'alloggiarà,
chi n'alloggiara.

van wie zou ik graag de meester willen zijn,
fre le le le le laron,
fre le le le le laron,
van wie zou ik graag de meester willen zijn,
von von von von von,
van wie zou ik graag de meester willen zijn,
pon pon pon pon pon ...
oh, als ik ze nu al maar had.
Tricque, tricque, tricque, tricque, tricque,
Tricque, tricque, tricque, tricque, tricque,
nooit werd een mooier en wreder wezen dan jij geboren.
Ta ra ri ra, ta ri ra ri ra ri ra ri ra,
zalig hij die bij je verblijven mag,
die bij je verblijven mag.

Vertaling: ICTL / Annelies Van den Bogaert

Tu sai, madonna mia, ch'io t'amo et voglio

Tu sai, madonna mia, ch'io t'amo et voglio
tanto di ben ch'io non ritrovo loco.

Perchè prendete'l mio martir in gioco?

Se sai che del tuo laccio mai mi scioglio,
et per voi me nutrico in fiamma e foco,

Perchè prendete...

Se sai che la mia fede è fermo scoglio,
che per voi mi consumo, a poco a poco,

Perchè prendete...

Dunque madonna, cessa il tuo furore,
habbi pietà di chi t'a dato il core,
chi'in vita e morte t'è bon servitore.

Jij weet, mijn vrouw, dat ik je liefheb en zozeer bemin dat ik geen rust vind.

Waarom toch drijf je dan de spot
met mijn lijdensweg?

Als je weet dat ik me nooit bevrijden zal uit jouw valstrik, en dat ik voor jou in vuur en vlam sta,

Waarom toch drijf je dan de spot
met mijn lijdensweg?

Als je weet dat mijn liefdestrouw als een onwrikbare rots is en dat ik langzaamaan opbrand omwille van jou,

Waarom toch drijf je dan de spot
met mijn lijdensweg?

Dus, mijn vrouw, houd op met die razernij,
heb medelijden met hem die je zijn hart heeft geschonken en die in leven en in dood je trouwe dienaar zal zijn.

Vertaling: ICTL / Annelies Van den Bogaert

Vecchia che poczi vivere mill'anni

Vecchia che poczi vivere mill'anni,
tutti de notti e de iornate bone.

Vecchia d'etate
ma non de faccia sinno e lorditate.

Al gire et alla voce et alli panni,
pari gagliona a tutte le persone.

Vecchia d'etate...

Tu dai consiglio e aiuto e nullo inganni,
e volentieri accogli lo gaglione.

Vecchia d'etate...

Ma s'hai invidia dello mio sollazzo,
e se si' avara e scarza e ò non lo sazzo.

Vecchia d'etate...

Jij, oude vrouw, die duizend jaar zou kunnen
leven, met goedgevulde dagen en nachten.

Je bent wel oud in jaren
maar je hebt geen verschrompeld gezicht.

In je bewegingen, je taal en je kleding lijkt het
iedereen wel of je nog een jong meisje bent.

Je bent wel oud in jaren...

Jij staat iedereen met wijze raad en hulp bij en
bedriegt niemand
en je ontvangt maar al te graag een naïeve jongeling.

Je bent wel oud in jaren...

Maar als je jaloers bent op mijn pleziertjes
en als je afgunstig en vrekkig bent, dan vind ik
geen voldoening.

Je bent wel oud in jaren...

Vertaling: ICTL / Annelies Van den Bogaert

Tutte le vecchie son maleciose

Tutte le vecchie son maleciose,
c'hanno perduta la stascione vera, c'hanvera:
questo lo dico a te vecchia tramera.

Superb', ingrate, misere e letrose;
chi nollo crede, mir al' ala cera, chi cera.
Questo lo dico a te vecchia tramera.

La meglio parte so' tutte picose,
che fanno se non tossere la sera, che sera?
Questo lo dico a te vecchia tramera.

Fuggite tutte ste' vecchiarde amare,
citelle che v'avite ammaritare, citare,
state a piacere, state a piacer' fatele crepare.

Alle oude vrouwen zijn venijnig
want ze zijn hun ware seizoen verloren.
Dat zeg ik je, oude intrigante.

Hooghartig, ondankbaar, zielig en smerig
en wie het niet geloven wil,
die moet maar naar hun gezichten kijken.

De besten onder hen halen allemaal al piepend
adem, want wat anders doen zij dan hoesten 's
avonds, dat zeg ik je, oude intrigante.

Ontvlucht al deze oude, bittere vrouwen,
jullie meisjes, die een echtgenoot moeten vinden.
Vermaak jullie, vermaak jullie,
en laat hen creperen.

Vertaling: ICTL / Annelies Van den Bogaert

O occhi manza mia, cigli dorati

O occhi manza mia, cigli dorati,
o faccia d'una luna tralucente,

tienimi a mente,
gioia mia bella,
guardam'un poco a me, fame contento.

O bocca come zuccaro impanato,
o canna che specchiare fai la gente,

tienimi...

O pietto che conforti gli amalati,
pieno di fiori et dolci acque sorgenti,

tienimi...

Per tante quante gratie che tu hai,
ricordati di me, perchè tu sai,
che son galante.
Gioia mia bella,
guardam'un poco a me, fame contento.

O, jouw ogen, mijn kalfje, met gouden wimpers,
o, jouw aangezicht dat schittert als de maan,

denk aan mij,
mijn liefste,
geef me wat aandacht, maak me gelukkig.

O mondje zoet als suikerbrood,
o stem die de mensen in vervoering brengt,

denk aan mij, ...

O hart dat troost biedt aan de lijdenden,
vervuld van bloemen en zoete waterbronnen,

denk aan mij, ...

Wegens al die charmes van jou vraag ik je
om me niet te vergeten, want je weet
dat ik een hoffelijk man ben.
Mijn liefste,
geef me wat aandacht, maak me gelukkig.

Vertaling: ICTL / Annelies Van den Bogaert

O Dio si vede chiaro ch'io per te moro

O Dio si vede chiaro ch'io per te moro
perchè me stacii haime sì fieramente.

Mirate o gente
come mi trata mal questa crudele.

Meschino a me sai ben quanto ti adoro
et penar mi vuoi far sì stranamente.

Mirate o gente
come mi trata mal questa crudele.

Dhe per pietà vita della mia vita
dona a me che ti adoro qualche aita.

Mirate o gente
come me trata mal questa crudele.

O God, het is overduidelijk dat ik dood ga voor jou,
waarom verscheur je mij, helaas,
met zulk een hooghartigheid.

Kijk toch, o mensen,
hoe slecht deze wrede vrouw me behandelt.

Ik ben zo droevig, en je weet hoezeer ik je aanbid
en jij wilt me zo mateloos afstraffen.

Kijk toch, o mensen,
hoe slecht deze wrede vrouw me behandelt.

Ik smeek je, leven van mijn leven, bied toch
een beetje hulp aan mij die jou zozeer bewonder.

Kijk toch, o mensen,
hoe slecht deze wrede vrouw me behandelt.

Vertaling: ICTL / Annelies Van den Bogaert

Sacio 'na cosa ch'è di legno e tonda

Sacio 'na cosa ch'è di legno e tonda,
e con fereto, volt'a fonicella.

Nevina, o pazarella,
ch'è strombolo che volta, o argatella.

Sacio 'na cosa e se usa in tutto il mondo,
e dentro ce se pon la cuzinella.

Nevina, o pazarella,
fosse un pignato questa, o'na scutella.

De pane e caso fusse pepe fondo,
don fecato e sofrirss'anatrella.

Nevina, o pazarella,
è gratinata questa o tomazella.

De presuto de porco ben tridatta,
se fa 'na cosa con pepe e salata.

Intro un stentin serata.
Nevina, ch'è saucizia sopresata!

Ik ken iets dat van hout is en rond, en met een
gewelfde top, omwikkeld door een dun draadje.

Raad eens, jij kleine idioot,
het is een tol die draait, slimme meid.

Ik ken iets dat ze over de hele wereld gebruiken,
en in dit voorwerp legt men een schenkel.

Raad eens, jij kleine idioot, het zou wel eens
een terrine of een soepkom kunnen zijn.

Er zit brood en kaas in, het is stevig gekruid,
vermengd met lever en gesauteerde eend.

Raad eens, jij kleine idioot,
dit is een gegratineerde schotel, of een tomasella.

Goed vermengd met hesp en varkensvlees,
het is gemaakt met peper en zout.

Verpakt in ingewanden,
raad eens wat het is, het is een varkensworst!

Vertaling: ICTL / Annelies Van den Bogaert

Cingari simo venit'a giocare

Cingari simo venit'a giocare
donn'alla coriolla de bon core.

Ch'el è dentro ch'el è fuore
s'el è dentr'ha più sapore.

Calate iuso per ve solazare
ca iocarimo un po per vostr'amore.

Ch'el è dentro...

Se noi perdiamo pagamo un carllino
e se perdete voi pagate il vino.

Ch'el è dentro...

Vrouwen, wij zijn zigeuners, kom toch met ons
spelen, vrouwen, de 'dans van het goede hart':

de één steekt erin, de ander eruit,
maar erin heeft hij meer smaak.

Kom toch naar beneden om je te amuseren,
dat we wat spelen om jullie te beminnen:

de één ...

Als wij verliezen bij het spel, betalen we een cent,
en als jullie verliezen, betaal je de wijn:

de één...

Vertaling: Walter Geerts

Chi la gagliarda, donna, vo imperare

Chi la gagliarda, donna, vo imparare,
venit' a nui che simo mastri fini,
che de ser' e de matina Mai manchiamo,
mai manchiamo disonare:
tan tan tan tarira, tan tan tan tarira,
tan tan tan tarira, ra ri ru ra.

Provange un poco cance voi chiamare
appassa diece volle che salimo
che de ser' e de matina Mai manchiamo,
mai manchiamo disonare:
tan tan tan tarira, tan tan tan tarira,
tan tan tan tarira, ra ri ru ra.

Chi la gagliarda, donna, vo imparare,
sotto lo mastro elle bisognia stare,
che de ser' e de matina Mai manchiamo,
mai manchiamo disonare:
tan tan tan tarira, tan tan tan tarira,
tan tan tan tarira, ra ri ru ra.

Principiante, a ch'e principiante li vo dare
questo compagnio ch'a nome Martino,
che de ser' e de matina Mai manchiamo,
mai manchiamo disonare:
tan tan tan tarira, tan tan tan tarira,
tan tan tan tarira, ra ri ru ra.

Wie de gagliarda leren wil, vrouw, moet
naar ons komen, wij zijn immers fijne meesters,
want zowel 's avonds als 's morgens ontbreekt
het er ons nooit aan om muziek te maken.
Tan tan tan tarira, tan tan tan tarira,
tan tan tan tarira, ra ri ru ra.

Probeer eens, ook jij zal ons roepen,
nadat we tien keer zijn opgetreden,
want zowel 's avonds als 's morgens ontbreekt
het er ons nooit aan om muziek te maken.
Tan tan tan tarira, tan tan tan tarira,
tan tan tan tarira, ra ri ru ra.

Wie de gagliarda leren wil, vrouw,
moet onder een meester geplaatst worden,
want zowel 's avonds als 's morgens ontbreekt
het er ons nooit aan om muziek te maken.
Tan tan tan tarira, tan tan tan tarira,
tan tan tan tarira, ra ri ru ra.

En wie beginneling is wil ik toevertrouwen
aan deze kameraad hier die Martino heet,
want zowel 's avonds als 's morgens ontbreekt
het er ons nooit aan om muziek te maken.
Tan tan tan tarira, tan tan tan tarira,
tan tan tan tarira, ra ri ru ra.

Vertaling: ICTL / Annelies Van den Bogaert

Gesualdo Consort Amsterdam

Zondag, 24 augustus 2003 | 11.30 uur | Sint-Carolus Borromeuskerk | CONCERT 3

In samenwerking met het Artiestenfonds Stichting Koningin Elisabeth

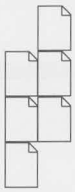

p.103 -> p.108

Harry van der Kamp	**algemene leiding**
Monika Mauch	sopraan
Nele Gramss	sopraan
Dorien Lievers	alt
Marnix De Cat	contratenor
Harry van Berne	tenor
Kees-Jan de Koning	bas
Harry van der Kamp	bas

Harry van der Kamp

Zie biografie p. 175

Gesualdo Consort Amsterdam

Het madrigaalensemble Gesualdo Consort Amsterdam, dat in de jaren tachtig van vorige eeuw door Harry van der Kamp werd opgericht, ontleent zijn naam aan Carlo Gesualdo da Venosa (ca. 1561-1613). Deze Napolitaanse edelman componeerde een experimenteel oeuvre bijeen waarin hij op zoek ging naar steeds nieuwe expressiemiddelen: door tal van ritmische en vooral harmonische vernieuwingen – zoals chromatiek en harmonie – wist hij een buitengewoon persoonlijk uitdrukkingsniveau te bereiken. Gesualdo stond als een poortwachter tussen de oude muzikale stijl (de prima prattica) en de nieuwe stijl (de seconda prattica) en is voor deze overgangsfase in de muziekgeschiedenis – een fase die zich rond 1600 voordeed – van cruciaal belang geweest. Als janusfiguur overzag hij wat in het verleden was gebeurd en blikte hij tegelijkertijd in de toekomst. Tot op de dag van vandaag blijft hij componisten inspireren.

De bijzondere expressiviteit die het oeuvre van Gesualdo kenmerkt, wil ook het Gesualdo Consort Amsterdam nastreven, niet enkel op het vlak van programmering maar ook wat de uitvoeringspraktijk betreft. Het volledige madrigaaloeuvre van de 16de en 17de eeuw behoort tot het repertoire van het ensemble, maar ook de overige genres – zoals missen, motetten en cantates – krijgen volop aandacht. Waar mogelijk worden bovendien verbanden gelegd met muziek van latere eeuwen, bijvoorbeeld met programma's rond de connecties tussen Gesualdo en Stravinski of tussen Monteverdi en Hindemith. Het Gesualdo Consort Amsterdam brengt niet enkel werk van Italiaanse componis-

ten, waaronder Carlo Gesualdo, Claudio Monteverdi, Luzzasco Luzzaschi, Giaches de Wert, Sigismondo d'India, Desiderio Pecci, Scipione Lacorcia, Alfonso Fontanelli en Emilio de' Cavalieri, maar ook van Duitse componisten als Johann Sebastian Bach, Carl Philipp Emanuel Bach, Franz Tunder, Georg Böhm, Matthias Weckmann en Nicolaus Bruhns. Van de laatste drie componisten werden door het Gesualdo Consort Amsterdam de complete vocale werken uitgevoerd. Ook hebben diverse hedendaagse componisten werken aan het ensemble opgedragen.

Het Gesualdo Consort Amsterdam was te gast in Frankrijk, België, Duitsland, Zweden en Israël en toerde door Spanje, Oostenrijk en Finland. Zo gaf het ensemble onder meer concerten tijdens de Festwochen der Alten Musik Innsbruck, het Musikfest Bremen, het Festival Resonanzen Wien, het Dollard Festival, het Festival d'Ambronay, het Festival van Vlaanderen, het Holland Festival Oude Muziek Utrecht, het Bach-Fest Leipzig, het Festival de Santander en de Musica Sacra Maastricht. Ook heeft het Gesualdo Consort Amsterdam tal van opnamen op zijn actief. Vorig jaar bracht het ensemble bij het label Sony-Vivarte in wereldpremière een tweedelige cd-set op de markt met de complete lamentaties en responsoriën van de Romeinse componist Emilio de' Cavalieri (ca. 1550-1602). In samenwerking met de Mitteldeutsche Rundfunk Leipzig (MDR) maakte de groep onlangs opnamen van Gesualdo's eerste, tweede en derde madrigaalboek. En zeer recent nog bracht het ensemble, in samenwerking met de Westdeutsche Rundfunk Kölln (WDR), bij het label Challenge Classics een cd uit met nooit eerder opgenomen werk van Carl Philipp Emanuel Bach. In de nabije toekomst plant het Gesualdo Consort Amsterdam de complete uitvoering van de vocale werken van Jan Pieterszoon Sweelinck, zowel in concerten als in cd-opnamen.

Het Gesualdo Consort Amsterdam bestaat uit een vaste kern van zangers rond ensembleleider Harry van der Kamp. Het ensemble treedt echter vaak in wisselende samenstelling op en wordt waar nodig ook uitgebreid met instrumenten. In de pers wordt het Gesualdo Consort Amsterdam geroemd om zijn buitengewoon affectrijke expressiviteit en de perfecte intonatiekunst. Toen het Gesualdo Consort Amsterdam in 2001 in de Thomaskirche – waar Johann Sebastian Bach Thomascantor was – de Nederlandse componisten Sweelinck, Verrijt, Tollius, Schuyt en Hollanders introduceerde, kregen de zangers zelfs het predikaat 'Halbgötter' toegekend.

Gesualdo Consort Amsterdam

Gesualdo Consort Amsterdam

PROGRAMMA

Philippus de Monte (1521-1603)

Verba mea auribus percipe a 5
Peccantem me quotidie a 5
uit: Sacrarum cantionum, liber primus, Venezia, 1585

Carlo Gesualdo da Venosa (ca. 1561-1613)

Peccantem me quotidie a 5
uit: Sacrarum cantionum, liber primus, Napoli, 1603

Joannes Tollius van Amersfoort (ca. 1550-ca. 1603)

Domine quinque talenta a 3
uit: Moduli, Heidelberg, 1597
Vos qui reliquistis omnia a 5
uit: Liber primus motectorum, Venezia, 1591
Accipite et manducate a 3
uit: Moduli, Heidelberg, 1597
Peccantem me quotidie a 5
uit: Liber secundus motectorum, Venezia, 1591
Anchor ch'in alto mar di scogli pieno
Se mai pietosa madre alcuna volta
Nella mia verde etade
uit: Madrigali a sei voci, Heidelberg, 1597

Peccantem me quotidie

Drie componisten, tijdgenoten van elkaar, gaan in deze artiestenmis naar de biecht! Hun zondebesef is enerzijds plicht – denken we alleen maar aan de erfzonde – en anderzijds ingegeven door persoonlijke omstandigheden. Even persoonlijk is hun toonzetting van deze belijdenis van zonde en van het vragen om erbarmen: "Miserere mei"!

Philippus de Monte uit zich inhoudelijk polyfoon en weet hiermee een vergevingsgezinde atmosfeer op te roepen: "Miserere mei". Joannes Tollius trekt in een tweedelig motet aandacht door zijn onalledaagse 'zondige' septiemsprong bij het uitspreken van het *Peccantem me quotidie* en grijpt terug naar de homofone, in drieklanken gereciteerde eenvoud van het gregoriaans: "Miserere mei". Carlo Gesualdo, de excentrieke graaf uit Venosa en de revolutionaire muzikale 'amateur' (wegens zijn adellijke afkomst), doet boete in een zeer persoonlijke stijl en vraagt met de grootste nadruk om erbarmen in een opvallend harmonisch idioom, in vol bewustzijn van zijn doodzonde: "Miserere mei"!

Het openingsmotet *Verba mea auribus percipe* is een voorbeeld van de oprechte stijl van Philippus de Monte, die de eigentijdse karakterisering meekreeg "eerlijk als een jonkvrouw". Joannes Tollius, meermaals verdacht en beschuldigd van ketterij, leverde het bewijs een goed Christen te zijn in zijn motet *Domine quinque talenta*, waarin de vijf talenten duidelijk waarneembaar zijn, en in zijn halleluja-motet *Vos qui reliquistis omnia*, waarin hij de bevrijdende werking aangeeft van het loslaten van al het aardse. Sfeervol zijn het avondmaalmotet *Accipite et manducate* en de drie zesstemmige madrigalen met een geestelijke strekking. Al deze werken samen creëren in deze artiestenmis het beeld van een componist, Jan Tollius 'Belgae' (uit België), die in zijn expressieve muziek zijn geloof op heel eigen wijze beleed.

Harry van der Kamp, juni 2003

Verba mea auribus percipe

Verba mea auribus percipe, Domine,
intellige clamorem meum,
intende voci orationis meae,
rex meus et Deus meus,
quoniam ad te orabo, Domine,
mane exaudies vocem meam,
mane astabo tibi et videbo
quoniam non Deus volens iniquitatem tu es.

Richt Uw oor naar mijn woorden, Heer,
versta mijn weeklacht,
luister naar de stem van mijn smeken,
mijn Koning, mijn God,
want ik richt mijn bede tot U, Heer.
Des morgens zult Gij mijn stem horen,
des morgens zal ik voor U staan en zal ik toekijken,
want Gij zijt geen God die onrecht duldt.

Vertaling: ICTL

Peccantem me quotidie

Peccantem me quotidie
et non me poenitentem
timor mortis conturbat me
quia in inferno nulla est redemptio.
Miserere mei, Deus, et salva me.

Mij, die dagelijks zondig
en geen spijt daarover betoon,
vervult de doodsangst met schrik,
want in de hel bestaat geen verlossing.
Heb medelijden, God, en red mij.

Vertaling: ICTL

Domine quinque talenta

Domine quinque talenta tradidisti mihi
ecce, alia quinque superlucratus sum.
Euge, serve bone et fidelis.
Quia in pauca fuisti fidelis
supra multa te constituam
intra in gaudium domini tui.

Heer, vijf talenten hebt Gij mij toevertrouwd,
ziehier, vijf andere heb ik erbij verdiend.
Flink zo, goede en trouwe knecht.
Omdat gij over weinig trouw zijt geweest,
zal Ik u over veel aanstellen.
Treed binnen in de vreugde van uw Heer.

Vertaling: ICTL

Vos qui reliquistis omnia

Vos qui reliquistis omnia
et secuti reliquistis omnia
et secuti estis me,
centuplum accipietis
et vitam aeternam possidebitis.
Alleluia.

Jullie die alles in de steek gelaten hebben
en die, Mij volgend, alles verlaten hebben
en Mijn volgelingen zijn geweest,
jullie zullen het honderdvoudige ontvangen
en het eeuwige leven bezitten.
Alleluia.

Vertaling: ICTL

Accipite et manducate

Accipite et manducate
hoc est corpus meum,
quod pro vobis tradetur:
hoc facite in meam commemorationem.
Hic calyx novum testamentum
est in meo sanguine:

Neem en eet,
dit is Mijn lichaam
dat voor jullie zal worden overgeleverd.
Doe dit tot herinnering aan Mij.
Deze kelk is het nieuwe verbond
krachtens Mijn bloed.

hoc facite, quotiescunmque bibetis
in meam commemorationem.

Doe dit telkens wanneer gij zult drinken
tot herinnering aan Mij.

Vertaling: ICTL

Anchor ch'in alto mar

Anchor ch'in alto mar di scogli pieno
tra le minacciose onde, a i vento in preda
nel più turbido verno, a l'ombre horrende,
d'una atra notte, e alla morte in seno
la mia sbattuta navicella io veda
che senza speme col timor contende.
Io non temo, Signor, perchè in te spero,
ch'in questa aspra e terribile procella,
mi sarà timon, velo, albero e stella
ancora, porto voi fido nocchiero.

Al deint mijn scheepje op de hoge zee vol rotsen,
tussen dreigende golven, ten prooi aan wind
in de duistere winter, omringd door gruwelijke
schimmen, in de zwarte nacht,
in de schoot van de dood, en vecht het hopeloos
met de angst, toch vrees ik niet, mijn Heer.
Want in U heb ik mijn hoop gesteld dat,
in deze verschrikkelijke storm, U voor mij zult zijn:
roer, zeil, mast, richtster, anker en haven,
U mijn getrouwe schipper.

Vertaling: Walter Geerts

Se mai pietosa madre

Se mai pietosa madre
si rallegrò vedendo,
il pianto figlio suo di lui ardendo,
hor tutta in se raccolta
la tua diletta sposa
in si preggiato giorno
s'allegra e gode del tuo caro ritorno,
e si grave e pensosa,
per te viveva al mondo
ch'era il suo duol' à null' altro secondo.

Als ooit een meelijvolle moeder
zich verblijdde bij het weerzien
van haar beweende zoon,
dan verblijdt zich ook jouw geliefde echtgenote,
volledig in zichzelf gekeerd,
op de kostbare dag
van jouw verlangde terugkeer,
en zó droevig en teneergedrukt
omwille van jou leefde zij in de wereld
dat haar verdriet nooit tweede na een ander was.

Vertaling: Walter Geerts

Nella mia verde etade

Nella mia verde etade,
dal mio vago terreno fei partita,
anima mia gradita,
per goder le felici alme contrade,
ch'ornan del mondo la piu bella parte
spintovi dal amore
di quel albergo sacro pien d'honore,
dove la vergine santa e beata
riceve dal ambasciador celeste
ritirata in disparte,
quella gioconda e felice ambasciata,
ragguagliandola che Dio glorioso
voleva esserle Padre, Figlio, e Sposo.

In mijn jeugdige leeftijd
ging ik weg, mijn genegen ziel,
uit de mooie plek waar ik woonde,
om te genieten van de prachtige streken
die het mooiste deel van de wereld herbergt,
gedreven als ik was door de liefde
voor dat heilige oord, vol glorie,
waar de heilige en zalige maagd
van de hemelse boodschapper,
terwijl zij in afzondering is,
dat blijde, ja heuglijke nieuws ontvangt:
de glorievolle God wil
Vader, Zoon en Echtgenoot voor haar zijn.

Vertaling: Walter Geerts

Gesualdo Consort Amsterdam

Zondag, 24 augustus 2003 | 15.00 uur | Kapel Elzenveld

CONCERT 4

Een productie van Klara festivalt

In samenwerking met het Holland Festival Oude Muziek Utrecht

p.109 -> p.118

Harry van der Kamp	**algemene leiding**
Monika Mauch	sopraan
Nele Gramss	sopraan
Dorien Lievers	alt
Marnix De Cat	contratenor
Harry van Berne	tenor
Kees-Jan de Koning	bas
Harry van der Kamp	bas

Harry van der Kamp

Zie biografie p. 175

Gesualdo Consort Amsterdam

Zie biografie p. 103

Gesualdo Consort Amsterdam

PROGRAMMA

Joannes Tollius van Amersfoort (ca. 1550-ca. 1603)

Della veloce sona in su le sponde
D'acqua viva un ruscel puro e lucente
Anchor ch'in alto mar di scogli pieno
Se mai pietosa madre alcuna volta
Tra le dolcezze e l'ire
uit: Madrigali a sei voci, Heidelberg, 1597
Chi non ha forza o cuore
uit: Laudi d'Amore, Madrigali a cinque voci di diversi eccellenti musici de Padova, Venezia, 1598

Philippus de Monte (1521-1603)

La Fiammetta (sestina a 7)
Allor che lieta l'alba adduce il giorno
Ninfe ch'adorne il sen, le man, le chiome
Vaghi augellin che con dimessa voce
Rivi, fontane, e fiumi à l'aura al cielo
Benigno Amor che di celeste gioia
Apriche piaggie e valli al Sol e à l'ombra
uit: La Fiammetta, Canzone insieme altre canzoni et madrigali vaghissimi a sette voci, libro primo, Venezia, 1599

Joannes Tollius van Amersfoort

Il dolce sonno mi promise in pace
I tuoi capelli, Philli, in una cistula
Nella mia verde etade
Che fa hoggi il mio sole
Zefiro torna, e'l bel tempo rimena
uit: Madrigali a sei voci, Heidelberg, 1597

Amersfoorter Joannes Tollius: op één lijn met De Monte

Voortreffelijk musicus met ongunstige reputatie

Was Joannes Tollius uit Amersfoort 'iemand met een ongunstige reputatie' of juist 'een man met een voortreffelijk karakter'? Ondanks veroordelingen wegens handgemeen en ketterij waren tijdgenoten het over één ding eens: hij was 'een voortreffelijk musicus', ja zelfs 'op het gebied der muziek uitnemend'. Tollius verbleef lange tijd in Italië, waar zijn talenten niet onopgemerkt bleven. Monteverdi bewees hem zelfs de eer een van zijn madrigalen te parafraseren. Zijn laatste werkzame jaren bracht hij door aan het Deense hof in Kopenhagen, hogelijk gewaardeerd, zoals uit zijn vorstelijke salaris blijkt.

De meest intrigerende figuur uit het Amersfoortse muziekleven in de 16de eeuw is zonder meer de componist Joannes Tollius geweest. Hij zal wel Jan van Toll of zoiets geheten hebben en moet rond 1550 in de 'keistad' geboren zijn. Hij vervulde al op jonge leeftijd de functie van muziekmeester aan de Onze-Lieve-Vrouwkapel in zijn geboortestad. Rond 1580 verliet Tollius Amersfoort en vertrok naar Italië. Op 2 september 1583 kreeg hij een aanstelling als 'maestro di capella' aan de Dom in Rieti en ongeveer een jaar later vinden we hem in dezelfde functie in Assise. In 1585 overkwam hem een incident waarvan we de strekking niet kennen, maar dat kennelijk ernstig genoeg was om enkele jaren uit het zicht te raken.

Tollius dook in 1588 weer op, toen hij een aanstelling kreeg als tenorzanger in Padua. Hij behield deze functie ruim tien jaar. Na 1600 is er in Italië niets meer over Tollius te vinden. Van 10 oktober 1601 tot 18 januari 1603 (dus alles bij elkaar net iets meer dan een jaar) treffen we in Kopenhagen echter een zekere Johannes Tholius aan, als goedbetaald zanger aan het Deense hof van Christian IV. Ook deze musicus verdween in het niets. Maar dat deze Tholius inderdaad de Amersfoortse componist is geweest, blijkt uit het feit dat in 1629 een zekere Johan van Toll uit Kopenhagen naar Utrecht kwam om zich samen met enkele andere familieleden te laten uitkopen door zijn broer Dirck van Toll: het betrof de erfenis van Joannes Tollius. Deze familieleden waren namelijk nabestaanden van Gijsbert, de broer van de componist. Dat de erfenis pas in 1629 werd geregeld, doet vermoeden dat Tollius na 1603 nog vele jaren heeft geleefd.

Wat voor een man Tollius was, is na vierhonderd jaar niet eenvoudig meer te achterhalen. Ook is er jammer genoeg geen afbeelding van hem bekend. Er zijn twee eigentijdse beschrijvingen over Tollius' karakter, maar die spreken elkaar volstrekt tegen. Arnoldus Buchelius, verzamelaar van wetenswaardigheden in de vroege 17de eeuw, beschreef Tollius in zijn *Vitæ eruditorum Belgicorum* als volgt: "Joannes Tollius uit Amersfoort, een voortreffelijk musicus, maar iemand met een ongunstige reputatie". Het tegenovergestelde geluid komt van Erycius Puteanus – Eric van der Putte, Leuvens auteur en hoogleraar Latijn en welsprekendheid –, die in een brief aan een kennis in Padua schreef: "Groet namens mij ook Joannes Tollius, een man met een voortreffelijk karakter en op het gebied der muziek, een kunst die ik bemin, uitnemend". Van der Putte had Tollius ontmoet tijdens een eerder bezoek aan Padua en kende hem dus persoonlijk.

Dat het leven van Tollius niet altijd op rolletjes heeft gelopen, blijkt uit een aantal feiten. In 1585 kwam er een einde aan zijn werkzaamheden in Assise door een vervelend incident. Tollius schreef hierover in de voorrede bij zijn tweede bundel met vijfstemmige motetten, maar hij vertelde niet wat er zich precies heeft afgespeeld. Het moet wel ernstig zijn

geweest, want hij werd tegelijkertijd ook nog uit de orde der franciscanen gezet. Werd hij aangeklaagd wegens moord, had hij zich vergrepen aan een jongedame, of had hij zich de inhoud van de kas toegeëigend? We weten het niet en zullen het ook niet meer te weten komen. Wel weten we dat hij door toedoen van de bisschop van Padua in 1588 werd gerehabiliteerd. Maar toen hij enige tijd in Padua werkzaam was, werd hij beschuldigd van ketterij. Nu was het zijn oude werkgever, de bisschop van Assise, die hem succesvol verdedigde. Op 21 januari 1598 werden de zangers Tollius en Rosseto beboet met elk een geldstraf van vijf dukaten, vanwege een handgemeen en wederzijdse beledigingen.

Interessanter is het om te weten hoe men indertijd tegen de muzikale kwaliteiten van Tollius heeft aangekeken. De twee bovengenoemde getuigenissen zijn over de mens Tollius tegenstrijdig, maar over de componist Tollius zeer lovend. In het voorwoord bij een bundel met vijfstemmige motetten van zijn hand beschreef Tollius hoe hij al jong werd gekozen tot muziekleider in de Onze-Lieve-Vrouwkapel in Amersfoort. Deze kerk vormde in die dagen een belangrijk bedevaartsoord en Tollius' aanstelling mag dan ook als een eerste aanwijzing voor zijn talent gezien worden. Het feit dat van hem in Padua, als enige buitenlander, tot tweemaal toe een madrigaal werd opgenomen in een bundel met verder alleen Italiaanse meesters – waaronder Constanzo Porta en Lodovico Viadana –, is een tweede aanwijzing dat zijn talent werd gerespecteerd. En dat niemand minder dan Claudio Monteverdi het madrigaal *Zefiro torna* van Tollius heeft geparafraseerd in zijn eigen compositie op dezelfde tekst, moet zeker als een blijk van bijzondere waardering worden opgevat. Of Tollius en Monteverdi elkaar ook persoonlijk gekend hebben, is niet meer te achterhalen. De sterkste aanwijzing voor Tollius' roem is zijn jaargeld van 300 daalders aan het Deense hof, terwijl zijn voorgangers nooit meer dan 180 tot 200 daalders hadden ontvangen. Men had er dus veel voor over om hem aan het hof te verbinden en dat toont aan hoe hoog zijn ster aan het firmament van het Europese muziektoneel was gerezen.

Hoewel Tollius duidelijk in de traditie van zijn tijdgenoten opereerde, schuwde hij onconventionele wendingen in zijn muziek niet. Regelmatig komen er akkoordverbindingen in voor waar Monteverdi en Gesualdo zich niet voor hoefden te schamen, met name tertsverwante akkoorden. Ook melodisch en ritmisch durfde Tollius het gebaande pad te verlaten als dat dienstbaar was aan de uitdrukkingskracht van het woord. Opvallend is bijvoorbeeld het einde van een van zijn driestemmige motetten, waarin de woorden 'qui foris sunt' (die buitenstaanders zijn) worden uitgebeeld met een abrupt einde in elke stem: na twee dalende kwarten stopt de sopraan met zingen, gevolgd door de middenstem met dezelfde intervallen en tenslotte ook de bas. Zo eindigt dit stuk dus niet met een lange noot van alle deelnemende stemmen, maar met een korte noot van de bas, die nog als enige was overgebleven.

Alle bewaard gebleven werken van Tollius zijn gepubliceerd in de jaren negentig van de 16de eeuw, toen hij in Padua werkzaam was. Deze drukken vormen de enige bronnen, want er zijn geen handschriften bewaard gebleven. Driekwart van het oeuvre bestaat uit motetten (kerkelijke composities op Latijnse tekst, met een katholieke signatuur), de rest zijn madrigalen (wereldlijke composities op Italiaanse teksten). De eerste drie bundels met motetten verschenen in Venetië: een bundel met driestemmige motetten in 1590 (onvolledig bewaard) en twee bundels met vijfstemmige motetten in 1591. Een tweede bundel met driestemmige motetten en een verzameling zesstemmige madrigalen verschenen in 1597 in Heidelberg. Een vijf- en een vierstemmig (incompleet) madrigaal verschenen in 1598 weer in Venetië. In de tweede bundel met driestemmige motetten bevindt zich Tollius' enige werk op een Nederlandse tekst, de *Cantilena Belgica*, een kerstlied.

De twee Heidelbergse bundels verschenen tegelijk met een bundel psalmzettingen van hoofdzakelijk Orlandus Lassus. Deze drie bundels samen vormen als het ware een staalkaart van alle muziek die in de late 16de eeuw circuleerde in de kringen van welgestelde burgers: Italiaanse madrigalen, protestantse psalmen en katholieke motetten. De madrigalen van Tollius zijn opgedragen aan het Amsterdamse muziekcollege en de bundel met psalmen is samengesteld door de toenmalige leider daarvan. Mogelijk is het initiatief voor deze uitgaven dus uitgegaan van het Amsterdamse muziekcollege. De bundel met de driestemmige motetten is als enige niet rechtstreeks met deze vereniging in verband te brengen. Mogelijk heeft Tollius deze stukken beschikbaar gesteld toen de uitgever vroeg om een bundel met motetten om het 'drieluik' compleet te krijgen.

Aan de heruitgave van het volledige oeuvre van Tollius wordt momenteel hard gewerkt. Eén bundel met driestemmige motetten en de bundel met zesstemmige madrigalen zijn inmiddels weer in druk verschenen. In 2004 verschijnen de beide bundels vijfstemmige motetten en in 2005 het overige werk.

Simon Groot

Della veloce sona in su le sponde

Della veloce sona in su le sponde
al mormorio de l'onde
dicean nimfe e pastori,
con alternati chori
in ogni gentil cuore : viva, viva l'amore,
quando d'un vicin speco,
rispose echo, echo
e canto, viva l'amore.

Bij het murmelen van de golfjes
zeiden nimfen en herders,
met afwisselende koren,
in elk nobel hart:
leve, lang leve de liefde,
toen, uit een nabije grot,
een antwoord kwam van echo, echo,
en zang ook: leve de liefde.

D'acqua viva un ruscel puro e lucente

D'acqua viva un ruscel puro e lucente
d'Adria nel Tebro placido scendea,
onde il campo latin forza prendea
e Roma rinascea ricca e possente.
Fuor di Parnaso a vaggeggiarlo intente
eran le Muse, e per gustarne Astrea.
Torno dal ciel e per lui sol potea
esser estinta nostra sete ardente.

Fiorian le rive di purpuree rose,
d'or era il letto e l'humor dolce tanto,
ch'avanzo tutte l'altre humane cose.
Ahi fiera stella, e pur ti puo dar vanto
quelle fresch' ond'haver secch'e nascose
per far noi fiume di perpetuo pianto.

Een puur en schitterend riviertje, vol levend water,
daalde vreedzaam van Adria naar de Tiber af,
waaruit het Latijnse veld aan kracht won
en Rome rijk en machtig heropstond.
Neergedaald van Parnassus om dit stroompje
liefdevol te bekijken, waren daar ook de Muzen,
en ook Astrea was, bekoord, uit de hemel neer-
gekomen. Alleen door dit riviertje kon onze
onlesbare dorst worden gelaafd.

De oevers bloeiden van purperen rozen,
het rivierbed was van goud en het water zo zoet,
dat het alle andere menselijke zaken overtrof.
Ach hoogmoedige ster, toch laat het jou de triomf,
al die frisse golfjes verdroogd en verstopt te hebben
en van mij een eeuwige tranenstroom te maken.

Anchor ch'in alto mar di scogli pieno

Anchor ch'in alto mar di scogli pieno
tra le minacciose onde, a i vento in preda
nel più turbido verno, a l'ombre horrende,
d'una atra notte, e alla morte in seno
la mia sbattuta navicella io veda
che senza speme col timor contende.
Io non temo, Signor, perchè in te spero,
ch'in questa aspra e terribile procella,
mi sarà timon, velo, albero e stella
ancora, porto voi fido nocchiero.

Al deint mijn scheepje op de hoge zee vol rotsen,
tussen dreigende golven, ten prooi aan wind
in de duistere winter, omringd door gruwelijke
schimmen, in de zwarte nacht,
in de schoot van de dood, en vecht het hopeloos
met de angst, toch vrees ik niet, mijn Heer.
Want in U heb ik mijn hoop gesteld dat,
in deze verschrikkelijke storm, U voor mij zult zijn:
roer, zeil, mast, richtster, anker en haven,
U mijn getrouwe schipper.

Se mai pietosa madre alcuna volta

Se mai pietosa madre alcuna volta
si rallegrò vedendo,
il pianto figlio suo di lui ardendo,
hor tutta in se raccolta

Als ooit een meelijvolle moeder
zich verblijdde bij 't weerzien
van haar beweende zoon,
dan verblijdt zich ook jouw geliefde echtgenote,

la tua diletta sposa
in si preggiato giorno
s'allegra e gode del tuo caro ritorno,
e si grave e pensosa,
per te viveva al mondo
ch'era il suo duol' à null' altro secondo.

volledig in zichzelf gekeerd,
op de kostbare dag
van jouw verlangde terugkeer,
en zó droevig en teneergedrukt
omwille van jou leefde zij in de wereld
dat haar verdriet nooit tweede na een ander was.

Tra le dolcezze e l'ire

Tra le dolcezze e l'ire
e la gioia e'l martire
la giovinetta Clori
arde nel giaccio aggiaccia nel ardore.
Senta pena e diletto
dal caro Aminta suo preso d'amore,
langue, dolce sospira e vive e more.

E mentre il duol de la sua piaga il petto
l'ingombra e versa, il vivo langue fuore.
Oime, non sà qual sia
maggior la gioia o l'aspra pena ria.

Over en weer geslingerd tussen zachtheid en
woede, tussen blijdschap en smart,
zit de jonge Clori
als vuur in het ijs en rilt van de hitte.
Zij voelt pijn en plezier
om de geliefde Aminta,
ze smacht en zucht, leeft op en sterft.

En terwijl de pijn van haar wonde
haar boezem verstikt, drupt het leven uit haar weg.
O wee, zij weet niet wat doorweegt:
vreugde of bittere pijn.

Chi non ha forza o cuore

Chi non ha forza o cuore
pigli per duc'Amore.
Amor i freddi petti
accende e spinge a gloriosi effetti.
Ne teme il ferro ignudo
non schier' armat'e folle inganni ed arte.
Basti che duce Amor che ben che nudo
rintuzza il ferro i petti fora e sparte.

Wie geen kracht of hart bezit
die neme Amor als leidsman.
Amor zet kille harten in vlam
en zet aan tot glorieuze daden.
Ook vreest hij het blanke staal niet,
evenmin legerscharen of krijgslisten.
Amor speelt het klaar, al is hij naakt,
de aanval af te slaan en borsten open te klieven.

Allor che lieta l'alba adduce il giorno

Allor che lieta l'alba adduce il giorno
vaga di mille fior assiso à l'ombra
d'un verde lauro con soave voce
un pastorel gentil colmo di gioia
i dolci suoi piacer cantava al cielo
cinti de mirto le dorate chiome.

Wijl 't dagen vrolijk het daglicht brengt,
met duizend bloemen schitterend, zat in de
schaduw van een groene laurierboom, met zach-
te stem en vol van vreugde, een nobele herder
zijn zoet plezier de blauwe hemel in te zingen,
zijn gulden lokken met mirte omstrengeld.

Ninfe ch'adorne il sen, le man, le chiome

Ninfe ch'adorne il sen, le man, le chiome
di candide e vermiglie rose il giorno
ite scherzando al bel seren del cielo
hor con Satiri al Sol hor sotto à l'ombra

O nimfen, handen, lokken en boezem
met witte en rode rozen getooid,
die bij felle zon met saters stoeien
en dan weer, tot mijn vreugde, met de

di faggi con bifolci à la mia gioia
temprate le zampogne il suon la voce.

boerenknapen in de schaduw van de beuk,
temper de schalmei, de liederen en de zang.

Vaghi augellin che con dimessa voce

Vaghi augellin che con dimessa voce
et hor con alta dalle verdi chiome
d'Abeti e di Cipressi à nostra gioia
fate si dolce prove il chiaro giorno
cantando salutate il Sole l'ombra
gli antri, le grotte e le spelonche e'l cielo.

Lieflijke vogeltjes die met zachte of luide stem,
van het groene kapsel van spar en cipres,
tot onze vreugde, de heldere dag
nog zoeter maken met zingen,
groet de zon, de schaduw, holen, grotten
en spelonken, en ook de blauwe lucht.

Rivi, fontane, e fiumi à l'aura al cielo

Rivi, fontane e fiumi à l'aura al cielo
si cari e si graditi a la mia voce
frenate i vostri corsi e di fresca ombra
amato lauro con tue verdi chiome
per rimembranza del felice giorno
più cortese ti mostra à la mia gioia.

Rivieren, fonteinen en stromen, voor lucht en
hemel, zo lief, zo genegen voor mijn stem,
houd tegen uw loop; met frisse schaduw,
geliefde laurierboom, van jouw groene haren,
als herinnering aan de heuglijke dag,
toon je hoffelijkheid voor mijn blijdschap.

Benigno Amor che di celeste gioia

Benigno Amor che di celeste gioia
vola cantando al bel seren del cielo
l'alte venture mie la dolce voce
fe la mia pastorella e quelle chiome
di candide e vermiglie rose il giorno
che m'avinsero il cor sotto a quest'ombra.

Welwillende Amor, met hemelse vreugde
fladder je al zingend tot de heldere hemel
mijn nobele avonturen, de zoete stem
van mijn herderinnetje, en haar lokken
van witte en rode rozen, de dag ook,
die mijn hart omsloot, hier, in deze schaduw.

Apriche piaggie e valli al Sol e à l'ombra

Apriche piaggie e valli as Sol e à l'ombra
scoprite i vostri honor la vostra gioia
spiegate Ninfe vezzosette al cielo
e tu fra queste selve occulta voce
itera i canti miei la notte e'l giorno
eterna sia la gioia e chiaro il cielo
felice dunque il giorno e fresca l'ombra
dolce la voce e d'or sempre le chiome.

Lichtende velden, valleien in zon en schaduw,
ontvouw wat u tot eer en vreugde strekt,
laat lieflijke nimfen in de hemel los,
en jij, in deze bossen verborgen stem,
herhaal mijn zang, dag en nacht,
laat vreugde eeuwig zijn, en helder de hemel,
heuglijk de dag en fris de schaduw,
zacht de stem en van goud, altijd, de lokken.

Il dolce sonno mi promise in pace

Il dolce sonno mi promise in pace,
ma l' amaro veggiar mi torn' in guerra.

De zoete slaap was een belofte van vrede, maar
het verbitterd wachten wordt me een kwelling.

Il dolce sonno è ben stato fallace,
ma l' amaro veggiar, oime, non erra.
Se`l ver' m'annoia, e`l falso si mi piace,
no odda o veggio mai più ver' in terra.
Se`l dormir mi da gaudio e'l veggiar guai,
poss' io dormir senza destarmi mai.

De zoete slaap was bedrog, maar helaas
het verbitterd waken bedriegt niet. Als het ware
mij verveling brengt en het onechte mij bekoort,
maak dan dat ik de realiteit nooit meer hoor of zie.
Als de slaap me genot verschaft en het wakker
blijven ellende, dan zou ik willen slapen
om nooit meer op te staan.

I tuoi capelli, Philli, in una cistula

I tuoi capelli, Philli, in una cistula
serbati tengo, e spesso quand'io volgoli,
il cuor mi passa una pungente arristula,
spesso gli lego, e spesso, oime, disciolgoli,
e lascio sopra lor quest' occhi piovere,
poi, con sospir gli asciugo, e'nsieme accolgoli.

Jouw haren, Philli, bewaar ik in een korfje
en vaak, wanneer ik ze tussen mijn vingers neem,
gaat een scherpe korenaar door mijn hart.
Meer dan eens vlecht ik ze en maak ze dan
weer los en laat mijn ogen
er tranen over plengen,
waarna ik ze weer afdroog en vergaar.

Basse son queste rime, esili, e povere:
ma se'l pianger in ciel ha qualche merito,
dovrebbe tanta fè morte commovere.
Io piango, o Philli, o tuo spietato interito,
e'l mondo del mio mal tutto rinverdesi.
Deh, pensa prego al bel viver preterito
se nel passar di lethe amor non perdesi.

Niet veel waard zijn deze verzen, magertjes en
pover: maar als tranen in de hemel
enige verdienste hebben, dan zou zoveel trouw
de dood moeten ontroeren.
Ik beween, Philli, jouw hardheid, de natuur
wordt groen van al dat wenen.
Denk er toch aan hoe goed
we het hadden in de verleden tijd,
bedenk ook of, bij het oversteken van Lethe,
amor zelf niet verloren ging.

Nella mia verde etade

Nella mia verde etade,
dal mio vago terreno fei partita,
anima mia gradita,
per goder le felici alme contrade,
ch'ornan del mondo la piu bella parte
spintovi dal amore
di quel albergo sacro pien d'honore,
dove la vergine santa e beata
riceve dal ambasciador celeste
ritirata in disparte,
quella gioconda e felice ambasciata,
ragguagliandola che Dio glorioso
voleva esserle Padre, Figlio, e Sposo.

In mijn jeugdige leeftijd
ging ik weg, mijn genegen ziel,
uit de mooie plek waar ik woonde
om te genieten van de prachtige streken
die het mooiste deel van de wereld herbergt,
gedreven als ik was door de liefde
voor dat heilige oord, vol glorie,
waar de heilige en zalige maagd
van de hemelse boodschapper,
terwijl zij in afzondering is,
dat blijde, ja heuglijke nieuws ontvangt:
de glorievolle God wil
Vader, Zoon en Echtgenoot voor haar zijn.

Che fa hoggi il mio sole

Che fa hoggi il mio sole?
Che fa'l mio cant' e'l sono,
che non cantan di lei la gloria e'l vanto?
Hor queste mie viole

Wat doet vandaag mijn zonnetje?
Wat doen mijn zang en stem
die haar glorie en verdienste niet zingen?
Nu meteen geef ik haar deze viooltjes,

e questi fior gli dono
che ne facci corona alle sue chiome.

en deze bloemetjes geef ik haar, en dan maakt
ze er een kroontje van voor haar lokken.

Zefiro torna, e'l bel tempo rimena

Zefiro torna, e'l bel tempo rimena,
e'i fiori e l'herba, sua dolce famiglia,
e garrir progne, e pianger Filomena,
e primavera candida e vermiglia,
ridono i prati, e'l ciel si rasserena,
Giove s'allegra di mirar sua figlia,
l'aria e l'acqua e la terra è d'amor piena,
ogni animal d'amar si riconsiglia.

Ma per me lasso tornano i piu gravi
sospiri che dal cuor profondo tragge;
quella ch'al ciel se ne portò le chiavi:
e cantar augelletti e fiorir piagge
e belle donne, honeste, atti soavi,
sono un deserto, e fere aspre e selvagge.

Zefier is daar terug en brengt het mooie weer,
de bloemen, het groen, het zoete gezelschap,
klaar om te tsjierpen, en Filomena om te wenen,
kortom, de Lente, met schitterend wit en rood.
De weide lacht, de hemel klaart op,
Jupiter kijkt verblijd naar zijn dochter,
lucht, water en land barsten van liefde
en iedereen maakt goede voornemens.

Maar voor mij, helaas, keert het zuchten weer,
dat diep uit mijn hart opstijgt omwille van
haar die er de sleutels van naar de hemel meenam;
zingende vogels, bloeiende perken,
zachtheid van mooie en ernstige vrouwen
zijn voor mij: woestenij, wilde en dreigende dieren.

Vertaling: Walter Geerts

Capilla Flamenca & Oltremontano

Zondag, 24 augustus 2003 | 20.00 uur | Augustinus | CONCERT 5

Een productie van Klara festivalt

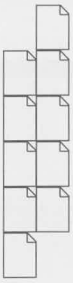

p.119 -> p.128

Wim Becu	**algemene leiding**
Capilla Flamenca	
Marnix De Cat	contratenorsolo
Jan van Elsacker	tenorsolo
Lieven Termont	baritonsolo
Dirk Snellings	bassolo
Ripieno	
Annelies Brants	sopraan
Goedele Heidbüchel	sopraan
Nele Minten	alt
Hugo Naessens	alt
José Pizarro	tenor
Koen van Stade	tenor
Job Boswinkel	bas
Walter van der Ven	bas
Oltremontano	
Ghislaine Wouters	viool & altviool
An Van Laethem	viool
René Van Laeken	altviool
Gebhard David	cornetto
Fiona Russell	cornetto
Marleen Leicher	cornetto
Simen Van Mechelen	trombone
Harry Ries	trombone
Tim Dowling	trombone
Dominique Lortie	trombone
Joost Swinkels	trombone
Kris Verhelst	orgel

Wim Becu

Zie biografie p. 177

Capilla Flamenca & Oltremontano

Capilla Flamenca

Het vocaal-instrumentale ensemble Capilla Flamenca ontleent zijn naam aan de voormalige hofkapel van keizer Karel V. Toen die in 1517 de Lage Landen verliet, nam hij zijn beste musici met zich mee, die de vorst als 'levende polyfonie' naar Spanje vergezelden.

De huidige Capilla Flamenca rekruteert haar gespecialiseerde musici hoofdzakelijk uit Vlaanderen om het unieke timbre van deze schitterende muziek uit 1400-1600 in haar volle 'authenticiteit' te laten weerklinken. In samenwerking met vooraanstaande musicologen ijvert het ensemble voor continue herbronning naar het historische model, een aanpak die leidt tot unieke programma's met een grensoverschrijdende dimensie. Ook de persoonlijke inbreng van de musici zorgt voor authentieke interpretaties en laat op dynamische en spontane wijze een specifiek meerstemmig klankbeeld tot stand komen. Bovendien zorgt ook de integratie van muziek, dans en theater ervoor dat de programma's van Capilla Flamenca in het actuele cultuurlandschap een bijzondere plaats innemen.

De kern van Capilla Flamenca bestaat uit vier zangers: contratenor Marnix De Cat, tenor Jan Caals, bariton Lieven Termont en bas Dirk Snellings. Dit kwartet kan worden aangevuld met meerdere zangers, een alta capella (blaasinstrumenten), een bassa capella (snaarinstrumenten) of een orgel, afhankelijk van de noden van de genres: missen, motetten, chansons en dergelijke meer.

Capilla Flamenca was al te zien in België, Nederland, Duitsland, Polen, Oostenrijk, Italië, Spanje en de Verenigde Staten. Alles samen heeft het ensemble meer dan twintig cd's uitgebracht, onder andere bij de labels Eufoda, Ricercar, Naxos en Passacaille. Ook mocht de groep verschillende prijzen en onderscheidingen in ontvangst nemen, waaronder driemaal een Diapason d'Or, een Prix Choc en een 10 van Répertoire.

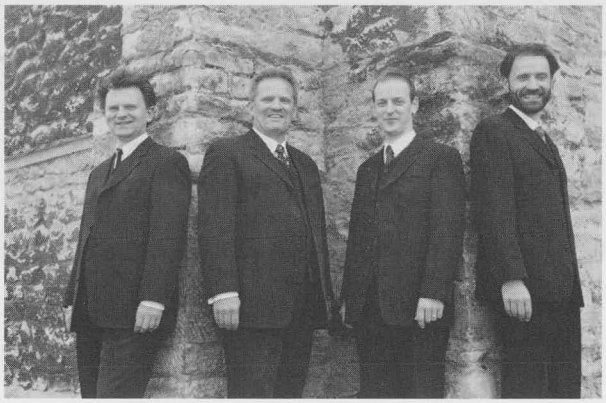

Capilla Flamenca

Oltremontano

p. 120

Zie biografie p. 76

Capilla Flamenca & Oltremontano

PROGRAMMA

Lambert de Sayve (1548/49-1614)
O admirabile commercium a 4
O sapientia a 7
uit: Sacrae symphoniae, Klosterbruck, 1612

Giovanni Priuli (ca. 1575-1629)
Canzona prima a 6
uit: Sacrorum concentuum, Venezia, 1618

Lambert de Sayve
De profundis clamavi a 10
uit: Sacrae symphoniae, Klosterbruck, 1612

Giovanni Priuli
Canzona prima a 8
uit: Sacrorum concentuum, Venezia, 1618

Lambert de Sayve
Ecce terrae motus a 9
Venite exultemus Domino a 12
uit: Sacrae symphoniae, Klosterbruck, 1612

Giovanni Priuli
Canzona terza a 8
uit: Sacrorum concentuum, Venezia, 1618

Lambert de Sayve
Cantate Domino a 15
uit: Sacrae symphoniae, Klosterbruck, 1612

PAUZE

Giovanni Gabrieli (1553/56-1612)
Timor et tremor a 6
uit: Symphoniae sacrae, liber secundus, Venezia, 1615

Lambert de Sayve
Jubilate Deo a 16
uit: Sacrae symphoniae, Klosterbruck, 1612

Giovanni Gabrieli
Canzon duodecimi toni a 10
uit: Sacrae symphoniae, Venezia, 1597
In ecclesiis a 15
uit: Symphoniae sacrae, liber secundus, Venezia, 1615

Dario Castello (fl. vroege 17de eeuw)
Sonata decima terza a 4
uit: Sonate concertate in stil moderno, libro primo, Venezia, 1621

Anoniem
Dulcis Jesu patris imago a 20

Giovanni Battista Buonamente (late 16de eeuw-1642)
Sonata a 6
uit: Sonate et Canzoni... libro sesto, Venezia, 1636

Giovanni Gabrieli
Magnificat a 12
uit: Symphoniae sacrae, liber secundus, Venezia, 1615

Lambert de Sayve (1549-1614)

Lambert de Sayve werd geboren in 1549 in de buurt van Luik, vermoedelijk in het vooroord Sayve-Parfondvaux. Over zijn jeugd is weinig informatie beschikbaar, maar Georg Rebscher vermoedt dat De Sayve zijn muzikale loopbaan begon als koorknaap in de Saint-Lambertkathedraal van Luik.

De vocale kwaliteiten van De Sayve leidden hem naar de keizerlijke hofkapel in Wenen, waar zijn naam al vóór 1564 opdook. Na zijn stemmutatie begon hij te componeren en werd daarin bijgestaan door onder anderen Jacobus Vaet, Philippus de Monte en Johann Plouvier. Hij werd aangesteld in het klooster van Melk in Oostenrijk, waar hij de 'Singer Knaben Praeceptor' Johann Plouvier mocht assisteren. Ook vergezelde hij de oudste dochter van keizer Maximiliaan II als 'Cappel Diener' op haar reis naar Spanje en bezocht hij op de terugreis de stad Antwerpen.

Na de dood van Maximiliaan II, in 1576, werd de keizerlijke kapel gereorganiseerd. Maximiliaans opvolger, Rudolf II, nam De Sayve omstreeks 1577 op als 'Capeln Singer Knaben Praeceptor' in de hofkapel in Graz. Nadat De Sayve deze functie gedurende drie jaar had uitgeoefend, vroeg hij zijn ontslag, om daarna de taak van hofkapelmeester van aartshertog Matthias op zich te nemen. Hij verkreeg deze aanstelling op basis van zijn eigen composities voor de kapel, een traditie die tot de tijd van Johann Sebastian Bach behouden bleef.

In de periode van 1581 tot 1594 volgde De Sayve zijn broodheer en verhuisde mee naar Linz, Wenen en Praag. Toen in 1603 Philippus de Monte overleed, na een 35-jarige ambtstermijn als hofkapelmeester, werd De Sayve ontboden om deze taak over te nemen. De titel van keizerlijke kapelmeester ontving hij echter pas in 1612, het jaar waarin hij zijn omvangrijke bundel *Sacrae symphoniae* opdroeg aan keizer Matthias, die keizer was geworden na de dood van Rudolf II.

Tijdens de keizerskroning van Matthias bestond de hofkapel uit 33 musici. Sommige bronnen hebben het over zelfs zestig muzikanten. Onder de leden van de hofkapel waren tal van belangrijke musici, zoals Alessandro Orologio, organist Christoph Strauss, Christoph Wagner en twee familieleden van De Sayve: de altist Matthias de Sayve en de instrumentalist Arnoldus de Sayve.

Lambert de Sayve overleed in 1614, twee jaar na zijn illustere collega uit Italië, Giovanni Gabrieli. Met zijn dood kwam een einde aan de Franco-Vlaamse polyfone componeerstijl, die gedurende meer dan honderd jaar toonaangevend was in het Habsburgse rijk.

Meerkorige muziek van over de Alpen: Vlaamse en Italiaanse invloeden in het keizerrijk

Om de meerkorige muziek van Lambert de Sayve te kunnen situeren, moeten we ons rekenschap geven van een aantal andere representatieve werken aan het hof van Graz omstreeks 1600. De koorboeken uit Graz, die zich nu in de Österreichische Nationalbibliothek in Wenen bevinden, bieden ons hierover een schat aan informatie. Naast de fameuze 24-stemmige mis van Hannibal Patavinus (Annibale Padovano) vinden we er onder andere een zestienstemmige mis van Giovanni Priuli, een *Missa à 26 In Ecco* van Georgius Poss en verder motetten en

psalmzettingen van Andrea en Giovanni Gabrieli, Constantius Porta en vele andere Italiaanse componisten. Ook treffen we in deze verzameling drie missen van De Sayve aan, namelijk de *Missa Omnes Gentes à 14*, de *Missa Dominus Regnavit à 16* en de *Missa Exaudi Deus* voor vijftien stemmen. De koorboeken laten zien dat meerkorige muziek in Oostenrijk zeer geliefd was en dat er een duidelijke interactie was tussen Italië en Oostenrijk. Giovanni Gabrieli spande de kroon met een 33-stemmig magnificat dat verdeeld was over zeven verschillende koren!

Door het over en weer reizen van componisten en musici (zoals onder meer de Oltremontani dat deden) zien we een enigszins simultane ontwikkeling in de oorspronkelijk Italiaanse meerkorigheid. Interessant is wel dat de compositiestijl gesitueerd tussen 1585 en 1615 nog steeds op Franco-Vlaamse leest was geschoeid en dat zowel Franco-Vlaamse als Italiaanse componisten in dezelfde stijl schreven! Met de druk van de *Symphoniae sacrae, liber secundus* van Giovanni Gabrieli uit 1615, kwamen er echter stijlvernieuwingen in de meerkorige muziek, die voortaan vanuit Italië werden aangegeven. De seconda prattica die al een tijdje aan de gang was, zette zich door tot in de klankpracht van de 'cori spezzati'.

De *Sacrae symphoniae quas vulgo motetas, tam de totius anni festis selennibus, quam de tempore, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 15, 16 tam vocibus quam instrumentis accommodata* is een verzameling motetten met vier- tot zestienstemmige muziek. De bundel werd gecomponeerd om de religieuze plechtigheden van het jaar op te luisteren met zangstemmen begeleid door instrumenten. De eenkorige motetten tot zeven stemmen zijn polyfoon getoonzet en De Sayve bracht vooral kleuren aan door, naar gelang de inhoud en de uitdrukking van de tekst, de muziek naadloos op het woord te laten aansluiten. Zo werden belangrijke tekstmomenten bijvoorbeeld homofoon en tutti gezet. Het motet *O sapientia* is hiervan een mooi voorbeeld en leunt aan bij de motetstijl van Lassus.

Bij de meerkorige motetten zien we een gevarieerde keuze aan bezettingsmodellen, van echotechnieken in de achtstemmige motetten tot heel typische bezettingen in bijvoorbeeld *Venite exultemus Domino*, een vierkorig werk voor twaalf stemmen waarbij elk 'koor' uit gelijke stemmen is samengesteld: drie discanten, drie altussen, drie tenoren en drie bassen. Een tutti refrein verbindt de verschillende tekstdelen in rondovorm. Het concept van deze compositie lijkt zeer sterk op het gelijknamige negenstemmige motet van Michael Praetorius uit de bundel *Musarum Sioniarum* uit 1607. In grotere motetten zoals bijvoorbeeld *Cantate Domino à 15*, voor drie koren, zien we een uitbreiding van de ambitussen van de verschillende koren, wat wijst op het gebruik van instrumenten. Het primus chorus is genoteerd in altsleutel (discantus), tenorsleutel (altus), baritonsleutel (tenor) en twee bassleutels (tenor en bassus) en is een uitgesproken laag koor, vermoedelijk uitgevoerd door een altus (gezongen) en vier trombones. Het tertius chorus is een hoog koor, waarin de bovenste partijen op cornetto werden uitgevoerd en de laagste partij gezongen werd door een tenor. Het secundus chorus of capella koor is in normale koorbezetting genoteerd en werd waarschijnlijk a capella uitgevoerd. Dit bezettingsmodel was aan het einde van de 16de eeuw erg in en werd aangetroffen vanaf het zuiden tot in Dresden bij Heinrich Schütz.

Historische betekenis van Lambert de Sayve

Gedurende vijftig jaar stond Lambert de Sayve in dienst van diverse Habsburgse vorsten, tot hij uiteindelijk in 1612 de titel van hofkapelmeester ontving. In diezelfde periode was Orlandus Lassus in München actief en drukte deze componist zijn stempel op een groot gedeelte van de toenmalige muziekcultuur.

De *Sacrae symphoniae* uit 1612 vormen het hoofdwerk van De Sayve en bevatten vier- tot zestienstemmige motetten waarvan de meerkorige werken als zijn latere werken worden beschouwd. De Sayve was een componist die leefde op het keerpunt van de Renaissance en de barok en de stijlkenmerken van deze periode zijn heel duidelijk in zijn composities terug te vinden. Je kan stellen dat De Sayve zich tussen Lassus en Giovanni Gabrieli situeerde. Enerzijds hanteerde hij de imitatorisch-polyfone schrijfstijl, vooral bij de beginmotieven maar ook bij de volledige compositie, anderzijds maakte hij gebruik van de klankpracht van stemmen en instrumenten om de ritmiek in functie van de tekst te plaatsen: de muziek moest de tekst dienen en niet andersom! Harmonisch leunde De Sayve aan bij de traditionele conservatieve strekking: hij liet het opkomende gebruik van chromatiek immers duidelijk aan zich voorbijgaan. Michael Praetorius vermeldde Lambert de Sayve als een "vortrefflichen Musicus", die hij als "sehr berühmt" omschreef.

Dankwoord

Ik houd eraan een woord van dank te richten aan Georg Rebscher (°1922), die reeds in 1959 promoveerde met een grondige studie over Lambert de Sayve. Ook dank aan Klaas Jaap van der Meijden voor de transcripties van de microfilm.

Wim Becu

Portret van Lambert de Sayve uit de uitgave van de Sacrae Symphoniae, 1612, Musiksammlung, Österreichische Nationalbibliothek, Wenen, S.A.76.A.57

O admirabile commercium

O admirabile commercium,
creator generis humani,
animatum corpus sumens
de virgine nasci dignatus est,
et procedens homo sine semine
largitus est nobis suam deitatem.

O wonderbare wisselwerking,
Hij die de schepper is van het menselijke geslacht,
heeft zich verwaardigd geboren te worden
uit een maagd en een bezield lichaam aan te
nemen; zonder mannelijk zaad mens geworden,
heeft Hij ons deelachtig gemaakt aan Zijn godde-
lijkheid.

Vertaling: ICTL

O sapientia

O sapientia,
quae ex ore altissimi prodisti,
attingens a fine usque ad finem
fortiter suaviterque omnia disponens.
Veni ad docendum nos
viam prudentiae.

O wijsheid, die uit de mond
van de Allerhoogste zijt voortgekomen,
reikend tot de uiteinden van de aarde,
met krachtige en minzame hand alles regelend.
Kom, om ons te leren
de weg van het verstandige beleid.

Vertaling: ICTL

De profundis clamavi

De profundis clamavi ad te Domine,
Domine exaudi vocem meam
fiant aures tua intendentes
in voce deprecationis meae.

Si iniquitates observaveris Domine,
Domine qui sustinebit?
Quia apud te propitiatio est,
et propter legem tuam sustinui te Domine.

Sustinuit anima mea in verbo eius,
speravit anima mea in Domine.
A custodia matutina usque ad noctem
speret Israel in Domino.

Quia apud Dominum misericordia
et copiosa apud eum redemptio.
Et ipse redimet Israel
ex omnibus iniquitatibus eius.

Uit de diepten roep ik tot U, Heer:
Heer, aanhoor mijn stem.
Mogen Uw oren vol aandacht zijn
voor de stem van mijn smeekbede.

Indien Gij de ongerechtigheden gadeslaat, o Heer
wie, Heer, zal bestaan?
Maar bij U is vergeving en omwille van Uw wet,
o Heer, vertrouw ik op U.

Mijn ziel heeft op Uw woord vertrouwd.
Mijn ziel heeft op de Heer haar hoop gevestigd.
Vanaf de morgenwake tot de nacht moge Israël
op de Heer blijven hopen.

Want bij de Heer is erbarmen
en bij Hem is overvloedige verlossing.
En Hij zal Israël bevrijden
van al zijn ongerechtigheden.

Vertaling: ICTL

Ecce terrae motus

Ecce terrae motus
factus est magnus,
angelus autem Domini

Zie, een grote aardbeving
is ontstaan
en de engel van de Heer

descendit de coelo
et accedens revolvit lapidem
et sedebat super eum, Alleluia.

daalde uit de hemel neer,
rolde de steen weg
en ging er bovenop zitten. Alleluia.

Vertaling: ICTL

Venite exultemus Domino

Venite exultemus Domino
jubilemus Deo salutari nostro,
praeoccupemus faciem eius in confessione
et in psalmis iubilemus ei.

Regem cui omnia vivunt,
venite adoremus.

Quoniam Deus magnus Dominus
et rex magnus super omnes Deos.
Quoniamnon repellet Dominus plebem suam;
quia in manu eius sunt omnes fines terrae
et altitudines montium ipse conspicit.

Quoniam ipsius est mare et ipse fecit illud
et aridam fundaverunt manus eius.
Venite adoremus, et procidamus ante Deum.
Ploremus coram Domino qui feat nos
quia ipse est Dominus Deus noster
nos autem populus eius et oves pascuae
eius.

Hodie si vocem eius audieritis
nolite obdurare corda vestra
sicut in excerbatione
secundum diem tentationis in deserto
ubi tentaverunt me patres vestri
probaverunt et viderunt opera mea.

Quadraginta annis proximus fui
generationi huic et dixi semper
hi errant corde ipse vero non cognoverunt
vias meas. Quibus juravi in ira mea
si intoribunt in requiem meam.

Kom, laten wij de Heer met jubel bezingen,
laten wij juichen voor God, ons heil,
treden wij voor Zijn aanschijn, met lofgezang,
laten wij met psalmen een loflied aanheffen.

De Koning, aan wiens voeten alle leven ligt,
kom, laten wij Hem aanbidden.

Want onze God is een grote Heer
en een koning boven alle goden.
De Heer zal Zijn volk niet verstoten;
in Zijn hand liggen alle grenzen van de aarde
en Hij aanschouwt de toppen van de bergen.

Hem hoort de zee toe, Hij heeft haar geschapen,
en Zijn handen hebben het land gemaakt.
Kom, laten wij aanbidden, laten wij voor Zijn
aanschijn treden, nederig gebogen,
want Hij heeft ons gemaakt.
Hij is onze Heer en God, en wij zijn Zijn volk,
de schapen van Zijn kudde.

Als jullie vandaag Zijn stem aanhoren,
verhard dan jullie harten niet, zoals ten tijde van
de verbittering, de dag van de beproeving in de
woestijn. Toen hebben jullie voorvaderen
mij getart, zij hebben mij op de proef gesteld,
maar ook mijn werken aanschouwd.

Veertig jaren lang ben ik dit geslacht nabij gebleven
en ik sprak: Steeds dwalen zij in hun hart,
maar zij kennen mijn wegen niet.
In mijn woede heb ik voor hen deze eed gezworen:
zullen zij ooit binnentreden in mijn rust?

Vertaling: ICTL

Cantate Domino

Cantate Domino omnis terra.

Zing voor de Heer, heel het aardrijk.

Vertaling: ICTL

Timor et tremor

Timor et tremor venerunt super me;
et caligo cecidit super me;
miserere mei, Domine,
quoniam in te confidit anima mea.

Exaudi, Deus, deprecationem meam,
quia refugium meum es tu
et adjutor fortis. Domine, invocavi te,
non confundar in aeternum.

Vrees en huivering overvielen mij
en duisternis kwam over mij neer.
Wees mij genadig, Heer, wees mij genadig,
aangezien op U mijn geest vertrouwt.

Verhoor mijn smeekgebed, o God,
want Gij zijt mijn toevlucht
en mijn krachtige helper. Heer, ik riep U aan:
beschaam mij niet.

Jubilate Deo

Jubilate Deo omnis terra.
Quia sic benedicetur homo
qui timet Dominum.
Jubilate Deo omnis terra.
Deus Israel conjugat vos
et ipse sit vobiscum.
Mittat vobis auxilium de sancto,
et de Sion tueatur vos.
Jubilate Deo omnis terra.
Benedicat vobis Dominus ex Sion,
qui fecit caelum et terram.
Jubilate Deo omnis terra.
Servite Domino in laetitia.

Juich voor God, heel het aardrijk.
Want zo zal de mens die de Heer vreest
Zijn zegen ontvangen.
Juich voor God, heel het aardrijk.
Moge de God van Israël u verenigen
en zelf steeds met u zijn.
Moge Hij vanuit het heilige u Zijn hulp zenden
en vanuit Sion u beschermen.
Juich voor God, heel het aardrijk.
Moge God u vanuit Sion zegenen,
Hij die hemel en aarde gemaakt heeft.
Juich voor God, heel het aardrijk.
Dien de Heer in vreugde.

Vertaling: ICTL

In ecclesiis

In ecclesiis benedicite Domino. Alleluia.
In omni loco dominationis benedic,
anima mea, Dominum. Alleluia.
In Deo salutari meo et gloria mea.
Deus auxilium meum
et spes mea in Deo est. Alleluia.
Deus noster, te invocamus,
te laudamus, te adoramus.
Libera nos, salva nos, vivifica nos. Alleluia.
Deus adiutor noster in aeternum. Alleluia.

In de kerken zegent de Heer. Alleluia.
In elke plaats waar Zijn macht reikt,
zegent de Heer mijn ziel.
In God berust mijn eer, Hij is mijn redding.
God is mijn toevlucht,
mijn hoop berust op God. Alleluia.
God van ons, U aanroepen wij,
U prijzen wij, U aanbidden wij. Bevrijd ons,
red ons, schenk ons het leven. Alleluia.
God is onze helper in eeuwigheid. Alleluia.

Vertaling: ICTL

Dulcis Jesu patris imago

Dulcis Jesu, patris imago
et salus nostra,
qui morte crucis nos omnes redemisti,
libera nos, protege nos ab omni malo,

Jezus zoet, beeld van de Vader
en ons heil, die door Uw kruis ons allen
hebt losgekocht, bevrijd ons, red ons
van alle onheil, opdat wij de hemelen

ut digni reperiamur esse in coelis.

waardig worden bevonden.

Vertaling: ICTL

Magnificat

Magnificat anima mea Dominum.

Et exultavit spiritus meus
in Deo salutari meo.

Quia respexit humilitatem
ancillae suae.
Ecce enim ex hoc beatam me dicent
omnes generationes.

Quia fecit mihi magna,
qui potens est
et sanctam nomen eius.

Et misericordia eius
a progenie in progeniem
timentibus eum.

Fecit potentiam in brachio suo,
dispersit superbos
mente cordis sui.

Deposuit potentes de sede
et exaltavit humiles.

Esurientes implevit bonis
et divites dimisit inanes.

Suscepit Israel puerum suum,
recordatus misericordiae suae.

Sicut locutus est ad patres nostros,
Abraham et semini eius in saecula.

Gloria Patri et Filio
et spiritui Sancto.

Sicut erat in principio
et nunc et semper,
et in saecula saeculorum.
Amen.

Mijn ziel prijst hoog de Heer.

En mijn geest heeft zich verheugd
in God, mijn redder.

Omdat Hij de nederigheid
van Zijn dienstmaagd gezien heeft.
Want zie, van nu af aan
zullen alle generaties mij zalig prijzen.

Omdat Hij aan mij grote dingen verricht,
Hij die machtig is,
en heilig is Zijn naam.

En Zijn barmhartigheid
gaat van geslacht tot geslacht
voor hen die Hem vrezen.

Hij heeft macht uitgeoefend met Zijn arm,
en hen uiteengeslagen
die trots zijn in het denken van hun hart.

Machtigen heeft Hij van de troon gestoten
en bescheiden mensen verheven.

Behoeftigen heeft Hij overladen met gunsten
en de rijken met lege handen weggestuurd.

Gesteund heeft Hij Israël, Zijn knecht,
(en) Zijn barmhartigheid kenbaar gemaakt.

Zoals Hij aan onze voorvaderen gezegd heeft,
Abraham en Zijn nageslacht voor eeuwen.

Ere aan de Vader en de Zoon
en de Heilige Geest.

Zoals het was in het begin
en nu en altijd
en in alle eeuwigheid
Amen.

Vertaling: Ank Reinders

Doron David Sherwin, Jan Van Outryve & Kris Verhelst

Zondag, 24 augustus 2003 | 23.00 uur | Kapel Elzenveld | CONCERT 6

Een productie van Klara festivalt

Doron David Sherwin	**cornetto**
Jan Van Outryve	**luit**
Kris Verhelst	**klavecimbel & orgel**

p.129 -> p.134

Doron David Sherwin

Doron David Sherwin werd geboren in 1962 in Los Angeles als zoon van twee nachtclubzangers. Hij kreeg al op erg jonge leeftijd belangstelling voor oude muziek en studeerde allerlei oude blaasinstrumenten vooraleer hij uiteindelijk voor de cornetto koos. De beslissing om zich verder in dit moeilijke en weinig bekende instrument te specialiseren, bracht hem naar Europa, waar hij ging studeren bij Bruce Dickey. Meer dan vijftien jaar lang gaven zij samen concerten en brachten zij cd's uit, niet enkel met het Concerto Palatino maar ook met groepen als de Taverner Players, het Amsterdam Baroque Orchestra, Hespèrion XX, Tragicomedia en Cantus Cölln.

Doron David Sherwin is niet enkel als cornettospeler actief, maar is ook zanger en arrangeur bij het middeleeuwse ensemble La Reverdie. Deze Italiaanse groep heeft in de wereld van de oude muziek een stevige reputatie opgebouwd en kreeg voor zijn talloze opnamen al verschillende prijzen toegekend, waaronder vijf maal een Diapason d'Or. Ook was Doron David Sherwin op het Verona Jazz Festival editie 2001 te zien naast jazztrompettist Kenny Wheeler.

Doron David Sherwin

Doron David Sherwin, Jan Van Outryve & Kris Verhelst

Als specialist in de improvisatiestijlen van de middeleeuwen en de Renaissance, heeft Doron David Sherwin les gegeven aan de Accademia Chigiana in Siena, het conservatorium van Vicenza en de muziekinstituten van Trondheim, Fribourg, Göteborg en Bazel. Sinds 1994 doceert hij ook cornetto en historische improvisatie aan de Staatliche Hochschule für Musik in Trossingen. Doron David Sherwin woont sedert 1989 in Módena in Italië en is er een van de weinige artiesten die nog nooit met Pavarotti een duet hebben gedaan.

Jan Van Outryve

Jan Van Outryve werd geboren in Gent in 1967. Hij begon zijn muzikale opleiding in de kunsthumaniora van Brussel, waar hij als hoofdinstrument gitaar studeerde. In 1987 werd hij laureaat van de gitaarwedstrijd voor de jeugd in Aalst en in 1988 won hij een eerste prijs cum laude op de nationale wedstrijd van het Gemeentekrediet, Pro Civitate. Eén jaar later nam hij lessen klassieke gitaar bij Yves Storms en Fernando González aan het Koninklijk Vlaams Conservatorium in Antwerpen. Na drie jaar rondde hij zijn studies met de grootste onderscheiding af. Omwille van zijn grote interesse voor oude muziek besloot Jan Van Outryve daarna luit te studeren. Hij kreeg een Nederlandse studiebeurs voor Belgische studenten en ging zich vervolmaken aan het Koninklijk Conservatorium in Den Haag bij Toyohiko Satoh.

Als luitist is Jan van Outryve vooral in ensembles actief. Hij speelde concertreeksen met onder andere Les Arts Florissants onder leiding van William Christie, het Frankfurter Barockorchester onder leiding van Jochen Martini, Concerto '91 en The spirit of Gambo onder leiding van Freek Borstlap. In België was hij te beluisteren met de Capilla Flamenca onder leiding van Dirk Snellings, Ex Tempore onder leiding van Florian Heyerick en Il Fondamento onder leiding van Paul Dombrecht. Met verschillende van deze ensembles nam hij reeds tal van cd's op. Verder speelde Jan Van Outryve luit bij de dansproductie *Oude Muziek / Nieuwe Balletten* van het Nederlands Danstheater 2. Ook vormt hij samen met de sopraan Elise Caluwaerts het vaste duo Aithra.

Jan Van Outryve is echter niet enkel actief als klassiek luitist en gitarist. Zijn brede interesse voert hem ook naar theaters en andere muziekstijlen. Zo werkt hij sinds 1993 intensief samen met regisseur-organisator Wouter van Looy. Uit deze samenwerking groeide onder meer *Van verre zeeën*, een luisterspel met sefardische muziek voor kinderen. Aan dit project was ook een cd gekoppeld en een theater-, dans- en muziekproductie die tijdens de zomer van 2001 op belangrijke festivals als de Zomer van Antwerpen en het Zomerfestival van Edam in Nederland te gast was. Verder lag Jan Van Outryve aan de basis van de kinderproductie *Ik vlieg*, een voorstelling waarvoor hij zelf de muziek componeerde. Deze productie, in samenwerking met Muziektheater Transparant, ging in het najaar van 2001 in première in Het Paleis in Antwerpen en was daarna te zien op tournee doorheen Vlaanderen en Nederland. Ook werkte hij samen met kinderillustrator Paul Verrept een muziekbeeld-concept uit, dat in verschillende scholen werd voorgesteld.

Jan Van Outryve

Doron David Sherwin, Jan Van Outryve & Kris Verhelst

Sinds vijf jaar is Jan Van Outryve vast koordirigent van de jongerenoperaproducties van Muziektheater Transparant. Bovendien is hij in de Kopergietery van het Speeltheater in Gent sinds twee jaar componist en muzikaal begeleider van theaterprojecten met jongeren. Hij realiseerde er producties als *De Nacht*, *Zangzaad* en *De ijsbeer die lachte*. Hij leidt er ook *Ay! Dia Luna*, een a cappella-zangensemble van zes jonge zangeressen. Drie jaar lang was hij gitaardocent bij het Aquarius-project in Antwerpen, een initiatief dat alternatief muziekonderwijs voor kinderen aanbood.

Kris Verhelst

Kris Verhelst studeerde orgel aan het Lemmensinstituut in Leuven in de klas van Chris Dubois. Gedreven door een groeiende interesse voor historische instrumenten, studeerde ze vervolgens klavecimbel aan het Koninklijk Vlaams Muziekconservatorium in Antwerpen, in de klas van Jos van Immerseel.

Kris Verhelst profileert zich niet alleen als soliste, maar bouwde ook een internationale reputatie op als basso continuo-speelster. Ze concerteert met toonaangevende ensembles als het orkest Anima Eterna, het Collegium Vocale en de kamermuziekensembles More Maiorum, Fontainebleau, Gran Duca di Toscana en Oltremontano. Haar interpretaties getuigen steeds van een diep inzicht in en een groot respect voor de specifieke kwaliteiten van elk individueel instrument.

De discografie van Kris Verhelst omvat onder meer een solo-cd met orgel- en klavecimbelmuziek van John Bull, Peeter Cornet en Peter Philips bij Vanguard-Passacaille en een opname van Georg Friedrich Händels sonates voor blokfluit en klavecimbel voor Accent, samen met blokfluitspeler Peter Van Heyghen. Als docente klavecimbel en basso continuo is Kris Verhelst verbonden aan het Lemmensinstituut in Leuven. Daarnaast leidt ze regelmatig masterclasses en workshops. Zo verleent ze onder meer haar medewerking aan de bekende jaarlijkse internationale klaviercursus van het Ruckersgenootschap in Antwerpen.

Kris Verhelst

Doron David Sherwin, Jan Van Outryve & Kris Verhelst

PROGRAMMA

Anoniem / Doron David Sherwin
El Bisson

Giacomo Gorzanis (ca. 1520-ca. 1575) / Doron David Sherwin
La barcha d'amore

Philippus de Monte (1521-1603) / Antonio Valente
Beati qui habitant in domo tua

Philippus de Monte / Doron David Sherwin
O quam suavis

Philippus de Monte / Antonio Valente
Sortemeplus, con alcuni fioretti

Cipriano de Rore (1515/16-1565) / Doron David Sherwin
Ancor che col partire

Giovanni de Macque (1548/50-1614)
Consonanze stravaganti

Philippus de Monte / Doron David Sherwin
O triste ennuy

Philippus de Monte
Que me servent mes vers

Orlandus Lassus (1532-1594) / Giovanni Bassano
Susanne un jour

John Dowland (1563-1626)
Mr. Bucton's Galliard

Carolus Luython (ca. 1557-1620)
Fuga suavissima
Ricercare

Doron David Sherwin, Jan Van Outryve &
Kris Verhelst

Dem kaiserlichen Hofzinkenist: muziek voor De Monte's cornettospeler

Het programma van vanavond staat in het teken van een van de meest gevierde cornettospelers ooit: de Italiaanse virtuoos Luigi Zenobi d'Ancona, ook bekend onder de naam 'Il Cavaliere del Cornetto'. Zenobi was actief aan het keizerlijke hof in Wenen onder Maximiliaan II en Rudolf II, tijdens de ambtsperiode van Philippus de Monte. Later, in 1589, keerde hij naar Ferrara terug, naar het hof van hertog Alfonso II. In die tijd was dit hof een van de belangrijkste muzikale centra van Europa en de hertog spaarde kosten noch moeite een select gezelschap eersteklas musici rond zich te verzamelen. Zenobi genoot als virtuoos musicus aan het hof heel wat aanzien, wat onder meer blijkt uit het feit dat zijn wedde een tijdlang groter was dan het loon van de maestro di capella, Luzzasco Luzzaschi. Dit was echter niet vreemd in een tijdperk waarin virtuoze cornettospelers even gegeerd waren als operazangers en voetballers vandaag de dag.

Zenobi staat ook bekend als de auteur van een fascinerende brief aan een onbekende beschermheer, waarin hij uitvoerig en gedetailleerd beschreef over welke kwaliteiten en vaardigheden professionele musici moesten beschikken. De brief is een vlotgeschreven en vaak erg direct getuigenis van de creatieve vrijheid die aan artiesten werd toegekend en van de verwachtingen die aan deze vrijheid waren gekoppeld.

In een passage over de eisen die aan een competente sopraan werden gesteld, laat Zenobi ons een klein 'compendium' na van late renaissanceversieringen, die zonder twijfel een essentieel onderdeel waren van de kunst van het musiceren:

"... De sopraan heeft de plicht en de volledige vrijheid om diminuties te improviseren, om op scherpzinnige wijze te spelen (scherzare) en – in het algemeen – om een muziekstuk zelf te versieren. Als dit echter niet op een kunstige manier gebeurt, oordeelkundig en met gratie, dan zijn dergelijke versieringen vreselijk voor de oren en moeilijk te verdragen. Ook moeten sopranen een excellente kennis hebben van het contrapunt; als dat niet zo is, zingen zij lukraak en maken zij duizenden fouten. Zij moeten weten hoe zij dissonanties moeten creëren, zelfs wanneer de componist die niet geschreven heeft maar aan de discretie van de zanger heeft overgelaten. Zij moeten een rijk repertoire van 'passagi' hebben en moeten weten waar die te gebruiken. Zij moeten in staat zijn cadensen duidelijk te tonen, of te vermijden, moeten in eenzelfde stuk de geschikte passages weten te variëren en moeten elk werk kunnen versieren, of dat nu snel, langzaam of chromatisch gebeurt. Zij moeten weten welke werken versiering vereisen en welke niet. Aangezien zij eenzelfde werk vaak verschillende malen brengen, moeten zij altijd in staat zijn variatie te brengen in de versieringen. Zij moeten weten hoe zij werken eenvoudig kunnen vertolken, wat betekent zonder versieringen maar elegant, met 'trillo', 'tremolo', 'ondeggiamento' en 'esclamazione'. Zij moeten de kracht van woorden begrijpen en moeten in staat zijn die woorden met hun stem te begeleiden, of er nu over vliegen, trillen, huilen, lachen, springen, schreeuwen, valsheid of andere dingen wordt gesproken. Zij moeten echo's kunnen creëren, zowel doorlopende als afzonderlijke echo's. Zij moeten in staat zijn een werk met een krachtige en levendige stem te beginnen en die geleidelijk aan te laten uitsterven, maar zij moeten ook zacht kunnen beginnen om daarna steeds krachtiger te gaan zingen. Zij moeten weten hoe zij in sprongen kunnen improviseren, met syncopes en met 'sesquialtera' (in proporties). Zij moeten goed weten waar zij moeten improviseren, zij moeten zeer voorzichtig beginnen en moeten eindigen op juist hetzelfde ogenblik als diegenen met wie zij

samen zingen. Zij moeten in de kerk in die bepaalde stijl zingen, in de huiskamer in een andere stijl en buiten in nog een andere stijl. Zij moeten een villanella op die bepaalde manier zingen, een lamentatie op een heel andere manier en een mis, een falsobordone en een aria telkens op nog een andere wijze. In elk van deze genres moeten zij een andere stijl hanteren en een andere manier van versieren, zodat telkens het inzicht en de vaardigheden van de zanger tot uiting komen..."

Het feit dat Zenobi zelf een virtuoos cornettospeler was en dat de cornetto algemeen beschouwd werd als het instrument dat qua timbre, omvang en dynamische flexibiliteit het dichtst de sopraanstem benaderde, laat er geen twijfel over bestaan dat de opgesomde kwalitciten net zo sterk geprezen en verwacht werden bij instrumentalisten als bij zangers. Een zanger had het voordeel dat hij met de evocatieve kracht van het woord de aandacht van het publiek kon vasthouden en emoties kon opwekken, terwijl een instrumentalist – die dan weer vrij was van de lasten van zo veel woorden – het publiek kon verrassen met een rijke en vaak verrassende rist virtuoze versieringen; ieder versieringselement inderdaad net zo virtuoos gebracht als de ornamentaties van de beste zangers uit die tijd.

Had Zenobi ooit een werk van De Monte vertolkt, of het nu een deel van de 'Kaiserliche Liturgie' was geweest of een soort van entertainment voor de keizer, dan zou hij zijn vertolking ongetwijfeld een bijzonder persoonlijke invulling hebben gegeven, net zo persoonlijk als de benadering van een zanger.

De kunst van het versieren of zelfs transformeren van bekende werken – een traditie die vandaag de dag verder leeft in jazzmuziek – werd echter niet enkel door cornettospelers of spelers van andere melodie-instrumenten beoefend, maar werd ook gretig overgenomen door musici die de luit, de harp of klavierinstrumenten bespeelden. Deze intabulaties, zoals die bewerkingen genoemd werden, waren rijk versierde parafrasen van volledige composities, in het bijzonder van chansons en motetten, waarbij de principes van het virtuoos versieren op alle onderdelen werden toegepast.

Wij hebben de vrijheid genomen vandaag een aantal bekende werken te programmeren uit het sterk gestandaardiseerde diminutie-repertoire. Het gaat om werken uit de tweede helft van de 16de eeuw, die vaak in tal van verschillende versies circuleerden en die de meest avontuurlijke virtuozen – zowel zangers als instrumentalisten – de kans gaven hun kennis en beheersing van versieringsstijlen overvloedig te demonstreren. Een van die werken is de vaak geprezen compositie *Susanne un jour* van Orlandus Lassus, in een schitterende versie van de virtuoze Venetiaanse cornettospeler Giovanni Bassano. Dit lied overleeft zelfs in de vorm van een gaillarde, in een arrangement van John Dowland, en zelfs als wellicht de meest bekende 'schlager' uit het renaissancerepertoire: Cipriano de Rore's *Ancor che col partire*. Deze compositie werd door De Monte zelf gebruikt als basis voor een parodiemis.

Het programma wordt afgerond met twee werken van Carolus Luython, de opvolger van Philippus de Monte als Kapellmeister in Wenen. Met zijn erg elegante stijl deelde Luython met De Monte een voorliefde voor het complexe contrapunt, al was het op een wat meer conservatieve, typisch 'noordelijke' manier.

Doron David Sherwin

Romanesque

Maandag, 25 augustus 2003	12.00 uur	Kapel Elzenveld	CONCERT 7

Philippe Malfeyt	**algemene leiding**
Katelijne Van Laethem	sopraan
Stéphane McLeod	bariton
Hannelore Devaere	harp
Sophie Watillon	viola da gamba
Piet Stryckers	viola da gamba
Liam Fenelly	viola da gamba
Bart Coen	blokfluiten
Philippe Malfeyt	luit & cister

p.135 -> p.148

Romanesque

Alexander Utendal

Vanaf het begin van de 15de eeuw kregen de zogenaamde Frans-Vlaamse musici generaties lang de kans zich voor een groot deel van hun activiteiten ten dienste te stellen van de belangrijkste muziekkapellen in Italië en Spanje. In de loop van de 16de eeuw bekleedden ze dergelijke posten ook in de Germaanse landen. Dat was bijvoorbeeld het geval voor Orlandus Lassus in München en voor vele anderen, zoals Arnold Von Bruck, Jacobus Vaet, Jacob Regnart, Philippus de Monte, Jean Guyot de Châtelet, Lambert de Sayve en Alexander Utendal – die in Wenen, Innsbruck en Praag in dienst was van de Habsburgers.

Alexander Utendal werd vermoedelijk omstreeks 1543/45 in Gent geboren. Zijn carrière lijkt helemaal verbonden te zijn geweest met de keizerlijke familie. In zijn kindertijd was Utendal koorknaap in de kapel van Maria van Hongarije, landvoogdes van de Nederlanden en zus van keizer Ferdinand. In 1564 werd hij voorzanger aan het hof van aartshertog Ferdinand II in Praag en vanaf 1567 in Innsbruck. In 1572 werd hij er vice-kapelmeester en stond hij er ook in voor de opleiding van de kinderen. Hij overleed op 7 mei 1581 in Innsbruck. Zijn voornamelijk religieuze oeuvre werd uitgegeven in Nürnberg, het toenmalige centrum van de Duitse muziekdruk.

"Gecomponeerd op een bijzonder vreemde, maar toch bekoorlijke manier" lezen we in de opdracht van de bundel Duitse en Franse meerstemmige liederen die Alexander Utendal in 1574 in Nürnberg liet uitgeven. Ook in de titel zelf werd gewezen op het eerder ongewone karakter van deze composities: "Nach sonderer art der Music Componirt". Bovendien werd de potentiële koper van de verzameling gelokt door de wisselende bezetting – vier, vijf en meer stemmen – en door de diverse uitvoeringsmogelijkheden: men kon de liederen zingen of op instrumenten spelen, wat overigens de combinatie van beide praktijken geenszins uitsloot. Tenslotte maakte het aanbod van 'nieuwe' composities in twee talen, die uitvoerder en toehoorder ook nog 'froelich' (vreugdevol) wisten te stemmen, de collectie voor iedereen bijzonder aantrekkelijk. Wie zou zich niet laten verleiden bij het lezen van de volledige titel: *Froeliche newe Teutsche und Frantzoesische Lieder / Lieblich zu singen / auch auff Allerley Instrumenten zugebrauchen / nach sonderer art der Music Componirt / mit vier / funff / und mehr Stimmen*. Dat deze titel inderdaad aansloeg – en dat de vlag de lading dekte – blijkt uit de herdruk van de bundel in 1586, vijf jaar na Utendals overlijden.

De collectie bevat dertien voorbeelden van beide genres: Duits lied en Frans chanson. De liederen werden door de componist opgedragen aan zijn broodheer, de Habsburgse aartshertog Ferdinand von Tirol, bij wie Utendal aan het hof in Innsbruck de functies van hofcomponist en vice-kapelmeester bekleedde. Aangezien de hofkapel in eerste instantie een geestelijk instituut was, bestond de voornaamste taak van Utendal in het componeren van religieuze werken: missen, motetten en magnificats. Maar ook binnenskamers, onder andere tijdens de uitgebreide maaltijden, werd ijverig gemusiceerd, zodat het profane repertoire een niet onbelangrijke rol speelde. Dat net deze bundel – zoals ook enkele bundels met geestelijke composities – aan Ferdinand werd opgedragen, hoeft niet te verwonderen als we weten dat de aartshertog op muzikaal vlak steeds uit was op nieuwigheden en 'specialiteiten'. Dat blijkt onder meer uit een brief die hij schreef in 1564, het jaar waarin hij zijn eigen hofkapel oprichtte en dus op zoek ging naar muziekpartituren: hij vroeg een Italiaanse vriend namelijk om werken van Cipriano de Rore – een van de modernste componisten van zijn tijd –, die hij specificeerde als "etliche Muteten, die alle neu und etwas sonderliches wesen". Waarin ligt nu het 'bijzondere' van de profane liederen van Utendal?

Romanesque

Het opvallendste kenmerk van de meeste van deze Duitse liederen en Franse chansons is de uiterst diepgaande en soms extravagante tekstverklanking, waardoor de werken nauw aanleunen bij het Italiaanse madrigaal. Hier vond Utendal resoluut aansluiting bij de componisten die in het voetspoor traden van de onovertroffen Orlandus Lassus (1532-1594). In het profane Duitse lied – dat lange tijd een uiterst traditionalistisch getint genre was geweest, vooral door het gebruik van ontleende melodieën – had Lassus met zijn eerste bundel uit 1567 het pad geëffend voor vernieuwingen, die Utendal gretig overnam en zelfs verder ontwikkelde.

In de tweede helft van de 16de eeuw streefden de componisten van Franse chansons ernaar, met voorop Orlandus Lassus, expressiever te worden en meer emoties op te wekken. In die stijlontwikkeling passen dus ook de Franse chansons van Utendal. In een groot aantal van deze liederen vallen de typische kenmerken van het Italiaanse madrigaal op: harmonische spanningen, gerekte melodieën en bruuske sfeerveranderingen wanneer de tekst daar aanleiding toe geeft.

Van een literair hoogstaand gehalte zijn de Franse chansons: voor de meeste van die chansons deed Utendal een beroep op verzen van de in die tijd bij de componisten meest geliefde dichter, Pierre de Ronsard. Onder meer *Ie veus morir*, *Pleut il à dieu*, *Plus tu cognois*, *Iane en te baisant*, *Si ie trespasse*, *Las force m'est* en *Amour, amour, donne moy pais* zijn gecomponeerd op teksten van Ronsard. Het zijn allemaal uitstekende voorbeelden van een uiterst verfijnde liefdeslyriek, die als het ware smeken om een muzikale verklanking! Typisch voor de Franse poëzie uit die tijd was ook de erotische anekdote – onder meer bij Lassus erg geliefd – die vaak de platvloersheid niet schuwde, zoals in Utendals *Laissez cela disoit une nonette* (op een anoniem 'gedicht') waarin een zekere 'frère Henri' de eerbaarheid van een nonnetje bedreigt...

Bij de Duitse teksten – die poëtisch vaak van bedenkelijk allooi zijn – blijken de drinkliederen, die de momentane geneugten van het drinkgelag onder vrienden huldigen, goed vertegenwoordigd. Voorbeelden van dergelijke drinkliederen zijn *Ist keiner hie der spricht zu mir*, *Hoscha hoscha*, *Nur nerrisch sein* en *Wol auff wol auff gut gsellen*. Wijn geniet duidelijk de voorkeur op bier, wat onder meer blijkt uit de zin "So trinck ich lieber wein dan bier" in *Nur nerrisch sein*. Sommige gedichten behoren tot de eenvoudige, volkse liefdeslyriek, zoals *Es war eins Bawren Toechterlein* en *Ich solt ein mal spatzieren gan*. Andere liederen belichten bepaalde maatschappelijke toestanden, vooral de negatieve kanten van het huwelijk: illustratief is de passage "allzeit musz ich im Hader – gekijf, ruzie – stan, im Beth und auch zum Essen" in *Ich armer Mann*. Tot de categorie sociale liederen behoort ook de komische achtstemmige dialoog *Mein Mann der ist im Krieg zogen*, waarin 'die Schnur' (een schoondochter) erin slaagt het hele hebben en houden van 'die alte Schwigerl' (haar schoonmoeder) in te palmen.

In slechts twee chansons, die tot het strofische genre van de villanella behoren, wordt in alle strofen dezelfde melodie gebruikt. In alle andere stukken hoort bij ieder onderdeel andere muziek, zodat bijzondere aandacht kan worden geschonken aan de gebeurtenissen en de gevoelens die uit de tekst spreken.

Bij de vertolking van deze liederen heeft het ensemble Romanesque zich laten inspireren door de vermelding in de titel: "A chanter plaisamment / ou en utilisant divers instruments". Meestal werd in de liederen voor mannenstem de tenorpartij behouden en zijn de andere stemmen (sopraan, alt, bas) verdeeld over de instrumenten. Een dergelijke vertolking met één of twee stemmen en een instrumentaal ensemble stemt overeen met een praktijk die in de tijd van Utendal wijdverspreid was en die onder andere door talrijke iconografische bronnen wordt bevestigd.

In de instrumentale stukken worden bewerkingen uitgevoerd op basis van de principes van de ornamenten en verminderingen die aan het einde van de Renaissance gebruikelijk waren. We moeten er echter wel op wijzen dat de instrumentale versie van *Es war eins Bawren Toechterlein* een bewerking is van de orgeltablatuur van Jacob Paix. Deze bundel werd in 1583 uitgegeven en bevat onder andere ornamenten van motetten van Lassus en Palestrina en van Duitse, Franse en Italiaanse liederen. Dat hierin werk van Utendal is opgenomen, vormt ongetwijfeld een bewijs van het succes van de composities van de kapelmeester van aartshertog Ferdinand II.

Jérôme Lejeune, naar een tekst van Ignace Bossuyt
Vertaling: Jeroen De Keyser

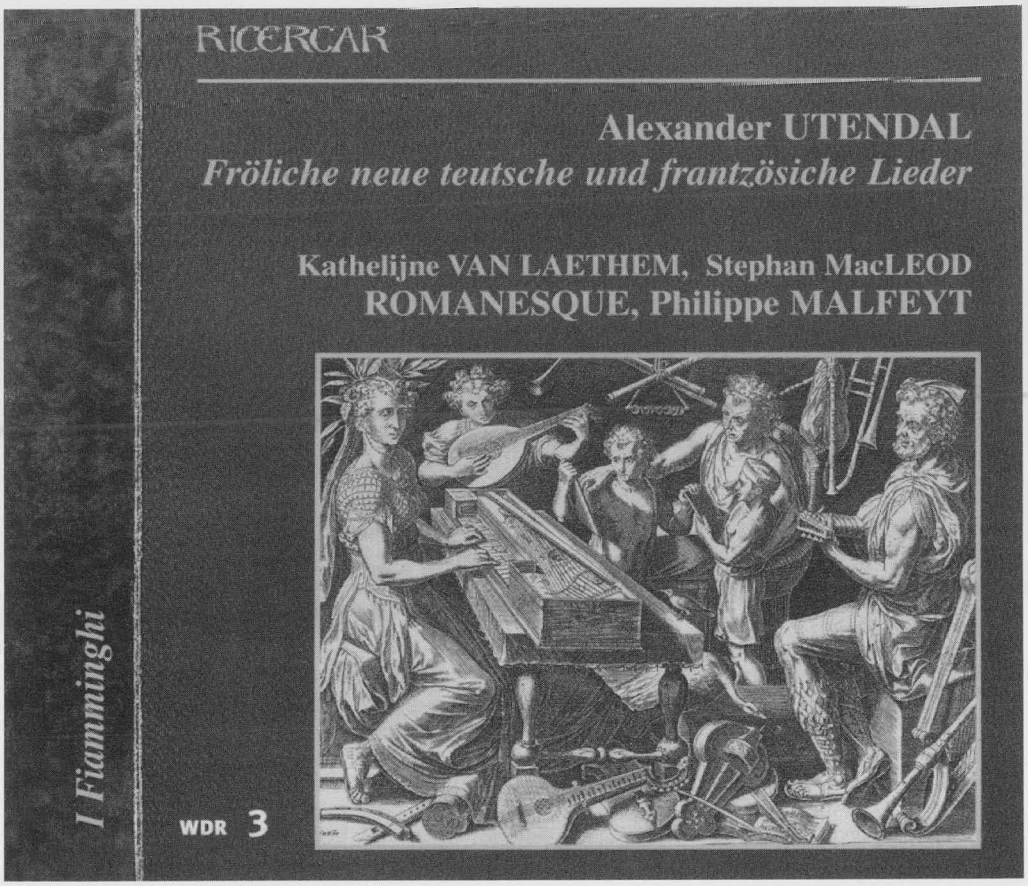

Ich solt ein mal spatzieren gan

Ich solt ein mal spatzieren gan
auff meinem Herren wisen
begegnet mir ein frewlein schon
wol unter der gruenen linden
ich sprach fraw kert euch umb
nach heimet woellen wir trachten.

Ik ging eens aan de wandel;
op de weiden van mijn Heer
trof ik een mooi vrouwtje aan
en wel onder de groene linden;
ik sprak: vrouw, draai je om,
laat ons naar een thuis verlangen.

Ie seufre tourment

Ie seufre tourment des tourment le pire,
duquel a par moy souvent ie soupire,
grand'mal à celluy qui ne l'ose dire.

Ik lijd onder de vreselijkste der kwellingen
waardoor ik, als ik alleen ben, dikwijls zucht;
veel smart treft diegene die er niet over durft te spreken.

Et devant les gens las il me faut rire
pour montrer semblant que point ie n'aspire,
grand'mal à celluy qui ne l'ose dire.

In het bijzijn van mensen ben ik verplicht te lachen, helaas, om zo een schijn op te houden, die ik niet wens; veel smart treft diegene die er niet over durft te spreken.

Au contentement que plus ie desire
que de l'univers optenir l'empire
grand'mal à celluy qui ne l'ose dire.

In afwachting van de bevrediging waar ik meer naar verlang dan naar de heerschappij over de wereld treft diegene die er niet over durft te spreken veel smart.

Mais à quel propos lire ny escripre,
ce qu'a escouter ny moins a le dire,
grand'mal à celluy qui ne l'ose dire.

Maar waarover ik ook lees of schrijf,
wat ik ook hoor en wat ik ook zeg,
veel smart treft diegene die er niet over durft te spreken.

N'allegera pas mon cruel martire
qui encor' un coup me forc' à le dire
grand'mal à celluy qui ne l'ose dire.

Niets verzacht mijn wrede lijden
dat mij er nogmaals toe brengt te zeggen dat
veel smart diegene treft die er niet over durft te spreken.

Qui encor un coup me forc' à le dire
ie seufre tourment des tourment le pire
grand'mal à celluy qui ne l'ose dire.

En dat mij wederom ertoe brengt te zeggen
dat ik lijd onder de vreselijkste der kwellingen;
veel smart treft diegene die er niet over durft te spreken.

Iay mis mon affection

Iay mis mon affection
en lieu que le ne puis dire,
ie voy ma perdition
dont bien souvent ie soupire,
si ma vi est ensuivye
comm' ell' est iusqu'a present,
ie vous iure que l' endure

Ik heb mijn genegenheid geschonken
aan iemand die ik niet kan noemen,
ik zie mijn ondergang
en daarom zucht ik dikwijls;
als mijn leven zich voortzet
zoals het tot nu toe was,
dan zweer ik u

un tourment fort vehement.

Mais encor pour endurer,
ie ne me voudroy poinct plaindre
si a force de pleurer,
ie povois mon mal estaindre,
mais la flamme qui m'enflamme
las iamais ne veult cesser
touiours brule sans mesure
pour en fin me consomer.

Celuy qui a mis le feu
celuy le peult bien estaindre
oncques plus parfect ne feu,
plus beau ion ne scauroit paindre,
une chose que ie nose dire
le rend' imparfect
c'est grand'vice et malice
en luy ny à rien d'effect.

Mais ce vice regne fort,
au coeur de mainte personne
et si sont suiect au sort,
dont leur amitié n'est bonne,
comme feuille qui se cueille,
et chet par l'embranlement
de secouce à grand' pouce,
qui vient à force du vent.

dat ik hevig te lijden krijg.

Maar om dat te verdragen,
wil ik me niet eens beklagen
als ik maar, door te wenen,
mijn lijden zou kunnen beëindigen;
maar het vuur dat in mij brandt,
wil maar niet doven
en vlamt hevig
om mij tenslotte te verzengen.

Hij die dat vuur heeft ontstoken,
kan het ook weer doven;
nooit was er een volmaaktere man,
een mooiere man kan men niet schilderen;
één ding dat ik niet durf te zeggen,
maakt deze liefde onvolmaakt;
dat zwijgen is een grote tekortkoming
en heeft geen vat op hem.

Maar deze ondeugd is sterk aanwezig
in het hart van velen
en dus is men onderworpen aan het lot,
waardoor vriendschap niet bloeit;
zoals een blad, dat geplukt gaat worden,
al valt door de beweging
van de aanraking
die door de wind veroorzaakt wordt.

Ich armer Mann

Ich armer Mann was hab ich than
ein Weib hab ich genommen
ich hets wol unterwegen lan
ich wer sein noch wol kommen
ich habs nit wol ermessen
allzeit musz ich im hader stan
im Beth und auch zum essen.

Darumb gut Gsell
als ungefell
so du wilt sein entschlagen
huet dich bei leib
und nimb kein Weib
du zeuchst sonst inn dem Wagen
den ich fort treib
musz meinem Weib
das holtz und wasser tragen
o wie ein grosses klagen.

Ik arme man, wat heb ik gedaan;
een vrouw heb ik genomen,
ik had het moeten laten;
ik ben niks en heb geen thuis,
ik heb er niet bij nagedacht,
de hele tijd niets dan gekrakeel,
in bed en ook aan tafel.

Daarom, beste maat,
als je het ongeluk uit de
weg wil gaan,
wees dan op je hoede
en neem geen vrouw,
anders laat je je voor het karretje spannen
dat ik voortstoot;
ik moet voor mijn vrouw
het hout en het water dragen,
o ik kan alleen maar klagen.

Iane en te baisant

Iane en te baisant, tu me dis,
que i'ay le chef à demi gris,
et toulours me baisant, tu veus
de l'ongl'otter mes blans cheveus,
comme s'un cheveu blanc ou noir
pour baiser eut quelque povoir,
mais Iane, tu te trompes fort,
un cheveu blanc' est asses fort
au seul baiser, pourveu que point
tu ne vueille de l'autre point.

Jeanne, terwijl ik je kus, zeg je mij
dat ik een halfgrijze kop heb
en terwijl je mij nog steeds kust, wil je
met je nagel mijn grijze haren verwijderen,
alsof een grijs of een zwart haar
enige invloed zou hebben op het kussen.
Maar, Jeanne, je vergist je erg,
een grijs haar is sterk genoeg
voor kussen alleen, zolang jij maar niet
ook nog van dat andere wil.

Petite nimfe folatre

Petite nimfe folatre
nimfette que i'idolatre,
ma mignonette dont les yeus
logent mon pis et mon miens,
ma doucette, ma sucree,
ma grace, ma cythere
tu ne dois pour m'apaiser,
mille fois le iour baiser.
Avance mon cartier belle,
ma tourtre, ma colombelle.
Avance moy le cartier
de mon paiement tout entier,
demeure, ou fuis tu maitresse,
le desir qui trop me presse,
ne scaurait areter tant s'il n'a son
paiement contant.

Reviens, mignonette, mon dous miel
ma violette, mon oeil
mon coeur, mes amours
ma cruelle, qui touiours
treuve quelque mignardise,
qui d'une douce faintize
peu à peu mes forces fond,
comm' on voit dessus un mont
s'ecouler la neige blanche,
ou comme la rose franche
pert le pourpre de son teint
du vent de la bise attaint.
Ou fuis tu mon amellette,
mon diamant, ma perlette,
las, reviens mon sucre dous,
sur mon sein, sur mes genous,
et de cent baisers apaise
de mon coeur la chaude braise.

Kleine dwaze nimf,
nimfje dat ik aanbid,
m'n liefje in wiens ogen
mijn hart en al wat ik heb, wonen;
m'n zoetje, m'n suikertje,
m'n bevallige, m'n lier,
je moet om mij tot bedaren te brengen
mij duizend maal per dag kussen.
Betaal me een kwartaal vooruit, schone,
m'n torteltje, m'n duifje.
Betaal me een kwartaal vooruit,
van mijn hele tegoed,
blijf, waar vlucht je heen, geliefde,
het verlangen dat mij kwelt,
weet van geen wijken zolang het
geen contante betaling krijgt.

Kom terug, liefje, m'n zoete honing,
m'n viooltje, m'n oogappel,
m'n hartje, m'n liefde,
m'n hardvochtige, die steeds weer
nieuwe lievigheden vindt,
die met zoete schijn
stilaan mijn krachten doet smelten,
zoals je op een hoge berg
de witte sneeuw ziet wegsmelten,
of zoals de rode roos
haar purperen tint verliest
als ze geraakt wordt door de koude noordenwind.
Waar vlucht je heen, m'n amuletje,
m'n diamantje, mijn pareltje,
ach, kom toch terug m'n zoete suikertje,
kom aan mijn borst, kom op m'n knieën
en breng met honderd kussen
de hete gloed van mijn hart tot bedaren.

Mein Mann der ist in Krieg zogen

Mein Mann der ist in Krieg zogen
vor laid so musz ich sterben.
Immer kumb
was geb ich drumb
ein andern wolt ich werben.
Ich wil dir meinen Son geben
sprach die alte Schwiger.
Will ers sein
so ist er mein
sprach die Schnur hinwider.
Heintz wilt du Christein haben
sprach die alte Schwiger.
Auwe ja dadadal
auwe ja dadadal
sprach der Son hinwider.
Wann wolt ir dann Hochzeit haben
sprach die alte Schwiger.
Gilt uns gleich
wann es seyl
sprach die Schnur hinwider.
Was sol ich euch ins Hausz schencken
sprach die alte Schwiger.
Dein newer Beltz
mir wol gefelt
sprach die Schnur hinwider.
Was woelt ir fuer ein Handwerck treiben
sprach die alte Schwiger.
Gelt mein Heintz
wir treiben keins
sprach die Schnur hinwider.
Wie wolt ir euch dann nehren
sprach die alte Schwiger.
Mit Kesz und Brodt
und was man hat
sprach die Schnur hinwider.
Wo woelt ir heint dann ligen
sprach die alte Schwiger.
Unterm herd
auff der Erd
sprach die Schnur hinwider.

In welches Hausz woelt ir ziehen
sprach die alte Schwiger.
In deinem Hausz
du must mir drausz
sprach die Schnur hinwider.
Das hausz ist mein eigen
sprach die alte Schwiger.

Mijn man is ten strijde getrokken,
van ellende moet ik sterven.
Altijd zorgen,
wat kan het me schelen,
ik wil een ander hebben.
Ik wil je mijn zoon geven,
sprak de oude Schwiger.
Als hij het wil,
is hij de mijne,
sprak op haar beurt vrouw Schnur.
Heinz, wil jij Christine hebben,
sprak de oude Schwiger.
Auwe ja dadadal,
auwe ja dadadal,
sprak de zoon op zijn beurt.
Wanneer willen jullie trouwen,
sprak de oude Schwiger.
Voor ons maakt het niet uit
wanneer het is,
sprak op haar beurt vrouw Schnur.
Wat moet ik jullie schenken,
sprak de oude Schwiger.
Je nieuwe pels
bevalt me wel,
sprak op haar beurt vrouw Schnur.
Wat gaan jullie doen voor de kost,
sprak de oude Schwiger.
Nietwaar mijn Heinz,
wij voeren niets uit,
sprak op haar beurt vrouw Schnur.
Van wat willen jullie dan leven,
sprak de oude Schwiger.
Van kaas en brood
en wat er is,
sprak op haar beurt vrouw Schnur.
Waar zullen jullie slapen,
sprak de oude Schwiger.
Bij het vuur
op de grond,
sprak op haar beurt vrouw Schnur.

In welk huis gaan jullie wonen,
sprak de oude Schwiger.
In dat van jou,
jij moet eruit,
sprak op haar beurt vrouw Schnur.
Dat huis is mijn eigendom,
sprak de oude Schwiger.

Ist es dein
es wird noch mein
sprach die Schnur hinwider.
Wolstu auff mein tod hoffen
sprach die alte Schwiger.
Lebstu lang
so ist mir bang
sprach die Schnur hinwider.
Gib mir meinen Beitz wider
sprach die alte Schwiger.
Der Beltz ist mein
ist nimmer deln
sprach die Schnur hinwider.
Wolstu mich dann bochen erst
sprach die alte Schwiger.
Ich bin Herr
und du nicht mehr
sprach die Schnur hinwider.
Ich darff dir eins zum schlair gehen
sprach die alte Schwiger.
Schlegst du mich
so schlag ich dich
sprach die Schnur hinwider.
Auwe auwel meines armen kopffs
sprach die alte Schwiger.
Liebe Schnur
halte nur
ich geb dirs alles wider.
Also nam dieser krieg ein end
mit der alten Schwiger.
Ist es nit
doch der sitt
buck sich einer wider.

Ook al is het van jou,
het wordt nog van mij,
sprak op haar beurt vrouw Schnur.
Zit je op mijn dood te wachten,
sprak de oude Schwiger.
Als je lang leeft,
dan word ik bang,
sprak op haar beurt vrouw Schnur.
Geef me mijn pels terug,
sprak de oude Schwiger.
Die pels is van mij
en niet meer van jou,
sprak op haar beurt vrouw Schnur.
Wil je me misschien eerst een pak slaag geven,
sprak de oude Schwiger.
Ik ben de baas
en jij niet meer,
sprak op haar beurt vrouw Schnur.
Jij verdient een fiks pak slaag,
sprak de oude Schwiger.
Als jij me slaat,
dan sla ik jou,
sprak op haar beurt vrouw Schnur.
Ai aiai mijn arme hoofd,
sprak de oude Schwiger.
Lieve Schnur,
hou het maar,
ik geef het je allemaal terug.
Zo kwam er een einde aan deze oorlog,
met de oude Schwiger.
En is het
niet gebeurd,
dan kan het nog gebeuren.

Si ie trespasse

Si ie trespass' entre tes bras, madamme,
il me suffit, car je ne veus avoir
plus grand' honeur, si non que de me veoir,
en te baisant, dans ton sein rendre l'ame.

Als ik sterf in uw armen, mevrouw,
dan is dat goed, want ik wil geen grotere
eer dan te mogen beleven dat ik,
terwijl ik u kus, aan uw borst sterf.

Las force m'est

Las, force m'est, qu'en brulant ie me taise,
car d'autant plus, qu'estaindre ie me veus,
plus le desir me ralume les feus,
qui languissoint dessous la morte braise.

Ach, ik moet al brandend zwijgen,
want hoe meer ik wens de brand te doven,
des te sterker wakkert het verlangen mijn vuur aan
dat lag te smeulen onder de koude as.

Es war eins Bawren Toechterlein

Es war eins Bawren Toechterlein
wolt gersten auffbinden
da stachen zie die distel
wol in die finger
hoscha heya ho.

Er was eens een boerendochtertje
dat gerst wilde opbinden;
toen staken de distels haar
in haar vingers,
holadiejee.

Laissez cela disoit une nonette

Laissez cela disoit une nonette
a frer' henri, les rains vous m'affolez,
ottez la main, fascheus, si vous volez;
dit ell' ainsi, ce tour est deshonette.

Laissez moy donc', ma seur, laissez moy faire,
dit le prieur, qui lors s'evertuoit
si rudement, de faict qu'il en suoit
comm'un pourceau dont il est frere.

Laat dat, zei een nonnetje tegen broeder Henri,
u brengt onrust in mijn lendenen;
haal uw hand weg, nare man, alstublieft,
zo sprak ze, dit is zeer ongepast.

Laat mij toch, zuster, laat mij toch mijn gang gaan,
zei de prior, die toen zo hard tekeer ging
dat hij er echt van ging zweten
als een zwijn, van wie hij een broer is.

Amour, amour, donne moy pais

Amour, amour,
donne moy pais ou treve,
ou bien retire,
et d'un garot plus fort,
tranche ma vie,
et m'avance la mort,
me bien heurant
d'une langueur plus breve.

Liefde, liefde, schenk mij vrede,
of een wapenstilstand,
of trek je terug
en maak met een nog stevigere wurging
een einde aan mijn leven,
en bespoedig mijn dood,
zodat ik me gelukkig
kan prijzen met een korter lijden.

Ist keiner hie der spricht zu mir

Ist keiner hie der spricht zu mir
guter Gesell den bring ich dir
ein gleszlein wein/ drey oder vier
Jo/ io/ io/ io/ jo/ io/ jo/ io/
weinlein da herein
was sol uns der pfenning
wann wir nimmer sein.

Als er niemand is die tegen me zegt:
beste maat, dat breng ik jou
een glaasje wijn of drie of vier,
jo/ io / io/ io / jo/ io / jo /io,
proef dat wijntje hier;
wat hebben we aan onze centen,
als we gestorven zijn.

Nur nerrisch sein

Nur nerrisch sein ist mein monier
nichts zu behalten ich beger
so trinck ich lieber wein dann bier
der narren find man auch jetz mehr.
Wein ist mein freud zu aller zeit

Dwaas zijn is mijn manier,
niets te behouden van wat ik begeer,
ik drink liever wijn dan bier,
zulke dwazen vindt men nu wel meer.
Wijn is mijn vriend aller tijden,

zum wein bin ich beschaffen
wein gibt mir mut
und frischt das blut
macht mich lustig zu schlaffen
zum wein bin ich beschaffen.

ik heb mijn zinnen op wijn gezet,
wijn geeft me moed,
verfrist het bloed,
en geeft me lust tot slapen;
ik heb mijn zinnen op wijn gezet.

Ie veus morir

Ie veus morir pour tes beautez, maitresse,
pour ce bel oeil qui me prit à son hain,
pour ce dous ris, pour ce baiser tout plein,
d'ambr' et de musc', baiser d'une deesse.

Ie veus morir pour cette blonde tresse,
pour l'embonpoint de ce trop chaste sein,
pour la rigueur de cette douce main,
qui tout d'un coup me guerit et me blesse.

Ie veus morir pour le brun de ce teint,
pour ce maintient qui divin me contraint
de trop aimer. Par sus toutte chose
ie veus morir es amoureus combas,
souflant l'amour, qu'au coeur je port'enclose,
toutt'une nuit au milieu de tes bras.

Ik wil sterven voor jouw schoonheid, geliefde,
voor die mooie ogen, die mijn hart gevangen namen,
voor die lieflijke lach, voor die kus vol
amber en muskus, een kus van een godin.

Ik wil sterven voor die blonde vlecht,
voor de zwelling van die kuise borst,
voor de gestrengheid van die zachte hand,
die mij zowel geneest als verwondt.

Ik wil sterven voor deze kleur bruin,
voor dit goddelijke voorkomen dat mij dwingt
zeer sterk lief te hebben. En bovenal
wil ik sterven in de liefdesstrijd,
hijgend van de liefde die ik in mijn hart draag,
een nacht lang, in jouw armen.

Wol auff wol auff gut gsellen

Wol auff wol auff gut gsellen
die heut noch nuechtern sein
und nechtn nit bscheid thun woellen
ausz gutem Neckerwein
die straff ist vorbehalten
und schenckens keinem wir
den jungen noch den alten.
Die Suppen wird erkalten,
leg ab, leg ab, nit auszred hab
kurtz ist der tag
gib dein Rock zubehalten
und setz dich her zu mir.

Herr Wirt schaff uns hergeben
fuers erst ein Wermut wein
lasz unser trewlich pflegen
und schenck uns fleissig ein
wer gester vol ist gwesen
thu heut bey zeit darzu.
Er wird gar bald genesen
darvon hab ich gelesen
jetz Reinwein her kein Wermut mehr
es duerst mich sehr

Welaan welaan, beste maten,
die vandaag nog nuchter zijn
en 's nachts een toost willen beantwoorden
met goede Neckarwijn;
die straf blijft voorbehouden
en wij schenken hem niemand
noch de jongen noch de ouden.
De soep wordt koud,
doe je jas uit, doe je jas uit,
zoek geen uitvluchten,
kort is de dag,
kom hier bij mij zitten.

Kastelein, geef ons eerst
eens een vermout,
verzorg ons getrouw
en schenk ons vlijtig in;
wie gisteren te veel op had
en dit bijtijds drinkt,
die is weldra genezen,
daar heb ik iets over gelezen;
geef nu de Rijnwijn maar,
geen vermout meer,

o wie ein froelichs wesen
seyt froelichl und zu ruh.

Ein Rundtrunck zu euch allen
wil ich nun fangen an
lasz ims ein jeder gfallen
und hab kein zweiffel dran.
Es gilt dir nechster neben
sovil der stingel helt.
O Kelner misz im eben
des besten saffts der Reben
es wermet Bald im Winter kalt
macht jugend alt.
Ist das ein lieblichs leben
welchen es wolgefelt.

Schneid abl von faisten praten
damit schmir deinen schlungk
darauff wirds dir geraten
thust bscheid in einem trunck.
Gedenck o Bruder Blaesel
steh heut von mir nit umb.
Sih an den Schwager Claesel
er duckt sich wie ein haesel
sih eben umb den Willigkumb
rund umb / rund umb
auff das das messig glaesel
bald wider an mich kumb.

Wie sicht der Goergie Binder
im gehn die Augen zu
gleich eben wie ein blinder
vil besser thet im rhu
wie soll wirs mit im wagen
dar auff sey nur bedacht
ihn schlaiffen oder tragen.
Er kan uns doch nit schlagen
der kopff ist schwer
die augen sprer der seckel leer
morgen woel wirs gloch zalen
Herr Wirtl ein gute nacht.

ik heb grote dorst,
laten we vrolijk wezen.

Een rondje voor jullie allemaal,
dat wil ik nu spenderen,
laat het jullie smaken
en twijfel er niet aan.
Het duurt allemaal
maar even.
O kelner, vermeng het beste druivensap,
dra wordt het warm,
in de winter is het koud
en de jeugd wordt oud.
Is dit geen lieflijk leven
voor al wie het bevalt.

Snijd een stuk van het beste gebraad
en smeer er je keelgat mee,
dat zal je wel bekomen,
zodat je een toost kan uitbrengen.
Bedenk, o broeder Blaesel,
ga vandaag niet bij me weg.
Kijk naar zwager Claesel,
hij gehoorzaamt als een haas,
kijk toch rond, de gewillige komt
in het rond / in het rond,
opdat de koperen beker
weer tot mij komt.

Hoe ziet dan Goergie Binder nog,
zijn ogen vallen toe,
net als bij een blinde,
hij zou beter gaan rusten
maar hoe moeten we dat aan boord leggen;
wees daar maar op bedacht
we moeten hem slepen of dragen.
Hij kan ons toch niet slaan,
het hoofd is zwaar,
de ogen dof, de buidel leeg,
morgen zullen we meteen komen betalen,
mijnheer kastelein, een goede nacht.

Vertaling Franse teksten: Marianne Lambregts
Vertaling Duitse teksten: ICTL

Concerto Italiano

Maandag, 25 augustus 2003	20.00 uur	Augustinus	CONCERT 8

In samenwerking met het festival I Grandi Appuntamenti della Musica, Arezzo, Italië
In samenwerking met het Holland Festival Oude Muziek Utrecht

p.149-> p.155

Rinaldo Alessandrini	**algemene leiding**
Anna Simboli	sopraan
Monica Piccinini	sopraan
Alessandro Carmignani	altus
Luigi Pagliarini	tenor
Gianluca Ferrarini	tenor
Enrico Onofri	tenor
Sergio Foresti	bas
Loredana Gintoli	harp
Craigh Marchitelli	theorbe
Rinaldo Alessandrini	klavecimbel

Rinaldo Alessandrini

Zie biografie p. 72

Concerto Italiano

Zie biografie p. 73

Concerto Italiano

PROGRAMMA

Claudio Monteverdi (1567-1643)
Perfidissimo volto
uit: Il terzo libro de' madrigali a cinque voci, Venezia, 1592

Philippus de Monte (1521-1603)
Perfidissimo volto
uit: L'undecimo libro delli madrigali a cinque voci, Venezia, 1586

Claudio Monteverdi
Ch'io non t'ami cor mio
uit: Il terzo libro de' madrigali a cinque voci, Venezia, 1592

Philippus de Monte
Ch'io non t'ami cor mio
uit: Il quintodecimo libro delli madrigali a cinque voci, Venezia, 1592

Claudio Monteverdi
O Mirtillo, Mirtillo, anima mia
uit: Il quinto libro de' madrigali a cinque voci, Venezia, 1605

Philippus de Monte
Anima mia dolcissima
uit: Musica sopra Il pastor fido, libro secondo a sette voci, Venezia, 1600

Claudio Monteverdi
Anima dolorosa, che vivendo
uit: Il quarto libro de' madrigali a cinque voci, Venezia, 1603

Philippus de Monte
Anima dolorosa, che vivendo
uit: L'undecimo libro delli madrigali a cinque voci, Venezia, 1586

PAUZE

Philippus de Monte
Voi pur da me partite
uit: Il quintodecimo libro delli madrigali a cinque voci, Venezia, 1592

Claudio Monteverdi
Voi pur da me partite
uit: Il quarto libro de' madrigali a cinque voci, Venezia, 1603

Philippus de Monte
Troppo ben può
uit: Il duodecimo libro delli madrigali a cinque voci, Venezia, 1587

Claudio Monteverdi
Troppo ben può
uit: Il quinto libro de' madrigali a cinque voci, Venezia, 1605

Philippus de Monte
Ahi come a un vago sol
uit: Il duodecimo libro delli madrigali a cinque voci, Venezia, 1587

Claudio Monteverdi
Ahi come a un vago sol
uit: Il quinto libro de' madrigali a cinque voci, Venezia, 1605

Philippus de Monte
E così a poco a poco
uit: Il quintodecimo libro delli madrigali a cinque voci, Venezia, 1592

Claudio Monteverdi
E così a poco a poco
uit: Il quinto libro de' madrigali a cinque voci, Venezia, 1605

De poëzie van Giovanni Battista Guarini: van Philippus de Monte tot Claudio Monteverdi

Aan het einde van de 16de eeuw vormden de Noord-Italiaanse hoven de bakermat van nieuwe opvattingen over poëzie en muziek. Het madrigaal beleefde toen zijn laatste grote bloeiperiode als muzikaal genre. De groep dichters en musici die behoorden tot de verfijnde kringen rond het hof van hertog Alfonso II d'Este in Ferrara, zorgde voor nieuwe ontwikkelingen in de poëzie en voor een nauwere relatie tussen tekst en muziek. De strenge stijl van de sonnetten van Petrarca en zijn navolgers maakte plaats voor een bekoorlijkheid die kenmerkend is voor de madrigaalpoëzie en voor het pastorale drama. De edelman en hofdichter Giovanni Battista Guarini (1538-1612) was de hoofdfiguur van deze nieuwe stroming in de wereld van de dichtkunst. Guarini was behalve officieel hofdichter ook secretaris en ambassadeur aan het hof van Alfonso II van Ferrara. Zijn gedichten waren als manuscript reeds in omloop in de vroege jaren '80 van de 16de eeuw en werden gepubliceerd in twee verzamelbundels die zeer veel succes oogstten onder musici: *Rime di diversi celebri poeti* uit 1587 en *Della nova scelta di rime* uit 1590. Later verschenen ze nog eens in de officiële editie van Guarini's *Rime* uit 1602.

Vanaf 1586 zette Philippus de Monte de teksten van Guarini op muziek in zijn elfde boek met vijfstemmige madrigalen, *L'undecimo libro delli madrigali a cinque voci*. Hij begon met het toonzetten van Guarini's madrigaalpoëzie, maar liet zich later ook inspireren door talloze passages uit *Il pastor fido*, Guarini's pastorale drama waarmee het genre van de tragikomedie werd ingeluid. Dit genre combineerde de kenmerken van het tragische genre met die van de komedie. In het jaar 1600 gaf De Monte zijn tweede boek met zevenstemmige composities dan ook de titel *Musica sopra Il pastor fido*. De Monte had dan in totaal 41 composities op teksten uit *Il pastor fido* op muziek gezet: veertig madrigalen en een sonnet van de uit Ferrara afkomstige dichter. Met zijn 65 jaar bewees de niet meer zo jonge De Monte, die in Praag als kapelmeester werkzaam was aan het keizerlijke hof van Rudolf II van Habsburg, dat hij op de hoogte was gebleven van de veranderingen in de Italiaanse poëtische smaak, zelfs terwijl hij niet in Italië verbleef. De Monte was de eerste musicus die zoveel teksten van Guarini op muziek zette, maar al spoedig werd hij hierin nagevolgd door talloze andere componisten. De Monte zou Guarini's teksten in handen hebben gekregen via een manuscript uit Mantua, dat het keizerlijke hof bereikte dankzij de hechte familiebanden tussen de Habsburgers en de familie Gonzaga uit Mantua. Een andere mogelijkheid is dat De Monte de teksten in zijn bezit kreeg via directe contacten met de familie d'Este uit Ferrara. De Habsburgse keizer was namelijk een neef van Margherita Gonzaga, die in Ferrara samen met haar man Alfonso II het beroemde 'concerto delle dame' organiseerde. Deze concerten waren het resultaat van de waardevolle samenwerking tussen Giovanni Battista Guarini en hofcomponist Luzzasco Luzzaschi.

Ook de jonge Monteverdi zette Guarini's madrigaalpoëzie op muziek, net als fragmenten uit *Il pastor fido*, en dit vooral in zijn derde, vierde en vijfde madrigaalboek. Deze boeken, die Monteverdi componeerde in de jaren dat hij in dienst was aan het hof van hertog Vincenzo, kwamen tussen 1592 en 1605 in druk uit. Monteverdi's literaire en muzikale keuzes weerspiegelen de Ferrarese invloed die zich aan het hof van Mantua deed gelden. Vincenzo Gonzaga zelf probeerde, toen hij in 1587 aan de macht kwam, in Mantua literair-muzikale activiteiten te organiseren zoals die aan het hof van de familie d'Este in Ferrara bestonden. Hij nodigde daarvoor Guarini uit, die van december 1591 tot april 1592 in Mantua verbleef, en trachtte vanaf 1592 *Il pastor fido* opgevoerd te krijgen. Door allerlei hindernissen kwam de

pastorale echter pas in 1598 op de planken. Verder richtte Gonzaga ook een groep virtuoze zangers op om te kunnen wedijveren met het Ferrarese concerto delle dame.

De Monte's en Monteverdi's muzikale interpretaties van Guarini's enigszins gekunstelde poëzie treffen elkaar tijdens dit concert in een virtuele ontmoeting. Naar alle waarschijnlijkheid hebben de twee componisten elkaar in 1595 ook echt ontmoet. De jonge Monteverdi leidde toen een kleine muziekkapel van het hof van Vincenzo Gonzaga in de militaire campagne die door de Habsburgse keizer tegen de Turken was opgezet. Het gevolg van de keizer deed onder andere Praag en Wenen aan, waar plechtige feestelijkheden plaats hadden. De Monte vertegenwoordigde samen met grote Frans-Vlaamse componisten als Johannes Ockeghem, Josquin Desprez en Adriaan Willaert de prima pratica. Monteverdi behoorde daarentegen tot de nieuwere generatie madrigalisten die de seconda pratica voorstond, een stijl die zich in Rome had ontwikkeld met componisten als Luca Marenzio, Giaches de Wert, Luzzasco Luzzaschi en Carlo Gesualdo.

De twee componisten lieten duidelijk een verschillende muzikale interpretatie van dezelfde teksten zien. Philippus de Monte beschouwde de madrigaalpoëzie van Tasso en Guarini als lichte poëzie die in vergelijking met de gestrengheid van Petrarca's teksten op levendige muziek gezet moest worden. De muzikale compositie diende eenvoudig te zijn en aan te sluiten bij luchtige muziekgenres als de canzonetta, die bij het keizerlijke hof erg in de smaak vielen. Monteverdi daarentegen proefde in de nieuwe Italiaanse poëzie het pathos en de intense tegenstellingen van de poëtische beelden. Hij koos dan ook voor een rijke en expressieve toonzetting vol van dramatische intensiteit. Vanaf 1586 luidde De Monte een nieuwe fase in die voortduurde tot na 1592 en die gericht was op de literaire smaak van het Ferrarese hof. Zijn veertiende, vijfstemmige madrigaalboek droeg hij op aan Alfonso II. De stijl van deze bundel was levendig, bij voorkeur homoritmisch en voorzien van een imitatieve textuur. Het gebruik van dissonanten was schaars en slechts bij uitzondering nam De Monte zijn toevlucht tot de toonschildering van contrasterende gevoelens of van kunstmatige retorische figuren in Guarini's poëzie. Monteverdi op zijn beurt legde in zijn muziek steeds meer de nadruk op emotieve spanning en dramatiek, die hij bereikte door een intensief gebruik van dissonanten, alteraties en onregelmatige cadensen. Hij componeerde zijn eigen idee van de vocale uitvoeringspraktijk en beperkte zich niet tot een muzikale uitbeelding van de tekst alleen. Met muzikale middelen liet Monteverdi op die manier de essentie van de poëzie weerklinken. De rijkdom aan expressieve, stilistische en formele aspecten culmineerde daarbij als nooit tevoren.

Cecilia Luzzi
Vertaling: Carolien Steenbergen

In het gedeelte vóór de pauze wordt telkens de versie van Monteverdi afgedrukt en wordt tussen haakjes aangegeven waar er verschillen zijn met de versie van De Monte. Na de pauze is het net andersom en wordt de versie van De Monte afgedrukt, met tussen haakjes de verschillen met de versie van Monteverdi. Indien de twee versies teveel van elkaar verschillen, worden beide versies afgedrukt.

Perfidissimo volto

Perfidissimo volto,
ben l'usata bellezza in te (in voi) si vede,
ma non l'usata fede.
Già mi parevi dir: "Queste amorose
luci, che dolcemente
rivolgo a te sì belle e sì pietose,
prima vedrai tu spente,
che sia spento il desio ch'a te le gira".
Ahi (ch'è) spento è 'l desio,
ma non è spento quel, per cui sospira
l'ab(b)andonato:
O volto troppo vago e troppo rio,
perché se perdi amore,
non perdi ancor vaghezza?
O non hai pari a la beltà fermezza?

Ach, verraderlijk gezicht,
ik zie weliswaar jouw (uw) schoonheid van altijd,
maar niet de trouw van altijd.
Zei je me niet ooit: "Mijn liefdevolle ogen
die ik, aanbiddelijk en meelijvol,
tot jou richt, eerder nog zul je ze
uitgedoofd zien dan dat het verlangen
wordt gedoofd dat hen stuurt".
En nu, o wee, is het verlangen gedoofd
maar niet dat waarmee
het achtergelaten hart nog kreunt:
O, wonderlijk mooi en diep verraderlijk gezicht,
waarom verlies je ook je schoonheid niet,
samen met je liefde? Waarom kan je standvastigheid
niet even groot zijn als je schoonheid?

Vertaling: Walter Geerts

Ch'io non t'ami cor mio

Ch'io non t'ami, cor mio?
Ch'io non sia la tua vita e tu la mia?
Che per novo desio
e per nova speranza, i' t'ab(b)andoni?
Prima che questo sia,
morte non mi perdoni.
Ma se tu sei quel core, onde la vita
m'è sì dolce, e gradita,
fonte d'ogni mio ben, d'ogni desire,
come posso lasciarti, e non morire?

Zou ik jou niet beminnen, mijn liefste?
Ben ik voor jou dan niet het leven, en is
jouw leven niet het mijne? Zou ik je ooit voor
een nieuw verlangen en een nieuwe hoop verlaten?
Voordat dit zo zal zijn, zal de dood
mij ten gronde richten.
Maar als jij die geliefde bent waardoor het leven
mij zo zoet en aangenaam is,
bron van al mijn geluk, van al mijn hartstocht,
hoe zou ik jou dan kunnen verlaten en niet sterven?

Vertaling: Margot Kalse

O Mirtillo, Mirtillo, anima mia

O Mirtillo, Mirtillo, anima mia,
se vedesti qui dentro
come sta il cor di questa
che chiami crudelissima Amarilli,
so ben che tu di lei quella pietà,
che da lei chiedi, avresti.
Oh anime in amor troppo infelici!
Che giova a te, cor mio, l'esser amato?
Che giova a me l'aver sì caro amante?
Perché, crudo destino,
ne disunisci tu, s'Amor ne stringe?
E tu, perché ne stringi,
se ne parte il destin, perfido Amore?

O Mirtillo, Mirtillo, mijn ziel!
Mocht je binnen in het hart
kunnen kijken van haar die jij
'allerwreedste Amarilli' noemt, dan weet ik zeker
dat je het medelijden dat je van haar vraagt,
zou krijgen. Ach, wat kunnen onze zielen
toch ongelukkig zijn in de liefde!
Wat heb je eraan, mijn hart, bemind te worden?
Wat heb ik eraan zo'n lieve aanbidder te hebben?
Waarom toch, wreed lot,
scheid je ons als Amor ons verenigt?
En jij, ontrouwe Amor, waarom verenig je ons,
als het lot ons scheidt?

Vertaling: Walter Geerts

Anima mia dolcissima

Anima mia dolcissima,
se vedesti qui dentro
come sta il cor di questa, nel suo centro,
che chiami crudelissima;
so ben che tu di lei
quella pietà, che da lei chiedi, avresti,
né più invan ti dorresti.

Perdona, anima mia,
a chi t'è cruda sol dov'esser pia
non può. Perdona a questa, almo pastore,
ne i detti e nel sembiante
rigida tua nemica, ma nel core
pietosissima amante;
e se pur hai desio di vendicarti,
deh, qual vendetta far tu puoi maggiore
del tuo proprio dolore?

Allerzoetste ziel,
mocht je diep in mijn hart kunnen kijken
en zien hoe het ermee gesteld is,
met haar die jij 'allerwreedst' noemt,
dan weet ik dat jij dat medelijden,
dat je van haar verlangt, zou krijgen,
en dat je niet nutteloos je smart zou tonen.

Vergiffenis, mijn ziel, voor wie wreed
voor je is alleen omdat ze meelijvol
niet zijn kan. Vergeef haar, edele herder,
in woord en trekken
jouw weerbarstige vijand, maar in het hart
een meelijvolle aanbidster;
en mocht je op wraak zinnen,
wel, welke wraak is er pijnlijker
dan je eigen smart?

Vertaling: Walter Geerts

Anima dolorosa, che vivendo

Anima dolorosa, che vivendo
tanto peni e tormenti;
quant'odi e parli e pensi e miri e senti,
amor, spiri? Che speri? Ancor dimori
(Ancor spiri? Che speri ancor? Dimori)
in questa viva morte? In quest'inferno
de le (delle) tue pene eterno?
Mori, misera, mori!
(Che tardi più? Che fai?)
Perché morta al piacer, vivi al martire?
Perché vivi al morire?
Consuma il duol, che ti consuma omai,
di questa morte, che par vita uscendo.
Mori, meschina, al tuo morir morendo.

Lijdende ziel, die door te leven
zoveel afziet en ondergaat;
als je hoort, spreekt, denkt, kijkt en voelt,
mijn lief, leef je nog? Wat hoop je nog?

Blijf je in dit leven dat dood is? In deze eeuwige
hel van je pijnen?
Sterf dan, ongelukkige, sterf toch!
(Waarop wacht je? Wat doe je?)
Waarom wil je, dood voor het genot,
leven voor de marteling? Leven om te sterven?
Verteer de smart - die jou van nu af aan verteert -
van de dood, die bij het verlaten op het leven lijkt.
Sterf, ongelukkige, en ga dood in het sterven.

Vertaling: Walter Geerts

Voi pur da me partite

Voi pur da me partite,
anima dura, né vi duol il partire,
ohimè, quest'è morire.
Crudel(e), e voi gioite?
Quest'è vicino aver l'ora suprema,
e voi non la (lo) sentite?
O meraviglia di durezza estrema.
Esser l'alma (alma) d'un core,
e separarsi e non sentir dolore.

Hardvochtige ziel, scheid van mij,
en het scheiden doet je geen pijn,
o wee, dit is, niet meer of minder, sterven.
Hardvochtige, en je geniet er ook van?
Dit is bijna zijn laatste uur beleven,
en je voelt dit (het) niet?
O wonder van uiterste hardvochtigheid,
de ziel te wezen van een hart
en bij het scheiden geen pijn te voelen.

Vertaling: Walter Geerts

Troppo ben può

Troppo ben può questo tiranno Amore
(per far soggetto un core)
se libertà (poiché) non val, non val fuggire
a chi nol può soffrire.
Quand'io penso talor com'arde e punge,
(come il suo giogo è dispietato e grave)
io dico al (ah) core sciolto (stolto):
"Non l'aspettar, che fai?
Fuggilo sì che non ti giunga (prenda) mai."
Ma non so come il lusinghier mi giunge,
(e sì dolce e sì vago e sì soave)
ch'io dico: "Ah core stolto,
perché fuggito l'hai?
Seguilo (Prendilo) sì che non ti fugga mai."

Al te veel vermag deze tiran, de Liefde,
om een hart te onderwerpen,
waar vrijheid niets waard is en vluchten niet
helpt voor wie hem niet kan verdragen.
Als ik er soms aan denk hoe hij brandt en
steekt en hoe wreed en zwaar zijn juk is,
dan zeg ik tegen mijn ongebonden hart:
"Wacht niet op hem, wat doe je nu?
Ontvlucht hem zo dat hij je nooit zal bereiken."
Maar ik weet niet hoe zijn gevlei mij toch
weet te bereiken; hij is zo zoet, zo mooi en
teder, dat ik zeg: "Ach dom hart, waarom ben
je hem ontvlucht? Volg (Pak) hem
zodat hij jou nooit meer kan ontvluchten."

Vertaling: Margot Kalse

Ahi come a un vago sol

Ahi, com'a un vago sol cortese giro
di (de) duo (due) begl' (belli) occhi, ond'io
soffersi il primo e dolce stral d'amore,
pien d'un novo desio,
sì pronto a sospirar, torna il mio core.
Lasso, non val (n)ascondersi, ch'omai conosco
i segni che 'l dolor (mio cor) m'addita
de l'antica ferita;
et è gran tempo pur ch'io la saldai.
Ahi che piaga d'amor non sana mai.

Ach, als naar een mooie zon,
hoofse wending van twee mooie ogen,
waaruit ik de eerste zoete liefdesstraal ondervond,
vol van een nieuw verlangen,
klaar om te zuchten, keert zich mijn hart.
Helaas, zich verbergen helpt niet,
want nu ken ik de tekens van de oude wonde
die de pijn (mijn hart) mij opnieuw aanwijst
en het was hoog tijd dat ik de rekening betaalde,
want liefdeswonden helen nooit.

Vertaling: Walter Geerts

E così a poco a poco

E così a poco a poco
torno farfalla semplicetta al foco,
e nel fallace sguardo
un'altra volta mi consumo et ardo.
Ahi, che piaga d'amore
quanto si cura più, tanto men sana,
ch'ogni fatica è vana,
quando fu punto un giovinetto core
dal primo e dolce strale.
Chi spegne antico incendio il fa immortale.

En zo keer ook ik, dichter en dichter,
weer naar het vuur, als een dom vlindertje,
en in de bedrieglijke blik
verteer ik weer mezelf in de vlammen.
Want, ach, liefdeswonden, hoe meer
je ze verzorgt, des te minder ze genezen;
alle moeite is verloren, wanneer een jeugdig hart
getroffen wordt door de eerste zoete pijl.
Wie een oude brand wil blussen,
maakt hem daardoor onsterfelijk.

Vertaling: Walter Geerts

Advertise your early music courses, books, sheet music, CD:s etc. in the Swedish magazine

TIDIG MUSIK

(EARLY MUSIC)

TIDIG MUSIK is unique in Scandinavia – the only magazine about medieval, renaissance and baroque music. **TIDIG MUSIK** is published quarterly (March, May, September and December)

Format: A4. Edition: 1200
For ad formats and price list, please contact us.

Tidig Musik, Nybrokajen 11, 111 48 Stockholm, Sweden
Tel: +46 8 4071723 Fax: +46 8 4071727 e-mail: tidig.musik@swipnet.se

Koor Stem

Organisatie voor vocale muziek

NIEUW ADRES!!!
Koor&Stem vzw
Zirkstraat 36
2000 Antwerpen
03 237 96 43
info@kfv.be
www.koorenstem.be

FEDERATIES

Koorfederatie Vlaanderen vzw
Zirkstraat 36
2000 Antwerpen
03 237 96 43

Het Madrigaal
Herestraat 53
3000 Leuven
016 23 39 67

VFJK
Rijsenbergstraat 150
9000 Gent
09 220 24 84

repertoire •
deskundig advies en begeleiding •
evaluatie koorwerking •
provinciale wedstrijden •
ondersteuning meerkorenproject •
internationale plannen • ontlening koormateriaal •
subsidie koorprojecten •
verzekering koorleden en bestuursleden •
rekruteren van zangers •
dirigentencursussen en bijscholingen •
op zoek naar een orkest • programmasamenstelling •

Capilla Flamenca

Dinsdag, 26 augustus 2003 | 12.00 uur | Kapel Elzenveld

CONCERT 9

In samenwerking met het festival I Grandi Appuntamenti della Musica, Arezzo, Italië

Dirk Snellings	**algemene leiding**
Marnix De Cat	contratenor
Jan Caals	tenor
Stéphane Van Dyck	tenor
Lieven Termont	bariton
Dirk Snellings	bas
Jan Van Outryve	luit
Wim Maeseele	luit

p.157 -> p.167

Capilla Flamenca

Zie biografie p. 120

Capilla Flamenca

PROGRAMMA

Ontluikende, speelse liefde

Philippus de Monte (1521-1603)
Quand de ta levre
uit: Sonetz de Pierre de Ronsard, mis en musique, Paris, 1575

Andreas Pevernage (1543-1591)
Je suis tellement amoureux
uit: Livre second des chansons, Antwerpen, 1590

Jean de Castro (ca. 1540-ca. 1600)
Ah je meurs, ah baise moy
uit: Chansons, odes et sonetz de P. de Ronsard mises en musique, Antwerpen/Leuven, 1576

Adrian Le Roy (ca. 1520-1598)
Bransle
uit: Premier livre de tabulature de luth, le tout composé par Adrian Le Roy, Paris, 1551

Orlandus Lassus (1532-1594)
Bonjour mon coeur
uit: Mellange d'Orlande de Lassus, Paris, 1570

Philippus de Monte
Bon jour mon coeur
uit: Sonetz de Pierre de Ronsard, mis en musique, Paris, 1575

Andreas Pevernage
Bon jour mon coeur
uit: Livre quatrième des chansons, Antwerpen, 1591

Melancholische liefde

Philippus de Monte
Que me servent mes vers
uit: Sonetz de Pierre de Ronsard, mis en musique, Paris, 1575

Andreas Pevernage
Sur tous regretz
uit: Livre troisième des chansons, Antwerpen, 1590

Guillaume Morlaye (ca. 1510-na 1558)
Fantasie
uit: Premier et second livre de tabulature de leut, Paris, 1552

Jean de Castro
Je suis tellement langoureus
uit: Chansons, odes et sonetz de P. de Ronsard mises en musique, Antwerpen/Leuven, 1576

Guillaume Morlaye
Fantasie
uit: Premier et second livre de tabulature de leut, Paris, 1552

Jean de Castro
Petite nymfe folatre
uit: Chansons, odes et sonetz de P. de Ronsard mises en musique, Antwerpen/Leuven, 1576

Uitbundig feestende liefde

Orlandus Lassus
Vous qui aymez les dames blande
La terre les eaux va beuvant
uit: Mellange d'Orlande de Lassus, Paris, 1570

Emanuel Adriaensen (ca. 1554-1604)
Branle del campo
uit: Novum Pratum Musicum, Antwerpen, 1592

Orlandus Lassus
Sauter, danser, faire les tours
uit: Meslanges, Paris, 1576
Vignon, vignon, vignette
uit: Mellange d'Orlande de Lassus, Paris, 1570
O vin en vigne
uit: Continuation du Mellange, Paris, 1584
Ores que je suis dispos
uit: Meslanges, Paris, 1576

Nachtelijke liefde

Philippus de Monte
Le doux sommeil
uit: Sonetz de Pierre de Ronsard, mis en musique, Paris, 1575

Orlandus Lassus
La nuict froide et sombre
uit: Mellange d'Orlande de Lassus, Paris, 1570

Anthoine Francisque (ca. 1575-1605)
Fin de Gaillarde
uit: Le Trésor d'Orphée, livre de tabulature de luth, Paris, 1600

Jean de Castro
La nuict m'est courte
Que dis tu, que fais tu, pensive
uit: Chansons, odes et sonetz de P. de Ronsard mises en musique, Antwerpen/Leuven, 1576

Les Amours de Ronsard

De eerste poëziebundels van Pierre de Ronsard (1524-1585) verschenen in de vroege jaren vijftig van de 16de eeuw en waren bij musici al snel enorm geliefd. Bij de eerste uitgaven van *Les Amours de Ronsard* voegde de dichter een muzikaal aanhangsel toe met eenvoudige, vierstemmige zettingen van enkele van zijn sonnetten op muziek van – onder anderen – Janequin, Muret, Certon en Goudimel. In de daarop volgende decennia zouden in Frankrijk en de Lage Landen honderden chansons worden gedrukt van onder meer Alexander Utendal, Jan Pieterszoon Sweelinck en Orlandus Lassus – "le plus que divin Orlande", zoals Ronsard hem zelf noemde. Deze rage bereikte een hoogtepunt rond 1570, toen er tal van bundels werden gedrukt die uitsluitend of in hoofdzaak aan Ronsard waren gewijd. Zo verschenen er bundels met als titel *Chansons... Sonetz de Ronsard* van de hand van onder anderen Pierre Clereau (1566), Nicolas de la Grotte (1569), Philippus de Monte (1575), Jean de Castro (1576), Anthoine de Bertrand (1576, 1578), Guillaume Boni (1576), Jean de Maletty (1578) en François Regnard (1579).

In die tijd was Pierre de Ronsard het boegbeeld van een nieuwe generatie dichters, die nu als de Pléiade gekend zijn. Deze dichters studeerden aan het Parijse Collège de Cocqeret en waren leerlingen van de humanist Jean Dorat. Vanuit hun klassieke opleiding en hun kennis van de Italiaanse poëzie streefden zij ernaar, onder meer in manifesten als *Déffense et illustration de la langue francoyse* uit 1546 van Joachim du Bellay, van het Frans een volwaardige literaire taal te maken. Dit deden zij door woorden of uitdrukkingen te ontlenen aan het Latijn, het Grieks of het Italiaans of door te experimenteren met nieuwe vormen, die eveneens naar het werk van de klassieke dichters gemodelleerd waren. Daarnaast was iemand als Ronsard vooral bekommerd om de auditieve kwaliteiten van zijn gedichten, zowel in het spel van de klanken als in de ritmisch-metrische figuren. In zijn manifest *Abrégé de l'art poétique* van 1565 schreef hij dat verzen "pour être propre à la musique et accord des instruments, et en faveur desquelz il semble que la Poésie soit née".

Al deze vernieuwingen stonden in nauw verband met de ideeën van de humanisten, die in de eenheid van tekst en muziek een enorme retorische kracht hadden ontdekt. Alle aandacht van de componist was op de tekstexpressie, de woordschildering en de woordsymboliek gericht: de tekst dicteerde het muzikale verloop naar vorm en inhoud. In dat opzicht waren er ook duidelijke invloeden van het Italiaanse madrigaal, dat na 1550 de toon zette voor haast alle muzikale bedrijvigheid in Europa.

De meest populaire en universele componist van de Renaissance was zonder twijfel de muzikale duizendpoot Orlandus Lassus. Als Europees burger beheerste hij als geen ander alle muzikale stijlen en genres van zijn tijd en wist hij die op meesterlijke wijze te vermengen. In zijn chansons vinden we een schat aan combinaties van verschillende compositorische technieken: naast het Parijse chansontype – vierstemmig, syllabisch, met een speelse ritmiek en een klare zinsbouw – waren er ook motetachtige chansons – melismatisch, met verholen zinsbouw, vol imitaties en vloeiende lijnen – met invloeden van het madrigaal. De eerder vaste vormen werden losser doordat bepaalde woorden of zinsdelen naar eigen goeddunken konden worden herhaald en de versbouw verlaten kon worden om belangrijke woorden in de kijker te plaatsen. Ook kende het ritme meer variatie en afwisseling en kregen harmonische vernieuwingen als chromatiek soms een plaats bij klagende woorden. Net als bij het madrigaal won de individuele woordschildering het op de algemene sfeerverklanking van het gedicht.

Capilla Flamenca

In de boeiende chansons van Jean de Castro (ca. 1540-ca. 1600) kan een gelijkaardige compositorische ontwikkeling worden vastgesteld. Geen wonder dus dat volgens Christoffel Plantin de werken van De Castro na de composities van Lassus door de rijkere Antwerpse burgers het meest werden aangekocht als bron van huiselijk muzikaal vermaak. De biografische gegevens over Jean de Castro blijven bijzonder schaars: vermoedelijk was hij afkomstig uit Luik, maar hij zag heel wat van zijn werk gedrukt door de firma Phalesius en Bellerus in de bloeiende havenstad Antwerpen. Van daaruit kon zijn oeuvre ook vooraanstaande steden als Parijs, Lyon en Keulen muzikaal veroveren.

Dat Philippus de Monte (1521-1603) naast duizend madrigalen slechts veertig chansons componeerde, wijst niet alleen op zijn geringe belangstelling voor het genre maar ook op een algemene dalende interesse ervoor in heel Europa. Uit de bundel *Sonetz de Pierre de Ronsard, mis en musique à 5, 6 et 7 parties*, die in 1575 zowel in Parijs bij Le Roy et Ballard als in Leuven-Antwerpen bij Phalesius en Bellerus werd gedrukt, blijkt dat De Monte in zijn chansons een synthese maakte van het complexere motet-chanson en het speelse Parijse type. Hij vermeed individuele woordverklanking zoals in het Italiaanse madrigaal, maar streefde eerder naar de verklanking van de algemene stemming van het gedicht in een polyfone taal met beknopte motieven, klare ritmiek, herkenbare zinsbouw en postmodale harmonie. Kortom, dit was verfijnde 'polyfone kleinkunst'.

Volgens Ronsard waren zijn gedichten "propre à la musique et accord des instruments". Zijn poëzie dook dan ook veelvuldig op in eigentijdse luitverzamelingen als *Novum Pratum Musicum* van Emanuel Adriaensen, dat in 1592 in Antwerpen gedrukt werd door de gekende drukkersfamilie Phalesius en Bellerus. Tijdens de late 16de eeuw was de luit het polyfone instrument bij uitstek dat ervoor zorgde dat in de huiskamer naast het vocale repertoire ook instrumentaal werk aan bod kwam, in de vorm van allerlei geliefde dansen – als de bransle, de pavanne en de gaillarde – of autonome fantasia's en ricercars.

Dit programma nodigt u dus uit op een verfijnd muzikaal onderonsje bij een welstellende patriciërsfamilie anno 1575.

Dirk Snellings

Met dank aan:

Ignace Bossuyt: *De Franse chansons van Philippus de Monte* in *De muziek en tijd van Philippus de Monte*, Mechelen, 1976, p. 54 - 59.
Jeanice Brooks: *French Chanson Collections on the Texts of Pierre de Ronsard, 1570 - 1580* (Ph.D.diss.), The Catholic University of America, 1990.

Quand de ta levre

Quand de ta levre à demy close
comme entre deux fleuris sentiers
je sens ton haleine de rose
mes levres les avant portiers
du baiser se rougissent d'aize
et de mes souhaits tous entiers
me font jouir quand je te baise.
Car l'humeur du baiser a paise
s'escoutant au cœur peu à peu
cette chaude amoureuse braise
dont ces yeux allumoient le feu.

Als ik uit jouw halfopen lippen
jouw naar roos geurende adem ruik
alsof ik tussen twee paden vol bloemen loop,
dan worden mijn lippen, die voorlopers
van de kus, rood van genoegen
en laten ze mij naar hartelust
genieten als ik je kus.
De aard van de kus kalmeert immers
beetje bij beetje in het hart
die hete gloed van de liefde
die door deze ogen werd ontstoken.

Je suis tellement amoureux

Je suis tellement amoureux,
qu'au vray raconter je ne puis,
ny où je suis, ne que je suis,
ny combien je suis malheureux.

Ik ben zo verliefd
dat ik niet goed kan verwoorden
waar ik ben, wie ik ben
of hoe ongelukkig ik ben.

Ah je meurs, ah baise moy

Ah je meurs, ah baise moy.
Ah maitresse aproche toy,
tu fuis comm' un fan qui tremble.
Au moins souffre que ma main
s'ébat' un peu dedans ton sein,
ou plus bas si bon te semble.

Ach, ik sterf, ach kus me.
Ach geliefde, kom dichterbij,
je vlucht weg als een angstig kind.
Sta dan tenminste toe dat mijn hand
wat met jouw borsten speelt
of nog wat lager, als jij dat goed vindt.

Bonjour mon coeur

Bonjour mon coeur,
bonjour ma douce vie,
bonjour mon oeil,
bonjour ma chere amie!

Hé! Bonjour, ma toute belle,
ma mignardise,
bonjour, mes délices, mon amour.
Mon doux printemps,
ma douce fleur nouvelle,
mon doux plaisir,
ma douce colombelle,
mon passereau,
ma gente tourterelle!
Bonjour ma douce rebelle.

Goede dag, mijn hartje,
goede dag, mijn zoete leven,
goede dag, mijn oog,
goede dag, mijn zoete vriendin!

Hé! Goede dag, jij schoonheid,
mijn schat, goede dag,
mijn blijdschap, mijn liefde.
Mijn zoete lente,
mijn zoete jonge bloem,
mijn zoet plezier,
mijn zoet duifje,
mijn musje,
mijn edel tortelduifje.
Goede dag, mijn zoete rebel!

Que me servent mes vers

Que me servent mes vers
et les sons de ma lyre
quand nuit et jour je change
et de meurs et de peau
pour aymer sottement un cerveau
et si ne suis aymé
un amoureux nouveau
gaigne tousjours ma place
et ne l'ose dire
que madame a l'esprit
aux ruses bien apris
qui me hait maintenant
que d'elles suis espris
O dure cruauté
avant que je l'aimasse
elle n'aimait que moi
mais ores à mespris
me met comme un esclave
et s'en court à la chasse
pour en reprendre un autre
ains qu'elle m'a pris.

Waartoe dienen mijn verzen
en de klanken van mijn lier
als ik dag en nacht van inhoud
en van vorm verander
om als een dwaas iemand te beminnen
en ik toch niet bemind word
en een nieuwe minnaar
steeds weer mijn plaats inneemt.
En ik durf niet te zeggen
dat het verstand van mevrouw
heel wat listen geleerd heeft:
zij haat mij
nu ik haar bemin.
O, harde wreedheid,
voor ik haar beminde,
hield zij alleen van mij,
maar nu veronachtzaamt ze mij
alsof ik een slaaf ben
en gaat ze snel weer op jacht
om een andere minnaar te nemen,
zoals ze mij ooit nam.

Sur tous regretz

Sur tous regretz,
le mien plus piteux pleure,
jettant souspirs,
tresperchant mon las cœur,
car j'ay perdu l'amiable liqueur,
que tant je plains,
et plaindray en ampl'heure.

Meer nog dan al het andere gemis
beween ik nu mijn allerjammerlijkste gemis,
waarbij ik diepe zuchten slaak
die mijn vermoeide hart doorboren,
want ik heb niet langer die lieflijke drank
en daarom klaag ik zo
en zal ik steeds blijven klagen.

Je suis tellement langoureus

Je suis tellement langoureus
qu'au vray raconter je ne puis
ny où je suis, ne qui je suis:
chetif quiconqu' est amoureus.

J'ay pour mon hote nuict et jour
dedans le coeur un fier esmoy,
qui va exerceant dessus moy
toutes les cruautez d'Amour.
Et ne puis me desenflammer
de celle qui m'occist à tort:
car plus el' me donne la mort,
plus je suis contraint de l'aymer.

Ik ben zo smachtend
dat ik niet zou kunnen zeggen
waar ik ben of wie ik ben:
zwak is hij die verliefd is.

Te gast heb ik dag en nacht
een grote onrust in mijn hart,
die over mij alle wreedheden
van de liefde uitstort.
En ik kan mijn vlam voor de vrouw
die mij ten onrechte ombrengt, niet doven:
want hoe meer zij mij doet sterven,
des te meer móét ik haar wel liefhebben.

Petite nymfe folatre

Petite nymfe folatre,
nymfette que j'idolatre,
ma mignonne dont les yeus
logent mon pis et mon mieus:
ma doucette, ma succrée,
ma grace, ma Citherée,
tu me dois pour m'appaiser
mille fois le jour baiser.

Kleine dwaze nimf,
nimfje dat ik aanbid,
m'n liefje in wiens ogen
mijn hart en al wat ik heb, wonen:
m'n zoetje, m'n suikertje,
m'n bevallige, m'n lier,
je moet om mij tot bedaren te brengen,
mij duizend maal per dag kussen.

Vous qui aymez les dames blande

Vous qui aymez les dames blande,
loquimini blande!
Dittes qu'elles sont belles
et adulamini,
touchez leurs les mamelles.
Si trois fois elles souffrent
chantez letamini:
voz besongnes sont faittes
in nomine Domini.

U die de vrouwen bemint,
luister!
Zeg dat ze schoon zijn
en zacht,
raak hun borsten aan.
En als ze dat drie keer goed vinden,
zing dan: verheug u,
uw behoeften worden vervuld,
in de naam van de Heer.

La terre les eaux va buvant

La terre les eaux va buvant,
l'arbre la boit par sa racine,
la mer esparse boit le vent,
et le soleil boit la marine,
le soleil est beu la lune,
tout boit soit en haut ou en bas,
suivant c'este reigle commune.
Pourquoy donc ne burons nous pas?

De aarde drinkt het water,
de boom drinkt het via zijn wortels,
de wijdverspreide zee drinkt de wind,
en de zon drinkt de zee,
de zon wordt gedronken door de maan,
alles drinkt, zowel daarboven als hier beneden,
volgens de algemeen geldende regel.
Waarom zouden wij dan niet drinken?

Sauter, danser, faire les tours

Sauter, danser, faire les tours,
et boyre vin blanc et vermeil,
et ne faire rien tous les jours
que compter essus au soleil.

Springen, dansen, rondjes draaien
en wijn drinken, wit en rood,
en alle dagen niets anders doen
dan rustig zitten kletsen in de zon.

Vignon, vignon, vignette

Vignon, vignon, vignette,
qui te planta il fut preudom.
Il me semble avis que j'alaitte,
vignon, vignon, vignette.
Il me semble que j'alaitte,
quand tu passes mon gorgeton.

Wijnrank, wijnrank, wijnrankje,
hij die jou plantte, was een verstandig man.
Het lijkt wel alsof ik borstvoeding krijg,
wijnrank, wijnrank, wijnrankje.
Het lijkt wel alsof ik moedermelk krijg,
als jij door mijn keel komt.

Vignon, vignon, vignette,
qui te planta il fut preudom.

Wijnrank, wijnrank, wijnrankje,
hij die jou plantte, was een verstandig man.

O vin en vigne

O vin en vigne
gentil joly vin en vigne,
vignon, vigna, vigne, sur vigne,
et dehet et gentil joly vin en vigne.
O vin en grappe,
gentil joly vin en grappe,
grappin, grappa, grappe sur grappe,
et dehet et gentil joly vin en grappe.

O wijn in de wingerd,
lieve leuke wijn in de wingerd,
wingerd in, wingerd uit, wingerd op wingerd,
hé verdraaid, hé lieve leuke wijn in de wingerd!
O wijn in de tros,
lieve leuke wijn in de tros,
tros in, tros uit, tros op tros,
hé verdraaid, hé lieve leuke wijn in de tros!

Ores que je suis dispos

Ores que je suis dispos,
je veux boyre sans repos
de peur que la maladie
un de ces jours ne me die
me hapant à l'imporveu
meurs gallant c'est assez beu.

Verse moy donc du vin nouveau
pour m'aracher hors du cerveau
le soin par qui le cœur me tombe:
verse donc pour me l'aracher
il vaut mieux yvre se coucher cher dans le lit
que mort dans la tombe.

Nu ben ik bereid,
ik wil drinken, aan een stuk,
uit angst dat een ziekte mij een dezer dagen
onverhoeds te grazen neemt
en mij zegt: sterf, mooie jongeling,
je hebt genoeg gedronken.

Schenk me daarom jonge wijn
om uit mijn kop de zorg te rukken
die mij ten deel valt door het hart,
schenk in om die zorg uit te rukken:
het is beter dronken in bed te gaan liggen
dan dood in het graf.

Le doux sommeil

Le doux sommeil qui toute chose apaise
n'apaise point le soing qui m'a ravy:
en vous je meurs, en vous seule je vy
ne voyant rien que me plaise
si non vous qui me plaise.
Vos yeux au cœur m'ont jetté telle braize
qu'au feu tres chaut s'est depuis ensuivy.
Et des le jour que je vous vy,
je meurs pour vous et si en sais bien ayze
de mal en mal de soucy en soucy.
J'ay l'ame triste et le corps tout transi
sans eschauffer le froid de vostre glace
Au moins lisez et voyez sur mon front
combien de morts vos beaux sourcis me font;
le soing caché se connoist à la face.

De zoete slaap die alles tot rust brengt,
bedaart niet de zorg die in mij is gevaren:
ik sterf in u, alleen in u leef ik,
ik zie niets dat mij aanstaat,
behalve u, die mij bevalt.
Uw ogen hebben mijn hart zo in vuur en vlam gezet
dat het sindsdien dichtbij het hete vuur blijft.
En sinds de dag dat ik u zag,
sterf ik voor u, en dus voel ik mij gelukkig
bij ieder lijden en elke smart en bij iedere zorg.
Mijn ziel is bedroefd en mijn lichaam verkleumd
zonder dat ik de kou van uw ijs kan doen ont-
dooien. Kijk dan toch en lees op mijn voorhoofd
hoeveel keer ik de dood sterf om uw schone ogen;
verborgen zorg toont zich in het gelaat.

La nuict froide et sombre

La nuict froide et sombre
couvrant d'obscure ombre
la terre et les cieux,
aussi doux que miel,
fait couler du ciel
le sommeil aux yeux.

Puis le jour luisant
au labeur duisant,
sa lueur expose,
et d'un tein divers,
ce grand univers
tapisse et compose.

De koude en duistere nacht
bedekt de hemel en de aarde
met donkere schaduw
en laat, uit de hemel,
zoet als honing, slaap
naar de ogen vloeien.

Dan toont de lichtende dag,
die tot arbeid aanzet,
zijn gloed
en weeft en maakt
in verschillende kleuren
deze grote wereld.

La nuict m'est courte

La nuict m'est courte,
et le jour trop me dure.
Je fuy l'amour,
et le suy à la trace.
Cruel me suis,
et requier' vostre grace.
Je prend plaisir au tourment
que j'endure.

Je voy mon bien,
et mon mal je procure.
Desir m'enflamme,
et craincte me rend glace.
Je veus courir,
et jamais ne desplace.
L'obscur m'est cler,
et la lumier' obscure.

Vostre je suis,
et ne puis estre mien.
Mon corps est libre,
et d'un estroit lien
je sen mon coeur
en prison retenu.
Obtenir veus,
et ne puis requerir.

Ainsi me bless',
et ne me veut guerir,
ce vieil enfant,
aveugl' archer, et nu.

De nacht is kort voor mij,
de dag duurt me te lang.
Ik ontloop de liefde
en volg haar in haar voetspoor.
Ik ben hardvochtig voor mezelf
en vraag om uw mededogen.
Ik schep genoegen
in de pijn die ik lijd.

Ik zie mijn welzijn
en bezorg mezelf pijn.
Verlangen zet mij in vuur
en vrees maakt mij ijzig.
Ik wil rennen
en verplaats me nooit.
Duisternis is helder voor mij
en licht is duister.

Ik ben de uwe
en kan mijzelf niet toebehoren.
Mijn lichaam is vrij
en in een nauwe band
wordt mijn hart
gevangen gehouden, voel ik.
Ik wil verkrijgen
en kan niet vragen.

Zo verwondt
dat oude kind mij
en wil hij mij niet genezen,
die blinde en naakte boogschutter.

Que dis tu, que fais tu, pensive

Que dis tu, que fais tu, pensive,
dessus cest' arbre sec?
Las, passant je lamente.
Hé pourquoy, di le moy?
De ma compaingne absente,
plus chiere que ma vie.
En quelle part est elle?
Un cruel oyseleur,
par glueuse cautelle
l'a prinse, et l'a tueé:
je chante son trespas,
nommant la mort mechante
Qu'elle ne m'a tuée
avecques ma fidelle.
Voudrois tu bien mourir
avecques ta compaingne?
Ouy, car aussi bien
je languis en douleur,
et tousjours le regretz
de sa mort m'accompaingne.

O gentils oyselets,
qu'heureux est vostre coeur
qui, sans point varier,
est tousjours amoureux.

Wat zeg je, wat doe je, vogeltje,
op die dorre boom?
Ach wee, voorbijganger, ik weeklaag.
Ach, vertel me eens, waarom?
Om mijn afwezige gezellin,
die mij dierbaarder is dan mijn leven.
Waar is ze dan?
Een wrede vogelaar
heeft haar met lijmstrikken
gevangen en heeft haar gedood:
ik zing nu over haar dood
en noem de dood gemeen,
daar die mij niet
met mijn trouwe gezellin heeft gedood.
Zou jij ook met jouw gezellin
willen sterven?
Jazeker, want ook ik
zou wegkwijnen van smart
en zou altijd treuren
om haar dood.

O, lieve vogeltjes,
hoe gelukkig is jullie hart
dat, zeer standvastig,
altijd verliefd is.

Vertaling: Marianne Lambregts

Online services: uw informatie-snelweg

ING Car Lease streeft naar een vlotter verkeer. Ook in onze service, communicatie en administratie proberen wij files te vermijden. Hierbij fungeren onze online services op **www.ingcarlease.be** als een ideaal tijd- en kostenbesparend medium.

Enkele voorbeelden:

Met **Company Car Select** berekent u in enkele eenvoudige stappen het exacte leasetarief, en dit op basis van criteria zoals het minimum en maximum budget, jaarkilometrage/looptijd, brandstofsoort, merken en types, enz.

Bent u verantwoordelijk voor een wagenpark, dan kunt u uw **beheerinformatie** raadplegen en zelfs downloaden. Hierbij hoort een handige signaalfunctie die afwijkende cijfers in het rood aanduidt. Verder kunt u ook een **car policy** (of meerdere) aanmaken en beheren: het referentiekader waarbinnen u offertes kunt berekenen.

En dankzij de knop **historiek** kunt u eerder gemaakte selecties weer oproepen.

Dit zijn slechts enkele voorbeelden:

wenst u meer informatie, contacteer ons dan telefonisch (03/450.18.18) of via e-mail (marketing@ingcarlease.be).

ING CAR LEASE drives your business.

Winnaar Fleet INTERNET Awards 2001

ING CAR LEASE

A Sei Voci

Dinsdag, 26 augustus 2003 | 20.00 uur | Augustinus

CONCERT 10

p.169 -> p.174

Bernard Fabre-Garrus	**algemene leiding**
Vanessa Berrue	sopraan
Myriam Bouloualab	sopraan
Léa Bouloualab	sopraan
Céline Delanoé	sopraan
Anne Laffillhe	sopraan
Mathilde Moreau	sopraan
Vincent Lièvre Picard	tenor
Serge Goubioud	tenor
Ludovic Redon	tenor
Nicolas Maire	tenor
Christophe Gautier	bas
Stephan Imboden	bas

A Sei Voci

A Sei Voci

Al sinds zijn oprichting in 1977 wil het Franse vocale ensemble A Sei Voci bijdragen tot het herontdekken van onbekende en vaak onuitgegeven partituren uit de Renaissance en de barok. Trouw aan de geest van deze werken verrijkt de groep haar optredens met een visuele dimensie en knappe ensceneringen, waardoor de emotionele kracht van de muziek extra in de verf wordt gezet. Deze aanpak is gestoeld op diepgaand onderzoek in nauwe samenwerking met verschillende musicologen. Aan ieder programma gaat grondig voorbereidingswerk vooraf, door middel van het reconstrueren van originele manuscripten en het bestuderen van authentieke interpretatietechnieken. Bovendien wordt ieder project aangegrepen om de muzikale ontdekkingen aan een breder publiek voor te stellen, in de vorm van masterclasses, opnamen en natuurlijk ook concerten. Hoewel A Sei Voci het oudemuziekrepertoire in zijn interpretaties steeds met veel respect benadert, durft het ensemble het ook aan zich te bevrijden van overbodige regels en franjes om terug te keren naar de sensuele en levendige zangkunst.

A Sei Voci bestaat uit een vaste kern van zes zangers, die in functie van bepaalde producties wordt uitgebreid met andere solisten en instrumentalisten. In 1991 hergroepeerde het ensemble zich onder impuls van Bernard Fabre-Garrus, een van de oorspronkelijke stichters. Onder zijn leiding wist het ensemble op zeer korte tijd een uitstekende internationale reputatie op te bouwen in het polyfone repertoire. Zo werd A Sei Voci in 1994 op de gala-avond van de Victoires de la Musique Classique uitgeroepen tot 'vocaal ensemble van het jaar' en geeft het gezelschap jaarlijks een zestigtal concerten in binnen- en buitenland. Ook bracht A Sei Voci bij het label Astrée tal van cd's uit, die steeds op lovende kritieken werden onthaald en verschillende prijzen kregen toegekend. Op de indrukwekkende discografie van het ensemble prijken opnamen met werk van Josquin Desprez, Clément Janequin, Claudio Monteverdi, Gregorio Allegri, Stefano Fabri, Pietro Paulo Bencini en Nicolò Jommelli.

Naast een grote liefde voor oude muziek delen de leden van A Sei Voci een levendige interesse voor hedendaagse composities. Het ensemble inspireerde Thierry Eschaich, Michel Decoust, Guy Reibel, Michael Levinas en Laurent Cuniot tot het schrijven van nieuwe werken en verzorgde ook de wereldcreatie van deze stukken. Bovendien heeft A Sei Voci deze composities opgenomen in zijn uitgebreide repertoire.

Alle sopranen zijn oudleerlingen van de Ecole Maîtrise des Pays de la Loire.

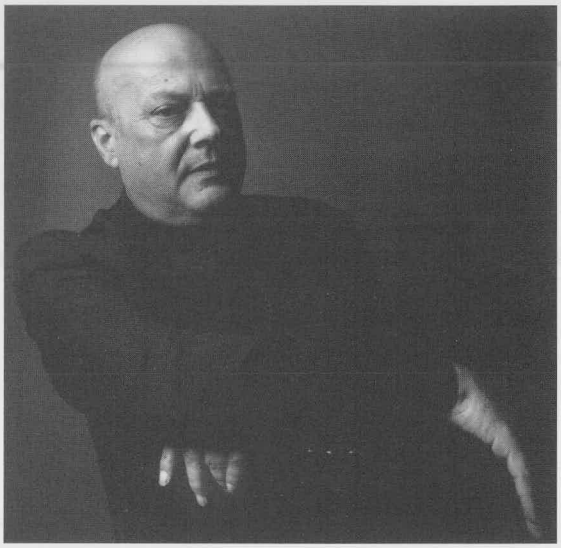

Bernard Fabre-Garrus

A Sei Voci

PROGRAMMA

Orlandus Lassus (1532-1594)
Confitebor tibi Domine
uit: Thesaurus musicus, tomi primi continentis cantiones octo vocum, Nürnberg, 1564

Philippus de Monte (1521-1603)
Missa Confitebor tibi Domine
Kyrie
Gloria
Credo
Sanctus
Benedictus
Agnus Dei
uit: Liber primus missarum a 5, 6, 8, Antwerpen, 1587

Ego sum panis
uit: Promptuarii musici, pars altera quae aestivi temporis festivitatibus, Strasbourg, 1612

Ad te, Domine, levavi animam meam
uit: Liber tertius Sacrarum Cantionum cum quinque vocibus, Venezia, 1574

Van Josquin tot Philippus de Monte: de inhuldiging van de parodiemis

Josquin Desprez: tussen traditie en vernieuwing

De componisten die actief waren van 1490 tot 1525 onderscheidden zich van hun voorgangers door hun steeds grotere neiging om de cantus firmus-mis te verlaten ten voordele van de parodiemis. Tijdens de tweede helft van de 16de eeuw was de parodiemis vrijwel het enige model geworden. De Parijse drukkers Pierre Attaignant en Adrian le Roy & Pierre Ballard hadden reeds, tussen 1530 en 1550, een belangrijke bijdrage geleverd door dit mistype te verspreiden via hun gedrukte misboeken. Componisten als Pierre de la Rue, Antoine Brumel, Jean Mouton, Heinrich Isaac en Antoine de Févin bevonden zich, net als Josquin Desprez, tussen beide tradities.

In de achttien polyfone missen die hij heeft nagelaten, toonde Josquin Desprez zich nog zeer gehecht aan de traditionele structuren van de religieuze muziek, zoals de vorige generaties die toepasten in hun cantus-firmusmissen. Zijn twee missen op het *L'homme armé*-thema zijn hiervan goede voorbeelden. Maar in andere missen manifesteerde hij zich dan wel weer resoluut als een modern en vernieuwend componist. In de *Missa Gaudeamus* en in de *Missa Ave maris stella* treffen we bijvoorbeeld een veel grotere melodische vrijheid aan. Onderhevig aan talrijke versieringen, werden deze missen gekenmerkt door belangrijke melodische en ritmische metamorfosen. Het beginthema was nog slechts een voorwendsel om een overweldigende muzikale verbeelding te bevruchten. De andere mistypes namen steeds meer afstand van de cantus firmus. De *Missa Malheur me bat*, op een chanson van Johannes Ockeghem, of de *Missa Fortuna desperata*, die eveneens op een gelijknamig chanson gebaseerd is, gebruiken niet één maar wel drie stemmen van een profaan, polyfoon model, om de nieuwe compositie te voeden en te verlevendigen.

De *Missa Faisant regretz* toont dan weer een andere categorie door de compositietechniek die Josquin zichzelf oplegde: een motief van vier noten (fa-re-mi-re), dat in het begin van de mis in de basstem verschijnt, op een hardnekkige manier blijven herhalen, en dit meer dan tweehonderd maal! Deze melodische cel doet denken aan het procédé van de *Missa La sol fa re mi*, een ostinato-motief dat zoveel componisten hernamen, of aan de *Missa Hercules dux Ferrariae*, waarvan de klinkers getransformeerd werden naar het notenmotief re-ut-re-ut-re-fa-mi-re.

De Missa Confitebor tibi Domine van Philippus de Monte, een gevestigd model

Het religieuze oeuvre van Philippus de Monte was bijna even indrukwekkend als het profane: 319 motetten voor vier tot twaalf stemmen, acht vierstemmige magnificats en niet minder dan 38 missen - waarvan het merendeel nog tijdens zijn leven gepubliceerd werd - voor vier, vijf, zes of acht stemmen. De motetten *Ego sum panis* en *Ad te, Domine, levavi animam meam* zijn goede voorbeelden van deze immense productie, waarin de expressiemiddelen van het verleden en van de toekomst verenigd waren. Het eerste, eendelige werk is duidelijk bestemd voor twee koren van respectievelijk drie en vier stemmen, die met elkaar dialogeren vooraleer ze in de laatste maten samenkomen, om de laatste zin van het motet "vivet in aeternum" te illustreren. In het tweede, achtstemmige motet zijn slechts vijf stemmen uitgeschreven, terwijl drie tussenstemmen het resultaat zijn van gesofisticeerde canons: in tegenbewe-

ging, in kreeftcanon of een combinatie van beide. Philippus de Monte liet zich hier meeslepen door het geleerde contrapunt, dat met de Vlaamse polyfonisten een hoogtepunt had bereikt. In een andere, meer homofone versie, toonde de componist zich eerder bekommerd om de tekst die nederigheid uitdrukt en gebruikte hij polyfone technieken zonder speciale kunstgrepen.

De meeste van De Monte's missen zijn parodieën op motetten en madrigalen van Jacquet de Mantua, Josquin Desprez, Orlandus Lassus, Giovanni Pierluigi da Palestrina, Cipriano de Rore, Alessandro Striggio, Philippe Verdelot of Giaches de Wert. Tot driemaal toe greep hij terug naar een motet van hemzelf. De zeven missen uit zijn eerste misboek, gepubliceerd in Antwerpen in 1587, zijn allemaal gebaseerd op motetten. Zeer handig in het bewerken en opnieuw presenteren van polyfone modellen, met steeds een gevarieerde en originele inbreng, slaagde hij erin het genre van de parodiemis, samen met Lassus en Palestrina, tot het hoogste niveau te verheffen.

De *Missa Confitebor tibi Domine*, een van zijn drie achtstemmige missen, is zeer exemplarisch voor het leven en werk van Philippus de Monte. Deze mis is gebaseerd op het gelijknamige, achtstemmige motet van Orlandus Lassus, gepubliceerd in de bundel *Theasaurus musicus...* door Montanus & Neuber in 1564 in Nürnberg. De miscompositie zelf werd door Christoffel Plantin uitgegeven in 1587 en maakt deel uit van het eerste misboek van Philippus de Monte. Het is het laatste werk in de bundel en volgt op een vijfstemmige en vier zesstemmige missen. De mis werd ook teruggevonden in vier manuscripten uit dezelfde periode.

De *Missa Confitebor tibi Domine* is geschreven voor twee sopranen, twee alten, twee tenoren en twee bassen. Aangezien voor elke stem tweemaal dezelfde sleutel werd gebruikt, functioneert de bezetting impliciet als die van een dubbelkoor. Dit geldt vooral voor de eerste vier misdelen. Delen die traditiegetrouw meer ingetogen zijn, namelijk het *Crucifixus* en het *Benedictus*, werden hier slechts voor vier stemmen geschreven: een sopraan, twee alten en een tenor. De imitatietechniek volgt hier niet langer het principe van de dubbelkorigheid, want de voorkeur gaat in beide gevallen uit naar de altstemmen, ondersteund door de tenor.

Het *Hosanna* vertoont wel een echte achtstemmige schrijfwijze. Het laatste misdeel, het *Agnus Dei* beschikt maar over één muzikale, polyfone verklanking voor de drie verwoordingen van de religieuze tekst. Hier vernieuwde Philippus de Monte de klankperceptie van de achtstemmigheid, door meer innige imitaties tussen de stemmen, die niet meer tegenover elkaar gezet werden volgens het principe van het alterneren van twee gelijke, halve koren, maar wel in functie van hun tessituren: een hoog koor tegenover een laag koor. Op deze manier werden de 'cori spezzati' in de religieuze muziekproductie van heel Europa overgenomen.

Naar Jacques Barbier
CESR / Université de Tours

Voor de misteksten zie p. 86

Confitebor tibi Domine

Confitebor tibi Domine Deus meus,
in toto corde meo, et glorificabo,
nomen tuum, in aeternum.

Loven wil ik U, mijn heer God,
met heel mijn hart, en ik zal
Uw naam verheerlijken tot in eeuwigheid.

Ego sum panis

Ego sum panis vivus.
Patres vestri manducaverunt mana
in deserto, et mortui sunt.
Hic est panis, de caelo descendens:
ut si quis ex ipso manducet, non moriatur.
Ego sum panis vivus, qui de caelo descendi.
Si quis manducaverit ex hoc pane,
vivet in aeternum, in aeternum.

Ik ben het levende brood.
Uw voorvaderen hebben in de woestijn
manna gegeten en zijn gestorven.
Dit is het brood dat uit de Hemel is neergekomen:
wie van dit brood eet, zal niet sterven.
Ik ben het levende brood dat uit de Hemel
is neergedaald. Als iemand van dit brood eet,
zal hij eeuwig, eeuwig leven.

Ad te, Domine, levavi animam meam

Ad Te, Domine, levavi animam meam,
Deus meus, in te confido, non erubescam.
Neque irrideant me inimici mei,
neque irrideant me.
Non erubescam, Deus meus, in te confido;
levavi animam meam, ad te, Domine.

Tot U, Heer, richt ik mijn ziel op,
op U, mijn God, vertrouw ik zonder schaamte.
Dat mijn vijanden mij niet bespotten.
Zonder schaamte, mijn God,
vertrouw ik op U;
ik richt mijn ziel naar U op, Heer.

Toonmoment workshop meerkorige muziek

Dinsdag, 26 augustus 2003	23.00 uur	Kapel Elzenveld	CONCERT 11

Harry van der Kamp **zang**

Wim Becu **trombone**

GRATIS!

p.175 -> p.178

Harry van der Kamp

Harry van der Kamp studeerde zang aan het Amsterdamse Sweelinck Conservatorium bij Elizabeth Cooymans en Max van Egmond. Ook volgde hij cursussen bij Alfred Deller, Pierre Bernac en Felix de Nobel en studeerde hij vanaf 1974 bij Herman Woltman. Harry van der Kamp maakte tot 1975 deel uit van de Cappella Amsterdam onder leiding van Jan Boeke en tot 1994 van het Nederlands Kamerkoor, waar hij van 1982 tot 1987 artistiek adviseur was. In 1984 richtte hij het Gesualdo Consort Amsterdam op, een experimenteel ensemble voor oude en nieuwe muziek dat op tal van Europese festivals te gast was en verschillende cd's heeft uitgebracht. Sinds 1994 is Harry van der Kamp 'Professor für Gesang' aan de Hochschule für Musik in Bremen en geeft hij in heel Europa masterclasses over de uitvoeringspraktijk van oude muziek. In 1997 en 1998 bekleedde hij een gastprofessoraat aan de Sibelius Academy in Helsinki.

Harry van der Kamp is als bas-bariton een grote naam in de barokwereld. Van New York tot Peking heeft hij in zijn dertigjarige carrière samengewerkt met alle leidende specialisten in dit vakgebied, zoals Nikolaus Harnoncourt, John Elliott Gardiner, Gustav Leonhardt, Frans Brüggen, Ton Koopman, William Christie, Sigiswald Kuijken, Jos van Immerseel en Philippe Herreweghe. Hij is regelmatig te gast bij de Nederlandse Bachvereniging en zong vele malen de Christus-partij in de traditionele Naardense *Matthäus Passion*. Ook is hij een van de meest vooraanstaande ensemblezangers in Europa: hij heeft opgetreden met het Hilliard Ensemble, het Huelgas Ensemble, de Capella Ducale en Les Arts Florissants en is een regelmatige gast bij het ensemble Weser-Renaissance. Als operazanger zong Harry van der Kamp al zo'n dertig rollen, onder meer in opera's van Monteverdi, Cavalli, Landi, Cesti, Rameau, Sacrati, Keiser, Händel en Mozart.

Harry van der Kamp is te horen op meer dan honderd cd-opnamen. Zo heeft hij uitvoeringen verzorgd van Haydns *Paukenmesse* en *Nelsonmesse*, van alle Schubert-missen, van het requiem van Mozart, van Verdi's *Requiem* en van Haydns *Die Schöpfung* - die in 1995 door de BBC werd

uitgeroepen tot beste opname van dat werk. Daarnaast was hij betrokken bij opnamen van Händels *Orlando* onder leiding van William Christie, Mozarts *Le Nozze di Figaro* en *Don Giovanni* onder leiding van Sigiswald Kuijken, Monteverdi's *Il ritorno d'Ulisse in patria* en *L'incoronazione di Poppea* onder leiding van Alan Curtis en Francesco Cavalli's *Giasone* onder leiding van René Jacobs.

Met het Gesualdo Consort Amsterdam nam Harry van der Kamp voor Sony de volledige *Lamentaties* van Emilio de' Cavalieri uit 1600 op en werkt hij momenteel aan de complete opname van de vocale werken van de Nederlandse componist Jan Pieterszoon Sweelinck. Onlangs maakte hij met zijn ensemble opnamen van Gesualdo's eerste, tweede en derde madrigaalboek, in samenwerking met de MDR. Bovendien heeft het Gesualdo Consort Amsterdam zeer recent nooit eerder opgenomen werk van Carl Philipp Emanuel Bach (motetten, psalmen en litanieën) uitgebracht bij het label Challenge Classics. Voor Sony Classical nam het consort dit jaar het derde madrigaalboek op van de Napolitaan Scipione Lacorcia, een geniaal opvolger van Gesualdo.

Harry van der Kamp

Wim Becu

Wim Becu studeerde aan het Koninklijk Vlaams Muziekconservatorium van Antwerpen. Zijn groeiende interesse voor oude muziek leidde hem daarna naar het Koninklijk Conservatorium van Den Haag, waar hij zich in de klas van Charles Toet ging specialiseren in de uitvoeringspraktijken van de Renaissance en de vroegbarok. Tegenwoordig geeft hij zelf les in de Musikhochschule van Aken en die van Trossingen.

Wim Becu concerteerde met tal van gerenommeerde ensembles, waaronder het Huelgas Ensemble, het Concerto Palatino, Hespèrion XX, Currende, de Taverner Players, het Concerto Vocale, Anima Eterna, het Collegium Vocale, La Petite Bande en L'Orchestre des Champs-Elysées. Met deze ensembles was hij te zien in Europa, Azië en de Verenigde Staten en realiseerde hij meer dan tachtig cd-opnamen.

Sinds 1993 leidt Wim Becu het ensemble Oltremontano, dat hij samen met Simen Van Mechelen in het leven riep en dat zich toelegt op de uitvoering van Vlaamse polyfonie. De naam van het ensemble gaat terug op het woord 'oltremontani', wat letterlijk 'die van over de bergen' betekent, en verwijst naar de musici uit de Lage Landen die in de 15de en 16de eeuw het Europese muziekleven domineerden.

Wim Becu

Meerkorige muziek van Philippus de Monte, Lambert de Sayve en Giovanni Gabrieli

Deze workshop brengt zangers en koperblazers – cornetto en hoorn – samen rond muziek voor grotere bezettingen: met name twee- en driekorige werken. Het thema van Laus Polyphoniae 2003, namelijk Philippus de Monte en zijn tijd, wordt gebruikt als overstap naar De Monte's leerling en opvolger aan het Habsburgse hof: Lambert de Sayve. Deze uit het Luikse afkomstige zanger-componist was een tijdlang zangermeester in de abdij van Melk in Oostenrijk. Nadien werd hij kapelmeester in de kapel van de broer van de keizer, aartshertog Matthias. Toen die in 1612 op zijn beurt keizer werd, nam hij zijn kapel met zich mee en werd De Sayve kapelmeester van de keizerlijke hofkapel. Het was dan ook aan de nieuwe keizer dat De Sayve uit eerbetoon een bundel van 113 motetten opdroeg. Tijdens de workshop wordt de muziek uit deze bundel vergeleken met werk van een tijdgenoot van De Sayve, namelijk Giovanni Gabrieli.

Voor meer informatie over de workshops zie p. 37

Marnix De Cat & Bl!ndman Kwartet

Woensdag, 27 augustus 2003 | 12.00 uur | Kapel Elzenveld | CONCERT 12

p.179 -> p.187

Marnix De Cat	**contratenor**
Koen Maas	sopraansaxofoon
Eric Sleichim	altsaxofoon, concept & arrangementen
Piet Rebel	tenorsaxofoon
Raf Minten	baritonsaxofoon
Bert Schreurs	research
Frank Agsteribbe	repetitor
Lieven Callens	klank
Wouter Roelants	licht
Mik Torfs	pers & promotie
Veerle Vaes	productieleiding

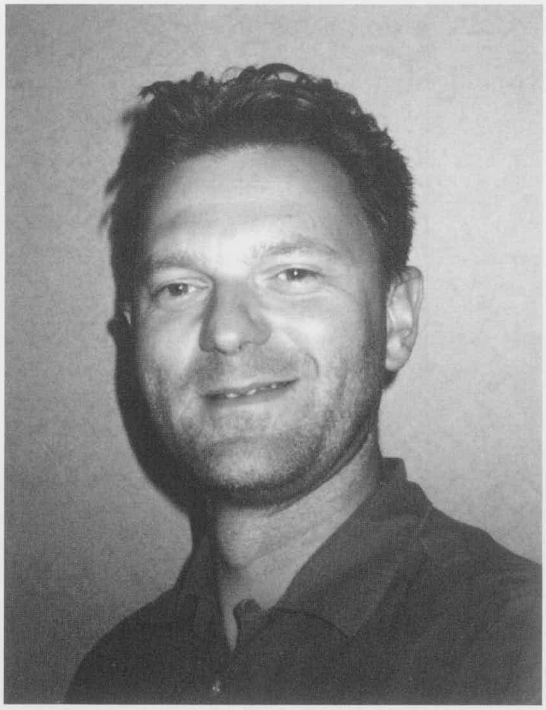

Marnix De Cat

Marnix De Cat

Marnix De Cat is een veelgevraagd solist, maar zingt als contratenor ook in verschillende ensembles. Zo werkt hij samen met onder meer de Capilla Flamenca onder leiding van Dirk Snellings, het Ricercar Consort van Philippe Pierlot, het Gesualdo Consort van Harry van der Kamp, Weser-Renaissance van Manfred Cordes, het Collegium Vocale van Philippe Herreweghe, Currende van Erik Van Nevel, Il Fondamento van Paul Dombrecht en het Huelgas Ensemble van Paul Van Nevel. Zijn opleiding kreeg Marnix De Cat aan het Lemmensinstituut in Leuven, waar hij onder meer orgel studeerde bij Reitze Smits en in 1991 een laureaatsdiploma behaalde met eerste prijzen voor orgel, harmonie en contrapunt. Hij studeerde er ook zang, slagwerk en fuga en behaalde in 1992 een eerste prijs koorleiding in de klas van Erik Van Nevel.

Als leerkracht was Marnix De Cat verbonden aan het Lemmensinstituut, de Stedelijke Muziekschool Arthur Meulemans in Aarschot en het Aquarius-project in Antwerpen. Hij was enkele jaren organist in de Sint-Geertruikerk in Leuven, dirigeerde van 1989 tot 1996 het vocaal ensemble 't Haegh-Landt Consort en had een tijdlang een privéschooltje voor pianoleerlingen vanaf vijf jaar. Samen met all-round jazzsaxofonist Hugo Boogaerts vormt hij het duo OrgaX, een unieke combinatie van pijporgel en saxen waarbij de klemtoon ligt op improvisatie en stijlvermenging. Ook als componist toont Marnix De Cat zich actief.

Bl!ndman Kwartet

Bl!ndman haalt meer uit de saxofoon dan zijn maker wellicht ooit heeft kunnen vermoeden. Het kwartet maakt net zo goed gebruik van de klank van de kleppen en van ademgeluiden als van de tonale kwaliteiten waarmee het instrument gezegend is. Wat traditioneel als bijzaak wordt beschouwd, verheft Bl!ndman tot hoofdzaak en creëert er, vaak in combinatie met andere kunstvormen, nooit eerder gehoorde klankwerelden mee.

In 1988 gaf Eric Sleichim het startschot voor Bl!ndman. Voor de naam van het ensemble inspireerde hij zich op Marcel Duchamps gelijknamige tijdschrift uit 1917, een verwijzing naar het dadaïstische idee van een blinde gids die bezoekers door een kunsttentoonstelling leidt. Sleichim stelde zich tot doel bepaalde artistieke concepten die aan de basis liggen van het werk van beeldende kunstenaars als Duchamp of Beuys, te vertalen naar een muzikale taal. Met de klassieke saxofoonkwartetbezetting als uitgangspunt wou de voormalige medeoprichter van Maximalist! zich toeleggen op het ontwikkelen van eigenzinnige speeltechnieken, het slopen van muren tussen kunstdisciplines en het gevoelig uitbreiden van het repertoire voor saxofoon.

Met zijn multidisciplinaire aanpak verwierf het Bl!ndman Kwartet al snel internationale faam. Eric Sleichim kreeg voor zijn ensemble onder meer opdrachten uit de dans- en theaterwereld en werkte samen met artiesten als Anne Teresa de Keersmaeker, het Ictus ensemble, Jan Fabre, Heiner Goebbels, Gerry Hemmingway, Guy Cassiers, Josse De Pauw, het Orchestre National de Lille, Paul Van Nevel, Peter Verhelst, Steve Lacy en vele anderen. Met *Bl!ndman plays Bach* bracht het Bl!ndman Kwartet zijn eigenzinnige lezing van Bachs koraalpartita's, een programma dat in 2000 door Universal Music wereldwijd op cd werd uitgebracht. Ook was Eric Sleichim betrokken bij allerhande multimediale voorstellingen en schreef hij muziekscores bij stille films van Buster Keaton, Jean Epstein en Teinosuke Kinugasa.

Marnix De Cat & Bl!ndman Kwartet

In 2002 creëerde Bl!ndman in opdracht van Brugge 2002, Europese Culturele Hoofdstad, een hedendaagse trilogie rond polyfonie van de 12de tot de 17de eeuw. In september 2002 verscheen de cd *Multiple Voice* met een selectie uit dit polyfone oeuvre, dat door Eric Sleichim bewerkt werd voor saxofoonkwartet en delay-systeem. De trilogie rond polyfone muziek zal worden afgerond met een samenwerking tussen Bl!ndman en het Huelgas Ensemble onder leiding van Paul Van Nevel.

Nog in 2002 schreef Eric Sleichim de muziek voor Jan Fabres video-installatie *The Angel of Death*, een productie die het jaar daarop door Jan Fabre, William Forsythe en Eric Sleichim live werd gebracht. In opdracht van Muziektheater Transparant begint Sleichim in 2004 aan het programma *Men in Tribulation*, een multimedia-performance voor saxofoonkwartet, elektronica en contratenor. Eind 2004 plant het Bl!ndman Kwartet een tournee rond een elektro-akoestisch programma, samen met het Nederlandse strijkkwartet Mondriaan.

In de krant De Morgen omschreef Ward Daenen het Bl!ndman Kwartet als volgt: "Eric Sleichims BL!NDMAN, één van de boeiendste ensembles voor hedendaagse muziek hier te lande, is niet louter een saxofoonkwartet, maar de naam van een lab dat een aanhoudend werkproces herbergt."

Bl!ndman Kwartet

Marnix De Cat & Bl!ndman Kwartet

PROGRAMMA

Eric Sleichim (°1958)
Intro: My Memory is Failing
met samples uit een onuitgegeven werk van Olivier Messiaen (1908-1992) en tekstfragmenten van Giulio Cesare Monteverdi (1573-1630/31)

John Cage (1912-1992)
Five

Elliott Carter (°1908)
Etude No 4

Girolamo Frescobaldi (1583-1643)
Recercar

Orlandus Lassus (1532-1594)
Carmina chromatico
Sibylle persica

Cipriano de Rore (1515/16-1565)
Calami sonum ferentes

Johann Jacob Froberger (1616-1667)
Capriccio VI

Henry Purcell (1659-1695)
Incassum, Lesbia, rogas

Tarquino Merula (1594/95-1665)
Capriccio chromatico

Luca Marenzio (1553/54-1599)
Solo e pensoso

Dietrich Buxtehude (ca. 1637-1707)
Klaglied

Carlo Gesualdo da Venosa (ca. 1561-1613) / Igor Stravinski (1882-1971)
Assumpta est Maria

Chromatic Variations
Girolamo Frescobaldi: *Intendomi chi può che intend'io*
(Versta mij wie mij verstaan kan, ik versta mezelf)

Chromatic Variations is het tweede programma waarin Eric Sleichim en het saxofoonkwartet Bl!ndman de meesterwerken van de oude muziek toetsen aan hun moderne instrumentarium. Het eerste deel, *Multiple Voice*, bevatte muziek van de 12de tot het begin van de 16de eeuw, aangevuld met hedendaags werk waarin gebruik wordt gemaakt van oude compositiemethoden. *Chromatic Variations* gaat van Cipriano de Rore (1515/16-1565) tot Dietrich Buxtehude (ca. 1637-1707). Dit keer neemt het ensemble het instrumentarium als leidraad: het saxofoonkwartet laat zich versterken met een contratenor.

Tijdens dit concert bespeelt Bl!ndman de concertruimte als een 'luisterkabinet', dat zijn klanken tot in de kleinste uithoeken prijsgeeft. In de tweede helft van de 16de eeuw ontstond de muziekpraktijk van de 'seconda prattica', met als belangrijkste vernieuwing dat de muziek ten dienste van het woord werd geschreven. Om de tekstexpressie zo goed mogelijk te vertalen maakten deze componisten tot in de 17de eeuw intensief gebruik van chromatiek. Opgaande en neerdalende halvetoonreeksen en kleuring van de melodie door eigentijdse stemming zorgden voor de emotie die de inhoud van de tekst moest dragen.

Over Bl!ndmans kennismaking met polyfone muziek en met de chromatiek, zei Eric Sleichim in een interview het volgende: "Voor ons als moderne musici was dat horizontale denken uit de vroege polyfonie een volstrekt nieuw gegeven. Een onvoorstelbare verrijking. We hebben moeten leren denken in een trage gemeenschappelijke puls, niet in cadensen. In de barok voel je die cadens kilometers van tevoren aankomen. Harmonische spanning duurt hoogstens enkele seconden voordat deze oplost. In polyfone muziek groeien de autonome stemmen heel traag uit elkaar en lossen pas heel laat op. Daarmee creëer je een ongelooflijke spanning; momenten waarop je pure halve tonen hebt. Als moderne muzikant heb je de neiging die halve tonen te benadrukken en dat mag je nu juist niet doen! Je bent niet met atonale muziek bezig. Je bent met muziek van de 13de en 14de eeuw bezig." Om onder meer een antwoord te krijgen op de vraag wat hij met die halve toon moest aanvangen, is Sleichim te rade gegaan bij een aantal oudemuziekspecialisten, waaronder Paul Van Nevel. "Dan ga je praten met zo'n man die niet alleen een grote musicologische kennis bezit, maar die ook als uitvoerend musicus met oude muziek bezig is. Je leert: het zou zó geïnterpreteerd kunnen worden, maar in instrumentale vorm klinkt het beter als deze ficta zó gespeeld wordt. Praktische oplossingen, maar gegrond in een theoretische kennis. Voor ons saxofonisten, die op het conservatorium hoogstens kitscherige arrangementen van het romantische repertoire meekrijgen, is dat een pure zegen. De vroege chromatiek uit de 17de eeuw was voor mij een enorme ontdekking, omdat toen chromatiek op een heel andere manier werd gebruikt dan wij vanuit de 20ste eeuw gewend zijn. In die tijd trachtte men de tonaliteit af te breken. Driehonderd jaar eerder was chromatiek uitgevonden om van de modaliteit af te geraken. Wat nu juist heeft geleid tot de tonale muziek, naar de barok en verder."

In *Chromatic Variations* versmelten de saxofoons met de stem van de contratenor om, onder meer door het aanwenden van elektronica, een eigen gedaante te geven aan deze maniëristische stijl. Dat Bl!ndman tijdens concerten met een indrukwekkend arsenaal aan elektronica werkt, lijkt haaks te staan op de wens oude muziek uit te voeren. Eric Sleichim licht echter toe: "Ik was gefascineerd door stukken van Josquin Desprez voor 24 stemmen en

van Ockeghem voor 36 stemmen. Die canons vind ik een prachtig voorbeeld van vroege polyfonie. Om die stukken te kunnen uitvoeren met vier musici, zijn we met elektronica gaan experimenteren. Doordat die stukken gebaseerd zijn op vier thema's, die in pure canon staan, was het mogelijk dit te spelen met slechts vier musici via een complex delay-systeem." Toch is Sleichim zich bewust van de vragen die het oproept oude muziek te spelen in de vorm waarin zijn kwartet dat doet: "Hoe respecteer je een werk van een componist die al vijfhonderd jaar dood is? Je brengt het naar een publiek toe dat ook de vocale versies kent, met 36 zangstemmen. Hoe kan ik daar een meerwaarde aan geven met saxofoon en elektronica? Het zijn toch dit soort vragen die bepalen hoe het concert gaat klinken. Ik ben veel gaan lezen om de inhoud, het hart van die stukken, de muziekpraktijk van toen, te kunnen vatten. En ik las bijvoorbeeld dat in de Notre Dame-school van Leoninus en Perotinus de zangers naar elkaar toe zongen. Er zijn gravures van Ockegem waarin vijf of zes zangers om één boek staan. Lichaam tegen lichaam, en met de hand op de schouder waarbij de vingers het tempo aangeven."

Het uitgangspunt van *Chromatic Variations* zijn de *Sibillijnse Profetieën* van Orlandus Lassus, die in zijn muziek alle tendensen verenigde die in de renaissancemuziek tot uiting zijn gekomen. Ook ditmaal weerspiegelt Bl!ndman de oude muziek in moderne composities, waarbij gekozen werd voor werken van Elliott Carter, John Cage, Olivier Messiaen en Eric Sleichim, composities waarin kleuring expliciet gehanteerd wordt.

Carmina chromatico

Carmina chromatico,
quae audis modulata tenore,
haec sunt illa,
quibus nostrae olim arcana salutis
bis senae intrepido,
cecinerunt ore sibyllae.

Gij zult melodieuze liederen horen
in chromatische stijl.
Het zijn die liederen
waarin de Sibyllen lang geleden
met onverschrokken stem tot twaalf maal toe
de geheimen van ons heil bezongen.

Sibylle persica

Virgine matre satus pando
residebit assello,
iucundus princeps unus
qui ferre salutem
rite queat lapsis
tamen illis forte diebus.
Multi multa ferent
immensi fata laboris
solo sed satis est
oracula prodere verbo:
ille Deus casta nascetur
virgine magnus.

Geboren uit een maagd zal hij zitten
op de kromme rug van een ezel,
de beminnelijke vorst die, hij alleen,
in die dagen, volgens Gods plan,
de redding zal brengen
aan hen die diep gevallen zijn.
Velen zullen vertellen
over de vele lotgevallen van mateloos lijden,
maar het volstaat de voorspelling
met één woord te verkondigen:
die grote God zal geboren worden
uit een maagd.

Vertaling: ICTL

Calami sonum ferentes

Calami sonum ferentes
siculo levem numero
non pellunt gemitus pectore
ab imo nimium graves
nec constrepente sunt
ab Aufido revulsi.

Musa, quae nemus incolis
Sirmionis amoenum,
reddita qua lenis
Lesbia dura fuit,
me adi recessu principis mei tristem.
Musa, deliciae tui Catulli,
dulce tristibus his tuum
iunge carmen avenis.

De rietfluiten weerklinken met een zacht
geluid zoals in Siciliaanse liederen,
en verdrijven nochtans niet de zeer zware zuchten
die uit de diepte van mijn borstkas opwellen.
Mijn zuchten worden evenmin weggenomen
door de kabbelende Aufidus.

Muzen, gij die verblijft in de lieflijke
landouwen van Sirmio, waar zelfs
Lesbia haar hardvochtigheid liet varen,
kom tot mij, ik die treur om de
afwezigheid van de princeps.
Muze, vreugde van uw Catullus,
vermeng uw zacht gezang met de
treurige geluiden van de fluiten.

Vertaling: Antoon Aelbrecht

Incassum, Lesbia, rogas

Incassum, Lesbia, rogas,
lyra mea, mens est immodulata;
terrarum orbe lachrymarum pleno,

Vruchteloos is uw vraag, Lesbia,
mijn lier, mijn geest, is ontregeld;
nu de aarde vol is van tranen,

dolorum pleno, rogitas tu cantilenam?
En nymphas! En pastores!
Caput omne reclinat junctorum instar!
Ad modum fletur; nec Galatea canit,
nec ludit Tityrus agris,
nec curant oves, moerore perditi.

vol van smart, vraag je een lied?
Zie de nimfen, zie de herders!
Heel de kudde laat het hoofd hangen!
Mateloos geween; Galatea zingt niet,
en Tityrus speelt ook niet in de weide;
ze zien niet naar hun schapen om, overmand door smart.

Regina, heu, Arcadiae regina periit!
O damnum non exprimendum!
Non suspiriis, non gemitibus imis pectoris
aut queruli singultu turbido.
Miseros Arcades!
O quam lugentes!
Suorum gaudium oculorummirum abiit,
numquam reversurum!
Stella sua fixa, coelum ultra lucet.

De koningin, helaas, de koningin van Arcadië is dood! O, verlies, onuitspreekbaar,
noch door zuchten, noch door geweeklaag uit
het diepste van het hart, noch door pijnlijk gesnik
van verdriet. Rampzalige mensen van Arcadië!
Hoe groot is hun klagen!
De helle vreugde van hun ogen is weg,
nooit zal zij wederkeren!
Haar ster staat nu hoog aan de hemel te blinken.

Vertaling: ICTL

Solo e pensoso

Solo e pensoso i più deserti campi
vo misurando a passi tardi e lenti,
e gl'occhi porto per fuggir intenti
dove vestigio human l'arena stampi.
Altro schermo non trovo che mi scampi
dal manifesto accorger de le genti,
perché ne gl'atti d'allegrezza spenti
di fuor si legge com' io dentr'avampi.

Sì ch'io mi cred' homai che monti e piagge
e fiumi e selve sappian di che tempre
sia la mia vita, ch'è celata altrui,
ma pur sì aspre vie né si selvagge
cercar non so ch'Amor non venga sempre
ragionando con meco, et io con lui.

Alleen en in gepeins verzonken ga ik
met trage tred de meest verlaten velden door;
en aandachtig speur ik met mijn ogen, en vlucht
zodra ik op de grond een voetspoor vind.
Een andere beschutting vind ik niet
tegen de nieuwsgierige blik van de mensen,
want aan mijn vreugdeloze handelen
ziet men van buiten welke gloed van binnen brandt.

En zo verkeer ik in de waan dat bergen en heuvels
en rivieren en wouden weten welke stemming
mijn leven beheerst, verborgen voor de mensen.
Maar geen weg zo steil of onbegaanbaar
of liefde komt mij op mijn tocht vergezellen,
en praat met mij, en ik met haar.

Vertaling: Walter Geerts

Klaglied

Muss der Tod auch entbinden
was kein Fall entbinden kann?
Muss sich der mir auch entwinden,
der mir klebt dem Herzn an?
Ach! Der Väter trubes Scheiden
machet gar zu herbes Leiden,
wenn man unsre Brust entherzt,
solches mehr als tödlich schmerzt.

Moet de dood dan opheffen wat door
geen omstandigheid kan worden opgeheven?
Moet ook hij die aan mijn hart is gehecht,
zich van mij losrukken?
Ach! Het droeve afscheid van de vader
veroorzaakt een al te bitter leed;
als men het hart uit onze borstkas rukt,
doet dat meer pijn dan de dood.

Solcher ist mir auch gewesen

Zoveel betekende hij voor mij,

main Herr Vater, welcher mir
tausend Segen hat gelesen
vor der reichen Himmelstür
durch sein Flehen, dessen Lehren
und sein Sorgen mich verehren
täglich mit Vergnüchlichkeit,
die nach Gott Er mir bereit.

Und das Er nun den empfangen,
den er liebet, seinen Hörth:
"Deiner wart'ich mit Verlangen."
Diese war sein letztes Wort.
Sein Verlangen ist gestillet,
all sein Wünschen ist erfüllet.
Jesu Freuden übergross
ich, als Sohn, ihm gönnen muss.

Schlafe wohl, du Hochgeliebter,
lebe wohl, du seelge Seel;
ich, dein Sohn, nun Hochbetrübter,
schreib auf deines Grabes Höhl:
"Allhier liegt, des Spielens Gaben
selbsten Gott erfreuet haben:
darumb ist sein Geist beglückt
zu des Himmels-Chor gerlickt."

mijn Vader en Heer,
die mij zo vaak heeft gezegend
voor de rijke hemelpoort
met zijn smeekbeden
en er genoegen in schept mij
voor God met zijn lessen en zorgen
dagelijks eer te bewijzen.

Nu is hij bij diegene
die hem bemint, zijn toeverlaat:
"Op u wacht ik vol verlangen."
Dat waren zijn laatste woorden.
Zijn verlangen is vervuld.
Dat hij nu opgenomen is
in de vreugde van Jezus
moet ik, als zoon, hem gunnen.

Slaap wel, o teerbeminde,
vaarwel, gezaligde ziel;
ik, uw zoon, in rouw gedompeld,
schrijf in de holte van uw graf:
'Hier rust hij wiens muzikaal talent
zelfs God kon bekoren:
daarom is zijn geest vol vreugde
opgestegen naar het hemelse koor.

Vertaling: ICTL

Assumpta est Maria

Assumpta est Maria in coelum:
gaudent angeli,
laudantes benedicunt Dominum.

Maria werd opgenomen in de hemel:
de engelen verheugen zich,
zij loven en prijzen de Heer.

Vertaling: ICTL

Danel STRIJKKWARTET

Franz Schubert | Der Tod und das Mädchen
Ludwig van Beethoven | Strijkkwartet opus 18 nr.1
Felix Mendelssohn-Bartholdy | Strijkkwartet opus 44 nr. 2

BRUSSEL, BOZAR (Paleis voor Schone Kunsten), donderdag 4 december 2003, 20 uur
ANTWERPEN, deSingel, zaterdag 6 december 2003, 20 uur
ANTWERPEN, deSingel, zondag 7 december 2003 namiddagconcert, 15 uur
BRUGGE, Concertgebouw, dinsdag 9 december 2003, 20 uur
GENT, Stedelijke Concertzaal De Bijloke, donderdag 11 december 2003, 20 uur
ROESELARE, De Spil, vrijdag 12 december 2003, 20 uur
HASSELT, Cultureel Centrum, zaterdag 13 december 2003, 20 uur

KAARTEN
Voorverkoop: € 27 - € 21 (Davidsfonds leden)
Kassa: € 30 - € 25 (Davidsfonds leden)

Info en reservatie: Davidsfonds
tel. 016/310.600, fax 016/310.608
info@davidsfonds.be | www.davidsfonds.be

Davidsfonds

Cera Holding
Samen investeren in welvaart en welzijn

KBC
Bank & Verzekering

Concerto Italiano

Woensdag, 27 augustus 2003 | 20.00 uur | Augustinus

CONCERT 13

Rinaldo Alessandrini	**algemene leiding**
Anna Simboli	sopraan
Monica Piccinini	sopraan
Alessandro Carmignani	altus
Luigi Pagliarini	tenor
Gianluca Ferrarini	tenor
Enrico Onofri	tenor
Sergio Foresti	bas
Loredana Gintoli	harp
Craigh Marchitelli	theorbe
Rinaldo Alessandrini	klavecimbel & orgel

p.189 -> p.198

Rinaldo Alessandrini

Zie biografie p. 72

Concerto Italiano

Zie biografie p. 73

Concerto Italiano

PROGRAMMA

Luca Marenzio (1553/54-1599)

Qual mormorio soave
Quasi vermiglia rosa
Padre del cielo
uit: Madrigali spirituali a cinque voci, Roma, 1584
Domine ne in furore
uit: Sacrae cantiones a cinque, sei, sette voci, Venezia, 1616

Claudio Monteverdi (1567-1643)

E' questa vita un lampo
uit: Selva morale e spirituale, Venezia, 1641
Stabat Virgo Maria
uit: Musica tolta da i madrigali di Claudio Monteverdi e d'altri autori e fatta spirituale, Milano, 1607
Plagas tuas
uit: Il terzo libro della musica di Claudio Monteverdi, fatta spirituale, Milano, 1609
Domine ne in furore
uit: Il primo libro di motteti, Venezia, 1620

PAUZE

Philippus de Monte (1521-1603)

Padre del cielo
Padre nostro e del ciel
uit: Il secondo libro de madrigali spirituali a 6 e 7, Venezia, 1589
Mentre io sciolto correa
uit: Il primo libro de madrigali spirituali a cinque voci, Venezia, 1581
Sparsi il bel volto
uit: Il primo libro de madrigali spirituali a sei voci, Venezia, 1583
Quanta gioia
uit: Il secondo libro de madrigali spirituali a 6 e 7, Venezia, 1589

En had ik de liefde niet...: madrigali spirituali van Luca Marenzio, Claudio Monteverdi en Philippus de Monte

Het is een gemeenplaats te stellen dat het profane madrigaal in de 16de eeuw een grote populariteit genoot. In de schaduw daarvan stond het geestelijke madrigaal of 'madrigale spirituale', een vocale compositie met religieuze inhoud op een (meestal) Italiaanse tekst. Vooral na het Concilie van Trente (1545-1563), dat de misbruiken van Luther aanklaagde, werden de madrigali spirituali geliefd als drager van het katholieke gedachtegoed. In feite was in Trente een nieuwe vergeestelijking van de maatschappij begonnen en de muziek ontsnapte daar niet aan.

De term 'madrigale spirituale' dekt een waaier aan subvormen. Regelmatig treft men benamingen aan als 'canzonetta spirituale' of 'lauda spirituale'. Voor de teksten gebruikte men vaak Italiaanse religieuze gedichten van Francesco Petrarca, Vittoria Colonna, Gabriele Fiamma, Luigi Tansillo en Torquato Tasso. Soms voorzag men een oorspronkelijk profaan Italiaans madrigaal van een Latijnse religieuze tekst. In het laatste geval spreken we van een contrafact. Vaak voorkomende motieven waren een vroom godsverlangen, de hunkering naar deugdzaam leven, overtuiging van eigen zwakheid, de rouwmoedigheid en de aanhankelijkheid aan de Moeder Maagd.

Het programma van vanavond dompelt ons onder in de wereld van de geestelijke madrigalen van Luca Marenzio, Claudio Monteverdi en Philippus de Monte. Marenzio stond in Rome bekend als 'de Palestrina van het madrigaal', omdat hij met zijn enorme hoeveelheid madrigalen Palestrina's productie aan sacrale muziek evenaarde. In Marenzio's handen bereikte het profane madrigaal een hoogtepunt in de jaren tachtig van de 16de eeuw. Het madrigaal werd gretig geëxporteerd naar het buitenland en is rijk vertegenwoordigd in Engelse bundels met Italiaanse muziek als *Musica Transalpina* uit 1588 en *Italian Madrigals Englished* uit 1590. Marenzio's profane composities staan bekend om hun nauwkeurige navolging van de tekst. Elk woord brengt de componist in beeld en vaak worden sterk contrasterende fragmenten naast elkaar geplaatst.

Ook in zijn madrigali spirituali hield Marenzio die stijl aan. *Qual mormorio soave* is afkomstig uit zijn vijfstemmige bundel *Madrigali spirituali* uit 1584. De tekst parafraseert het magnificat. Op de tekst "dolce armonia" (zoete harmonie) plaatst de componist homofone, welluidende akkoorden. Op "quietasi" (worden stil) verandert de harmonie niet en op "grave" (ernstig) voorziet Marenzio een keten van dissonanten. *Quasi vermiglia rosa* en *Padre del cielo* zijn afkomstig uit dezelfde bundel en vertonen gelijkaardige kenmerken.

Met *Domine ne in furore* schreef Marenzio een geestelijk madrigaal in het Latijn, dat postuum verschenen is in de bundel *Sacrae cantiones* uit 1616. De tekst is afkomstig uit psalm 6, een psalm van David. Waarschijnlijk kwam het werk tussen 1573 en 1580 tot stand. Kenmerkend voor de muziek uit deze bundel is enerzijds de onmiddellijke tekstexpressie, bijvoorbeeld door lange melismen op kernwoorden of een sprong omhoog op woorden als "montes" (bergen), en anderzijds de ver doorgedreven imitatie. *Domine ne in furore* is geen contrafact van een Italiaans madrigaal, maar werd onmiddellijk op een Latijnse tekst geschreven. In strikte zin is dit dus geen madrigale spirituale. Door de aanwezigheid van tekstexpressie bevindt het werk zich op de grens tussen madrigaal en motet.

Het Monteverdi-luik van het concert plaatst ook een aantal interessante composities uit het begin van de 17de eeuw in de schijnwerpers. *Stabat Virgo Maria* en *Plagas tuas* zijn twee voorbeelden van contrafacten. *Stabat Virgo Maria* ging oorspronkelijk door het leven als *Era l'anima mia*, op een tekst van Guarini. Het werk verscheen onder deze Italiaanse titel voor het eerst in 1605 in het vijfde madrigaalboek (het eerste madrigaalboek met continuopartij) van Monteverdi. De muziek van het andere werk, *Plagas tuas*, stond eerst bekend als *La piaga c'ho nel core* uit het vierde madrigaalboek, op tekst van Gatti. De contrafacten danken we aan Aquilino Coppini. Hij was een vriend van Monteverdi en legde zich met de goedkeuring van Monteverdi toe op het spiritualiseren van een aantal madrigalen uit het derde, vierde en vijfde madrigaalboek. Samen met werk van andere componisten verscheen *Stabat Virgo Maria* in de bundel *Musica tolta da i madrigali di Claudio Monteverdi e d'altri autori e fatta spirituale* uit 1607 en *Plagas Tuas* in *Il terzo libro della musica di Claudio Monteverdi, fatta spirituale* uit 1609. Dat Coppini latinist was, blijkt duidelijk uit de kwaliteit van de teksten. Meestal behield hij de structuur van het Italiaanse origineel, evenals het aantal en de lengte van de verzen, het ritme van de woorden en de syntaxis. Bovendien passen de nieuwe Latijnse teksten perfect op Monteverdi's muziek. De vertaling is zo meesterlijk geconcipieerd dat de voornaamste woorden ook in de Latijnse versie door de muziek benadrukt worden. De profane inhoud van de Italiaanse tekst wordt vervangen door een religieus onderwerp. Zo hing Monteverdi in *Era l'anima mia* het beeld op van de ziel van een onbeantwoorde liefde met de dood voor ogen. Coppini's contrafact vertelt in eigen bewoordingen het verhaal van de moeder Maria naast het kruis.

E' questa vita un lampo verscheen in 1641 in Monteverdi's bundel *Selva morale e spirituale*, met voornamelijk Latijnse werken. Monteverdi beloofde met de titel van zijn bundel de rijkdom van een "moreel en spiritueel bos". Het boek bevat psalmen met instrumentale begeleiding in een feestelijke concerterende stijl, andere psalmen en een mis in een streng contrapuntisch idioom volgens de a capella-traditie, motetten voor kleine bezetting en moraliserende liederen in het Italiaans. Moraliserend is ook het vijfstemmige *E' questa vita un lampo* op tekst van Angelo Grillo, met begeleiding van basso continuo. Andermaal wordt de tekst zorgvuldig gevolgd; let daarvoor op de fugatische zetting van de tekst "Ahi lampo fuggitivo".

Het laatste werk van Monteverdi, het zesstemmige *Domine ne in furore*, werd geschreven op een psalmtekst die we eerder deze avond al hoorden op muziek van Marenzio. Het werk is afkomstig uit *Il primo libro di motteti* uit 1620. Zowel in de versie van Monteverdi als in die van Marenzio worden homofone en polyfone passages evenwichtig afgewisseld in functie van de tekst. Zo kozen beide componisten ervoor om het tekstfragment "miserere mei" homofoon te zetten. Marenzio's versie is echter grilliger en afwisselender qua ritmiek: extreem lange notenwaarden staan naast hele korte. Monteverdi's zetting wordt – geheel volgens de nieuwe 17de-eeuwse technieken – begeleid door basso continuo.

Met 144 geestelijke madrigalen is de Mechelaar Philippus de Monte ongetwijfeld de meest productieve meester geweest van het geestelijke madrigaal. Hij alleen nam bijna één vijfde van de totale productie madrigali spirituali voor zijn rekening. De madrigaalkunst van De Monte sluit naadloos aan bij het oeuvre van Willaert. Ze wordt gekenmerkt door een hoofdzakelijk declamatorische schrijfwijze en een beheerste expressie. Chromatische passages zijn bij De Monte echter ondenkbaar, terwijl die net (vooral) het late werk van Marenzio typeren.

In het werk van De Monte komen opmerkelijk veel sonnetten voor. *Il primo libro de madrigali spirituali a cinque voci* uit 1581 bestaat integraal uit Italiaanse sonnetten. In *Mentre io sciolta correa* staan het godsverlangen en het streven naar een deugdzaam leven cen-

traal. *Il secondo libro de madrigali spirituali a 6 e 7* uit 1589 bevat naast Italiaanse ook Latijnse teksten. De meeste gedichten bezingen de lof van de Maagd Maria of van God. Het zesstemmige *Padre del cielo* van De Monte op een sonnettekst van Torquato Tasso werd in één deel gecomponeerd. Bij Marenzio daarentegen treffen we een gelijktekstige tweeledige compositie aan, waarbij het tweede deel na de chute (wending, na de kwatrijnen) begint. Net als *Padre nostro e del ciel* bezingt de compositie de liefde voor God op tekst van Vittoria Colonna (1492-1547). Deze edelvrouw-dichteres behoorde tot een van de voornaamste geslachten van Italië. Na de dood van haar man wijdde ze zich aan een godsdienstig leven. Ook schreef ze een aantal liefdesgedichten en een grote hoeveelheid geestelijke poëzie. Vijfentwintig madrigali spirituali van De Monte werden geschreven op teksten van Colonna, zoals ook het zevenstemmige *Quanta gioia*. Dit werk vertoont grote gelijkenis met het verhaal van de Aanbidding der Wijzen (Mattheus, 2, 1-12). De 'gioia' (vreugde) is duidelijk aanwezig in de muziek door de hoge sopraanmelodie en de beweeglijke melodie. In 1583 verscheen *Il primo libro a sei voci*. In *Sparsi il bel volto* staat andermaal hetzelfde thema centraal: boete en berouw die vervolgens uitmonden in de liefde voor God. Ook hier vinden we enkele voorbeelden van tekstverklanking terug. Het tekstfragment "Due larghi fonti" (twee grote bronnen) wordt alleen door de twee bovenste partijen gezongen in een beweeglijke melodie, waarna alle stemmen veel trager de tekst "Piangea" zingen.

Hoewel het geestelijke madrigaal nooit de populariteit van zijn profane broer heeft kunnen evenaren, schreef het genre zich in in een lange traditie die teruggaat tot de Middeleeuwen. In de 12de eeuw reeds hanteerde men voor zowel mystieke als hoofse poëzie hetzelfde taal- en muziekidioom. De enge verwevenheid tussen profane en religieuze gevoelens bereikte op het einde van de 16de eeuw een laatste hoogtepunt in de handen van de drie grootmeesters die vandaag aan bod komen. Of zij zich richtten tot een aanbeden geliefde dan wel tot de Moeder Gods, speelt in essentie geen rol. Telkens weer werden zij geïnspireerd door het meest universele dat de mens drijft: de liefde.

Liesbeth Segers

Qual mormorio soave

Qual mormorio soave
d'aura tra frond'et fronde
dolc'armonia d'angelico concento
quetasi l'aere e'l vento
che tace il tutto et risonar sol Ave
s'ode et sola risponde
candida virginella:
Ecco signor l'ancella
a cui per obedir nulla gli è grave.
O che lieta novella,
perchè pareggi homai la terra e'l cielo:
Vergine Donna a Dio di se fa velo.

Als een zoet gemurmel
van het briesje tussen blad en bladeren,
zachte harmonie van engelenzang,
komt de lucht tot rust en ook de wind,
want het 'al' zwijgt en alleen nog hoort men
het Ave weerklinken, alleen nog antwoordt
de blanke maagd:
Zie, mijn heer, de dienstmaagd voor wie niets
te zwaar is, als ze u maar kan gehoorzamen.
Wat een heuglijk nieuws,
want aarde en hemel worden gelijk:
de Maagd-Vrouw maakt zichzelf tot sluier van God.

Vertaling: Walter Geerts

Quasi vermiglia rosa

Quasi vermiglia rosa
humile e in se nascosa
sedea la bella donna in atti schivi
e in pensier casti e divi
quand'il ciel rise et fu mirabil cosa
ch'io vidi nel bel seno
lampeggiar un sereno
che Dio direste in esso et ben fu Dio
che scendendo nel grembo a lei s'unio.

Als een felrode roos, ootmoedig
en teruggetrokken, zat daar de mooie vrouw,
bedeesd in daden en in kuise
en goddelijke gedachten verzonken,
toen de hemel lachte en prachtig om zien
was het dat in die mooie boezem plots
een helderheid flitste die God erin richtte
en God was het inderdaad die in haar schoot
neerdaalde en zich met haar verenigde.

Vertaling: Walter Geerts

Padre del cielo

Padre del cielo, hor ch'altra nube il calle
destro m'asconde e vie fallaci stampo
con vago piè per questo instabil campo
de la mondana e paludosa valle,

Vader in de hemel, nu een andere wolk het rechte
pad voor mij verduistert, en ik
verkeerde wegen betreed met dwalende voet,
doorheen dit wankele en moerassige veld,
de vallei van de wereld,

regga tua santa man si ch'ei non falle
mio corso errante, e di tua gratia il lampo
dolce sovia me spenda e del mio scampo
quel sentier mostr'a cui volsi io le spalle.

houd mij stevig vast in Uw heilige hand
en moge mijn voet geen misstap zetten
op mijn dwalende tocht; spreid de zoete flits
van Uw genade over mij uit en toon mij het pad,
waarlangs ik kan ontsnappen en dat ik de rug
toekeerde.

Deh pria che'l verno queste chiome asperga
di bianca neve e'l mio nascente giorno
chiuda in tenebre eterne il fosco lume,

Ach, vooraleer de winter deze haren met
witte sneeuw besprenkelt, en het sombere licht
mijn beginnend leven in eeuwige duisternis hult,

dammi ch'io faccia a tua magion ritorno

geef dat ik naar Uw huis mag terugkeren,

come sublime augel che spieghi et erga
dal vil fango palustre al ciel le piume.

als verheven vogel die het modderige moeras
verlaat, zijn vleugels ontplooit en naar de hemel
richt.

Vertaling: Walter Geerts

Domine ne in furore

Domine ne in furore tuo arguas me:
neque in ira tua corripias me.
Miserere mei Domine,
quoniam infirmus sum.
Sana me Domine,
quoniam conturbata sunt ossa mea.
Et anima mea turbata est valde:
sed tu Domine usquequo?
Convertere Domine,
et eripe animam meam:
salvum me fac,
propter misericordiam tuam.

Heer, in Uw woede, straf mij niet
en in Uw toorn sleur mij niet mee.
Wees mij genadig, Heer,
want ik ben zwak.
Genees mij, Heer,
want week is mijn gebeente.
Mijn ziel is zwaar vertroebeld:
ach, hoe lang nog, Heer?
Wend U naar mij, Heer,
neem mijn ziel:
red mij,
in Uw barmhartigheid.

E' questa vita un lampo

E' questa vita un lampo
ch'all'apparir dispare
in questo mortal campo.
Che se miro il passato
è già morto; il futuro ancor non nato;
il presente sparito,
non ben anco apparito.
Ahi, lampo fuggitivo e sì m'alletta
e doppo il lampo pur vien la saetta.

Dit leven is een bliksemschicht
die, nauwelijks verschenen, reeds verdwijnt
in dit veld van de dood.
Kijk ik immers naar 't verleden:
het is al dood; de toekomst is nog niet geboren;
het heden is al weer weg,
nog vóór het goed en wel verschenen is.
Ach, vluchtige bliksemflits die mij toch aantrekt,
ook al komt na de flits ook nog de pijl.

Vertaling: Walter Geerts

Stabat Virgo Maria

Stabat Virgo Maria
maestissimo dolore
languens ad Crucem
et flebat amare.
Et edixit ex ore tales voces:
Quis te confixit in hoc duro ligno?
Quis mihi rapit vitam?
Fili mi, Iesu Christe,
en liquefacta languet,
et solvitur in lacrimas amoris
anima mea dolens:
en langueo en morior dolore.

Zij stond, de Moeder Maagd,
overmand door droefheid,
krachteloos bij het Kruis
en weende bitter
en sprak de volgende woorden:
Wie heeft U vastgenageld op dit harde hout?
Wie heeft mij mijn leven ontrukt?
Zoon van mij, Jezus Christus,
zie, mijn ziel kwijnt weg,
en van verdriet vloeit ze weg
in liefdestranen:
zie, ik kwijn weg, zie, ik sterf van smart.

Vertaling: ICTL

Concerto Italiano

E per la stella, e per lo chiaro aspetto
de la possanza, havend'in man'il pegno,
l'adoraste col cor di gioia pieno.

En omwille van de ster, van het lichtende
beeld, met dit onderpand van macht
in de hand, aanbad je hem,
het hart vol vreugde.

Vertaling: Walter Geerts

Egidius Kwartet

Donderdag, 28 augustus 2003 | 12.00 uur | Kapel Elzenveld | CONCERT 14

Egidius Kwartet

Peter de Groot	altus
Marco van de Klundert	tenor
Hans Wijers	bariton
Donald Bentvelsen	bas

met medewerking van

María Luz Alvárez	sopraan

p.199 -> p.208

Egidius Kwartet

Het Egidius Kwartet werd opgericht in 1995 door vier leden van het Amsterdam Baroque Choir van Ton Koopman. Het kwartet is genoemd naar Egidius, een elegische figuur uit een van de mooiste Middelnederlandse gedichten uit het zogenaamde *Gruuthuuse-handschrift*. Vanaf het begin was de doelstelling van het kwartet duidelijk: het zingen van renaissance- en hedendaagse muziek uit de Lage Landen, in de breedst mogelijke zin.

Intussen heeft het Egidius Kwartet in Nederland al in tal van producties van het Netwerk voor Oude Muziek gezongen. Daarnaast heeft het kwartet succesvolle tournees gemaakt in Frankrijk en Spanje en stond het gezelschap geprogrammeerd op, onder andere, het Festival Oude Muziek in Utrecht, het Festival van Vlaanderen, Musica Flandrica, de Tagen der alten Musik in Innsbruck, het Festival van Ambronay, het Festival de Picardie in Amiens, het Festival de Musique Ancienne à l'Institut Néerlandais in Parijs, het Radovljica Festival Slovenië en de Dag van de Oude Muziek in Alden Biesen. Ook gaf het kwartet een workshop ensemblezang aan de Hochschule für Musik in Heek, Duitsland, en aan het conservatorium van Enschede.

Het Egidius Kwartet wil niet enkel muziek uit de Renaissance brengen, maar wil ook die traditie in ere herstellen waarbij zangers ambassadeurs zijn en een belangrijke rol spelen bij het verspreiden van muziek uit eigen land. Zo stelde het kwartet met het Brisk Recorder Quartet Amsterdam bijvoorbeeld het programma *Triptica* samen, een combinatie van muziek van hedendaagse Nederlandse componisten en 14de-eeuwse ars subtilior-werken. En in 2003 brengt het ensemble wellicht een cd uit met het 20ste-eeuwse pro-

gramma *Egidius zingt Egidius*, waarvoor een aantal Nederlandse en Vlaamse componisten stukken schreven.

Om elke schijn van orthodoxie te vermijden wordt iedere afwijking van het 16de-eeuwse en hedendaagse Nederlandse repertoire door het Egidius Kwartet als een welkome afwisseling beschouwd. Met het Rotterdams Philharmonisch Orkest bracht het kwartet bijvoorbeeld *Die sieben Todsünden* van Kurt Weill en met fortepianist Arthur Schoonderwoerd presenteert het ensemble een Schubert-programma. Ook maakte het Egidius Kwartet in 2002 zijn debuut in het Amsterdamse Concertgebouw met een literair-muzikaal programma rond schrijver Hans Maarten van den Brink en werkte het gezelschap mee aan de semi-scenische productie *Le bourgeois gentilhomme* van Lully, met het Combattimento Consort Amsterdam.

Momenteel heeft het Egidius Kwartet vier cd's op zijn actief staan. De uitgave *Venus-ghejacksel* bevat wereldlijke muziek door vijf generaties renaissancecomponisten uit de Nederlanden, terwijl *Leal Amour* muziek brengt van Nederlandse componisten aan het hof van Filips II. De productie *Tota Vita* presenteert dan weer muziek van de twee laatste kapelmeesters van Karel V, Cornelius Canis en Nicolas Payen. De dubbel-cd *Tielman Susato, Het Ierste en Tweetste Musyck Boexken* – die door het blad Luister met een 10 werd bekroond – is een integrale opname van de 55 'liedekens' uit de *Musyck Boexkens*. Voor die laatste productie werden de zangers van het Egidius Kwartet overigens instrumentaal ondersteund door het Egidius Consort, dat in 2001 werd opgericht. In het seizoen 2003-2004 plant het Egidius Kwartet een opname van het vergeten oeuvre van Gheerkin de Hondt.

Het Egidius Kwartet werkt regelmatig samen met de Spaanse sopraan María Luz Alvárez, zowel voor cd-opnamen als tijdens concerten.

Egidius Kwartet

María Luz Alvárez

María Luz Alvárez begon haar muziekopleiding aan de koninklijke hogeschool voor zang in haar geboortestad Madrid. In 1991 werd zij lid van het kamerkoor van Madrid, waar ze ook regelmatig als soliste optrad. In 1992 trok María Luz Alvárez naar Nederland om er bij Max van Egmond en Paul Hameleers les te nemen en in 1994 studeerde zij af onder leiding van Peter Kooy.

Sindsdien heeft María Luz Alvárez met diverse koren en dirigenten opgetreden, onder andere met het Amsterdam Baroque Choir onder leiding van Ton Koopman, het Collegium Vocale Gent onder leiding van Philippe Herreweghe en het Huelgas Ensemble onder leiding van Paul Van Nevel. Ook zingt zij regelmatig solo bij ensembles als La Sfera Armoniosa, Clarincanto, Capella di San Pietro en Compagnia Vocale. Haar repertoire als soliste strekt zich uit van de Middeleeuwen tot onze hedendaagse tijd en omvat diverse oratoria en cantates. Zo was María Luz Alvárez in maart 1998 onder meer te zien in de Nederlandse première van een toneeluitvoering van Bachs *Matthäus Passion*. Ook heeft zij rollen vertolkt in de opera's *Dido and Aeneas*, *Dioclesian* en *Fairy Queen* van Henry Purcell en *Acis and Galatea* van Händel. Die laatste twee opera's bracht zij overigens samen met La Capilla Real de Madrid. Sinds 1995 wordt María Luz Alvárez als soliste regelmatig gevraagd door het Telemann-instituut in Japan, waar zij heeft opgetreden tijdens de Japanse premières van de oratoria *Solomon*, *Hercules*, *L'Allegro, il Penseroso ed il Moderato* en de *Hohe Messe* van Johann Sebastian Bach.

De discografie van María Luz Alvárez omvat onder meer een cd met werken van de Spaanse componist Fernando Sor. Ook heeft zij onlangs – samen met de Nederlandse gitarist Lex Eisenhardt – een opname afgerond met Spaanse renaissance- en barokmuziek.

María Luz Alvárez

Egidius Kwartet

PROGRAMMA

Jacobus Gallus Carniolus (Jacobus Handl) (1550-1591)

Tempore felici
Multum deliro
Diligitur nemo
uit: Moralia a 5, 6, 7, Praha, 1596

Nusquam tuta fides
uit: Harmoniae morales a 4, Primi libri, Praha, 1589
En ego campana
uit: Harmoniae morales a 4, Tertii libri, Praha, 1590

Opto placere bonis
uit: Harmoniae morales a 4, Tertii libri, Praha, 1590
Qui fugat intrepidos
uit: Harmoniae morales a 4, Primi libri, Praha, 1589
Semper pauper eris
uit: Moralia a 5, 6, 7, Praha, 1596

Omnis homo nihil est
uit: Moralia a 5, 6, 7, Praha, 1596
O homo, si scires quidam esses
uit: Harmoniae morales a 4, Secundi libri, Praha, 1590
Mors quam dura
uit: Harmoniae morales a 4, Tertii libri, Praha, 1590

Dulcis amica, veni
uit: Harmoniae morales a 4, Secundi libri, Praha, 1590
Currit parvus lepulus
Gallus amat venerem, cur?
Quam galina suum parit ovum
uit: Harmoniae morales a 4, Primi libri, Praha, 1589
Anseris est giga
uit: Harmoniae morales a 4, Tertii libri, Praha, 1590

Heroes, pugnate viri fortissimi
uit: Harmoniae morales a 4, Primi libri, Praha, 1589
Quam bene apud memores
uit: Moralia a 5, 6, 7, Praha, 1596

Happy Humanists. De moralia van Jacobus Gallus Carniolus (Jacobus Handl)

Zijn naam was 'De Haan': Petelin in het Sloveens, Handl in het Duits, Gallus in het Latijn. In 1565 verliet hij, vijftien jaar oud, zijn thuisland Slovenië. Hij verbleef even in het beroemde klooster van Melk en kwam daarna in Wenen terecht als zanger bij de zangmeester van Maximiliaan II, Philippus de Monte. Daar leerde hij ook de al even beroemde Nederlanders Jacob Vaet en Jacob Regnart en hun werk kennen. Een jaar later bereisde hij de landen rond Wenen en diende onder meer in Brno, Kromeriz en Wroclaw. Op zijn dertigste werd hij zelf kapelmeester, in Olomouc. In 1585 werd hij cantor van de Sv. Jan na Brehu in Praag, waar hij deel uitmaakte van de elitaire literaire kringen rond het hof van Rudolf II.

Waarom zingt een ensemble, dat zich toelegt op de uitvoering van polyfonie uit de Lage Landen, muziek van deze exoot? Omdat Gallus door zijn muzikale opvoeding geheel in de stijl van de Nederlandse polyfonisten schreef. In zijn missen en motetten vinden we ingewikkelde canons, complexe structuren en ritmische subtiliteiten. Zijn meerkorige werken doen denken aan Adriaan Willaert en Orlandus Lassus en zijn wereldlijke oeuvre wordt gekenmerkt door een grote lichtheid en syncopische spelletjes. Bovendien werd de poëzie door Gallus bediend van effectieve woordschilderingen, waarmee hij schatplichtig was aan de traditie van de madrigalisten uit de Lage Landen die in Italië de dienst uitmaakten.

Gallus is vooral om zijn geestelijke oeuvre bekend en staat te boek als een echte kerkmuzikant. Zijn enige wereldlijke werk is een verzameling van honderd 'moralia', ontstaan tijdens het laatste deel van zijn leven, toen hij werkzaam was in Praag. In deze stad was er ook een zogenaamd literatorencorps, een humanistisch elitegezelschap, en precies voor deze kring geleerde mannen schreef Gallus zijn *Moralia*.

Het eerste boek met veertien vierstemmige moralia verscheen in 1589. Het werk was klaarblijkelijk een succes want in 1590 volgden nog twee boeken. Tijdens het verschijnen van die twee werken schreef Gallus ook een aantal vijf-, zes- en achtstemmige moralia, maar de componist stierf op 15 juli 1591. Zijn broer Georg Handl, uitgever bij de senaat van de stad Praag, gaf deze moralia vijf jaar later postuum uit en zorgde ook voor een passend voorwoord. Bovendien werd in die editie ook een gedicht van de Praagse hofdichter Georg Carolides opgenomen, dat de lof van de overleden componist en zijn werk verkondigde.

Het programma van vandaag brengt een kleine selectie uit die moralia. In zijn voorwoord schreef Gallus dat hij zijn stukken liever geen madrigalen noemde, zoals sommigen deden, maar 'moralia': geleerde, wereldlijke motetten met een duidelijke moraal of levenswijsheid, die een al te grote zinnelijkheid schuwen. Een belangrijke doelstelling van Gallus was om in het Latijn, de koningin der talen, eenzelfde poëtica te bereiken als de poëzie die werd aangetroffen in de Franstalige chansons en Italiaanse madrigalen. Want het Latijn was de taal die de hele wereld gebruikte, zei Gallus, het was de universele taal: waarom zou men die alleen maar voor verheven en religieuze zaken benutten? Een dergelijk standpunt was typisch dat van een geleerde humanist uit de 16de eeuw, waarvan Desiderius Erasmus het absolute prototype was.

De honderd teksten waarop de moralia zijn gecomponeerd, vormen een anthologie van Latijnse gedichten en spreuken waarvan de bron nergens wordt vermeld. Broer

Georg Handl vertelde in het voorwoord dat Gallus van bekende erudiete mannen teksten kreeg toegestuurd, maar hij liet daarbij in het midden wie dat waren en of deze mannenbroeders ook zelf enkele teksten schreven. Van een groot aantal moralia is de herkomst van de teksten dan ook onduidelijk. Daarnaast zijn er citaten afkomstig uit het typisch humanistische repertoire: Ovidius, Vergilius, Horatius, Catullus en anderen. Ook diende een verzameling Latijnse gezegden en spreekwoorden tot tekstbron, namelijk de in 1576 in Bazel uitgegeven *Carminum proverbalium*. In de selectie van Gallus en zijn vrienden komen tal van klassieke moraal-didactische onderwerpen aan bod, zoals de menselijke deugden en ondeugden en de vergankelijkheid van het leven. Gallus zelf duikt – vanwege zijn makkelijk te gebruiken achternaam – ook nogal eens op, soms in verwijzende, dan weer in roemende zin en zelfs met enige mate van (zelf)spot. Het is in dit verband ook niet verbazingwekkend dat in de moralia zeven dierengedichten worden aangetroffen. Het zijn minifabeltjes met een moraal waarbij het geluid van de dieren in de compositie een grappige plaats krijgt.

De muziek van de moralia was strikt genomen typisch humanistische gelegenheidsmuziek, deels in motetstijl en deels in onderhoudende, eenvoudige (school)stijl. Kenmerkend was de manier waarop en de aandacht waarmee het woord werd behandeld. Niet alleen werd geprobeerd belangrijke woorden muzikaal adequaat te 'schilderen', maar ook werd getracht de verstaanbaarheid van de tekst te behouden en de prosodie of metriek te volgen, waarbij rekening werd gehouden met een afwisseling van plechtige en levendige declamatorische figuren. Gallus bewees met zijn composities een kundig declamator te zijn, die alle kneepjes van de retorica kende en benutte.

Peter de Groot

Tempore felici

Tempore felici
non cognoscuntur amici.
Sorte patet misera,
quae sit dilectio vera.

In voorspoed
leert men zijn vrienden niet kennen.
In ellende wordt duidelijk
wat echte liefde is.

Multum deliro

Multum deliro,
si quique placere requiro.
Cunctis qui placeat,
non credo, quod modo vivat.
Cuncta qui potuit,
hac sine dote fuit.

Ik ben volkomen zot,
als ik probeer het iedereen naar de zin te maken.
Iemand die iedereen behaagt,
ik geloof niet dat hij nu leeft.
Zelfs wie alles had gekund,
had deze gave nog niet gehad.

Diligitur nemo

Diligitur nemo,
nisi cui fortuna secunda est,
quae simul intonuit,
proxima quaeque fugat.

Niemand wordt bemind
als het hem niet goed gaat,
zodra het lot opspeelt,
verjaagt het alles wat in de buurt was.

Nusquam tuta fides

Nusquam tuta fides,
fraudis sunt omnia plena.
Dum ridet, fallit,
dumque ait ille, negat,
dum laudat, damnat,
dum porrigit, abstrahit.
Heus tu.
Si cui quid debes credere parum.

Nergens is trouw te vinden,
alles is vol bedrog.
Wanneer iemand lacht, bedriegt hij,
wanneer hij toezegt, weigert hij,
wanneer hij prijst, veroordeelt hij,
wanneer hij aanreikt, neemt hij weg.
Arme jij,
als je zo weinig op iemand kunt vertrouwen.

En ego campana

En ego campana,
nunquam denuntio vana:
laudo Deum verum,
tintinabulo clango,
plebem voco,
congrego clerum,
funera plango,
fulgura frango,
sabbatha pango,
excito lentos,
dissipo ventos,
paco cruentos,
tintinabulo clango.

Kijk, ik ben een klok,
ik kondig nooit iets onbelangrijks aan:
ik prijs de ware God,
ik tingel en beier,
ik roep het volk,
breng de geestelijken bijeen,
ik jammer om gestorvenen,
breek de bliksems,
meld de zondag,
ik wek de luilakken,
verstrooi de winden,
kalmeer de wreedaards,
ik tingel en beier.

Opto placere bonis

Opto placere bonis,
pravis odiosus heberi,
quis nisi sit parvus,
nemo placere potest.

Ik wil de goeden behagen,
voor de slechten hatelijk en bot zijn;
als iemand niet klein is,
kan niemand behagen.

Qui fugat intrepidos

Qui fugat intrepidos,
magis ille fugat fugientes.
Saepius et tacito quos fugit,
ille fugat.

Wie dapperen verjaagt,
verjaagt nog meer de bangen.
En nog weer vaker verjaagt hij diegenen
voor wie hij stilletjes vlucht.

Semper pauper eris

Semper pauper eris,
si pauper es, Aemiliane,
dantur opes nullis nunc
nisi divitibus.
Scilicet uxorem cum dote
fidemque et amicos
et genus et formam
regina pecunia donat.

Ben je eenmaal arm,
dan zul je 't altijd zijn, Aemilianus,
rijkdom gaat nu alleen nog maar
naar rijken toe.
Natuurlijk krijg je een vrouw met veel geld,
liefde en vrienden,
aanzien en schoonheid,
van koningin geld.

Omnis homo nihil est

Omnis homo nihil est,
aliquid qui se putat esse.
Est aliquid
quisquis se putat esse nihil.

Iedereen is niets,
die denkt dat hij iets is.
Iedereen is iets,
die denkt dat hij niets is.

O homo, si scires quidam esses

O homo si scires,
quidam esses,
unde venires nunquam gauderes
sed in omni tempore fleres.
Cum faex cum limus,
cum res vilissima simus,
unde superbimus?
Ad terram terra redimus.

O mens, als je wist
wat je was, waar je vandaan kwam,
dan zou je nooit blij zijn
maar de hele tijd wenen.
Omdat drek en slijk,
iets volkomen verachtelijks zijn,
vanwaar dan onze trots?
Wij zijn stof en keren tot stof terug.

Mors quam dura

O mors, quam dura,
quam tristia sunt tua iura.
Si mors non esset,
quam laetus quilibet esset.

O dood,
wat zijn uw wetten hard en droef.
Als de dood er niet was,
hoe blij was iedereen dan!

Dulcis amica, veni

Dulcis amica veni,
noctis solatia praestans!
Inter aves etenim nulla tibi similis.

Tu philomela potes vocum
discrimina mille mille potes varios
ipsa referre modos.

Lieve vriendin, kom,
geef troost voor de nacht!
Onder de vogels is er immers geen die aan jou gelijk is.

Jij, nachtegaal,
kunt duizend verschillende geluiden,
duizend verschillende wijsjes fluiten.

Currit parvus lepulus

Currit parvus lepulus,
fa mi re,
clamans altis vocibus,
mi sol sol fa mi re :
"Quid feci nobilibus,"
fa mi re,
"quod me fugant canibus?"
mi sol sol fa mi re.

"Quando montem ascendo,"
fa mi re,
"nullum canem timeo."
mi sol sol fa mi re.
"Quando montem descendo,"
fa mi re,
"bis ter culum perverto."
mi sol sol fa mi re.

De kleine haas vlucht,
fa mi re,
hard roepend,
mi sol sol fa mi re :
"Wat heb ik de edelen aangedaan,"
fa mi re,
"dat ze me met honden verjagen?"
mi sol sol fa mi re.

"Wanneer ik een berg beklim,"
fa mi re,
"ben ik voor geen enkele hond bang."
mi sol sol fa mi re.
"Wanneer ik van de berg afdaal,"
fa mi re,
draai ik mijn kont wel zes keer om."
mi sol sol fa mi re.

Gallus amat venerem, cur?

Gallus amat venerem, cur?
Cucuri curit ad illam
et post confectum
cucuri curit opus.

De haan houdt van de liefde. Waarom?
Hij renren rent erop af
en als zijn karwei geklaard is,
renren rent hij weg.

Quam galina suum parit ovum

Quam gallina suum parit ovum,
glogloglogloglo gloccinat ante
et positum post grave rursus onus.

Wanneer een kip haar ei legt,
kakakaka-kakelt ze eerst,
en als ze haar ware last gelegd heeft, weer.

Anseris est giga

Anseris est giga,
cuculi cucucu,
crocro corvi ,

Een gans zegt gak,
een koekoek koekoek,
een raaf krokro;

cuique quod est proprium vociferare solet.

ieder zingt zoals hij gebekt is.

Heroes, pugnate viri fortissimi

Heroes, pugnate viri fortissimi!
Ad arma accelerate manus,
hostem de finibus istis propulsate.
Tonant bombardae,
tympana clangunt,
bom bom bidid bidi bom.
Inimicus adest,
armis opus est,
fam fam fari rari ron,
bom bom bidid bidi bom.
Concurite in hostes,
hastis hos,
gladiis hos sternite,
tum trucidate.
Multiplici sclopetta globo
fit victor in hoste,
bom bom bidi bidi bom,
fam fari rari ron.
Sic inimicis devictis
victoria nobis cedet,
honor cum praeda,
gloria, fama, triumphus!

Helden, dappere kerels, vecht!
Snel de hand aan de wapens,
verdrijf de vijand uit je grondgebied.
Het geschut dreunt,
de wielen ratelen,
bom bom bidi bidi bom.
De vijand is er,
we hebben wapens nodig,
fam fam fari rari ron,
bom bom bidi bidi bom.
Op tegen de vijanden,
dood hen met lansen
en zwaarden,
slacht ze af.
Met vele kogels overwint
het pistool de vijand,
bom bom bidi bidi bom,
fam fari rari ron.
Zo zullen we de vijanden verslaan
en de overwinning behalen,
eer met buit,
roem, glorie, de zege!

Quam bene apud memores

Quam bene apud memores
veteris stat gratia facti.
Dedecus est semper sumere
nilque dare.

Hoe goed blijft bij mensen met geheugen
dank voor een oude weldaad.
Het is een schande altijd te nemen
en niets te geven.

Vertaling: Jan Bloemendal

Finale International Young Artist's Presentation-Historical Wind Instruments

Donderdag, 28 augustus 2003 | 14.00 uur | Kapel Elzenveld

CONCERT 15

In samenwerking met MUSICA

Met de steun van Bouwonderneming Vooruitzicht

p.209 -> p.210

14.00 uur	Inleiding en voorstelling van de beoordelingscommissie
14.10 uur	La Battalla
14.35 uur	L'anche Lyrique
15.00 uur	Artaria Woodwind Quintett
15.25 uur	Quadro Aere Sereno
16.15 uur	Halcyon Ensemble
16.40 uur	Pramea Ensemble
17.05 uur	Ciaramella
17.30 uur	Flutes Alors!

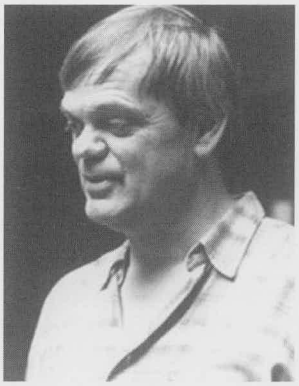

Barthold Kuijken

Finale International Young Artist's Presentation-Historical Wind Instruments 2003

Het concept

De International Young Artist's Presentation (IYAP) wil naast een tweejaarlijkse editie voor ensembles oude muziek ook een tweede pad bewandelen. Met de IYAP-Historical Wind Instruments richten we ons op ensembles bestaande uit blazers die spelen op historische instrumenten en een repertoire brengen dat de periode van 1550 tot 1850 beslaat. Acht ensembles werden geselecteerd. Zij krijgen de kans om tijdens Laus Polyphoniae in Antwerpen een coaching te volgen bij Barthold Kuijken. Vervolgens stellen zij zichzelf voor aan een delegatie van internationale vertegenwoordigers uit de oudemuziekwereld en aan het festivalpubliek.

De coaching richt zich in hoofdzaak op het musiceren zelf: het verhaal dat de musici willen vertellen, hun programmaopbouw, hoe ze een interactie aangaan met het publiek. Dit zijn allemaal facetten die tijdens de reguliere opleidingen vaak niet aan bod komen en waarrond een gevestigde waarde als Barthold Kuijken heel wat 'know-how' heeft opgebouwd.

De International Young Artist's Presentation wil een brug slaan tussen jonge musici, elk met hun eigen bagage en achtergrond, wil hen internationaal promoten en op een positieve manier stimuleren. Eén ensemble staat op het einde van de driedaagse het dichtst bij de internationale oudemuziekscène en wordt extra aangemoedigd met een financiële duw in de rug dankzij Bouwonderneming Vooruitzicht, enkele internationale concerten en de mogelijkheid tot het maken van een cd-opname.

De beoordelingscommissie van deze eerste IYAP-Historical Wind Instruments bestaat uit Maricarmen Palma, Andreas Glatt, Marcel Ponseele, Koen Uvin en Herman Baeten.

Er is een korte pauze tussen 15.45 uur en 16.15 uur. De uitspraak van de beoordelingscommissie wordt verwacht rond 18.15 uur. Aansluitend is er de mogelijkheid om na te praten met de ensembles en de leden van de commissie.

Voor het gedetailleerde programma van elk ensemble zie p. 43.

Currende & Concerto Palatino

Donderdag, 28 augustus 2003 | 20.00 uur | Augustinus

CONCERT 16

In samenwerking met het Holland Festival Oude Muziek Utrecht

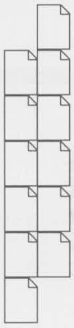

p.211 -> p.222

Erik Van Nevel	**algemene leiding**

Currende

Amaryllis Dieltiens	sopraan
Nele Geerinckx	sopraan
Marina Smolders	sopraan
Sarah Van Mol	sopraan
Hugo Naessens	altus
Gunther Vandeven	altus
Stratton Bull	altus
Patrick Debrabandere	tenor
Lode Somers	tenor
Gunter Claessens	tenor
Michiel Haspeslagh	tenor
Paul Mertens	bas
Walter Van der Ven	bas
Joachim Brackx	bas
Thomas Baeté	viola da gamba
Piet Stryckers	viola da gamba
Hendrik-Jan Wolfert	violone
Herman Stinders	orgel

Concerto Palatino

Bruce Dickey	cornetto
Simen Van Mechelen	altbazuin
Charles Toet	tenorbazuin
Wim Becu	basbazuin

Erik Van Nevel

Erik Van Nevel studeerde instrumentale en vocale disciplines aan het Lemmensinstituut in Leuven en aan de koninklijke conservatoria van Brussel en Antwerpen. Nadien volgde hij specialisatiecursussen in Groot-Brittannië, Duitsland en Nederland. Erik Van Nevel is stichter en dirigent van Currende, dat regelmatig te gast is op tal van grote Europese festivals. Ook was hij van 1980 tot 1985 assistent-dirigent van het toenmalige BRT-radiokoor en was hij van 1983 tot 2000 kapelmeester van de Brusselse kathedraal, waar hij de Capella Sancti Michaelis in het leven riep.

Zowel met Currende als met het Brusselse kathedraalkoor realiseerde Erik Van Nevel verschillende cd-opnamen, die door de internationale muziekpers erg positief werden onthaald. Zo nam hij werk op van onder meer Giacomo Carissimi, Orlandus Lassus, Peter Philips, Heinrich Schütz, Giaches de Wert, Girolamo Frescobaldi, Domenico Scarlatti, de familie Bach, Dietrich Buxtehude, Hans Leo Hassler en Luca Marenzio. Ook bracht hij een reeks van tien cd's uit met een ruim geografisch overzicht van de Nederlandse polyfonisten.

Erik Van Nevel doceert koordirectie, kamermuziek en oude muziekpraktijk aan het Lemmensinstituut in Leuven. Jaarlijks geeft hij stages en cursussen voor koor- en ensemblezangers en voor dirigenten. Zo was hij al te gast in Nederland, Spanje, Israël, Zweden, Malta, Slovenië en Frankrijk. Zowel de algemene koor- en dirigeertechniek als de meer specifieke uitvoeringspraktijk komen op dergelijke stages aan bod.

Sinds 1994 draagt Erik Van Nevel samen met Currende de titel 'Cultureel Ambassadeur van Vlaanderen'. In 1999 was hij met Currende de Festivalster van het Festival van Vlaanderen.

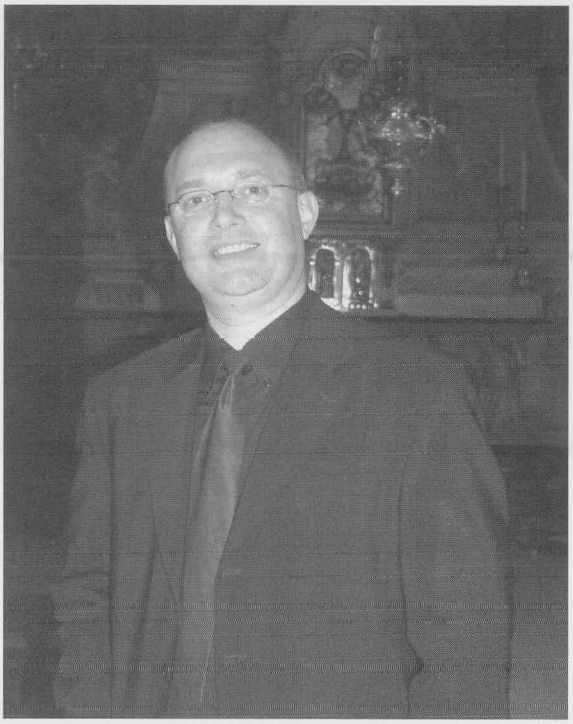

Erik Van Nevel

Currende

Currende werd in 1974 door Erik Van Nevel opgericht en bestaat uit een selectie van uitstekende vocale en instrumentale musici. De musiceerstijl van Currende is herkenbaar aan de diepgaande uitvoeringspraktijk en – vooral – aan de levendige voordracht van zowel de 16de-eeuwse polyfonie als de barokke en klassieke literatuur. Erik Van Nevel en zijn ensemble hebben niet enkel een speciale affiniteit met de grillige 17de eeuw, maar maken er ook een punt van het schitterende maar helaas weinig bekende patrimonium van de Vlaamse polyfonisten te promoten. Aan de hand van een interessante en originele programmering slagen zij er keer op keer in deze 'oude muziek' nieuw leven in te blazen.

Currende realiseerde verschillende opnamen voor de VRT, de NOS, WDR en France Musique en gaf concerten in Italië, Duitsland, Japan, Zweden, Nederland, Frankrijk, Israël, Spanje en Portugal. Ook wordt de Capella Currende regelmatig gevraagd door andere orkesten, waaronder Anima Eterna onder leiding van Jos van Immerseel, La Petite Bande onder leiding van Sigiswald Kuijken, Concerto Köln onder leiding van René Jacobs, Concerto 91 uit Amsterdam en Il Giardino Armonico onder leiding van Giovanni Antonini.

De discografie van Currende oogt bijzonder indrukwekkend. Voor het label Accent werden opnamen verzorgd met onder meer muziek van Orlandus Lassus en Peter Philips, oratoria van Giacomo Carissimi, motetten van Heinrich Schütz, groots koorwerk van Domenico Scarlatti, de meesterlijke *Musica Religiosa* van Giaches de Wert en indrukwekkende muziek van Giovanni Gabrieli, Adriaan Willaert en Joan Cererols. Bij het label Eufoda verschenen opnamen met muziek van Orlandus Lassus, Philippus de Monte, Johannes Le Fébure, Hans Leo Hassler, Luca Marenzio en Dietrich Buxtehude. Recent nog bracht Currende een cd uit met de psalmen en magnificats van Joao Lourenço Rebelo.

Sinds 1994 is Currende 'Cultureel Ambassadeur van Vlaanderen', een titel die door de Vlaamse Gemeenschap is toegekend. Ook werd het ensemble in 1999 uitgeroepen tot 'Ster van het Festival van Vlaanderen'.

Currende

Currende & Concerto Palatino

PROGRAMMA

Cipriano de Rore (1515/16-1565)
Ancor che col partire
uit: Il secondo libro de madrigali a 4, Venezia, 1557

Philippus de Monte (1521-1603)
Missa Ancor che col partire
Kyrie a 4
uit: Brussel, Bibliotheek Koninklijk Conservatorium, MS 27.089

Orlandus Lassus (1532-1594)
Alme Deus
uit: Il primo libro dove si contengono madrigali, vilanesche, canzoni francesi, e motetti, a 4, Antwerpen, 1555

Philippus de Monte
Missa Cara la vita mia
Gloria a 5
uit: Wien, Österreichische Nationalbibliothek, Musiksammlung, MS 15.951

Orlandus Lassus
Salve Regina
uit: Cantiones ab Orlando di Lasso et huius filio Ferdinando di Lasso compositae, a 5, München, 1597

Philippus de Monte
Missa Si ambulavero
Sanctus a 6
uit: Liber primus missarum a 5, 6, 8, Antwerpen, 1587

Orlandus Lassus
In Deo salutare meum
uit: Patrocinium musices... cabtionem.. Prima pars, a 4-6, München, 1573

Philippus de Monte
Missa Confitebor tibi Domini
Agnus Dei a 8
uit: Brussel, Bibliotheek Koninklijk Conservatorium, MS 27.089

Orlandus Lassus
Confitebor tibi
uit: Thesaurus musicus, Nürnberg, 1564

PAUZE

Philippus de Monte
Missa Pro defunctis
Introitus
uit: Wien, Österreichische Nationalbibliothek, Musiksammlung, MS 15.948

Orlandus Lassus
Pacis amans a 6
uit: Selectionem aliquot cantionum sacrarum, a 6, München, 1570

Philippus de Monte
Advenit ignis divinis a 6
uit: Sacrarum cantionum... liber secundus a 6, Venezia, 1587
Benedictio et claritas a 12
uit: Sacrarum cantionum... liber primus a 6-12, Venezia, 1585

Orlandus Lassus
Quo properas a 10
uit: Modulorum, modulatorum a 4, 8, 10, Paris, 1565
Quid vulgo memorant a 8
uit: Magnum opus musicum a 2-10, 12, München, 1604

Philippus de Monte
Missa Pro defunctis
Agnus Dei & Lux aeterna
uit: Wien, Österreichische Nationalbibliothek, Musiksammlung, MS 15.948
Usquequo, Domine a 6
uit: Sacrarum cantionum... liber secundus a 6, Venezia, 1587

Philippus de Monte: 'Missa diversi toni' en 'Vreugde en verdriet in het staatsmotet'

Het concert van vandaag stelt twee componisten centraal: Philippus de Monte en Orlandus Lassus. Zij waren tijdgenoten en vertegenwoordigers van de laatste generatie van polyfonisten, figuren die in zekere zin een tijdperk afsloten van bijna tweehonderd jaar Vlaamse hegemonie in de muziekgeschiedenis. Geen enkele stijlperiode heeft sedertdien zo lang stand gehouden.

De Monte en Lassus kunnen we tevens als collega's beschouwen. Ze werkten lange tijd in dezelfde regio: Lassus aan het Beierse hof in München en De Monte aan het Habsburgse hof in Wenen en Praag. Voor de eerste functie werd aanvankelijk De Monte geadviseerd en getipt, maar uiteindelijk was het Lassus die het ambt kreeg toegewezen. Ook waren de componisten twee temperamenten, die we collegiaal naast elkaar plaatsen in een vergelijking van stijlen en stijlstrekkingen, van kwaliteiten en expressies.

Het eerste deel van het concert, met als titel 'Missa diversi toni', heeft de vorm van een mis. Vaak wordt één enkele mis als model gezien voor een gelijkaardige concertstructuur. Vandaag echter komen van Philippus de Monte verschillende missen aan bod: elk misdeel is immers uit een andere miscompositie afkomstig. Bovendien wordt het concert aangevat met een kleine bezetting die zich bij elke nieuw misdeel uitbreidt en uiteindelijk aangroeit tot de maximale bezetting in een dubbelkorige formatie.

Het *Kyrie* is vierstemmig en is gebaseerd op een madrigaal van Cipriano de Rore, *Ancor che col partire*. Het originele melodische materiaal blijft in de mis mooi herkenbaar en ook de atmosfeer is erg homogeen, onder meer door de toonsoort. Door zijn eenvoud is de *Missa Ancor che col partire* bovendien ook een van De Monte's mooiste vierstemmige missen.

Het *Gloria* komt uit de vijfstemmige *Missa Cara la vita mia*, die is terug te vinden in de Nationalbibliothek in Wenen. De tamelijk uitgebreide tekst weet De Monte mooi te structureren in vrij korte fragmenten. Homofone passages worden afgewisseld met tamelijk vluchtige motief-imitaties, waardoor de tekst een optimale verstaanbaarheid krijgt.

Uit de zesstemmige *Missa Si ambulavero*, gebaseerd op een motet van De Monte zelf, hebben we voor dit concert het *Sanctus* gekozen. Deze mis maakt deel uit van zijn eerste misboek, dat in 1587 bij Plantijn in Antwerpen werd gedrukt. De Monte droeg de bundel op aan keizer Rudolf II, een hulde die al even verwijst naar het tweede deel van dit concert.

Tot slot werd geopteerd voor een achtstemmig *Agnus Dei* uit de *Missa Confitebor tibi*, een compositie waarvoor De Monte een motet van Lassus gebruikte. Een volledig manuscript is te vinden in de bibliotheek van het Brusselse conservatorium.

Na elk van deze misdelen wordt een motet van Lassus uitgevoerd in een vergelijkbare bezetting. Vreemde eend in de bijt is het allereerste werk van het concert: het vierstemmige madrigaal *Ancor che col partire* van Cipriano de Rore. Het is het enige profane werk in dit concert, dat voor de rest exclusief uit Latijnse composities bestaat. Het madrigaal wordt solistisch uitgevoerd, waardoor ook tegemoet wordt gekomen aan de optie om met de kleinste bezetting te starten en het eerste concertgedeelte in de grootste bezetting af te sluiten.

Na het *Kyrie* klinkt het *Alme Deus* van Lassus erg verrassend. Het is zo fragiel en delicaat en tevens zo chromatisch, dat een a capella-uitvoering de voorkeur heeft.

In het vijfstemmige *Salve Regina* weet Lassus de vrij uitgebreide tekst mooi te bundelen tot slechts twee motetdelen. Elk tekstfragment komt maar een keer aan bod, waardoor de stijl van deze compositie nauw aansluit bij de componeerstijl van De Monte's *Gloria*.

Duidelijk anders is het zesstemmige *In Deo salutare meum*. In dit werk herkennen we veel meer melismatische situaties, wat de zinnen bijzonder uitgesponnen maakt. Ook is het een motet met een groter concertant gehalte door de retorische aanpak van de tekst, iets wat meteen bij het begin al opvalt.

Het is mooi om Lassus en De Monte met elkaar te confronteren in de laatste twee werken van het eerste concertdeel. De Monte baseerde zijn *Missa Confitebor tibi* op het gelijknamige motet van Lassus. Maar terwijl in de andere delen van deze mis de gelijkenissen vrij opvallend zijn, ontleende De Monte in het *Agnus Dei* slechts enkele korte melodische fragmentjes, die aardig verborgen zitten in het vrij concertante motet. Meteen valt op dat de psalmtekst van het *Confitebor tibi* zich makkelijk leent tot spitse, dubbelkorige, Venetiaanse situaties, terwijl het *Agnus Dei* meer gestroomlijnde polyfonie is geworden.

Het tweede deel van dit concert, dat de titel 'Vreugde en verdriet in het staatsmotet' heeft meegekregen, bevat uitsluitend huldewerken. Bovendien hebben we er ook voor geopteerd een indruk te geven van het *Requiem* van De Monte: het leek ons minder relevant voor dit concert het volledige *Requiem* te programmeren, aangezien in het eerste deel de mis al als model wordt gebruikt. Enkel het *Introitus*, het *Agnus Dei* en het *Lux aeterna* werden weerhouden en werden zo geplaatst dat ze een imaginair in memoriam voor De Monte kunnen zijn.

De compositie *Pacis amans*, een zesstemmig motet in twee delen van de hand van Orlandus Lassus, bracht hulde aan Maximiliaan II bij zijn kroning tot koning van Bohemen in 1562. Later, in 1570, werd dit motet in München uitgegeven in een bundel met als titel *Selectionem aliquot cantionum sacrarum, a 6*.

Het vijfstemmige motet *Advenit ignis divinus*, een compositie van De Monte, is afkomstig uit de bundel *Sacrarum cantionum... liber secundus a 6*, die werd uitgegeven in Venetië in 1587. Deze bundel werd opgedragen aan Martin Medek, aartsbisschop van Praag tussen 1581 en 1590. De tekst van het motet is een responsorium voor Pinksteren.

Het motet *Benedictio et claritas*, opnieuw van de hand van De Monte, is opgenomen in het eerste boek van zesstemmige motetten uit 1585. De Monte droeg deze bundel op aan hertog Adam Dietrichstein (1527-1590), toen die in 1573 'Oberhofmeister' werd aan het keizerlijke hof. *Benedictio et claritas* is in deze verzameling zesstemmige werken de enige twaalfstemmige compositie en is onderverdeeld in drie koren.

De compositie *Quo properas*, van de hand van Orlandus Lassus, werd geschreven ter ere van aartshertog Albrecht van Beieren. Het werk is een tienstemmig motet in twee vijfstemmige koren die met elkaar in dialoog treden. In de tekst van het motet komt de naam Anna voor, een verwijzing naar de echtgenote van Albrecht die tevens ook de zus was van keizer Maximiliaan II.

Het motet *Quid vulgo memorant*, ook door Lassus gecomponeerd, was een achtstemmig huldemotet in twee delen voor keizer Rudolf van Duitsland en Bohemen. Het werk werd uitgevoerd ter gelegenheid van de Rijksdag in Augsburg in 1582. Tijdens deze Rijksdagen, die meer dan een dag in beslag namen, kwamen de Duitse vorsten samen om diverse politieke kwesties te bespreken. Vaak waren zij daarbij vergezeld van hun muziekkapel. De 'concerten' die naar aanleiding van dergelijke bijeenkomsten werden gehouden, hadden ongetwijfeld een behoorlijk prestigieus karakter.

Usquequo, Domine, tenslotte, komt uit dezelfde motettenbundel als *Advenit ignis divinus*. Het werk sluit perfect aan bij het einde van *Lux aeterna*, dat er tijdens het concert aan voorafgaat: zowel de toonaard als de globale atmosfeer komen volledig overeen. Bovendien is *Usquequo Domine* ook een uitstekend slot voor dit concert. Het einde van het motet stijgt naar een feestelijke climax zodat het concert kan besluiten in een mooie huldeklank, De Monte indachtig.

Erik Van Nevel

Voor de misteksten zie p. 86

Ancor che col partire

Ancor che col partire,
io mi senta morire,
partir vorrei ogn'hor, ogni momento,
tant' il piacer ch'io sento
de la vita ch'acquisto nel ritorno,
et cosi mille volt'il giorno
partir da voi vorrei,
tanto son dolci gli ritorni miei.

Ook al voel ik mij
sterven bij het vertrek,
toch wil ik op elk uur vertrekken, op elk ogenblik.
Zo groot is het genot dat ik voel,
van het leven dat ik bij de terugkeer verkrijg;
en daarom wil ik wel duizend
en duizend keer per dag van jou weggaan,
zo zoet is telkens mijn terugkeer.

Vertaling: Walter Geerts

Alme Deus

Alme Deus, qui cuncta tenes
quae continet orbis, quem mare,
quem tellus astraque cuncta colunt,
qui pellis nubes,
qui coelum fronte serenas,
valles ac montes
undique rore tegens:
ergo tibi gratamodulantia
carmina mente fundo,
canoque simul
dulce novumque melos.

Zegenrijke God, Gij die alles
wat de wereld omvat in Uw handen draagt,
de zee, de aarde en alle sterren brengen U lof,
Gij jaagt de wolken uiteen,
een teken van uw voorhoofd
zuivert de hemel,
op valleien en bergen legt Gij dauw.
Vol dankbaarheid
componeer ik dan ook voor U
veelstemmige gezangen
en zing ik een zoet en nieuw lied.

Vertaling: ICTL

Salve Regina

Salve Regina,
mater misericordiae,
vita dulcedo,
et spes nostra, salve.
Ad te clamamus exules,
filii Hevae.
Ad te suspiramus,
gementes et flentes
in hac lacrimarum valle.
Eia ergo advocata nostra,
illos tuos misericordes oculos
ad nos converte.

Et Jesum benedictum
fructum ventris tui,
nobis post hoc exilium ostende.
O clemens, o pia,
o dulcis Virgo Maria.

Gegroet Vorstin,
moeder van erbarmen,
ons leven, onze zoetheid,
onze hoop, gegroet.
U roepen wij aan,
Eva's uitgebannen kinderen.
Tot u verzuchten wij,
klagend en wenend,
in dit dal van tranen.
Welaan dan, onze voorspreekster,
uw lieve ogen vol erbarmen,
keer die naar ons toe.

En Jezus,
de gezegende vrucht van uw schoot,
toon hem na de ballingschap.
O milde, o liefderijke,
o zoete Maagd Maria.

Vertaling: ICTL

In Deo salutare meum

In Deo salutare meum et gloria mea,
Deus, auxilii mei,
et spes mea in Deo est.

In God is mijn heil en mijn eer,
God van mijn redding,
mijn hoop berust op God.

Vertaling: ICTL

Confitebor tibi

Confitebor tibi Domine,
quoniam exaudisti me,
et factus es mihi in salutem.
Lapidem quem reprobaverunt aedificantes,
hic factus est in caput anguli.
A Domino factum est istud,
et est mirabilis in oculis nostris.
Haec est dies quam fecit Dominus;
exultemus, et laetemur in ea.
Alleluia.

Ik belijd voor U, Heer,
want Gij hebt mij aanhoord
en Gij zijt mijn redding geworden.
De steen die de bouwlieden afkeurden,
is nu tot hoeksteen geworden.
Dit geschiedde door de Heer
en is een wonder in onze ogen.
Dit is de dag die de Heer heeft gemaakt.
Laten wij jubelen en ons om deze dag verheugen. Alleluia.

Vertaling: Antoon Aelbrecht

Introitus

Requiem aeternam, dona eis Domine:
et lux perpetua luceat eis.

Te decet hymnus Deus in Sion.
Et tibi redetur votum in Jerusalem.
Exaudi orationem meam,
ad te omnis caro veniet.

Heer, geef hen eeuwige rust,
en laat het eeuwige licht voor hen stralen.

U, Heer, zij lof gebracht in Sion.
U eert men in Jeruzalem.
Aanhoor mijn gebed,
tot U komt alle vlees.

Vertaling: ICTL

Pacis amans

Pacis amans cultorque Deum
fideique lucerna,
rex grande Austriacum,
Maximiliane decus,
in te omnis virtus nata est,
rex faxit Olympi imperi
ut possis sceptra tenere semel.

Te nunc laetetur
sortita Bohemia regem,
qui verae partes religionis agis
et divina sacrae fidei
qui jura tueris:
te Deus in multos superesse dies,

Vredevorst, godvrezende,
fakkel van het geloof,
grote koning van Bohemen,
Maximiliaan de Tweede,
in u is alle voortreffelijkheid van huize uit.
De koning die heerst over het hemelrijk
heeft ervoor gezorgd dat de scepter in uw
handen rust.

Bohemen verheugt zich erover
dat het u als koning heeft bekomen,
gij zijt de vorst van de ware religie,
die de goddelijke rechten
over het heilige geloof handhaaft.
Moge God u nog vele,

det superesse dies.

vele dagen laten leven.

Vertaling: ICTL

Advenit ignis divinus

Advenit ignis divinus,
non comburens sed illuminans,
non consumens sed lucens
et invenit corda discipulorum
receptacula munda
et tribuit eis charismatum dona.
Alleluia.

Gekomen is het goddelijke vuur,
niet verschroeiend maar verlichtend,
niet verterend maar helder schijnend;
het trof de harten van de leerlingen aan
als zuivere vaten
en deelde de genadegaven uit.
Alleluia.

Invenit eos concordes caritate
et collustravit eos
mundans gratia Deitatis
et tribuit eis charismatum dona.
Alleluia.

Het trof hen aan eendrachtig van liefde
en verlichtte hen, zuiverde hen
met de genade van de goddelijkheid,
en deelde de genadegaven uit.
Alleluia.

Benedictio et claritas

Benedictio et claritas
et sapientia et gratiarum actio,
honor, virtus et fortitudo Deo nostro
in saecula saeculorum. Amen.

Zegen en roem
en wijsheid en dank,
eer en deugd en kracht aan God onze Heer,
in de eeuwen der eeuwen. Amen.

Quo properas

Quo properas,
facunde nepos Atlantis?
In aedes principis Aonidum,
quem sacra turba colit.
Cur modo fers cytharam
serta haec laurea?
Certe digna Palatino
munera vate geris.
Haec mittit divum consensu Jupiter illi
in quo virtutum
nunc genus omne vincat.
Ede precor nomen,
si fas est scire.
Vocatur Albertus
Phoebi lectus obire vices.
Bavariae dux
ille cui vernante venta Anna,
decus casti nupsit amoris?
Is est; me sequere,
illius cernes sub tecta canentes
pectori gratanti tripudiare deas.

Waarheen haast gij u,
welbespraakte kleinzoon van Atlas?
Naar het huis van de vorst der Muzen,
die door de eerbiedige massa vereerd wordt.
Waarom toch heb je een citer bij,
waarom die lauwerkrans?
Jij draagt voorwaar geschenken
die de ziener van de Palatijn waardig zijn.
Die zendt Jupiter met instemming van de goden
aan diegene bij wie nu
de deugd in al haar vormen zegeviert.
Geef mij zijn naam, alstublieft,
als ik die mag weten.
Hij heet Albrecht,
uitverkoren om de taak van Apollo te verrichten.
Hij, de hertog van Beieren,
met wie Anna huwde, de trots
van de zuivere liefde, in de bloei van haar jeugd?
Hij is het; volg mij,
in zijn paleis zult gij godinnen zien zingen
en dansen met dankbaar hart.

Albertus vivat,
nulli virtute secundus,
Bavariae et nostri gloria
duxque chori.

Leve Albrecht,
in geen enkele deugd de tweede,
roem en heer van Beieren
en van ons volk.

Quid vulgo memorant

Quid vulgo memorant?
Rerum ecquid fama novarum
dissipat in populos?
Quae nova turba refert?
Adventare ferunt magna stipante caterva
magnanimum Augustum finibus Austriacis.
Ecquae tantis heroa vocat,
quae causa Rudolphum?
Quo Caesar tandem numine flectit iter?
Urbs Augusta vocat,
sedes ubi fama quietas nunciat.
Augustam vade
Rudolphe pater patriae,
columen caputque per orbem,
vade columna, salus vade,
vade Rudolphe pater!
Imperii proceres
concordi pace ligabit.
Germanis populis
sanctaque jura dabit.

Vivat Rex,
vivat per saecula,
vivat Augustus patriae,
vive Rudolphe, pater.

Wat zeggen de mensen?
Welk nieuws
verspreidt zich onder de volkeren?
Welke nieuwigheden vertelt men?
Men zegt dat, vergezeld van een talrijk gevolg,
de nobele Augustus aankomt in Bohemen.
Wat, welke reden roept de held Rudolf hierheen?
Op grond van welke goddelijke wilsbeschikking
neemt de keizer deze weg?
De stad Augsburg roept hem,
waar de faam een rustig verblijf aankondigt.
Kom naar Augsburg,
Rudolf, vader des vaderlands,
het is de rots en de hoofdstad van de wereld.
Kom, zuil, kom, heil,
kom, Rudolf, vader!
De vooraanstaanden van het rijk
zal hij in eendrachtige vrede binden.
En aan de volkeren van het Duitse Rijk
zal hij heilige rechten verlenen.

Leve de koning,
hij leve doorheen de tijden,
leve de keizer van het vaderland,
heil U, Rudolf, vader.

Vertaling: ICTL

Agnus Dei & Lux aeterna

Agnus Dei
qui tollis peccata mundi:
dona eis requiem sempiternam.
Lux aeterna luceat eis Domine:
cum sanctis tuis in aeternum,
quia pius es.
Requiem aeternam dona eis Domine.
Et lux perpetua luceat eis,
cum sanctis tuis in aeternum,
quia pius es.

Lam Gods
dat de zonden van de wereld wegneemt:
verleen de zielen eeuwige rust.
Moge het eeuwige licht aan hen verschijnen,
Heer, met Uw heiligen voor altijd,
want Gij zijt trouw.
Geef hen, Heer, de eeuwige rust.
En moge het eeuwige licht aan hen verschijnen,
met Uw heiligen voor altijd,
want Gij zijt trouw.

Vertaling: ICTL

Usquequo, Domine

Usquequo, Domine,
oblivisceris me in finem?
Usquequo avertis faciam tuam a me?
Quamdiu ponam
consilia in anima mea,
dolorem in corde meo per diem?
Usquequo exaltabitur
inimicus meus super me?
Respice, et exaudi me,
Domine Deus meus.

Illumina oculos meos,
ne unquam obdormiam in morte,
nequando dicat inimicus meus:
praevalui adversus eum.
Qui tribulant me exsultabunt si motus fuero:
ego autem in misericordia tua speravi.
Exsultabit cor meum in salutari tuo.
Cantabo Domino qui bona tribuit mihi,
et psallam nomini Domini altissimi.

Hoelang nog, Heer,
zult Gij mij blijven vergeten?
Hoelang nog wendt Gij Uw gelaat van mij af?
Hoelang moet ik
vruchteloos bij mezelf te rade gaan
en verkrop ik dag aan dag mijn smart?
Hoelang nog zal mijn vijand
juichen over mij?
Zie naar mij om, aanhoor mij,
Heer, God van mij.

Verplicht mijn ogen,
dat ik niet inslaap ten dode,
opdat mijn vijand niet zegt:
ik heb hem overwonnen.
Zij die mij belagen zullen juichen als ik wankel,
maar mijn hoop is gevestigd op Uw erbarmen.
Mijn hart zal juichen om Uw heil. Ik zal zingen
voor de Heer die mij Zijn gaven heeft geschonken
en ik zal de lof verkondigen van de Allerhoogste.

Vertaling: ICTL

driemaandelijks tijdschrift voor muziek

adem

Muzikaal onderzoek

MUZIEKTHEORIE
MUZIEKANALYSE
MUZIEKGESCHIEDENIS
MUZIEKTECHNOLOGIE

Adem biedt verder ook

- een uitgebreide rubriek cd-recensies, boek- en partituurbesprekingen
- een afzonderlijk te catalogeren overzicht met meer dan 150 tijdschriften
- een rubriek actualia

Abonnement Adem: € 26 - buitenland: € 35

Adem is een uitgave van het Lemmensinstituut i.s.m. Het Madrigaal

Info: Claudine Martens • Herestraat 53 3000 Leuven • Tel.: 016/23.39.67 • Fax: 016/22.24.77
claudine.martens@lemmens.wenk.be

lied en liturgie

Driemaandelijks tijdschrift van het Vlaams Centrum voor Liturgische Muziek in samenwerking met het Lemmensinstituut en Het Madrigaal

Lied en Liturgie is een nieuw tijdschrift waarin de kerkliedvernieuwing centraal staat.

In elk nummer vindt u:

- een gloednieuw, onuitgegeven lied met orgelbegeleiding en koorzetting
- nieuwe canons, buitenlandse liederen, al dan niet in vertaling, bewerkingen, psalmen, aclamaties, ...
- één rubriek zal gewijd zijn aan telkens een zondagslied
- berichten over andere initiatieven rond liturgische vernieuwing, uitgaven, websites, ...
- een agenda met aankondigingen van alle activiteiten

Abonnement Lied en Liturgie: € 15 (rek. nr 734-0056798-62)

Info: Claudine Martens, Herestraat 53, 3000 Leuven Tel.: 016/23.39.67 fax: 016/22.24.77 Claudine.martens@lemmens.wenk.be

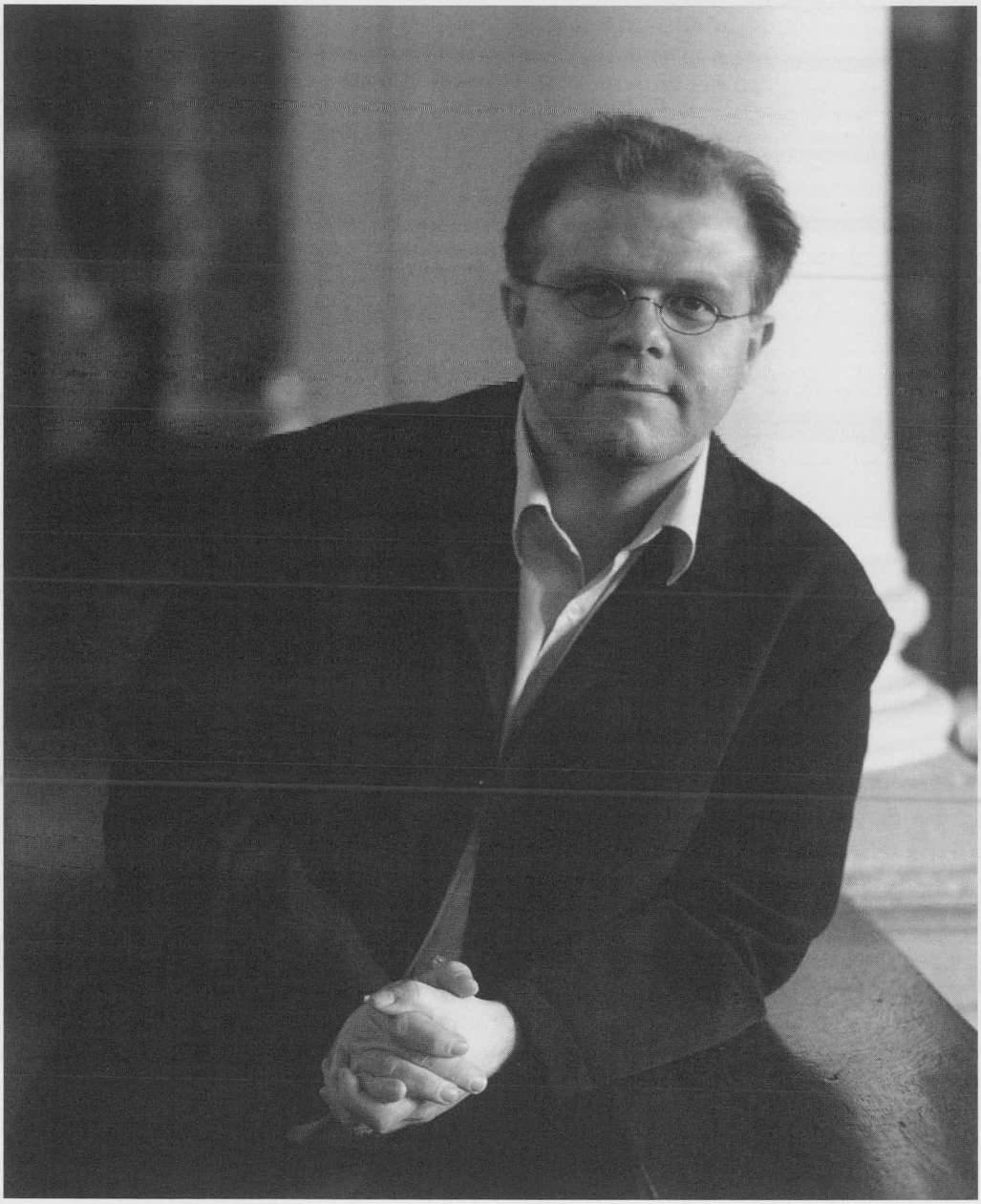

p. 224 ***Peter Van Heyghen***

Mezzaluna

Vrijdag, 29 augustus 2003 | 12.00 uur | Kapel Elzenveld

CONCERT 17

In samenwerking met het Holland Festival Oude Muziek Utrecht

p.224 -> p.231

Peter Van Heyghen	**algemene leiding**
Peter Van Heyghen	blokfluit
Ruth Van Killegem	blokfluit
Benny Aghassi	blokfluit
Sébastien Marq	blokfluit
Pierre Boragno	blokfluit
Susanna Borsch	blokfluit

Peter Van Heyghen

Peter Van Heyghen studeerde blokfluit, zang, kamermuziek en muziekgeschiedenis aan het Koninklijk Muziekconservatorium in Gent. Aansluitend volgde hij meestercursussen bij onder meer Frans Brüggen en Kees Boeke aan de Accademia Chigiana in Siena. Ook was hij enkele jaren student bij Bruce Dickey in Bologna en aan de Schola Cantorum in Bazel.

Als blokfluitist concerteert Peter Van Heyghen wereldwijd, niet enkel als solist maar ook met zijn eigen ensemble More Maiorum en met het ensemble Fontainebleau (een samenwerking met barokdanseres Sigrid T'Hooft). Zijn persoonlijke discografie omvat onder meer muziek van Pieter Phalesius, Georg Friedrich Händel, Jean de Castro en Pietro Antonio Fiocco, opgenomen voor labels als Vanguard-Passacaille, Accent en Passacaille.

Daarnaast is Peter Van Heyghen ook als onderzoeker, zanger en dirigent actief. Als onderzoeker publiceert hij hoofdzakelijk over uitvoeringspraktijk en over de geschiedenis en het repertoire van de blokfluit. Als zanger wordt hij regelmatig uitgenodigd door renaissance- of vroegbarokensembles zoals de Capilla Flamenca en Weser-Renaissance. En als dirigent wordt hij onder meer geregeld gevraagd om het barokorkest van het Collegium Marianum in Praag te leiden.

Peter Van Heyghen is verbonden aan het Koninklijk Conservatorium in Den Haag, als leraar blokfluit, ensemblemuziek en historische uitvoeringspraktijk van renaissance- en barokmuziek. Ook wordt hij in Europa en de Verenigde Staten vaak uitgenodigd voor het geven van lezingen, workshops en masterclasses. Zo verleent hij onder meer zijn medewerking aan de jaarlijkse zomercursus oude muziek in Mateus, Portugal.

p. 225

Mezzaluna

Het idee voor het ensemble Mezzaluna was een logisch gevolg van de jarenlange intensieve samenwerking tussen blokfluitist Peter Van Heyghen en blokfluitbouwer Adrian Brown. In het najaar van 2002 groeide met name de behoefte om de resultaten van hun gemeenschappelijke onderzoek, naar de bouw- en uitvoeringspraktijk van het blokfluitconsort tijdens de 16de eeuw, te toetsen aan een klinkende realiteit. Directe aanleiding vormde de voorbereiding van het Stimu-Symposium, dat eind augustus 2003 in Utrecht plaatsvindt. De leden van Mezzaluna, allen ervaren en gedreven blokfluitisten, vonden elkaar vanuit een groot gemeenschappelijk enthousiasme voor de realisatie van dit project. Als ensemble willen zij zich voortaan toeleggen op de stijlgetrouwe uitvoering van polyfone muziek gecomponeerd tussen circa 1480 en 1630.

De leden van Mezzaluna bespelen instrumenten die Adrian Brown in 2003 bouwde naar blokfluiten van HIE.S of HIER.S, vermoedelijk uit het 16de-eeuwse Venetië afkomstig.

Mezzaluna

PROGRAMMA

Johannes de Cleve (ca. 1528-1582)
Domus Austriae crescit ubique
uit: Cantiones sacrae, Augsburg, 1559

Antoine de la Court (ca. 1530-1600)
Carole caesareo princeps
uit: Novi atque catholici thesauri musici, Venezia, 1568

Annibale Padovano (1527-1575)
Ricercar Settimo del Primo tono
uit: Il primo libro de recercari, Venezia, 1556

Philippus de Monte (1521-1603)
Gaudent in caelis animae sanctorum
uit: Sacrarum cantionum cum quinque vocibus, liber tertius, Venezia, 1574

Alexander Utendal (ca. 1543/45-1581)
O Domine multi dicunt
uit: Sacrae cantiones, liber secundus, Nürnberg, 1573

Jacob Regnart (ca. 1540/45-1590)
Tollite iugum
Ascendit Deus
uit: Sacrae aliquot cantiones, München, 1575

Giorgio Mainerio (ca. 1535-1582)
Ballo Francese / Ballo Anglese / L'arboscello / Ballo Milanese
uit: Il primo libro de balli, Venezia, 1578

Philippus de Monte
Scipio, l'acerbo caso
uit: Il decimo libro de madrigali a cinque voci, Venezia, 1581

Andrea Gabrieli (ca. 1510-1586)
O soave al mio cor
uit: Il secondo libro de madrigali a sei voci, Venezia, 1580

Philippus de Monte
Peccantem me quotidie
uit: Sacrarum cantionum cum quinque vocibus, liber septimus, Venezia, 1600
A che tanto dolersi
uit: L'undecimo libro delli madrigali a cinque voci, Venezia, 1586

Philippus de Monte
Advenit ignis divinus
uit: Sacrarum cantionum cum sex vocibus, liber secundus, Venezia, 1587

Jacobus Gallus Carniolus (Jacobus Handl) (1550-1591)
Musica noster amor
uit: Moralia, Nürnberg, 1596

Carolus Luython (ca. 1557-1620)
Ricercare

Alessandro Orologio (ca. 1550-1633)
Intrada 21 & 22
uit: Intradae, quinque & sex vocibus, Helmstaedt, 1597

Lambert de Sayve (ca. 1548/49-1614)
Coeli enarrant
uit: Sacrae symphoniae, Klosterbruck, 1612

Domus Austriae crescit ubique: muziek aan de Oostenrijks-Habsburgse hoven ten tijde van Philippus de Monte (1568-1603)

"Het huis Oostenrijk groeit uit naar elke richting", schreef Johannes de Cleve in 1559. Niet alleen de enorme uitgestrektheid van de gebieden die in die tijd geregeerd werden door leden van het Oostenrijkse vorstenhuis Habsburg, boezemt nog steeds ontzag in, maar ook en misschien vooral de grote snelheid waarmee het Domus Austriae tijdens de eerste helft van de 16de eeuw tot een dergelijke machtspositie was opgeklommen. Terwijl de regeringsbevoegdheid van Maximiliaan I zich rond 1480 nog beperkte tot het aartshertogdom Oostenrijk, heerste zijn kleinzoon Karel V nauwelijks een halve eeuw later al over een rijk dat zich spreekwoordelijk uitstrekte 'a solis ortu usque ad occasum' (van waar de zon opgaat tot waar ze ondergaat). Naast aartshertog van Oostenrijk was Karel V ook hertog van Bourgondië (dus van de zeventien Verenigde Provinciën der Nederlanden), koning van de Duitsers en de Longobarden in Noord-Italië, van Spanje (en dus ook van Sicilië en Zuid-Italië en van de door Spanje veroverde gebieden in Midden- en Zuid-Amerika en Noord-Afrika), Bohemen en Hongarije-Kroatië, en keizer van het Heilig Roomse Rijk. Gezien de bijna bovenmenselijke omvang van zijn taak had keizer Karel al in 1521-22 beslist het bestuur van zijn rijk te verdelen onder zijn familieleden. Na zijn abdicatie in 1556 zou dit onder meer aanleiding geven tot het ontstaan van twee gescheiden Habsburgse dynastieke takken: zijn zoon Filips II werd stamvader van de Spaanse tak en zijn broer Ferdinand I stamvader van de Oostenrijkse. Toen deze laatste in 1564 stierf, werd het bestuur van de Oostenrijkse staten nog verder opgesplitst en verdeeld onder zijn drie zonen: Maximiliaan II erfde de keizerskroon van het Heilig Roomse Rijk en de koningskronen van Bohemen en Hongarije-Kroatië, Ferdinand werd aartshertog van Tirol en Karel werd aartshertog van Stiermarken. Alledrie hielden ze er een eigen hofhouding op na in hun respectievelijke residentiesteden Wenen, Innsbruck en Graz. Toen Maximiliaan II in 1572 op zijn beurt stierf, verplaatste zijn zoon en opvolger Rudolf II het keizerlijke hof naar Praag, terwijl diens broer, aartshertog Matthias, Wenen als residentiestad koos.

Nooit tevoren had zich ten noorden van de Alpen een dergelijke concentratie van belangrijke hoven voorgedaan. Naast de reeds vernoemde Habsburgse hoven moet namelijk ook nog het Wittelsbach hof in München worden vermeld, de residentie van de hertog van Beieren. Omdat men aan elk van deze hoven grote inspanningen deed om over een muziekkapel van internationaal niveau te kunnen beschikken, groeide de regio uit tot één van de allerbelangrijkste Europese muziekcentra uit de tweede helft van de 16de eeuw. De twee spilfiguren waren ongetwijfeld Orlandus Lassus, kapelmeester aan het Beierse hertogelijke hof van 1563 tot 1594, en Philippus de Monte, keizerlijke kapelmeester van 1568 tot 1603. Beiden kunnen zonder meer beschouwd worden als de hoofdvertegenwoordigers van de vijfde generatie van Vlaamse polyfonisten, de laatste periode in de muziekgeschiedenis waarin componisten uit de Lage Landen nog overal in Europa de toon aangaven. Tussen beide hoven – en ook tussen beide musici – was er regelmatig contact.

Nog veel meer contact echter was er tussen de Habsburgse hoven onderling. Dit blijkt onder meer uit de loopbaan van enkele musici en het gemak waarmee zij – tijdelijk of permanent – van het ene naar het andere hof verhuisden. Jacob Regnart bijvoorbeeld startte zijn carrière als koorknaap en daarna als tenor aan de keizerlijke hofkapel in Wenen. Na een korte studieperiode in Italië werd hij muziekleraar en vice-kapelmeester aan het keizerlijke hof in Wenen en later in Praag. Vervolgens verhuisde hij naar het aartshertogelijke hof in

Innsbruck om er eerst als vice-kapelmeester en daarna als kapelmeester te dienen. Hij eindigde zijn carrière aan het keizerlijke hof in Praag, waar hij zijn oude functie van vice-kapelmeester terug opnam. Een gelijkaardige loopbaan doorliep Antoine de la Court: hij was als zanger achtereenvolgens werkzaam in Wenen, Innsbruck en Praag. Ook Johannes de Cleve (Wenen en Graz), Christian Hollander (Wenen en Innsbruck), François Sales (Innsbruck en Praag), Alexander Utendal (Praag en Innsbruck) en hun Italiaanse collega's Giorgio Flori (Wenen en Innsbruck) en Giovanni Battista Galeno (Graz, Praag en Wenen) waren werkzaam aan meerdere Habsburgse hoven. Het meest gevarieerd echter was de loopbaan van Lambert de Sayve: hij begon als koorknaap aan het keizerlijke hof in Wenen, werd dan enkele jaren uitgeleend aan het klooster van Melk, was daarna werkzaam als muziekleraar aan het aartshertogelijke hof in Graz, werd vervolgens kapelmeester aan het aartshertogelijke hof in Wenen en eindigde zijn carrière tenslotte als kapelmeester van het keizerlijke hof. Ook de musici die slechts aan één hof werkzaam waren, zoals Philippus de Monte, Carolus Luython en Alessandro Orologio – alledrie lid van de keizerlijke kapel – of Pietro Antonio Bianco, Simone Gatto, Annibale Padovano en Francesco Rovig – alle vier actief aan het aartshertogelijke hof in Graz –, moeten door deze veelvuldige contacten goed op de hoogte zijn geweest van het werk van hun collega's aan de andere Habsburgse hoven. Het is dan ook bijzonder moeilijk om belangrijke muzikaal-stilistische verschillen vast te stellen tussen deze hoven onderling, met die uitzondering misschien dat de aartshertogelijke kapel in Graz al vroeger – en bovendien ook meer – Italiaanse musici in dienst had dan de andere kapellen, waar men – soms nog tot een stuk in de 17de eeuw – vooral Vlaamse musici bleef engageren. Toch was ook in het oeuvre van deze componisten de groeiende invloed van Italiaanse genres en compositietechnieken duidelijk voelbaar. Zo gingen vocale vormen als het wereldlijke en geestelijke madrigaal en instrumentale vormen als het ricercar, de fantasia en de canzona een steeds belangrijkere rol spelen en werd de polyfonie algemeen genomen meer verticaal en minder modaal. Waar we bijvoorbeeld in De Monte's motet *Gaudent in caelis animae sanctorum* uit 1574 nog duidelijk de typisch Franco-Vlaamse stijlelementen van een Gombert herkennen (cantus firmus, canon, lineaire stemvoering), horen we in het motet *Advenit ignis divinus* uit 1587 van diezelfde componist reeds duidelijk de Italiaanse trekken van een Palestrina of een Andrea Gabrieli (veel meer homofone en tonale toonspraak, dialoog tussen stemgroepen, triplum met ritornellokarakter). Waar Johannes de Cleves motet *Domus Austriae crescit ubique* uit 1559 door niemand anders dan een Vlaamse polyfonist geschreven had kunnen zijn, kunnen we ons bij het motet *Coeli enarrant* uit 1612 van Lambert de Sayve juist bijzonder moeilijk voorstellen dat de componist van dit werk geen Italiaan was. De Sayve was dan ook zowat de laatste 'Vlaamse' componist – hij was afkomstig uit Luik! – die in de Europese muziekgeschiedenis nog een toonaangevende rol heeft gespeeld.

Aangezien het bespelen van instrumenten in kerken tijdens de 16de eeuw vaak aan beperkende regels onderworpen was en aangezien de meeste amateur-musici maar zelden over voldoende financiële middelen beschikten om zich een uitgebreid instrumentarium aan te schaffen – instrumenten waren immers toen reeds ontzettend duur –, vormde het hof vrijwel de enige plaats waar veelvuldig gebruik van een zeer gevarieerd instrumentarium niet alleen überhaupt mogelijk was, maar bovendien tot een kenmerk werd uitgebouwd. De Habsburgse hoven vormden hierop geen uitzondering. De lange lijst instrumenten die wordt opgesomd in de kapelinventaris van Graz uit 1590 lijkt verrassend goed op de opsomming van Lodovico Zacconi uit 1592. In het vierde boek van zijn traktaat *Prattica di Musica* beschrijft Zacconi uitvoerig het gebruik van "tromboni, cornetti, fifari, fagotti, cornamuti, dolzaine, doppioni, cornamuse, flauti, organi, claviorgani, cethare, spinetti, viole, lire, lironi, violini, arpa en leuto". Niet toevallig was Zacconi op dat moment werkzaam aan het aartshertogelijke hof in Graz. Ook in de kapelinventaris van het Schloss Ambrass in Innsbruck werden in 1596 niet

minder dan 350 instrumenten opgesomd, en al ontbreken ons dergelijke gedetailleerde bronnen uit deze periode met betrekking tot de hofkapellen in Praag en Wenen, toch lijkt ook daar de instrumentale muziek een belangrijke plaats te hebben ingenomen. Zo beschrijft Michael Praetorius in zijn *Syntagma Musicum* uit 1619 het wel heel bijzondere enharmonische klavecimbel dat door Carolus Luython aan het keizerlijke hof in Praag was ontwikkeld.

In alle beschrijvingen en inventarissen van 16de-eeuwse hofkapellen zijn blokfluiten steeds prominent aanwezig. Ook in de eerder vernoemde inventarissen van de kapellen in Graz en Innsbruck komen telkens tientallen blokfluiten voor. En alhoewel men – zoals onder meer blijkt uit de traktaten van Zacconi en Praetorius – ook destijds de beperkingen van de blokfluit qua toonsterkte en stemming duidelijk onderkende – vooral dan met het oog op de combinatie met zangers en andere instrumentalisten –, onderscheidde het instrument zich ook op gunstige wijze van de andere monodische instrumenten omwille van zijn zoete en ingetogen klank en omwille van het feit dat het in veel meer verschillende afmetingen gebouwd en bespeeld kon worden. Praetorius' blokfluitenkoor bijvoorbeeld klonk in niet minder dan vier verschillende registers, telkens een kwint van elkaar gescheiden. Wat de blokfluitbouw betreft, werden in bronnen uit de tweede helft van de 16de eeuw vooral Italianen vernoemd, zoals de Venetiaanse en Londense leden van de familie Bassano of de mysterieuze Hier(onimu)s die mogelijkerwijze ook in Venetië werkzaam was. Deze bouwers vervaardigden ook de originelen waarop de blokfluiten gebaseerd zijn die tijdens dit concert bespeeld worden. Duitse bouwers, zoals de leden van de families Rauch en Schnitzer, waren blijkbaar slechts tot rond het midden van de 16de eeuw actief als bouwers van houten blaasinstrumenten.

Precieze bronnen omtrent het gebruik van blokfluiten aan de Oostenrijks-Habsburgse hoven ontbreken, maar het lijkt zeer aannemelijk dat het blokfluitenconsort vooral voor de intiemere kamermuziek werd ingezet, zoals dat ook het geval was aan bijvoorbeeld het Engelse hof. Verder is uit tal van bronnen gebleken dat het repertoire van 16de-eeuwse instrumentale ensembles steevast voor het allergrootste gedeelte bestond uit vocale werken zoals misfragmenten, motetten, chansons en madrigalen en dat instrumentale dansen, ricercares, fantasieën of canzona's slechts ter aanvulling dienden. Het aantal leden waaruit een instrumentaal ensemble bestond, werd bepaald door de sociale status van de opdrachtgever. Vanaf het midden van de 16de eeuw was vierstemmigheid de norm bij de bourgeoisie, terwijl vijfstemmigheid als passend werd ervaren voor de aristocratie; zesstemmigheid echter bleef voorbehouden aan vorsten en de hoogste machtdragers.

Gezien het bijna letterlijk onuitputtelijke aanbod aan werken, is het perfect mogelijk bij de samenstelling van een repertoire alleen die werken te kiezen die echt op het bespeelde instrumentarium passen. Alleen dient dan wel eerst duidelijk vastgesteld te worden waaruit dit instrumentarium juist bestaat. Gedurende de tweede helft van de 16de eeuw was het blokfluitenconsort nog steeds samengesteld uit instrumenten van opeenvolgende in kwintrelatie gestemde grootte. De ons beter bekende stemming in kwinten en kwarten kwam pas ten vroegste omstreeks 1600 voor. Wat het programma van vandaag betreft, komen dan ook slechts de twee laatste werken, van Orologio en De Sayve, in aanmerking om in deze modernere samenstelling te worden uitgevoerd. Het motet van De Cleve daarentegen, dat ter illustratie van de titel gebruik maakt van een met één stemregister uitgebreide toonomvang, wordt uitgevoerd op vier blokfluiten van opeenvolgende in kwintrelatie gestemde grootte. De toonomvang van een blokfluit was tijdens de tweede helft van de 16de eeuw doorgaans beperkt tot een octaaf en een sext of hoogstens een kleine septiem. Werken met zeer hoge sopraanpartijen zijn daarom niet echt geschikt voor uitvoering op blokfluiten, en omdat zowel de alt- als tenorstemmen steevast op instrumenten van dezelfde grootte werden uitgevoerd, vallen ook

stukken met te hoge altpartijen uit de boot. Ook extreem lage baspartijen passen niet op blokfluiten, tenzij men zou kunnen beschikken over instrumenten die zijn uitgerust met extensiekleppen – wat voorlopig nog toekomstmuziek is. Andere restricties betreffen niet alleen blokfluiten maar instrumenten in het algemeen. Zo zal een stuk dat gekenmerkt wordt door een expressieve tekstschildering, maar weinig effect hebben in een instrumentale uitvoering.

Het gewillig aanvaarden van deze en andere beperkingen bij het bepalen van een repertoire dient geenszins gezien te worden als een uiting van rigoureus historicisme of misplaatst masochisme. Hier wordt integendeel naar grotere esthetische diepgang gestreefd, in de hoop dat deze beperkingen uiteindelijk verrijkingen worden die vervolgens de leidraad vormen bij het ten volle herontdekken van de muzikale zeggingskracht van het blokfluitenconsort, zoals het gebouwd en bespeeld werd op het toppunt van zijn ontwikkeling.

Peter Van Heyghen

2003

F·E·S·T·I·V·A·L van VLAANDEREN

Vlaams-Brabant

7 september – 30 oktober

Concerten in Leuven en de Provincie Vlaams-Brabant

– Polyfoniereeks. Experimentele muziek uit Italië

Huelgas Ensemble, Concerto Italiano, Ensemble Vocale Veneto, Zefiro Torna, La Caccia Consort, La Capilla Hispanoflamenca

– Repertoireconcerten

Amsterdam Sinfonietta, Nachtmusique, Josse De Pauw & Jan Michiels & Danel kwartet, Quator Mosaïques, Jan Vermeulen, Beethoven Academie, Roel Dieltiens & Frank Braley, Ex Tempore & Johan van Cauwenberghe, Oxalys, Warre Borgmans & Syrinx Ensemble, Roberto Prosseda, Duo de Salzburg, Soffio Quintet, Christianne Stotijn & Inge Spinette, Benjamin & Thomas Dieltjens & Paul De Clerck

– TRANSIT Mini-festival met nieuwe muziek

Ensemble Mosaik, Apsara, Ictus, Leerlingen conservatorium Leuven, Champ d'Action, De Volharding

www.festival.be

Brusselsestraat 63, 3000 Leuven – T 016/20 05 40 – F 016/20 52 24
festival.vlaams.brabant@skynet.be

MET STEUN VAN DE VLAAMSE GEMEENSCHAP, PROVINCIE VLAAMS-BRABANT, STAD LEUVEN, K.U.LEUVEN, NATIONALE LOTERIJ

PEETERS de Rand fnac KBC canvas Clickx

La Venexiana

Vrijdag, 29 augustus 2003 | 20.00 uur | Augustinus

CONCERT 18

In samenwerking met het festival I Grandi Appuntamenti della Musica, Arezzo, Italië

Claudio Cavina	**algemene leiding**
Rossana Bertini	sopraan
Nadia Ragni	sopraan
Claudio Cavina	contratenor
Giuseppe Maletto	tenor
Sandro Naglia	tenor
Daniele Carnovich	bas

p.233 -> p.242

La Venexiana

De naam 'La Venexiana' verwijst naar een anonieme renaissancekomedie die voor het Italiaanse renaissancetheater één van de voornaamste referentiepunten is. De komedie was bijzonder omwille van het taalgebruik – een combinatie van Italiaans en dialect – en de scherpzinnige weergave van maatschappelijke gebruiken. Ze geldt als een voorloper van de commedia dell'arte.

La Venexiana wil deze roemrijke traditie tot voorbeeld nemen en tracht de theatrale aandacht voor taal in de muzikale interpretatie te incorporeren. Ook probeert het ensemble de contrasten tussen verfijnd en populair enerzijds en sacraal en profaan anderzijds tot uiting te brengen, tegenstellingen die ook vandaag nog de samenleving typeren.

Een eerste uitgave van La Venexiana verscheen in 1996 bij het label Opus 111 en werd gevolgd door twee cd-opnamen bij het label Cantus. Sinds begin 1998 werkt La Venexiana uitsluitend samen met het Spaanse label Glossa. Het eerste resultaat van deze samenwerking was een uitgave van het *Terzo libro di madrigali* van Sigismondo d'India, een opname die een prestigieuze Diapason d'Or kreeg toegekend.

Tal van Italiaanse madrigalen werden door La Venexiana op cd uitgebracht, waaronder het *Settimo libro di madrigali* van Claudio Monteverdi, het *Quinto libro di madrigali* van Luzzasco Luzzaschi en het *Nono libro di madrigali* van Luca Marenzio. Voor hun opname van het *Quarto libro di madrigali* van Gesualdo da Venosa kreeg La Venexiana de prestigieuze Prix Amadeus 2000, de Gramophone Award 2001 en de Cannes Classical Award 2002 toegekend. Andere recente uitgaven van het ensemble omvatten onder meer het *Primo libro di madrigali* van Sigismondo d'India en het *Sesto libro di madrigali* van Luca Marenzio. In 2002 zijn cd's met werk van Monteverdi en Giaches de Wert verschenen.

La Venexiana

Intussen is La Venexiana met interpretaties van de madrigalen van Sigismondo d'India, Luzzasco Luzzaschi, Luca Marenzio en Gesualdo da Venosa wereldberoemd geworden. Het ensemble mocht tal van prestigieuze internationale prijzen in ontvangst nemen, waaronder een Diapason d'Or in 1999 en 2001, een Editor Choice of Répertoire in 1999, een cd van de maand van het Nederlandse blad Luister en het Spaanse tijdschrift Goldberg, een Amadeus cd van het jaar in 2001, een Prix Fondazione Cini Venetië in 1999, een Cecilia-prijs in 1999 en een Gramophone Award in 2001.

De leden van La Venexiana behoren in Europa tot de meest ervaren en gereputeerde vertolkers van oude muziek, in het bijzonder van het Italiaanse madrigaalrepertoire. Rossana Bertini, Valentina Coladonato, Nadia Ragni, Claudio Cavina, Guiseppe Maletto, Sandro Naglia en Daniele Carnovich zingen al jaren samen en hebben, wat het vertolken van oude Italiaanse muziek betreft, een nieuwe stijl tot stand gebracht: een warme en mediterrane combinatie van tekstuele declamatie, retorische kleur en harmonische verfijning. La Venexiana was te gast op tal van beroemde festivals en in concertzalen over de hele wereld: in Wenen, Antwerpen, Brugge, Barcelona, Brussel, Utrecht, Straatsburg, Amiens, San Sebastián, Mexico City, Tokio, New York, Bogotá, San Franscisco, San Diego en Seattle.

 La Venexiana

PROGRAMMA

Philippus de Monte (1521-1603)
Zefiro torna / Ma per me, lasso
uit: Madrigali a cinque voci, libro primo, Roma, 1554

Orlandus Lassus (1532-1594)
Tutto il dì piango / Lasso, che pur da l'uno
uit: Il libro quarto di madrigali a cinque voci, Venezia, 1567

Luca Marenzio (1553/54-1599)
L'aura che'l verde lauro / Si ch'io non vegga
uit: Il nono libro di madrigali a cinque voci, Venezia, 1599

Cipriano de Rore (1515/16-1565)
Mia benigna fortuna / Crudele, acerba
uit: Il secondo libro di madrigali a quatro voci, Venezia, 1557

Philippus de Monte
Lasso ch'i ardo / Quest'arder mio
uit: Madrigali a cinque voci, libro primo, Roma, 1554

Luca Marenzio
Se sì alto pon gir
uit: Il nono libro di madrigali a cinque voci, Venezia, 1599

Philippus de Monte
Quel rossignuol / Oh, che lieve è ingannar
uit: Madrigali a cinque voci, libro primo, Roma, 1554

Luca Marenzio
Dura legge d'Amor / E so come in un punto
uit: Il nono libro di madrigali a cinque voci, Venezia, 1599

PAUZE

Philippus de Monte
I' piansi, or canto / Sì profondo era
uit: Il terzo libro di madrigali a cinque voci, Venezia, 1570

Orlandus Lassus
Quel rossignuol / Oh, che lieve è ingannar
uit: Il libro quarto di madrigali a cinque voci, Venezia, 1567

Andrea Gabrieli (ca. 1510-1586)
I' vo piangendo / Tu, che vedi i miei mali
uit: Il terzo libro di madrigali, con alcuni di Giovanni, a cinque voci, Venezia, 1589

Philippus de Monte
Amor che vedi / Ben veggio io di lontano
uit: Il terzo libro di madrigali a cinque voci, Venezia, 1570

Orazio Vecchi (1550-1605)
Hor che'l ciel e la terra / Così sol d'una chiara
uit: Le veglie di Siena, Venezia, 1604

Claudio Monteverdi (1567-1643)
Zefiro torna
uit: Il sesto libro di madrigali a cinque voci, Venezia, 1614

Francesco Petrarca

Francesco Petrarca (Arezzo, 1304 - Arquà, 1374) is absoluut bepalend geweest voor de lotgevallen van het muzikale madrigaal tijdens de 16de eeuw. De herwaardering van zijn poëtische stijl als imitatiemodel, in beweging gezet door Pietro Bembo in de *Prose della volgar lingua* uit 1525, bracht immers de voorwaarden tot stand voor de geboorte van dit genre. Dankzij de verspreiding via talrijke gedrukte uitgaven bereikte Petrarca's *Rerum vulgarium fragmenta* – dit is de Latijnse titel die hij zelf, als laatste wilsbeschikking, aan zijn *Canzoniere* toekende – zo ongeveer alle madrigalisten. Die pasten op zijn gedichten geraffineerde technieken van tekstuitdrukking toe en creëerden tegelijkertijd – voor het eerst in de muziekgeschiedenis – een muziekgenre waarin poëzie en muziek zo innig verbonden waren.

Dit verbond tussen poëzie en muziek, het zinnebeeld van de hele geschiedenis van het madrigaal, ontstond en ontwikkelde zich uit de fatale ontmoeting tussen de verfijnde lyriek van Petrarca en het muzikale meesterschap van de Vlaamse polyfonisten, die naar Italië waren getrokken. Wat betreft het aantal gebruikte teksten stond Philippus de Monte bovenaan – hij heeft tussen 1554 en 1597 niet minder dan 72 gedichten van Petrarca getoonzet –, gevolgd door Giaches de Wert met 65, Orlandus Lassus met 57 en Cipriano de Rore met 47 teksten; de Italiaan Luca Marenzio benutte er alles samen 44. Op die manier werden, vooral tijdens de periode van 1540 tot 1580, tal van bundels samengesteld die volledig aan de poëzie van Petrarca waren gewijd. Maar ook tijdens de rest van de eeuw en zelfs tijdens de eerste twee decennia van de 17de eeuw namen de madrigalisten in hun bundels minstens één compositie met tekst van Petrarca op, vaak als openingsstuk om het gewicht en het feestelijke karakter van de bundel te onderstrepen.

Philippus de Monte was een emblematisch geval. In zijn eerste madrigaalboeken richtte hij zich bijna uitsluitend op de *Canzoniere* van Petrarca, met een voorkeur voor 'de verzen over het leven' van Madonna Laura. Hij componeerde op teksten als de dubbele sestina *Mia benigna fortuna* en in het bijzonder op de tweede strofe hiervan, *Crudele, acerba*. Die tweede strofe werd – zoals Alfred Einstein in zijn monografie over het Italiaanse madrigaal heeft vastgesteld – door vrijwel elke componist uit de 16de eeuw gekozen, net zoals iedereen een madonna met kind schilderde of een kruisiging of een piëta beeldhouwde. In de bundels na 1570 waren na verloop van tijd steeds minder teksten van Petrarca terug te vinden en in 1580 waren die zelfs helemaal uit het werk van De Monte verdwenen. Ongeveer een decennium later greep De Monte bij uitzondering nog eens naar Petrarca terug, maar in 1592 nam hij de draad op indrukwekkende wijze weer op in zijn *Il quindicesimo libro a cinque voci*. In deze bundel vond hij een evenwicht tussen zijn ernstige aard als Vlaams contrapuntist en de vrolijke stijl van de 'canzonetta', een genre waar de componist sinds 1586 de voorkeur aan gaf om – zoals Brian Mann heeft opgemerkt – aan de smaak van het keizerlijke Habsburgse hof te beantwoorden.

In het programma van het ensemble La Venexiana alterneren achtereenvolgens teksten uit het eerste deel van de *Canzoniere* – 'de verzen over het leven' van Madonna Laura, de geliefde van Petrarca die de hoofdrol speelt in zijn poëtische verzameling – en uit het tweede deel van dit boek – namelijk 'de verzen over haar dood'. De zoektocht naar de voorbestemde liefde, die volgens de literaire traditie onbevredigd blijft, overheerst in de 'verzen over het leven' en verenigt de verschillende onderwerpen die hier getoondicht zijn: het contrast tussen de nachtelijke vrede van alle levende wezens en de angstige droefenis van de afgewezen minnaar in *Tutto il dì piango* en *Hor che'l ciel e la terra*; het thema van de schoonheid van Laura,

die de ziel van haar bewaker verrukt in *L'aura che'l verde lauro*; het liefdesvuur van de dichter die zich afzet tegen de 'koude taal' en haar onverschilligheid in *Lasso, ch'i ardo*; en de gevolgen van 'de harde wet van de liefde' die – in een spel van tegenstellingen – contrasterende gemoedstoestanden tussen de dichter en de geliefde uitlokt, zoals bijvoorbeeld in *Dura legge d'Amor*.

In de 'verzen over de dood' domineert daarentegen het contrast tussen het voorbije geluk en de actuele droefheid en kwelling, een contrast dat geleidelijk aan echter minder scherp wordt dankzij de bekering en het berouw over de 'jeugdige fout' van de liefde voor Laura. Zo ook in *Zefiro torna*, waar het motief van de universele vreugde om het ontwaken van de natuur tijdens de lente in tegenstelling staat tot het ongelukkige lot van de minnaar, van wie de geliefde hem door de dood ontnomen werd. Of in *Quel rossignuol*, waar het melancholische gezang van de nachtegaal de slapeloze nachten van de dichter begeleidt. Hetzelfde thema treffen we ook in *Mia benigna fortuna* aan, de meest ernstige en wrange sestina uit de hele *Canzionere*. In deze compositie vormt "viver lieto" in de eerste strofe een tegenstelling met "dura martir" uit de tweede strofe – omdat de wrede dood alle hoop heeft gebroken (*Crudele, acerba*) – en met de verzoening in de elfde strofe – omdat de dichter met "zijn vermoeide verzen" de gelukzalige Laura in de hemel zal kunnen vervoegen (*Se si alto pon gir*) –. In *I' vo piangendo* tenslotte, is er het berouw een 'sterfelijk wezen' te hebben liefgehad en is er de hoop – met het aanroepen van de koning van de hemel – behulpzaam te kunnen zijn tijdens het korte leven dat nog rest (*I' vo piangendo*).

Het madrigaal dat op verzen van Petrarca was getoonzet, was een genre met bijzonder veel uitstraling. Het concert van La Venexiana laat het publiek toe een beeld te krijgen van de allure van dit genre, zowel wat de madrigalen uit de 'prima pratica' als die uit de 'seconda pratica' betreft. Gemeenschappelijk aan deze madrigalen was het zoeken naar 'gravità', naar een ernstige, verheven stijl; verschillend waren echter de gebruikte muzikale middelen. De madrigalen van Philippus de Monte, gepubliceerd in Rome in 1554 maar waarschijnlijk gecomponeerd op het einde van de jaren 1540, vertegenwoordigden de 'prima pratica': de voortdurend vloeiende muzikale beweging, het boven elkaar plaatsen van verschillende melodische lijnen en de beperkte samenhang tussen muziek en tekst. Hetzelfde gold ook voor de madrigalen van Orlandus Lassus, Andrea Gabrieli en voor die van Philippus de Monte uit 1570, al werden in deze madrigalen al een meer gevarieerde harmonie en meer gevarieerde polyfone technieken toegepast om de intonatie van de verschillende verzen te onderscheiden of om de tegenstellingen uit de tekst te illustreren. De madrigalen van Cipriano de Rore, Orazio Vecchi, Claudio Monteverdi en vooral die uit het negende madrigaalboek van Luca Marenzio, gepubliceerd enkele maanden voor zijn dood in 1599, behoorden reeds tot het nieuwe expressieve klimaat waarvoor Monteverdi de uitdrukking 'seconda pratica' bedacht. Door het gebruik van chromatismen, dissonanten, gewijzigde intervallen, verscheidene polyfone procédés, een aanzienlijke ritmische variatie en zwervende modale structuren of door het verleggen van de grenzen van de grammaticale normen werd een nieuwe taal van 'affecten' gecreëerd. Dit taalgebruik was bedoeld om de tekstinhoud tot uitdrukking te brengen en de poëtische waarden te verheffen en was – zoals dat ook vandaag nog het geval is – bestemd voor verfijnde kenners, die een zekere diepgang weten te waarderen.

Cecilia Luzzi

Zefiro torna / Ma per me, lasso

Zefiro torna, e'l bel tempo rimena,
e i fiori e l'erbe, sua dolce famiglia,
e garrir Progne e piagner Filomela,
e Primavera candida e vermiglia.
Ridono i prati, e'l ciel si rasserena,
Giove s'allegra di mirar sua figlia,
l'aria e l'aqua e la terra è d'amor piena,
ogni animal si racconsiglia.

Zefier is daar terug en brengt het mooie weer,
de bloemen, het groen, het zoete gezelschap,
de zwaluw die schreeuwt en de nachtegaal die
weent, kortom, de Lente,
met schitterend wit en rood.
De weide lacht, de hemel klaart op,
Jupiter kijkt verblijd naar zijn dochter,
lucht, water en land barsten van liefde
en iedereen maakt goede voornemens.

Ma per me, lasso, tornano i più gravi
sospiri, che dal cor profondo tragge
quella ch'al Ciel se ne portò le chiavi;
e cantar augelletti, e fiorir piagge,
e'n belle donne oneste atti soavi
sono un deserto, e fere aspre e selvagge.

Maar voor mij, helaas, keert het zuchten weer,
dat diep uit mijn hart opstijgt omwille van haar
die de sleutels ervan naar de Hemel meenam;
zingende vogels, bloeiende perken,
zachtheid van mooie en ernstige vrouwen
zijn voor mij: woestenij, wilde en dreigende dieren.

Tutto il dì piango / Lasso, che pur da l'uno

Tutto il dì piango; e poi la notte quando
prendon riposo i miseri mortali,
trovomi in pianto e raddoppiarsi i mali:
così spendo il mio tempo lagrimando.
In tristo humor vo gl'occhi consumando,
e'l cor in doglia; e son fra gl'animali
l'ultimo si che gl'amorosi strali
mi tengono ad ogn'or di pace in bando.

Ik ween de hele dag en 's nachts,
wanneer de sterfelijken rusten,
ween ik en ben ik nog ongelukkiger:
zo breng ik mijn tijd door, al wenend.
Ik ben triestig gestemd,
mijn hart is in rouw,
en onder de dieren ben ik de laatste
die de liefdespijlen niet raken.

Lasso, che pur da l'uno all'altro sole
e da l'una ombr'a l'altra ho già'l più corso
di questa morte che si chiama vita.
Più l'altrui fallo ch'el mio mal mi dole;
che pietà viva e'l mio fido soccorso
vedemi arder nel foco e non m'aita.

Van de ene zon naar de andere,
van de ene schaduw naar de andere,
loop ik weg van deze dood die leven heet.
Hoe meer fouten de anderen maken,
hoe groter mijn leed wordt;
ik verbrand in het vuur en word niet geholpen.

L'aura che'l verde lauro / Si ch'io non vegga

L' aura che 'l verde lauro e l'aureo crine
soavemente sospirando move,
fa con sue viste leggiadrette e nove
l' anime da lor corpi pellegrine.
Candida rosa nata in dure spine,
quando fia chi sua pari al mondo trove,
gloria di nostra etade ? O vivo Giove,
manda, prego, il mio in prima che 'l suo fine.

De bries (Laura) die de groene laurus
en het gouden haar zacht blazend
in beweging brengt, voert met haar jonge
en gracieuze trekken de ziel uit het lichaam.
Schitterende roos, geboren op harde doornen,
wanneer vond iemand ooit haar gelijke,
schitter van deze tijd? O levende god, laat mij,
zo bid ik, vóór haar, aan mijn einde komen.

Sì ch'io non veggia il gran pubblico danno
e' l mondo rimaner senz' il suo sole,
né gl'occhi miei, che luce altra non hanno,
né l' alma, che pensar d' altro non vole,
né l' orecchie, ch' udir d' altro non sanno
senza l' oneste sue dolci parole.

Want dan zie ik het grote onheil niet gebeuren,
de wereld die achterblijft zonder zijn zon,
en zien mijn ogen dit niet, die geen ander licht
kennen, noch mijn geest,
die geen andere gedachte kent,
en mijn oren niet, die geen ander geluid herkennen
dan haar rechtschapen zoete taal.

Mia benigna fortuna / Crudele, acerba

Mia benigna fortuna e'l viver lieto,
i chiari giorni e la tranquille notti
e i soavi sospiri, e'l doce stile
che solea resonare in versi e'n rime,
volti subitamente in doglia e'n pianto,
odiar Vita mi fanno e bramar Morte.

Crudele, acerba, inesorabil Morte,
vagion mi dai di mai non esser lieto,
ma di menar tutta mia vita in pianto,
e i giorno oscuri e le dogliose notti;
i miei gravi sospir' non vanno in rime
e'l mio duro martir vince ogni stile.

Het mij welwillende lot, het vrolijke leven,
de heldere dagen, de zachte nachten,
de zoete zuchten en de zachte stijl,
die in verzen en strofen weerklinkt,
plots omgeslagen in leed en tranen,
doen mij het leven haten en naar de dood
smachten.

Wreedaardige, bittere, meedogenloze Dood,
jij die mijn vreugde nooit kansen bood,
maar mijn leven in diepe rouw dompelde,
mijn dagen in duisternis, mijn nachten
in geweeklaag; mijn diepe zuchten vinden
geen plaats in gedichten en mijn harde foltergang
is sterker dan welke stijl ook.

Lasso ch'i ardo / Quest'arder mio

Lasso, ch'i ardo, et altri non me'l crede;
sì crede ogn'huom, se non sola colei
che sovr'ogni altra et ch'i ' sola , vorrei;
ella non par che'l creda, et sì sel vede.
Infinita bellezza et poca fede,
non vedete voi 'l cor nelli occhi mei?
Se non fusse mia stella, i' pur devrei
Al fonte di pietà trovar mercede.

Ik sta, helaas, in vuur en vlam, en een ander
(Laura) gelooft me niet;
en toch gelooft het iedereen, alleen zij niet
die het vóór ieder ander en alléén geloven moet;
zij gelooft het niet, ook al ziet zij het met eigen ogen.
Oneindige schoonheid en weinig geloof,
doorgrond jij niet mijn hart doorheen mijn ogen?
Was het niet om mijn gesternte, ook ik zou
begrip vinden bij de bron van alle erbarmen.

Quest'arder mio, , di che vi cal sì poco,
e i vostri honori, in mie rime diffusi,
ne porian infiammar fors'anchor mille:
ch'i' veggio nel penser, dolce mio foco,
fredda una lingua et duo belli occhi chiusi
rimaner, dopo noi, pien di faville.

Mijn wegteren, weinig reden tot kommer voor jou,
en de lofzang voor jou, gezongen in deze verzen,
zouden duizenden méér doen gloeien:
want in gedachten zie ik, mijn zoete vuur,
één verkilde tong en twee gesloten ogen,
na ons die blijven stralen.

Se sì alto pon gir

Se sì alto pon gir mie stanche rime
ch' aggiungan lei ch' è fuor d' ira e di pianto
et fa 'l ciel hor di sue bellezze lieto,
ben riconoscerà il mutato stile
che già forse le piacque anzi che morte

Als mijn moede verzen zó hoog konden reiken
dat ze haar konden bereiken, die boven smart
en traan staat en nu de hemel
met haar schoonheid verblijdt,
zij zou gewis de nieuwe toon herkennen,

chiaro a lei giorno, a me fesse atre notti.

die haar wellicht reeds beviel voordat de dood
haar dag verlichtte en mijn nachten verduisterde.

Quel rossignuol / Oh, che lieve è ingannar

Quel rossignuol che si soave piagne,
forse suoi figli, o sua cara consorte,
di dolcezza empie'l ciel e le campagne
con tante note sì pietose e scorte;
e tutta notte par che m'accompagne,
e mi rammenti la mia dura sorte;
ch'altri che me non ho di cui mi lagne,
che'n dee non credev'io regnasse morte.

Die nachtegaal die zo zachtjes weent,
misschien om zijn kleintjes of om zijn geliefde,
vult de hemel en de velden met tederheid
met zoveel noten, zo meelijwekkend en omzichtig;
en de hele nacht begeleidt hij mij
en herinnert mij aan mijn harde lot: dat ik
niemand heb behalve mezelf om te beklagen,
dat ik niet geloof dat bij God de dood heerst.

Oh, che lieve è ingannar chi s'assecura!
Que' duo bei lumi assai più che'l Sol chiari
chi pensò mai veder far terra oscura?
Hor conosch'io che mia fera ventura
vuol che vivendo e lagrimando impari
come nulla quaggiù diletta e dura.

O hoe zalig is het te bedriegen wie gerustgesteld is!
Deze twee prachtige lichtschijnsels, helderder
dan de zon, wie zou denken
dat de aarde ooit nog donker wordt?
Nu ken ik mijn toekomstige lot,
men leert al levend en al wenend.

Dura legge d'Amor / E so come in un punto

Dura legge d'Amor, ma benchè obliqua
servar conviensi, però ch' ella aggiunge
di cielo in terra, universale, antiqua.
Hor so come da sé il cor si disgiunge,
e come sa far pace, guerra e tregua,
e coprir suo dolor, quand' altri il punge.

Hard is de wet van Amor, maar hoe onbillijk ook
zij dient gevolgd, vermits zij uit de hemel
op aarde aankwam, voor iedereen en van oudsher.
Nu weet ik hoe het hart kan splijten, hoe het vrede
sluit, de oorlog verklaart
of de wapens doet zwijgen, hoe het,
door een ander getroffen, de pijn weet af te dekken.

E so come in un punto si dilegua,
e poi si sparge per le guancie il sangue,
se paura o vergogna avien che 'l segua.
So come sta tra fiori ascoso l' angue,
come sempre fra due si vegghia e dorme,
come senza languir si more e langue.

Ik weet hoe het op één punt kan begeven
en bloed over de wangen laat stromen,
als angst of oneer het belagen.
Ik weet hoe de adder zich tussen bloemen verbergt,
hoe hij tussen waken en slapen verkeert,
en zonder verzwakken toch sterft en smacht.

I' piansi, or canto / Sì profondo era

I' piansi, or canto, ché 'l celeste lume
Quel vivo sole alli occhi miei non cela,
nel qual honesto Amor chiaro revela
sua dolce forza et suo santo costume;
onde e' suol trar di lagrime tal fiume,
per accorciar del mio viver la tela,
che non pur ponte o guado o remi o vela,

Hiervoor weende ik, en nu kan ik dichten,
want het hemellicht onttrekt de levende zon
(Laura) niet aan mijn ogen;
hierdoor openbaart de billijke Amor
zijn zachte kracht en zijn heilige gewoonte;
aan mijn ogen liet hij vaak, om het weefdoek
van mijn leven te verkleinen, zo'n stroom van tranen

ma scampar non potienmi ale né piume.

Sì profondo era et di sì larga vena
il pianger mio et sì lunge la riva,
ch'i' v'aggiungeva col pensier a pena.
Non lauro o palma, ma tranquilla oliva
Pietà mi manda, e'l tempo rasserena,
e'l pianto asciuga, et vuol anchor ch'i' viva.

ontspringen, dat brug noch wad, riem noch zeil,
vleugel noch veer, mij toelieten eraan te ontsnappen.

Zo diep was de tranenstroom, zo'n brede ader
vormde hij, met zo'n verre oever,
dat ik er nauwelijks in gedachten bij kon komen.
Geen laurierkroon of palmtak, maar de zachtaardige olijftak stuurt mij Medelijden (Laura);
zij maakt de lucht weer helder, de tranen droog,
en wil dat ik in leven blijf.

I' vo piangendo / Tu, che vedi i miei mali

I' vo piangendo i miei passati tempi
i quai posi in amar cosa mortale,
senza levarmi a volo, abbiend'io l'ale
per dar forse di me non bassi esempi.

Tu, che vedi i miei mali indegni ed empi,
Re del Cielo, invisibile, immortale,
soccorri a l'alma disviata e frale,
e'l suo difetto di tua grazia adempi;
sì che, s'io vissi in guerra et in tempesta,
mora in pace e in porto; e, se la stanza
fu vana, almen sia la partita onesta.
A quel poco di viver che m'avanza
e al morir degni esser tua man presta;
tu sai ben ch'n altrui non ho speranza.

Ik beween de verlopen tijd die ik besteedde
aan het beminnen van 't aardse goed, zonder
van de grond op te stijgen
- alhoewel ik vleugels had – om van mijzelf
ook minder eerloze tekenen te geven.

U, die mijn onwaardige en wereldse ondeugden
ziet, Vorst van de hemel,
onzichtbaar en onsterfelijk,
kom deze ontspoorde en kwetsbare ziel ter hulp,
en vul haar fouten met uw genade;
zodat mijn leven in oorlog en storm,
in vrede en in de haven kan eindigen;
zodat, als 't leven al zinloos was,
tenminste het vertrek eerbaar kan zijn.
Voor het korte bestaan wat mij nog rest,
en voor het sterven, moge uw hand behulpzaam
zijn; u weet zeer goed
dat ik in geen ander mijn hoop stel.

Amor che vedi / Ben veggio io di lontano

Amor che vedi ogni pensero aperto
E i duri passi onde tu sol mi scorgi,
nel fondo del mio cor gli occhi tuoi porgi,
a te palese, a tutt'altri coverto.
Sai quel che per seguirte ò già sofferto:
et tu pur via di poggio in poggio sorgi,
di giorno in giorno, et di me non t'accorgi
che son sì stanco, e'l sentier m'è troppo erto.

Ben veggio io di lontano il dolce lume
Ove per aspre vie mi sproni et giri,
ma non ò come tu da volar piume.

Amor, jij die ieders gedachten leest,
en die de lastige weg kent waarlangs jij alleen
mij leidt, werp een diepe blik in mijn hart, voor jou
een open boek, een geheim voor alle anderen.
Jij weet wat ik al heb doorstaan om jou te volgen:
en jij blijft maar hoger en hoger klimmen,
dag na dag, zonder acht op mij te slaan,
moe als ik ben, want het pad is veel te steil.

Ik zie wel in de verte het zoete licht waar je mij
langs pijnlijke wegen naar toe spoort en leidt,
maar ik ben niet gevederd als jij en kan niet vliegen.

Assai contenti lasci i miei desiri,
pur che ben desiando i' mi consume,
né le dispiaccia che per lei sospiri.

Toch laat je mijn verlangens tot vervulling komen,
ook al word ik verteerd door al dat edel begeren en
moge mijn verzuchting, zo hoop ik,
haar niet mishagen.

Hor che'l ciel e la terra / Così sol d'una chiara

Hor che'l ciel e la terra, e'l vento tace,
e le fere e gli augelli il sonno affrena,
Notte il carro stellato in giro mena
e nel suo letto il ma senz'onda giace,
veglio,penso,ardo, piango e chi mi sface
sempre m'è innanzi per mia dolce pena.
Guerra è il stato, d'ira e di duol piena,
e sol di lei pensando ho qualche pace.

Così sol d'una chiara fonte viva
move il dolce e l'amaro ond'io mi pasco.
Una man sola mi risana e punge.
E perchè il mio martir non giunga a riva,
mille volte il dì moro e mille nasco,
tanto dalla salute mia son lunge.

Nu hemel, aarde en wind zwijgen,
en de slaap dieren en vogels vasthoudt,
voert de nacht de sterrenwagen op zijn ronde,
en ligt de zee zonder golven in zijn bedstee.
Ik waak, denk, verga en ween;
en zij die mij vernietigt, staat mij voortdurend
voor de geest door mijn zoete pijn;
ik bevind me in een staat van oorlog, uit woede
en groot verdriet, en alleen door aan haar
te denken, vind ik wat vree.

Zo ontspringen uit éénzelfde heldere levensbron
de zoetheid en de bitterheid, waaraan ik mij
voed: éénzelfde hand geneest en kwetst;
om mijn martelgang niet tot aan de oever te
laten komen, moet ik duizend maal daags
sterven, en duizend maal herboren worden;
zo ver ben ik nog van een goed gevoel.

Vertaling: Walter Geerts

The Seven Saints

Vrijdag, 29 augustus 2003	23.00 uur	Kapel Elzenveld	CONCERT 19

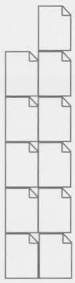

p.243 -> p.253

Dimitar Grigorov	**dirigent**
Snezhana Grigorova	**assistent-dirigent**
Liliana Tsjipilska	sopraan
Bistra Petrova	sopraan
Silvena Uvalieva	sopraan
Radostina Nikolova	sopraan
Snezhana Grigorova	alt
Irina Dobreva	alt
Nedelina Stefanova	alt
Lilia Slavova	alt
Boian Vassilev	tenor
Ivan Uzunov	tenor
Dimitrii Gamboertzev	tenor
Hristo Hristov	bariton
Todor Dimitrov	bariton
Dimitar Koprinkov	bas
Boian Bonev	bas

Dimitar Grigorov

Dimitar Grigorov werd geboren in 1968 en is sinds 1992 concertmeester van het samengesteld kamerkoor van de kerk van 'Sint-Cyrillus, Sint-Methodius en hun vijf discipelen' (de zeven heiligen) in Sofia. Hij studeerde aan de Pancho Vladigerov-staatsacademie voor muziek in Sofia en volgde er als hoofdvak koorleiding bij de befaamde Vassil Arnaudov. Tegelijkertijd was hij dirigent bij een aantal vooraanstaande Bulgaarse ensembles voor kerkmuziek. Sinds 1995 is Dimitar Grigorov docent koorleiding en kerkmuziek aan de academie voor muziek en dans in Plovdiv, Bulgarije. Ook geeft hij twee keer per jaar workshops rond het bestuderen en interpreteren van kerkmuziek.

Dimitar Grigorov

The Seven Saints

Het vocale kamerensemble en koor The Seven Saints is een integraal onderdeel van het samengestelde kamerkoor dat in 1903 werd opgericht aan de derde grootste kerk in Sofia. De kerk zelf draagt, net als het koor, de naam van de prominente Bulgaarse heiligen Cyrillus en Methodius - zij werden door paus Johannes Paulus II tot patroonheiligen van Europa verklaard - en hun leerlingen Climent, Naum, Sava, Gorazd en Angelariy. Die leerlingen creëerden het Slavische (Cyrillische) alfabet en legden de fundamenten van de klassieke taal in alle Slavische orthodoxe praktijken: het kerk-Slavisch, dat in 893 in het leven werd geroepen.

De periode van 1918 tot 1928, toen Dobri Hristov – de patriarch van het Bulgaarse muziekleven – koormeester was, is voor de geschiedenis van The Seven Saints van cruciaal belang geweest. Hristov was niet enkel een prominente kerkcomponist en koormeester, hij was ook de eerste die grote belangstelling had voor de originele Bulgaarse kerkgezangen, beter bekend als de 'Bolgarskiy Rospev' (de oude Bulgaarse kerkmelodie). In diezelfde periode ging het koor ook voor de eerste keer naar het buitenland op tournee, namelijk naar Duitsland in 1921, en bracht het zijn eerste opnamen uit, bij de labels Pate, Columbia en His Master's Voice.

Na de grote veranderingen in Oost-Europa de voorbije decennia, vond een renaissance van de goede oude tradities plaats. Na het doorvoeren van een grondige selectie bestaat het koor nu uit vijftien jonge professionele zangers met een bijzondere interesse voor kerk- en kamermuziek. Alle leden van het ensemble zijn afgestudeerden of postuniversitairen van de enige twee hogescholen voor muziek in Bulgarije: de Pancho Vladigerov-staatsacademie voor muziek in Sofia en de academie voor muziek en dans in Plovdiv, de tweede grootste stad in Bulgarije. De groep legt zich volledig toe op de uitvoering van kerkmuziek, uit alle takken van de christelijke kerk en gecreëerd door een kleurrijke caleidoscoop van componisten uit de laatste 1100 jaar professionele muziekcultuur.

1999 was een bijzonder belangrijk jaar voor The Seven Saints en kan worden beschouwd als een scharniermoment in de geschiedenis van het koor. Dat jaar woonde Dimitar Grigorov voor het eerst het volledige festival Laus Polyphoniae bij en werd hij er verliefd op de oude westerse muziek. Sindsdien heeft het koor zich, met de steun van de Bulgaarse artieste en zangeres mevrouw Maria Christova-Clijmans, met veel enthousiasme toegelegd op het oeuvre van de eminente Vlaamse meesters. The Seven Saints is het enige vocale ensemble in Bulgarije en een van de weinige ensembles in Oost-Europa dat voor een groot deel van zijn repertoire muziek uit deze gevierde periode opneemt.

De voorbije jaren is The Seven Saints in het buitenland intensief op tournee gegaan en kreeg het ensemble grote naambekendheid in gans Europa. In Spanje is het gezelschap al een vijftal keer te gast geweest, onder meer op de Semana de Música Sacra de Lugo, het Festival Internacional de Música de Avilés, de Ciclo de Música Clásica de Toledo, het Festival Internacional de Música Clásica de Málaga, de Ciclo de Música Religiosa de Madrid en de Aranda de Duero. Ook in België heeft The Seven Saints al tal van concerten gegeven. In 2000 was het ensemble voor de eerste keer in België te zien, onder meer in Antwerpen, Brussel en Dendermonde. In 2001 volgde een tweede tournee, met als hoogtepunt de deelname aan Laus Polyphoniae. En in oktober 2002 was The Seven Saints een van de voornaamste vertegenwoordigers van de Bulgaarse muziekcultuur op het Europese kunstenfestival Europalia Bulgarije 2002, dat in een aantal grote Belgische steden plaatsvond.

The Seven Saints

The Seven Saints heeft de laatste jaren ook steeds meer interesse gekregen voor het werk van hedendaagse, 20ste-eeuwse componisten. In mei 2003 vertolkte het ensemble voor de eerste keer in zijn geschiedenis *Das Augenlicht, opus 26* van Anton Webern.

The Seven Saints neemt jaarlijks aan meer dan honderd twintig liturgieën deel: elke zaterdagavond en zondagmorgen, zonder uitzondering, en op alle kerkelijke feestdagen. Precies daarom omvat het repertoire van het ensemble steeds een groot aantal orthodoxe composities, geschreven tijdens de voorbije vijf eeuwen. Ook betekent dit dat het koor er twee gelijkwaardige en inwisselbare (personeels)ploegen op nahoudt, aangezien de orthodoxe liturgieën niet onderbroken mogen worden. Tegelijkertijd geeft het ensemble over gans Bulgarije het hele jaar door concerten.

The Seven Saints

The Seven Saints

PROGRAMMA

Philippus de Monte (1521-1603)
Filiae Jerusalem, nolite flere a 5
Caro mea vere est cibus a 5
uit: Sacrarum cantionem, liber primus, Venezia, 1572

Jacobus Gallus Carniolus (1550-1591)
Egredietur virga de radice lesse a 4
Iubilate Deo omnis terra a 4
uit: Opus musicum harmonarium, quatuor vocum liber primus, Praha, 1589

Ondrej Chrysoponus Jevicsky (ca. 1530-ca. 1580)
Et valde mane a 5
uit: Praha, Nationaal museum van handschriften, MS D.A.II 3

Jiri Rychnovsky (ca. 1545-ca. 1616)
Missa super Et valde mane
Gloria a 5
uit: Praha, Staatsbibliotheek, MS XI B 1 a, b, c, d

Krystof Harant (z Polzic) (1564-1621)
Qui confidunt in Domino a 6
uit: Praha, Universiteitsbibliotheek, MS 54 C 21, Sf. 62

Marcin Leopolita (ca.1540-1589)
Mihi autem a 5
uit: Mala tabulatura warsawska, Warsaw, 1590

Marcin Paligon (ca.1560-ca.1620)
Rorate caeli a 5
uit: Krakow, Stedelijk staatsarchief, MS D 25-27

Mikolaj Zielenski (ca.1550-ca.1615)
Confirma hoc Deus a 8
uit: Offertoria totius anni, Venezia, 1611

Anoniem
V pamiat vetsjnoeioe a 4
uit: Sint-Petersburg, Openbare staatsbibliotheek, Solovetz-verzameling, MS N 1194/1338
Kyrie eleison a 6
uit: Moskou, Staatmuseum voor geschiedenis, MS N 372
V Tsjermnem mori a 8
uit: Sint-Petersburg, Openbare staatsbibliotheek, Solovetz-verzameling, MS N 1194/1338
Telo Hristovo a 12
uit: Moskou, Staatmuseum voor geschiedenis, MS N 7

Polyfonie van de Praagse school en uit Oost-Europa

Het programma dat het vocale ensemble The Seven Saints vandaag vertolkt, wil niet enkel de componisten van de Praagse polyfone school centraal zetten, maar probeert ook meer algemeen een overzicht te geven van de tendensen en ontwikkelingen in de Oost-Europese polyfone muziek. Weliswaar omspant het programma vanuit musicologisch oogpunt een lange periode – van 1570 tot 1670 –, maar tegelijkertijd biedt de selectie van werken ons een goed beeld van de renaissancistische polyfonie en van de stromingen of tendensen die erop volgden. Ook laat het programma zien hoeveel invloed de Vlaamse kunst op het religieuze repertoire heeft gehad, zelfs tot de uiterste grenzen van de in die tijd 'beschaafde' wereld.

Vanzelfsprekend wordt het concert gestart met twee tweedelige motetten, *Filiae Jerysalem, nolite flere* en *Caro mea vere est cibus*, van de stichter van de Praagse polyfone school: Philippus de Monte. Hoewel deze werken tot zijn vroegste creaties behoren – ze werden voor het eerst gepubliceerd in Venetië in 1572 –, zijn ze geschreven in een fase van zijn leven waarin hij al op het hoogtepunt van zijn creatieve carrière stond. Dat blijkt onder meer uit het feit dat hij tegen die tijd voor een periode van vier jaar was aangesteld tot hofcomponist van keizer Maximiliaan II. Opmerkelijk is de heel bijzonder relatie die De Monte steeds met Praag heeft gehad: hij leek wel verliefd op de stad. Zoals hij altijd had gewild, werd hij op 4 juli 1603 in Praag begraven, in de Sint-Jacobskerk, ver van zijn thuisland.

De twee volgende composities, *Egredietur virga de radice lesse* en *Iubilate Deo omnis terra* zijn van de hand van De Monte's opvolger, de Sloveense componist Jacobus Gallus Carniolus (1550-1591). De werken zijn zo in het programma gesitueerd dat zij corresponderen met gelijkaardige liturgische teksten. Interessant is dat de technische uitmuntendheid van De Monte's werken, zelfs op de meest berouwvolle ogenblikken, in schril contrast staat met het zonnige optimisme van de Slavische volksaard.

Na de composities van Gallus volgen een aantal werken die behoren tot de meest significante verwezenlijkingen van de vertegenwoordigers van de Tsjechische polyfone school. De werken zijn van de hand van de componisten Ondrej Chrysoponus Jevicsky (ca. 1530-ca. 1580), Jiri Rychnovsky (ca. 1545-ca. 1616) en Krystof Harant (z Polzic) (1564-1621).

Jammer genoeg is over het leven en werk van de eerste van hen, Ondrej Chrysoponus Jevicsky, bitter weinig bekend. We weten enkel dat hij zes 'mesas' en 23 motetten heeft geschreven. Het hoogtepunt van zijn creatieve kunnen situeerde zich tijdens de tweede helft van de 16de eeuw, de periode waarin we ook de creatie van zijn belangrijkste motet *Et valde mane* moeten plaatsen. Korte tijd later, in 1575, gebruikte Jiri Rychnovsky het thematische materiaal van dit motet bij zijn creatie van een volledige mis. Terwijl in de meeste analoge composities uit die tijd het origineel intact bleef, schreef Rychnovsky een volledig individuele en onafhankelijke compositie, die alleen geïnspireerd was door de voornaamste motieven uit het basismodel. Ook voor de werken van deze componist is de tijd meedogenloos geweest. Het *Gloria* uit de *Missa Et valde mane*, dat vandaag door The Seven Saints wordt gebracht, is het enige van de drie delen van deze liturgische cyclus dat bewaard is gebleven. Net als Rychnovsky was ook Krystof Harant een archetypische renaissancefiguur. Tijdens zijn behoorlijk bewogen leven was hij in erg uiteenlopende gebieden actief, maar het belangrijkst waren zijn muzikale activiteiten. Het enige van zijn Latijnse motetten dat bewaard is gebleven, is *Qui confidunt in Domino*. De compositie kan worden beschouwd als het beste wat de componisten van de Praagse polyfone school in dit genre ooit hebben geschreven.

The Seven Saints

De impact van de Vlaamse polyfone school op het muzikale leven in Polen is erg opvallend. Verschillende generaties Poolse componisten werden door deze bijzondere krachtige en vruchtbare invloed geïnspireerd. Onder hen ook Marcin Leopolita (ca. 1540-1589) en Marcin Paligon (ca. 1560-ca. 1620). Van het oeuvre van Leopolita zijn enkel een vijfstemmige verrijzenismis en vier vijfstemmige motetten overgebleven. De compositie *Mihi autem*, die vandaag op het programma staat, onderscheidt zich van de andere motetten door zijn opmerkelijke schoonheid en fungeert als Introïtus voor de feestdagen van verschillende apostelen. Van Marcin Paligon is enkel het motet *Rorate caeli* intact gebleven, dat gecomponeerd werd op de tekst van het ochtendgebed. De naam van het motet werd het symbool van het meest beroemde Poolse koor in die tijd, het koor van de Babelskerk in Krakov.

De culminatie van de ontwikkelingen in de Poolse polyfone muziek manifesteert zich in het oeuvre van Mikolaj Zielenski (ca. 1550-ca. 1615). De artistieke erfenis van deze hoog opgeleide musicus en kunstenaar, die in zijn werken de voornaamste uit die tijd verenigde, bestaat uit twee aanzienlijke bijdragen: *Offertoria totius anni* en *Communiones totius anni*. Het achtstemmige motet *Confirma hoc Deus* hield verband met de liturgie van Pinksteren.

Om tal van historische, culturele en zelfs dogmatische redenen drong de polyfone muziek relatief laat de orthodoxe kerk binnen, ergens aan het begin van de 16de eeuw. Die vertraging, samen met gelijkaardige ontwikkelingen binnen de westerse kerkmuziek, lijken het evolutieproces echter versneld te hebben. Het resultaat was een grote toename aan composities, die op hun beurt bepalend zouden zijn voor het unieke artistieke en technische hoogtepunt in het midden van de 17de eeuw.

Natuurlijk was in de meest oostelijke delen van Europa de invloed van de Vlaamse muziekcultuur minder sterk dan bij de westerse Slaven. Bovendien ging die invloed daar hand in hand met de intonatie-effecten eigen aan de lokale folklore, wat uiteindelijk leidde tot het ontstaan van een nieuw type van polyfonie: de zogenaamde 'podgolosotchna'-polyfonie. *V pamiat vetsjnoeioe* en *Telo Hristovo* zijn gezangen die in de orthodoxe liturgie gebracht worden op het ogenblik dat de priester de Heilige Communie ontvangt. *V Tsjermnem mori* maakt deel uit van de orthodoxe vespers die zaterdagavond gehouden werden, en *Kyrie eleison* is gebaseerd op een originele oude Griekse tekst, die in de ganse christelijke kerk voorkomt.

Voor de tekst en de vertaling van het Gloria zie p. 86

Filiae Jerusalem, nolite flere

Filia Jerusalem,
nolite flere super me,
sed super vos ipsas flete
et super filios vestros.
Quoniam ecce venient
dies in quibus dicent.
Beatae steriles,
et ventres qui non genuerunt,
et ubera quae non lactaverunt.
Tunc incipient dicere montibus:
Cadite super nos,
et collibus: Operite nos.
Quia si in viridi ligno hoc faciunt,
in arido quid fiet?

Dochters van Jeruzalem,
ween niet over Mij,
maar ween over uzelf en uw kinderen.
Weet dat er een tijd zal komen
waarop men zal zeggen:
Gelukkig de onvruchtbaren,
wiens schoot niet heeft gebaard
en wiens borst geen kind heeft gevoed.
Dan zal men tot de bergen zeggen:
val op ons, en tot de heuvels: bedek ons.
Want als men zo doet
met het groene hout,
Wat zal er dan
met het dorre geschieden?

Caro mea vere est cibus

Caro mea vere est cibus,
et sanguis meus vere est potus:
qui manducat meam carnem,
et bibit meum sanguinem,
in me manet, et ego in illo.
Sicut misit me vivens Pater,
et ego vivo propter Patrem:
et qui manducat me,
et ipse vivet propter me.
Hic est panis, qui de caelo descendit:
non sicut manducaverunt
patres vestri manna, et mortui sunt.
Qui manducat hunc panem
vivet in aeternum, alleluia.

Mijn vlees is het ware voedsel
en Mijn bloed de ware drank.
Wie Mijn vlees eet
en Mijn bloed drinkt,
blijft in Mij, en Ik in hem.
Zoals de levende Vader Mij gezonden heeft
en Ik leef door de Vader,
zo zal wie Mij eet,
zelf leven door Mij.
Dit is het brood dat uit de hemel
is neergedaald, niet zoals uw vaders
het manna hebben gegeten en gestorven zijn.
Wie dit brood eet,
zal leven in eeuwigheid.

Vertaling: Antoon Aelbrecht

Egredietur virga de radice lesse

Egredietur virga de radice lesse,
et flos de radice eius ascendet;
et requiescet super eum spiritus Domini,
spiritus sapientiae, et intellectus,
spiritus consilii et fortitudinis.
Radix lesse,
qui exsurget iudicare gentes,
in eum gentes sperabunt;
et erit nomen eius benedictum
in saecula saeculorum.

Een twijg zal ontspruiten
aan de wortel van Jesse
en een bloem zal uit zijn stam oprijzen.
Op hem zal de geest van de Heer rusten,
de geest van wijsheid en inzicht,
de geest van goede raad en sterkte.
De wortel van Jesse,
die zal oprijzen om de volkeren te oordelen,
op hem zullen de geslachten hun hoop vestigen.
En zijn naam zal zijn gezegend in eeuwigheid.

Vertaling: ICTL

Iubilate Deo omnis terra

Iubilate Deo omnis terra:
servite Domino in laetitia.
Introite in conspectu eius in exultatione.
Scitote, quoniam Dominus ipse est Deus:
ipse fecit nos et non ipsinos;
populus eius et oves pascuae eius,
introite portas eius in confessione,
atria eius in himnis: confitemini illi.
Laudate nomen eius,
quoniam suavis est Dominus,
in aeternum misericordia eius
et usque in generationem veritas eius.

Juich voor God, heel het aardrijk.
Dien de Heer in vreugde.
Treed voor zijn aanschijn met jubel.
Weet dat de Heer zelf God is:
Hij heeft ons gemaakt en niet wij onszelf.
Zijn volk, schapen van Zijn kudde,
treedt Zijn poorten binnen met lofprijzing,
Zijn paleis met hymnen.
Zing Zijn lof. Loof Zijn naam,
want de Heer is beminnelijk,
Zijn mededogen geldt voor eeuwig
en Zijn waarheid van geslacht tot geslacht.

Vertaling: ICTL

Et valde mane

Et valde mane una sabbatorum,
veniunt ad monumentum,
orto iam sole, portantes parata aromata,
et invenerunt lapidem revolutom
a monumento, alleluia.
Et ingressae mulieres non invenerunt
corpus Domini Jesu,
et timuerunt declimantes vultum suum
in terram duo autem viri steterunt
secus illas dicentes:
Jesum quem queritis crucifixum
non est hic iam surrexit,
et egressae mulieres a monumento
nunctiaverunt discipulis, alleluia.

Vroeg in de morgen, op een sabbat,
komen zij naar het graf,
als de zon reeds is opgestaan,
en brengen gereedgemaakte kruiden mee.
En zij zien dat de steen van het graf
is afgewenteld, Alleluia.
Zij gaan het graf binnen
en vinden niet het lichaam van de Heer Jezus.
Vol angst slaan zij hun ogen neer.
Toen stonden twee mannen naast hen
die zeiden: Jezus de gekruisigde
die jullie zoeken is niet hier, Hij is verrezen.
Daarop verlieten de vrouwen het graf en gingen
verslag uitbrengen aan de leerlingen. Alleluia.

Vertaling: ICTL

Qui confidunt in Domino

Qui confidunt in Domino, sicut mons Sion
non commovebitur in aeternum,
qui habitat in Jerusalem,
montes in circuitu eius,
et Dominus, in circuitu populi eius,
ex hoc nunc et usque in saeculum.

Zij die vertrouwen op de Heer
zijn als de berg Sion:
hij zal in eeuwigheid niet ineenstorten.
Hij staat in Jeruzalem, er zijn bergen rondom
en de Heer omarmt zijn volk;
nu en tot in eeuwigheid.

Vertaling: ICTL

Mihi autem

Mihi autem nimis honorati sunt
amici tui, Deus:
nimis confortatus est

Uw vrienden, God,
staan bij mij immers
hoog in aanzien, hun gezag

principatus eorum.
Gloria Patri, et Filio,
Spiritui Sancto.
Sicut erat in principio,
et nunc, et semper,
et in saecula saeculorum.
Amen.

staat stevig gegrondvest.
Eer aan de Vader, de Zoon
en de Heilige Geest.
Zoals het was in het begin,
en nu en altijd,
tot in de eeuwen der eeuwen.
Amen.

Vertaling: ICTL

Rorate caeli

Rorate caeli desuper
et nubes pluant iustum.
Aperiatur terra
et germinet Salvatorem.
Benedixisti Domine terram tuam,
avertisti captivitatem Jacob.
Gloria Patri, et Filio,
Spiritui Sancto.
Sicut erat in principio,
et nunc, et semper,
et in saecula saeculorum.
Amen.

Dat de hemelen dauwen en de wolken
de gerechtigde als regen laten neerkomen.
De aarde opene zich
en brenge de Verlosser voort.
Heer, Gij hebt de aarde gezegend,
Gij hebt de gevangenschap
van Jacob afgewend.
Glorie aan de Vader, de Zoon
en de Heilige Geest,
zoals het was in het begin en nu
en altijd in de eeuwen van de eeuwen.
Amen.

Vertaling: ICTL

Confirma hoc Deus

Confirma hoc Deus,
quod operatus es in nobis:
a templo tuo, quod est in Jerusalem,
tibi offerent reges munera.
Alleluia, alleluia, alleluia.

Bevestig, God, wat gij in ons
tot stand hebt gebracht
vanuit uw Tempel in Jeruzalem.
Koningen zullen U offers aanbrengen.
Alleluia, Alleluia, Alleluia.

Vertaling: ICTL

V pamiat vetsjnoeioe

V pamiat vetsjnoeioe
budet pravednik.
Alliluia, alliluia, alliluia.

Elke rechtvaardige man
zal voor eeuwig in ons geheugen verder
leven. Alleluia, alleluia, alleluia.

Kyrie eleison

Kyrie eleison, kyrie eleison,
kyrie eleison.

Heer, ontferm U over ons. Heer, ontferm U
over ons. Heer, ontferm U over ons.

V Tsjermnem mori

V Tsjermnem mori
neiskoesobratsjniia nevesti
obraz napisasia inogda,
tamo Moisei razdelitel vodi,
zde zhe Gavriil sloezhitel tsjoedese,
togda gloebinoe sjestvovav
nemokrenno Izrail,
nine zhe Hrista rodi
bezsemenno Deva,
more po prosjestvii Izraileve
prebist neprohodno,
neporotsjnaia po rozhdestve
Emmanuileve prebist netlenna,
sii i prezhde sii,
iavlei sia iako tsj tsjelovek,
Bozhe pomiloei nas.

Een tijd geleden stond in de Rode Zee
het gezicht geschreven
van een ongetrouwde bruid.
Daar verdeelde Mozes het water, en hier
- Gabriel is een dienaar van het wonder.
Toen trok Israël door de kloof
zonder nat te worden
en dan werd Christus geboren
als de zoon van een Maagd zonder man.
En nadat Israël erdoor was getrokken,
werd de zee onbegaanbaar
en de Maagd bleef na de geboorte
van Emanuel een maagd.
Eeuwige en oude dagen zijn
als een mens verschenen;
God wees ons genadig!

Telo Hristovo

Telo Hristovo priimite
i istotsjnika bezsmertnago vkusite.
Alliluia, alliluia, alliluia.

Neem het lichaam van Christus
en proef van de bron van de onsterfelijkheid!
Alleluia, alleluia, alleluia.

Als u nu een abonnement neemt op Muziek & Woord (€ 30 voor 12 nummers), dan ontvangt u voor € 20 *Cultuur*JOKERS (waardebons), die u onmiddellijke korting verlenen op concerten en voorstellingen bij 6 vooraanstaande cultuurhuizen in Vlaanderen en Brussel. Abonnees die hun abonnement verlengen tussen 01/12/2002 en 30/11/2003 krijgen deze *Cultuur*JOKERS eveneens in de bus.

Stort € 30 op rekeningnummer 210-0150906-26 van Decom, Pontbeekstraat 4 bus 4, 1702 Groot-Bijgaarden. U ontvangt een jaar lang maandelijks Muziek & Woord, 64 pagina's dik.

Binnen de 2 maanden na uw overschrijving ontvangt u 4 *Cultuur*JOKERS met een waarde van elk € 5. Met de *Cultuur*JOKER bekomt u onmiddellijke korting op concerten en voorstellingen. U kan de CultuurJOKERS afzonderlijk of tegelijkertijd inzetten, waar en wanneer u dat wil.

Voor meer info: bel Lieven de Laet op het nummer 02/481.78.79.

de Singel Internationaal Kunstcentrum

De BIJLoke Stedelijke Concertzaal de mens maakt mooie dingen

de doos CULTUREEL CENTRUM HASSELT

STUK

BOZAR MUSIC

CONCERTGEBOUW

Christine Maria Rembeck, Christopher Kale, Maurice van Lieshout, Susanne Braumann & Pieter-Jan Belder

Zaterdag, 30 augustus 2003 | 12.00 uur | Kapel Elzenveld | CONCERT 20

Christine Maria Rembeck	sopraan
Christopher Kale	tenor
Maurice van Lieshout	blokfluit
Susanne Braumann	viola da gamba
Pieter-Jan Belder	klavecimbel

p.255 -> p.263

Maurice van Lieshout

Maurice van Lieshout studeerde blokfluit en piano aan de conservatoria van Tilburg, Den Haag en Milaan. Hij is vooral bekend als oprichter van het ensemble voor laatmiddeleeuwse muziek Fala Música, waarmee hij al op diverse festivals in binnen- en buitenland te gast is geweest. Niet enkel oude muziek echter, maar ook barokmuziek kan Maurice van Lieshout boeien. Zo brengt hij programma's rond het barokrepertoire in samenwerking met cellist Olaf Reimer en klavecinist Bernhard Klaprott. Daarnaast heeft Maurice van Lieshout ook grote belangstelling voor hedendaagse muziek en was hij bijvoorbeeld betrokken bij het project *Peripteron* van Paul Frankhuijzen.

Maurice van Lieshout is docent historische improvisatie aan de Hochschule für Musik Leipzig, de Hochschule für Musik Frankfurt en het Brabants Conservatorium in Tilburg. Ook geeft hij regelmatig cursussen en workshops.

Christine Maria Rembeck

Christine Maria Rembeck is afkomstig uit Duitsland. Ze studeerde eerst blokfluit en euritmiek aan de Hochschule für Musik in Wenen en volgde daarna een opleiding zang aan de Hochschule für Musick Leipzig en in Parijs. Sinds enkele jaren zingt Christine Maria Rembeck als sopraan in diverse ensembles. Zo brengt zij middeleeuwse muziek met het ensemble Fala Música, maar zingt zij ook vaak barokmuziek, onder meer met het ensemble William Byrd, met Harry Hoffmann in Bremen en met diverse ensembles in Leipzig.

Christine Maria Rembeck, Christopher Kale, Maurice van Lieshout, Susanne Braumann & Pieter-Jan Belder

Christopher Kale

Christopher Kale is uit de Verenigde Staten afkomstig en studeerde aan het conservatorium van Amsterdam eerst hoorn en daarna zang. Hij houdt zich vooral met oude muziek bezig, onder meer in ensembles als Cappella Pratensis, Capilla Flamenca en Fala Música. Ook is hij als docent actief, bijvoorbeeld aan de Studio Gele Kraan in Amsterdam.

Susanne Braumann

Susanne Braumann begon haar gambastudies bij Wolfgang Eggers aan de Folkwang Hochschule in Essen, toen ze nog aan het gymnasium school liep. Ze zette haar opleiding verder bij Hannelore Mueller aan de Schola Cantorum Basiliensis en bij Wieland Kuijken aan het Koninklijk Conservatorium in Den Haag. Intussen heeft Susanne Braumann zowat overal in Europa, maar ook in Cuba en de Verenigde Staten concerten gegeven. Zo was zij onder meer te zien tijdens de Frick Collection in New York, op het Holland Festival Oude Muziek Utrecht en op het York Early Music Festival. Ook heeft zij samengewerkt met grote namen als August Wenzinger, Jos van Immerseel, René Jacobs, Roy Goodman en Ed Spanjaard.

Susanne Braumann woont in Amsterdam en stond mee aan de basis van The Locke Consort, dat zowel tijdens de Bodky Competition in Boston als tijdens de Early Music Network Competition in Londen de eerste prijs behaalde. Als soliste concerteerde zij met het Nederlands Kamerorkest, het Combattimento Consort Amsterdam, Anima Eterna, het Kölner Kammerorchester, het Nederlands Kamerkoor en het Nederlands Danstheater. Susanne Braumann was betrokken bij talrijke radio-, televisie- en cd-opnamen. Met theorbespeler Fred Jacobs nam zij voor het label Globe een cd op met werken van Marin Marais.

Pieter-Jan Belder

Pieter-Jan Belder werd geboren in 1966 en studeerde vanaf 1983 blokfluit bij Ricardo Kanji aan het Koninklijk Conservatorium in Den Haag. Ook volgde hij vanaf 1985 een opleiding klavecimbel bij Bob van Asperen aan het Sweelinck Conservatorium in Amsterdam. In 1990 behaalde hij voor beide instrumenten een diploma uitvoerend musicus en sindsdien is hij zowel in binnen- als buitenland actief als klavecinist, fortepianist, continuospeler en blokfluitist. Zo was hij al te zien op tal van festivals voor oude muziek, onder andere in Berlijn, Leipzig, Barcelona, Saintes en Utrecht. Ook maakte hij voor de Nederlandse radio- en televisieomroep verschillende opnamen, als solist maar ook bij de ensembles van Frans Brüggen, Ton Koopman, Philippe Herreweghe, Kenneth Montgomery en Roy Goodman. Daarnaast is Pieter-Jan Belder continuospeler in diverse gezelschappen, waaronder het ensemble Il Fondamento, de Nederlandse Bachvereniging, Collegium Vocale Gent en zijn eigen ensemble Musica Amphion. Verder begeleidt hij solisten als Johannette Zomer, Rémy Baudet, Nico van der Meel en Saskia Coolen.

Bij het label Erasmus bracht Pieter-Jan Belder diverse cd's uit, waaronder een opname van de *Goldberg Variationen* en het *Wohltemperierte Klavier* van Bach en een opname met klavecimbelwerken van Jan Pieterszoon Sweelinck. In het kader van een complete opname van de muziek van Johann Sebastian Bach nam hij voor het label Briljant Classics een tiental solo- en kamermuziekcd's op. Bij hetzelfde label verzorgde hij ook een aantal opnamen in het kader van de integrale uitgave van het oeuvre van Mozart. Verder werkte Pieter-Jan

Belder mee aan de volledige cd-uitvoering van de klavierwerken van Jan Pieterszoon Sweelinck voor het label NM Classics. Het komende seizoen zijn opnamen gepland van alle klavecimbelsonates van Domenico Scarlatti – alles samen ongeveer 36 cd's, die opnieuw bij Briljant Classics zullen worden uitgebracht – en verzorgt Pieter-Jan Belder ook een integrale cd-uitvoering van Telemanns *Tafelmusik*, samen met zijn eigen ensemble Musica Amphion.

In 1997 won Pieter-Jan Belder in Hamburg de NDR-Musikpreis en in 2000 werd hij winnaar van het Internationale Bachwettbewerb Leipzig. Momenteel is hij docent aan het conservatorium van Rotterdam.

Pieter-Jan Belder

Christine Maria Rembeck, Christopher Kale, Maurice van Lieshout, Susanne Braumann & Pieter-Jan Belder

PROGRAMMA

Gli assalti d'Amore

Philippus de Monte (1521-1603)
Lasso, quante fiate
uit: Il secondo libro de madrigali a cinque voci, Venezia, 1567

Il dialogho tra l'alma e'l ragione

Orlandus Lassus (1532-1594)
Che fai, alma?

Carolus Luython (ca. 1557-1620)
Ricercar cromatico per cembalo
uit: Wien, Minoritenkonvent, Klosterbibliothek und Archiv, MS XIV 714

Philippus de Monte
Che fai, alma?
uit: Il secondo libro de madrigali a cinque voci, Venezia, 1567

Piangere o cantare?

Orlandus Lassus
Cantai, or piango
uit: Il primo libro de madrigali a cinque voci, Venezia, 1555

Philippus de Monte
I' piansi, or canto
uit: Il terzo libro delli madrigali a cinque voci, Venezia, 1570

Il lamento del rossignuolo

Philippus de Monte
Quel rossignuol
uit: Madrigali a cinque voci, libro primo, Roma, 1554
L'aere gravato
uit: Il primo libro de madrigali a quattro voci, Venezia, 1562

Christine Maria Rembeck, Christopher Kale, Maurice van Lieshout, Susanne Braumann & Pieter-Jan Belder

Quel' rossignuol' che sí soave canta: poëzie van Francesco Petrarca getoonzet door Philippus de Monte

Philippus de Monte heeft zich, vooral in de vroegste stadia van zijn carrière, als geen ander in de muziekgeschiedenis toegelegd op de toonzetting van de liefdeslyriek van Francesco Petrarca. In zijn eerste en tweede boek met vijfstemmige madrigalen, uit 1555 en 1567, richtte De Monte zich vooral op de sonetten uit Petrarca's *Canzoniere*, terwijl het eerste boek met vierstemmige madrigalen, uit 1562, de sestina vooropstelde. Tot ongeveer 1580 bevatte iedere nieuwe madrigaaleditie van De Monte één of meer composities op teksten van Petrarca (zie ook p. 236).

De uitgave van deze composities was, zoals bijna alle madrigaaledities uit die tijd, in het standaardformaat van stemboeken. De muziek in ieder stemboekje was steeds voorzien van alle teksten. Een uitvoering van één zanger per stem lag derhalve voor de hand en is vandaag de dag dan ook de meest voorkomende interpretatie van dit repertoire.

De Monte's professionele activiteiten in de jaren 1550 zijn moeilijk te achterhalen. Het lijkt erop dat hij voor het grootste deel in Italië verbleef, in Rome en in Napels. Wel zeker is dat hij op 1 mei 1568 benoemd werd tot kapelmeester van keizer Maximiliaan II in Wenen. Hij zou er tot aan zijn dood in 1603 blijven.

In Wenen, maar ook aan de meeste andere hoven, waren niet enkel zangers als De Monte tewerkgesteld, maar ook veel instrumentalisten. Een beroemd voorbeeld is het hof van Albrecht V in München, waar Orlandus Lassus werkzaam was. Deze instrumentalisten vormden een bont gezelschap van onder anderen organisten, blazers en specialisten in diverse strijkinstrumenten. Zij werden ingezet voor een al even bont palet van gelegenheden, zowel liturgische als wereldlijke. Uit diverse geschriften weten we, soms zelfs heel gedetailleerd, dat deze musici niet alleen zelfstandig opereerden, maar ook vaak in samenspel met de leden van de kapel. Aangezien er van de hand van De Monte geen enkele 'instrumentale noot' is overgeleverd, moeten we ervan uitgaan dat bovenvermelde edities evenzeer voor deze instrumentalisten waren bedoeld.

Op verzoek van het festival Laus Polyphoniae zijn we op zoek gegaan naar de 'verborgen instrumentale muziek' in de madrigalen van De Monte. De componist nam steeds de tekst als vertrekpunt en wou met zijn zettingen zijn persoonlijke lezing van de lyriek van Petrarca tot uiting brengen. Het gebruik van ons instrumentarium, een blaas-, een strijk- en een toetsinstrument, hebben we daarom ook ten dienste gesteld van hetzelfde doel. Tot ons geluk zijn er redelijk veel geschriften overgeleverd die ons goed informeren over de dagelijkse praktijk van de toenmalige instrumentalist. Er staan ons dan ook veel verschillende technieken ter beschikking: van een eenvoudige intavolatura tot allerhande complexe versieringstechnieken of 'passagi', waarbij zelfs afgeweken kan worden van de stricte notentekst van De Monte.

Het klankresultaat licht ons inziens een tipje van de sluier op en laat een fractie zien van de ongelofelijke kleurenrijkdom die zo karakteristiek was voor de Renaissance van de Italiaanse 16de eeuw. De zoektocht gaat intussen verder...

Maurice van Lieshout

Christine Maria Rembeck, Christopher Kale, Maurice van Lieshout, Susanne Braumann & Pieter-Jan Belder

Lasso, quante fiate

Lasso, quante fiate Amor m'assale
che fra la notte e 'l dì son più di mille
torno dov' arder vidi le faville
che 'l foco del mio cor fanno immortale.

Ivi m'acqueto, et son condotto a tale
ch'a nona, a vespro, a l'alba et a le squille
le trovo nel pensier tanto tranquille
che di null' altro mi rimembra o cale.

L'aura soave che dal chiaro viso
move col suon de le parole accorte
per far dolce sereno ovunque spira,

quasi un spirto gentil di paradiso
sempre in quell' aere par che mi conforte,
sì che 'l cor lasso altrove non respira.

O wee, hoe talrijk zijn de aanvallen van Amor,
tussen nacht en volgende dag zijn het er
wel duizend. Ik ga terug naar de plek waar ik
de vlammetjes zag die de gloed van mijn hart
aan het branden houden.

Daar kom ik tot rust en breng mezelf zover dat ik
me, op de noen, 's avonds, bij het dagen, als de
eerste klokken luiden, deze vlammen zo rustig
inbeeld dat ik me niets anders meer herinner of
met bezorgdheid indenk.

De zoete bries die van het licht gelaat afkomt
samen met het geluid van gepaste woorden
en de lucht waar zij in beweegt, doet ophelderen

als was het een edele schim uit het paradijs,
brengt me in die buurt altijd troost,
zo lijkt me, en wel zo dat elders
mijn vermoeide hart niet ademen kan.

Vertaling: Walter Geerts

Che fai, alma?

'Che fai, alma? Che pensi? Avrem mai pace?
Avrem mai tregua? Od avrem guerra eterna?'
'Che fia di noi non so, ma in quel ch'io scerna
a' suoi begli occhi il mal nostro non piace.'

'Che pro, se con quelli occhi ella ne face
di state un ghiaccio, un foco quando inverna?'
'Ella non, ma colui che gli governa.'
'Questo ch'è a noi, s'ella sel vede et tace?'

'Talor tace la lingua e 'l cor si lagna
ad alta voce, e 'n vista asciutta et lieta
piange dove mirando altri non vede.'

'Per tutto cio la mente non s'acqueta,
rompendo il duol che 'n lei s'accoglie et stagna,
ch'a gran speranza uom misero non crede.'

'Wat doe je, ziel? Wat denk je? Zullen we ooit
vrede kennen? Ooit wapenstilstand?
Of wordt het eeuwige oorlog?'
'Wat van ons zal worden, weet ik niet, maar
naar wat ik zie, is ons twisten in haar ogen geen
bevallige zaak.'

'Wat brengt zoiets ons vooruit? Als ze met die ogen
's zomers ijs voortbrengt en 's winters een vuur?'
'Zij niet, voorwaar, maar hij die de ogen bestiert.'
'Maar over ons, hoe komt het dat zij het ziet en
toch zwijgt?'

'Soms zwijgt de tong, maar weent het hart luidop,
en zelfs zonder tranen en met opgewekte blik
weent het waar anderen ziende blind blijven.'

'Bij dit alles komt de geest niet tot rust, wordt de
smart niet opgeheven die hij opneemt en bij hem
blijft hangen, een ongelukkige mens heeft geen
grootse verwachtingen.'

Vertaling: Walter Geerts

Christine Maria Rembeck, Christopher Kale, Maurice van Lieshout, Susanne Braumann & Pieter-Jan Belder

Cantai, or piango

Cantai, or piango; et non men di dolcezza
del pianger prendo che del canto presi,
ch'a la cagion, non a l'effetto intesi
son i miei sensi vaghi pur d'altezza.

Indi et mansuetudine et durezza
et atti feri et umili et cortesi
porto egualmente; né me gravan pesi,
né l'arme mie punta di sdegni spezza.

Tengan dunque ver me l'usato stile
Amor, Madonna, il mondo et mia fortuna,
ch'i' non penso esser mai se non felice;

Viva o mora o languisca, un più gentile
stato del mio non è sotto la luna,
sí dolce è del mio amaro la radice.

Ooit zong ik, nu ween ik; en niet minder genoegen
haal ik uit mijn wenen dan uit mijn zingen,
want naar de grond van de zaak, niet naar de
effecten zijn mijn zinnen gericht,
hunkerend naar grootsheid.

Daarom ben ik drager, zowel van vergevingsgezindheid als van hardvochtigheid, van onbeschaafde daden als van nederige en hoofse;
geen gewichten bezwaren mij, geen opwelling
van misprijzen slaat mijn wapens stuk.

Behoud u daarom, tegenover mij, de gebruikelijke taal, Amor, mijn lief, omgeving en Fortuna,
want ik acht mijzelf gelukkig en niet anders;

of ik nu leef, sterf of wegkwijn, een voor mij
vriendelijkere toestand dan de mijne bestaat niet
onder het maanlicht, zo zoet is de wortel van
mijn bittere zijn.

Vertaling: Walter Geerts

I' piansi, or canto

I' piansi, or canto; ché 'l celeste lume
quel vivo sole alli occhi miei non cela,
nel qual onesto Amor chiaro revela
sua dolce forza et suo santo costume.

Onde e' suol trar di lagrime tal fiume,
per accorciar del mio viver la tela,
che non pur ponte o guado o remi o vela
ma scampar non potienmi ale né piume.

Si profondo era et di sì larga vena
il pianger mio, et sì lunge la riva,
ch'i' v'aggiungeva col penser a pena.

Non lauro o palma, ma tranquilla oliva
pietà mi manda, et 'l tempo rasserena,
e 'l pianto asciuga et vuol ancor ch'i' viva.

Hiervoor weende ik, en nu kan ik dichten,
want het hemellicht onttrekt de levende zon
(Laura) niet aan mijn ogen;
hierdoor openbaart de billijke Amor
zijn zachte kracht en zijn heilige gewoonte;

aan mijn ogen liet hij vaak, om het weefdoek
van mijn leven te verkleinen, zo'n stroom van tranen
ontspringen, dat brug noch wad, riem noch zeil,
vleugel noch veer, mij toelieten eraan te ontsnappen.

Zo diep was de tranenstroom, zo'n brede ader
vormde hij, met zo'n verre oever,
dat ik er in gedachten nauwelijks bij kon komen.

Geen laurierkroon of palmtak, maar de zachtaardige olijftak, stuurt mij Medelijden (Laura); zij
maakt de lucht weer helder, de tranen droog, en
wil dat ik in leven blijf.

Vertaling: Walter Geerts

Christine Maria Rembeck, Christopher Kale, Maurice van Lieshout, Susanne Braumann & Pieter-Jan Belder

Quel rossignuol

Quel rossignuol che sì soave piagne
forse suoi figli o sua cara consorte,
di dolcezza empie il cielo et le campagne
con tante note sì pietose et scorte,

et tutta notte par che m'accompagne
et mi rammente la mia dura sorte;
ch' altri che me non ò di chi mi lagne,
chè 'n dee non credev' io regnasse Morte.

O che lieve è inganar chi s'assecura!
que' duo bei lumi assai più che 'l sol chiari
chi pensò mai veder far terra oscura?

Or cognosco io che mia fera ventura
vuol che vivendo et lagrimando impari
come nulla qua giù diletta et dura.

Die nachtegaal die zo zachtjes weent
misschien om zijn kleintjes of zijn geliefde,
vult de hemel en de velden met tederheid
met zoveel noten, zo meelijwekkend en omzichtig;

en de hele nacht begeleidt hij mij
en herinnert mij aan mijn harde lot:
dat ik niemand heb behalve mezelf om te beklagen;
dat ik niet geloof dat bij God de dood heerst.

O hoe zalig is het te bedriegen wie gerustgesteld is!
Deze twee prachtige lichtschijnsels, helderder
dan de zon, wie zou denken dat de aarde ooit
nog donker wordt?

Nu ken ik mijn toekomstig lot:
men leert al levend
en al wenend.

L'aere gravato

L'aere gravato et l'importuna nebbia
compressa intorno da rabbiosi venti
tosto conven che si converta in pioggia;
et già son quasi di cristallo i fiumi,
e'n vece de l'erbetta per le valli
von se ved' altro che pruine et ghiaccio.

Et io nel cor via più freddo che ghiaccio
o di gravi pensier tal una nebbia
qual si leva talor di queste valli,
serrate incontra a gli amorosi venti
et circundate di stagnanti fiumi,
quando cade dal ciel più lenta pioggia.

In picciol tempo passa ogni gran pioggia,
e'l caldo fa sparir le nevi e'l ghiaccio
di che vanno superbi in vista i fiumi;
né mai nascose il ciel sì folta nebbia
che sopragiunta dal furor di venti
non fuggisse dai poggi et da le valli.

Ma, lasso, a me non val fiorir di valli,
anzi piango al sereno et a la pioggia
et a'gelati et a'soavi venti;
ch'allor fia un dì Madonna senza 'l ghiaccio
dentro, et di for senza l'usata nebbia,
ch'io vedrò secco il mare e'laghi e i fiumi.

De loodzware lucht en de dreigende nevel
door woeste winden samengedrukt
zullen wel spoedig regen worden;
ook de rivieren zijn reeds zo goed als van glas,
en in de dalen in plaats van het groene gras
ziet men alleen nog rijm en ijs.

En ook ík heb in mijn hart donkere gedachten,
alsmaar kouder dan ijs, als een nevel die soms
uit deze dalen opstijgt, gedrukt als die ook worden
tegen de winden die Amor oproept,
en omgeven ook door verstomde stromen,
wanneer de regen trager uit de hemel valt.

In geen tijd gaat alle hevige regen voorbij, en de
warmte doet sneeuw en ijs verdwijnen, waardoor
ook de stromen weer machtig om zien worden;
en evenmin verborg de hemel zo'n dichte mist
dat die, door woelige winden achterhaald,
niet vluchtte uit berg en dal.

Maar helaas baat mij dit bloeien van dalen niet,
ik ween integendeel bij heldere lucht én regen,
bij ijzige én warm-zoete wind; want laat op een
dag toch ook mijn lief haar ijselijke inborst verliezen,
en van buiten zonder de gebruikelijke nevel ver-
schijnen; maar eerder nog zal ik de zee zien
opdrogen en meren en rivieren.

Christine Maria Rembeck, Christopher Kale, Maurice van Lieshout, Susanne Braumann & Pieter-Jan Belder

Mentre ch'al mar descenderanno i fiumi
et le fiere ameranno ombrose valli,
fia dinanzi a'begli occhi quella nebbia
che fa nascer d'i miei continua pioggia
et nel bel petto l'indurato ghiaccio
che tra' del mio sì dolorosi venti.

Ben debbo io perdonare a tutt' i venti
per amor d'un che 'n mezzo di duo fiumi
mi chiuse tra 'l bel verde e 'l dolce ghiaccio,
tal ch' i' depinsi poi per mille valli
l'ombra ov'io fui, che né calor né pioggia
né suon curava di spezzata nebbia.

Ma non fuggio giamai nebbia per venti
come quel dì, né mai fiumi per pioggia
né ghiaccio quando 'l sole apre le valli.

Terwijl stromen naar de zee zullen vloeien en de
dieren weer van schaduwrijke dalen
zullen genieten, laat dan
vóór haar mooie ogen de mist opkomen
die door de tranenregen van mijn ogen ontstaat,
en in de mooie boezem het verharde ijs dat de
smartelijke wind uit mijn boezem laat opvliegen.

Ik moet alle winden vergeving schenken omwille
van de liefde voor één die mij tussen twee stromen
klem hield, tussen het mooie groen en het zoete
ijs, waardoor ik vervolgens door duizend dalen
de schaduw afschilderde waar ikzelf vertoefde,
want noch warmte, noch regen noch muziek laat
opgeloste mist aan het hart komen.

Nooit ontwijk ik mist omwille van de wind als op
die dag, evenmin stromen omwille van regen, en
ook ijs niet wanneer de zon de dalen openmaakt.

Vertaling: Walter Geerts

WORDEN WIE JE BENT

HIBERNIASCHOOL
MIDDELBARE STEINERSCHOOL

RUDOLF STEINERSCHOOL
BASISSCHOOL
VOLKSTRAAT 40
2000 ANTWERPEN - TEL: 03/248.40.34

SPEELSCHOOLTJE
KLEUTERSCHOOL
TRANSVAALSTRAAT 21
2600 BERCHEM - TEL: 03/230.76.07

Muziektheaterproductie Cirkels

Zaterdag, 30 augustus 2003 | 14.00 & 16.30 uur | Hiberniaschool

In samenwerking met MUSICA

p.265 -> p.270

Liesbet Vereertbrugghen — **algemeen concept, teksten & artistieke coördinatie**

Een groep van 36 jongeren tussen 11 en 15 jaar

Jan Korneel Boon	Hannah Schaevers
Shana Bracke	Lukas Somers
Anastasia De Bois	Katrien Valckenaers
Anneleen De Cuyper	Evelien Van Assche
Lieze De Laet	Helene Van Assche
Charlotte De Meulder	Tamara Van Calster
Arthur De Roey	Julie Van Dessel
Jef Decat	Nina Van Goeye
Lina Decat	Marjolein Van horen
Laurens Dierickx	Lidewij Van Nevel
Marie Frateur	Jeanne Vauterin
Jakoba Godts	Celine Veldeman
Niobe Hajib	Gaetane Vereecken
Ruth Heirman	Marenne Vereecken
Arne Herman	Laura Verhoeven
Adriaan Lauwers	Charlotte Vermeersch
Emilie Roelens	Anneleen Vermeyen
Benedicte Rosier	Yana Vlaeyen-Note

Medewerkers

Karolien Selhorst	projectbegeleiding Musica
Stijn Kolacny	zangcoach
Björn Schmelzer	zangcoach
An Van Laethem	vedel
Els Van Volsem	zang, middeleeuwse harp en draailier, docent
Philippe Malfeyt	luiten
Dick Van der Harst	het Deroover-draaiorgel, percussie
Frauke Mariën	dans
Ilse Wijnen	beeld, docent
Jan Boon	video, docent
Maaike De Porre	spel, docent
Hilde Bossens	kostuums, rekwisieten
Edwin Weekers	belichting, geluid
Guy Truyers	belichting, geluid

Muziektheaterproductie Cirkels

PROGRAMMA

Guillaume de Machaut (ca. 1300-1377) / Dick Van der Harst
Ma fin est mon Commencement

Ramos de Pareia (ca. 1440-in of na 1491)
Cirkelcanon

Guillaume Dufay (ca. 1400-1474)
Conditor alme siderunt

Anoniem
Bonum est confidere
Fas et nefas ambulant
uit: München, Bayerische Staatsbibliothek, clm 4660 (Carmina burana)

Traditional / Dick Van der Harst
The Gold Ring

Guillaume de Machaut
Douce Dame Jolie

Anoniem
Michi Confer, Venditor
Tempus est jocundum
uit: München, Bayerische Staatsbibliothek, clm 4660 (Carmina burana)

Traditional / Dick Van der Harst
Ich spring in diesem Ring

Guido de Arrezzo (ca. 991/92-na 1033)
Hymne voor Sint-Jan de Doper

Dick Van der Harst / Eric De Volder
Canon: Een lied en verder niet

Guillaume de Machaut
Je vievroie liement

Anoniem
Ich was ein chint
uit: München, Bayerische Staatsbibliothek, clm 4660 (Carmina burana)

Juan del Encina (1468-1529/30) / Dick Van der Harst
Tan Buen Ganadico

Anoniem
O Fortuna, velut luna
uit: München, Bayerische Staatsbibliothek, clm 4660 (Carmina burana)

Cirkels: Ma Fin est mon Commencement

Cirkels
Een einde, een nieuw begin
De mens er middenin
Raadselkringen in zijn hoofd

Het is onvoorstelbaar hoe lang cultureel Europa onder invloed heeft gestaan van de 'muziek der sferen': een theorie die vasthoudt aan de overtuiging dat de aarde het centrum vormt van het heelal, de aarde omringd door zeven sferen, 'kristallijnen' koepels die de planeten dragen. Deze hemellichamen zijn voortdurend in beweging en beschrijven volmaakte cirkels rondom de aarde. Het geluid dat ze door deze beweging voortbrengen, klinkt harmonieus en vult de kosmos met hemelse muziek. Dit alles is het werk van God. Alleen hij kan zijn signatuur zetten onder dit heerlijke kunstwerk, gekenmerkt door orde en schoonheid.

De muziek die klinkt in de hemel, is dezelfde als die op aarde, alleen is hier slechts een verre echo te horen. Ons oor weet dat. Daarom kan ons oor onbewust goede van slechte muziek onderscheiden, aldus Augustinus. Wie ongevoelig is voor muziek, leeft niet in harmonie met het universum. Shakespeare voegt er nog aan toe:

De mens, die geen muziek draagt in zijn hart,
zich niet door zoete klanken laat beroeren,
is tot verraad, tot boosheid en roof in staat,
zijn geest is even donker als de nacht
en zijn gemoed zo zwart als de onderwereld.
Vertrouw zo'n man niet. Hoor toch eens hoe mooi!
(uit: De koopman van Venetië)

De cirkel is volmaakt, zo zonder einde, zonder begin, zonder meer, zonder minder. Een sterk symbool. Volmaakt is ook het getal drie naar gelijkenis met de drie-eenheid: de Vader, de Zoon en de Heilige Geest. God de Vader eindigt nooit, zoals de slang die in haar staart bijt, een cirkel, eeuwig durend, in saecula saeculorum. Het middeleeuwse denken is ervan doordrongen met vertakkingen tot in de muziektheorie. Volmaakt (Perfectum) want ternair (9/8 of 3/4), en daarom ook aangegeven door een cirkel, is een nieuwe maataanduiding sedert de 14de eeuw.

In de middeleeuwse denkwereld is de goddelijke rede even ondoorgrondelijk als de raadselachtigheid van Fortuna. Een vrouw met twee gezichten, blind, doof en voortdurend draaiend aan haar rad. De zogenaamde geluksgodin. Maar dat is ze niet. Ze is aantrekkelijk, dat wel, maar ze is wispelturig, redeloos en heeft veel macht. Gevaarlijk dus. Ze slingert de mens héén en weer. Wie zich te veel aan het rad vastklampt, is nu eens rijk en regeert vanop haar troon, maar dan weer hangt hij onderaan het rad, vernederd en straatarm. Fortuna heeft vele namen – geluk, toeval, lot en voorzienigheid –, maar er is één constante: ze is onberekenbaar. Ze balanceert tussen goed én kwaad. In zijn *Remède de Fortune* heeft De Machaut het in ellenlange verzen over de gespletenheid van Fortuna:

Fortuna is liefde vol haat
En geluk, vol van verdriet
Zij is inhalige gulheid

Een clericus met de Guidonische hand. (Traktaat van Elias Salomo, 1274, Bibl. Ambrosiana Cod. D 75 inf. Fol 6r)

Zij is ellendig
Zij is de pijn van gezondheid
Zij is de kommer van rijkdom
Zij is armzalige adel, beschamend
En on-rechtschapen
Zij is de hoogmoedige deemoed
Zij is goedgunstige afgunst
Ze is een gevaarlijk baken
- wee wee haar geweifel -
Zij is het die bedelt in rijkdom
Zij is het die rust biedt bij onheil
Zij is honger van een verzadigd hart
Zij is toornige vreugde.

Het manuscript van de *Carmina burana* opent met het magistrale rad waarop Fortuna troont. Het aardse leven mag dan wel liederlijk bezongen worden, maar zowel de vrees voor Fortuna als het oneindige ontzag voor God de Vader schemeren door in vele van deze liederen. Dit lied uit de *Carmina burana* zingen wij in volgende vrije tekstversie:

Fas et nefas ambulant passu fere pari
wat wil zeggen: goed en kwaad
in balans, in cadans
als twee paarden wit en zwart
in 't gareel gehouden
door Fortuna
blind en doof, met twee gezichten,
redeloze vrouw.

Fas et nefas ambulant passu fere pari
wat wil zeggen: goed en kwaad
in balans, in cadans
of toch bijna, maakt niet uit
siamese tweeling altijd bij elkaar
d'ene streelt en d'and're slaat
d'ene geeft en de and're neemt.

Fas et nefas ambulant passu fere pari
wat wil zeggen: goed en kwaad
in balans, in cadans
liefde lacht naast bittere haat
rijkdom schopt de armoe
vreugde vol verdriet
honger naast een volle maag
kaf en koren bij elkaar.

Zesendertig jongeren raakten in de ban van de cirkel en proberen vooral de raadsels niet op te lossen. Ze zetten een grote ronde bril op hun neus en zien overal cirkels: manen en planeten, ronde stenen en ronde wangen, bobijnen en muzieknoten, draaiende spinnewielen. Het draaiorgel is het koninginnestuk.

Muziektheaterproductie Cirkels

De volgende getallensleutels zijn nodig om toegang te vinden tot de voorstelling Cirkels:

N E G E N
Mijn einde is mijn begin
Mijn begin is mijn einde

Z E V E N
Zeven deugden
Zeven plagen
Zeven dwaze maagden
Zeven dwergen
Zeven bergen

DRIE
In de naam van de Vader, de Zoon en de Heilige Geest
Drie – in – één: God De Vader
In saecula saeculorum
Amen

EEN
Rijmt op alleen
Ene God alleen
Ene zaligmaker
En anders geen

TWEE
Een, maar toch twee
Fortuna
Een vrouw met twee gezichten
Goed en Kwaad

VEEL
Litanie van alle ronde dingen
Wees genadig, spaar ons
Wees genadig, verhoor ons
Van alle kwaad, verlos ons

EEN
Een-zaam
Toch te-zaam
De zwerver met
De ronde steen
Een soepsteen
O X O

TWEE
Mijn gezicht
Twee ogen
Twee wangen
Ronde
Rode
Een neus
Twee gaten
Een mond
Open – toe

VIER
Vier windstreken
Vier elementen
Vier seizoenen
Ik hou van de lente

ZES
Ut
Re
Mi
Fa
Sol
La

VIJF
Mijn vijf geboden
Mijn vijf vingers
Mijn hand
De hand van Guido

DRIE
In de naam van platvoet, langtong en dikduim
Drie – in – één: de ijverige spinsters
Voor eeuwen en eeuwen
Amen

N E G E N
Mijn einde is mijn begin
mijn begin is mijn einde

Liesbet Vereertbrugghen

Huelgas Ensemble

Zaterdag, 30 augustus 2003 | 20.00 uur | Augustinus | CONCERT 23

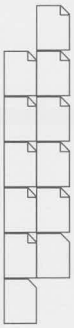

p.271 -> p.282

Paul Van Nevel	**algemene leiding**
Els Van Laethem	cantus
Petra Noskaiovà	cantus
Axelle Bernage	cantus
Poline Renou	cantus
Raoul Le Chenadec	altus
Nick Todd	tenor
Stefan Berghammer	tenor
Tom Phillips	tenor
George Pooley	tenor
Robert Buckland	bariton
Marius Van Altena	bariton
Peter Dijkstra	bas
Lieven Deroo	bas

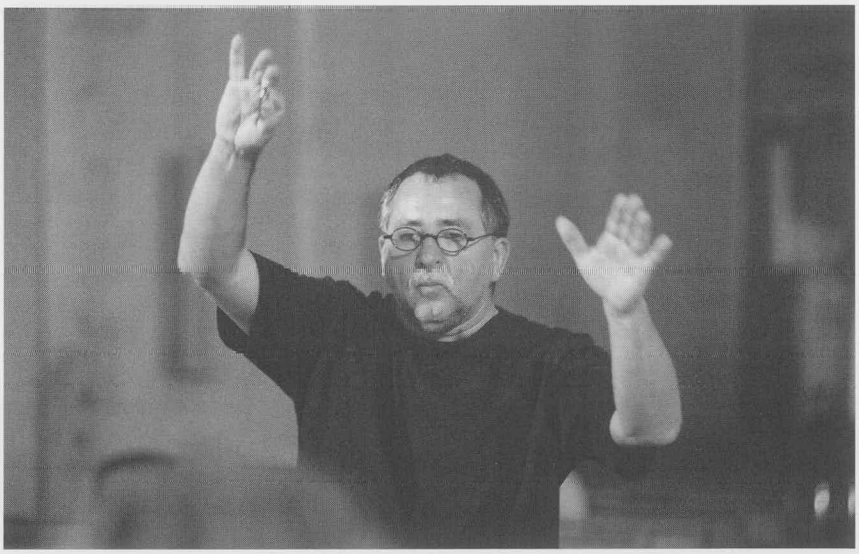

Paul Van Nevel p. 271

Paul Van Nevel

Paul Van Nevel is gekend als stichter en leider van het Huelgas Ensemble, dat in 1970 werd opgericht. Aanvankelijk bracht het ensemble veel hedendaagse werken, maar tegenwoordig legt het zich vooral toe op muziek uit de Middeleeuwen en de Renaissance. Met het Huelgas Ensemble voert Paul Van Nevel meestal onbekende composities uit, waarbij het accent vooral op de Vlaamse polyfonie komt te liggen. Hij benadert dit repertoire vanuit de originele bronnen en trekt jaarlijks een aantal maanden uit om in Europese bibliotheken oude muziek te bestuderen en te transcriberen. In zijn interpretaties tracht Paul Van Nevel de tijdgeest waarin de werken zijn geschreven, steeds zo accuraat mogelijk weer te geven. Hij bestudeert dan ook intensief oude uitspraak, tijdservaring en tempo, geïmproviseerd contrapunt, voordrachtattitudes en zo meer.

Naast zijn drukke bezigheden met het Huelgas Ensemble is Paul Van Nevel gastdirigent van een aantal befaamde formaties als het Collegium Vocale uit Gent, het Nederlands Kamerkoor en het koor van de Nederlandse Bachvereniging. Tot voor enkele jaren was hij ook gastdocent aan het Sweelinck Conservatorium van Amsterdam, waar hij aan de sectie 'koorleiding' een cursus notatie en interpretatie gaf. Bij de Duitse uitgeverij Bärenreiter publiceerde Paul Van Nevel verschillende transcripties van renaissancemuziek. Ook schreef hij een aantal artikels en boeken over muziek uit de Middeleeuwen en de Renaissance, waaronder een monografie over Johannes Ciconia en het voor een breed publiek bedoelde werk *Nicolas Gombert en het avontuur van de Vlaamse polyfonie.* Momenteel bereidt hij een publicatie voor over de zogenaamde 'Franco-Flamands', de Frans-Vlaamse componisten in Noord-Frankrijk tijdens de 15de en 16de eeuw.

In 1994 mocht Paul Van Nevel in Parijs de prestigieuze Prix In Honorem van de Académie Charles Cros in ontvangst nemen. In 1996 werd hem voor de cd *Utopia Triumphans* opnieuw een vermaarde prijs toegekend: de 'Diapason d'Or de l'Année' in de categorie vocale muziek.

Huelgas Ensemble

Het Huelgas Ensemble is een van Europa's meest gerenommeerde groepen voor de uitvoering van middeleeuwse en renaissancistische polyfone muziek. Altijd opnieuw weet het ensemble te verrassen door de originele programmatie van onbekende werken, die door Paul Van Nevel in Europese bibliotheken worden opgezocht. De interpretaties van het Huelgas Ensemble zijn gebaseerd op een grote vertrouwdheid met de uitvoeringsattitudes die tijdens de Middeleeuwen en de Renaissance gangbaar waren. Een grondige kennis van de notatie van de tekst en de muziek is volgens het ensemble dé vereiste om door te dringen tot de essentie van de compositie.

Het Huelgas Ensemble streeft ernaar oude muziek, die gegroeid is uit een symbiose met het milieu en de maatschappij, haar karakter als tijdsfenomeen mee te geven. Zo wordt het ensemble in zijn interdisciplinaire zoektocht geholpen door – bijvoorbeeld – de oude temperamentenleer van Albertus Magnus, het geheugentheater van Ciulio Camillo, de studie van de redenaarskunst en de diverse literaire stromingen in Europa.

Huelgas Ensemble

Steeds weer loven pers en media de spontane levendigheid waarmee het Huelgas Ensemble zijn repertoire brengt en waarmee het voortdurend nieuwe normen vestigt. De palmares van de groep is dan ook indrukwekkend te noemen. In 1981 al was het Huelgas ensemble laureaat van de wedstrijd van de Europese Radio Unie met een programma over Johannes Ciconia. Vijf jaar later ontving het ensemble voor zijn opname van het verzamelde werk van diezelfde componist de speciale 'Cinque Clés de sol'-onderscheiding van de Canadese Radio. Ook verleende de groep in 1988 zijn medewerking aan het televisieprogramma *De Polyfonisten*, dat op het Internationaal Televisiefestival van Praag de 'Golden Prague' won.

Voor het label Sony Classical verzorgde het Huelgas Ensemble in de Vivarte-reeks verscheidene opnamen met muziek uit de Middeleeuwen en de Renaissance. Voor Harmonia Mundi realiseerde het ensemble in 1999 de succesvolle opname *Lamentations de la Renaissance*. Bij datzelfde label verschenen ook de cd *Precum Vespertinarum*, een uitgave van de vespers van Christophorus Demantius, en de cd *O Gemma Lux*, met de dertien isoritmische motetten van Guillaume Dufay.

Verder sleepte het Huelgas Ensemble nog tal van andere prijzen in de wacht, waaronder de Edison-prijs en de Cecilia-prijs. Ook mocht het ensemble enkele malen de Snepvangers-prijs van de Belgische Muziekpers in ontvangst nemen, onder meer in 1991 voor een uitgave van de twaalfstemmige mis *Et ecce terrae motus* van Antoine Brumel en in 1993 voor de cd *Nicolas Gombert: Muziek aan het hof van Karel V*. Voor zijn opname van de 15de-eeuwse miscyclus *La dissection d'un homme armé* kreeg het gezelschap in 1991 de 'First Prize' van de CD Compact Records. En zeer recent nog werd het Huelgas Ensemble de Cecilia-prijs 2002 toegekend voor de cd *Missa Praeter rerum seriem* met werk van Cipriano de Rore.

Huelgas Ensemble

Huelgas Ensemble

PROGRAMMA

Jacobus de Kerle (1531/32-1591)

Diligam te Domine a 5
uit: Theatri musici selectissimas Orlandi de Lassus aliorumque praestantissimorum musicorum, liber secundus, Genève, 1580

Maria Magdalena a 4
uit: Regensburg, Bischöfliche Zentralbibliothek, MS A.R. 871-874

Cantio octo vocum de sacro foedere contra turcas
Gaudentes gaudeamus omnes a 8
Cantemus Domino a 4
Confitemini Domino a 4
Videbimus gloriam Domini a 4
Gaudentes a 8
uit: Liber modulorum sacrorum, authore Jacobo de Kerle Flandro Yprensi, München, 1572

In die sancto paschae
Gavisi sunt discipuli a 4
Cuius corpus sanctissimum a 4, 5 & 8
uit: Augsburg, Staats- und Stadtbibliothek, MS Tonkunst Schletteren 7 (Koorboek van het Benediktijnerklooster Ss. Ulrich und Afra)

PAUZE

Media vita a 6
uit: Selectae quaedam cantiones sacrae, compositae per Jacobum de Kerle, Nürnberg, 1571

Come nel mar a 4
uit: Di Cipriano et Annibale madrigali, insieme altri eccelenti autori, Venezia, 1566

Missa Pro defunctis
Requiem aeternam a 4
Dies irae a 3 & 4
Libera me Domine a 4
uit: Sex missae, authore Jacobo de Kerle, liber primus, Venezia, 1562

Missa 'Ut re mi fa sol la' a 7
Agnus Dei
Quatuor missae, auctore Jacobo de Kerle Flandro Iprensi, Antwerpen, 1582

Jacobus de Kerle (Ieper 1531/32 – Praag 1591): een grootmeester in de vergetelheid

Precies negentig jaar geleden, in 1913, verscheen in München van de hand van de Duitse musicoloog Otto Ursprung de tot dan toe enige monografie over Jacobus de Kerle. Diezelfde schrijver verzorgde in 1926 in de reeks *Denkmäler der Tonkunst in Bayern* de uitgave van Jacobus de Kerles *Pieces speciales*, gedrukt in Venetië in 1562. Deze vierstemmige gebeden in responsoriumvorm, opgedragen aan de pauselijke legaten van het Concilie van Trente, componeerde De Kerle in opdracht van kardinaal Otto Truchsess von Waldburg, zijn toenmalige broodheer in Rome.

De bundel *Pieces speciales* was als een voorbeeld bedoeld van een duidelijke en klaar gestructureerde tekstdictie, in het licht van de nieuwe richtlijnen die het Concilie van Trente zou aangeven. Dit jeugdwerk van Jacobus de Kerle was dus een doelgerichte compositie, haast zonder enige artistieke persoonlijkheid geschreven, wars van alle muzikale avonturen en ver verwijderd van de rijke polyfone traditie die Jacobus de Kerle trouwens verder zou zetten. Zoals de doelgroep had deze compositie een broertje dood aan de zo boeiende 'musica reservata'-stijl. Kortom, *Pieces speciales* was vanaf de eerste noot gevangen in het enge korset van Trente, een qua inspiratie doodgeboren kind.

Het is mij een raadsel waarom Otto Ursprung precies deze conservatieve, muzikaal haast oninteressante compositie uitkoos om Jacobus de Kerle voor het eerst voor het internationale voetlicht te brengen. Hij was zich immers bewust van de beperktheid van *Pieces speciales*, want in de inleiding van zijn uitgave van 1926 (p. 23) schreef hij:

"…. Was aber hier in den Pieces an freieren Elementen eingeführt ist, verdient kaum mehr als Neuerung und Freiheit angesehen zu werden, dieselben Dinge finden sich z. b. bei dem doch sehr konservativen Palestrina…".

Ik haal zo uitvoerig de editie van Otto Ursprung aan, omdat zij mijns inziens de hoofdreden is waarom Jacobus de Kerle tot nog toe niet de plaats krijgt die hij verdient, namelijk een plaats als grootmeester tussen namen als Clemens non Papa – die hij in Ieper gekend moeten hebben – , Orlandus Lassus – die werken van hem uitvoerde, en dat is een referentie – en Philippus de Monte – zijn collega in Praag. Na de uitgave van de *Pieces speciales* in 1926 is geen enkele nieuwe studie meer verschenen over het werk van De Kerle en is nauwelijks één artikel uitgegeven over een deelaspect van zijn kunst: *The hymns of Jacobus de Kerle* door Glen Haydon in *Aspects of Medieval and Renaissance Music*, New York 1966.

De opinie over Jacobus de Kerle werd in de 20ste eeuw in grote mate bepaald door de partituur van *Pieces speciales*, en die was nu nét geen toonbeeld van zijn meesterschap. Ook ondergetekende was tot 1998 niet bijzonder geneigd de naam van de componist te onthouden, vooral omdat mij tijdens mijn studiejaren als bewijs van zijn 'middelmatigheid' de *Pieces speciales* werden voorgeschoteld. Een werk waarvan ik toen in mijn jeugdige naïviteit dacht: "Dat kan ik ook". Tot ik dus in 1998 in de Bibliothèque Nationale in Parijs een koorboek met werken van De Kerle – en gedrukt door Plantin – inkeek en verbaasd dacht: "Dat kan ik niet". Van toen af aan ben ik gericht gaan neuzen in de originelen van Jacobus de Kerle, en al vrij snel bleek dat Otto de Ursprung van mijn misverstand was.

Huelgas Ensemble

Voor mijn ogen en oren ontplooide zich langzaam het oeuvre van een zeer gedreven, soms eigenzinnig componist, een meesterlijke hand in contrapunttechnieken en met een duidelijk persoonlijk profiel in de tekstbehandeling. Hierover later meer. De werken van Jacobus de Kerle zijn goed bewaard gebleven, op één spijtige uitzondering na. Van zijn madrigalen is er slechts één bewaard gebleven – *Come nel mar* – en dat is jammer als men weet dat hij minstens twee madrigaalcollecties heeft geschreven, allebei gedrukt in Venetië in 1570: *Madrigali a quattro voci, liber I* en het intrigerende *Il primo libro capitolo del Triumpho d'amore del Petrarcha posto in musica a 5 voci.*

Alle overige polyfone vormen en technieken waarin Jacobus de Kerle productief was, zijn goed bewaard: missen, motetten, psalmen, responsoria, hymnen, een magnificat, een requiem, een Te Deum en gelegenheidscomposities – onder andere een compositie naar aanleiding van het heilig verbond tegen de Turken, gedrukt in 1572. De aard, de inhoud en de kwantiteit van de drukken van De Kerle zijn de eerste getuigen van zijn populariteit. Er zijn maar weinig renaissancecomponisten die zoveel drukken op hun actief hebben en waarvan de uitgaven zowel in de Lage Landen (Plantin in Antwerpen), in Italië (Venetië en Rome), in de Duitse taalgebieden (München, Nürnberg, Dillingen) als in Praag en Genève het licht zagen.

In 1557 – Jacobus was toen nauwelijks 25 jaar – verscheen in Rome een eerste verzameling met vier- en vijfstemmige motetten, in 1558 gevolgd door een bundel hymnen voor het hele jaar, herdrukt in 1560. Uit deze bundel blijkt De Kerles meesterschap in cantus firmus-technieken – zowel strenge cantus-prius-factus, als zeer gevarieerde cantus firmus-behandeling in de diverse stemmen – en een bij wijlen zeer flamboyant contrapunt dat vooral in latere werken de allures van een diminutie aanneemt.

Dat de eerste De Kerle-drukken in Rome het licht zagen, is geen toeval. Na zijn opleiding aan de Sint-Martinuskathedraal in Ieper – waar hij waarschijnlijk ook Clemens non Papa ontmoette, die op dat ogenblik vooral in Brugge werkzaam was – dook De Kerle in 1550 op in de kathedraal van Orvieto, één van de kroonjuwelen van de pauselijke staten. Hij was er eerst zanger en daarna, vanaf 1555, 'magister capellae' en organist. Vanaf 1561 was Jacobus de Kerle in dienst van de in Rome verblijvende kardinaal Otto Truchsess, die hem benoemde tot kapelmeester van zijn privaatkapel. Nadat De Kerle als lid van de muziekkapel naar Noord-Italië en Barcelona was gereisd, werd hij lid van de hofkapel van Dillingen, die echter in 1565 ontbonden werd... "Schulden helber".

Jacobus de Kerle keerde daarop naar Ieper terug, waar hij benoemd werd tot kapelmeester aan de Sint-Martinuskathedraal. De componist moet geen doetje zijn geweest, want in 1567 werd hij veroordeeld en geëxcommuniceerd na een gevecht met een priester en na onenigheden met het kapittel. Intussen bleef de stroom van zijn werken toenemen. In 1561 werden in Venetië vesperpsalmen gedrukt, die datzelfde jaar werden gevolgd door zestien vierstemmige magnificats. In 1562 kwamen, na de beruchte *Pieces speciales*, zes vier- en vijfstemmige missen, uitgegeven in een luxueus koorboekformaat en opgedragen aan Albrecht V, de hertog van Beieren en broodheer van Orlandus Lassus. Het is best mogelijk dat deze composities de muzikale vriendschap tussen beide componisten hebben bezegeld. In ieder geval is het een feit dat Lassus een feestmotet van De Kerle uitvoerde tijdens de huwelijksplechtigheden van de hertog van Beieren met Renata van Lotharingen in 1568. Ook is het betekenisvol dat in een aantal handschriften uit München en Augsburg composities van de beide meesters broederlijk verenigd zijn. En de stijlen van Lassus en De Kerle raken elkaar soms dermate, dat

er nog altijd getwist wordt over het auteurschap van een requiemmis die zich bevindt in een handschrift in de Bayerische Staatsbibliothek onder de signatuur MS mus.79. Daarin staat geschreven: "Officium Mortuorum quatuor vocum Authore Orlando. Amice erras in nomine Jacopo de Kerle."

Na zijn strenge veroordeling in Ieper vertrok Jacobus de Kerle naar Rome om zijn vrijspraak te bepleiten. Hij ontmoette er zijn vroegere broodheer, die hem een aanstelling bezorgde als koorvicaris en kathedraalorganist in Augsburg. Tot 1575 zou hij er de rust vinden om een groot gedeelte van zijn opus te componeren. In 1571 verscheen in Nürnberg een monumentale bundel met vijf- en zesstemmige motetten, waaronder het *Media vita* dat deze avond wordt gebracht. In 1572, 1573 en 1575 zagen ook vier bundels met motetten, hymnen en andere (niet-liturgische) stukken het licht.

De Kerles verblijf in Augsburg heeft ook belangrijke sporen nagelaten in een aantal magistrale koorboeken die nu bewaard worden in de Staats- en Stadtbibliothek van Augsburg, maar die afkomstig waren uit de benedictijner St.-Ulrich und Afra-abdij. Die polyfone koorboeken bevatten een groot aantal werken die de kunst van de meester in al zijn rijkdom tonen, onder andere een dodenmis waarin zelfs het *Dies irae* meerstemmig, met talrijke varianten in de stemmencombinaties, is gecomponeerd.

Na zijn verblijf in Augsburg woonde de meester een tijdje in Cambrai, waar hij echter werd verdreven. Na een aantal omzwervingen trad hij uiteindelijk in keizerlijke dienst, eerst in Wenen en daarna in Praag waar hij in 1591 te midden van zijn collega's Philippus De Monte, Jacob Regnart, Carolus Luython en Mathias de Sayve overleed.

Intussen was Jacobus de Kerle een beroemd componist geworden, van wie de werken in talrijke handschriften werden gekopieerd en door beroemde drukkers werden uitgegeven. Klap op de vuurpijl was wel de uitgave door Plantin in Antwerpen van een groot luxueus koorboek – gezien de beperkte oplage een ontzettend dure onderneming! – met vier missen van De Kerle. Zeer uitzonderlijk voor de 16de eeuw was het feit dat het koorboek een jaar later, in 1583, werd herdrukt, wel met een andere opdracht: aan keizer Rudolf II deze keer.

Het zou ons te ver leiden om in te gaan op de specifieke stijlkenmerken van Jacobus de Kerle. De luisteraar zal deze avond zelf getuige kunnen zijn van zijn kunnen en van zijn specifieke melodievoering die, anders dan bij zijn voorgangers Gombert en Manchicourt, niet gebaseerd was op een gotische, breedvoerige melodieopbouw maar eerder op kortere motivische herhalingen die haast obsederende woordherhalingen tot resultaat hadden. In het begin van het eerste werk van deze avond, bijvoorbeeld, wordt de tekstaanvang "Diligam te Domine" zeventien maal herhaald!

In zijn uitgave van de *Pieces speciales* schreef Otto Ursprung in de inleiding: "Denn der Kerle-Forschung, und nur ihr, kann er gelingen, in die vielberedte Fragen die bisher zum Teil dunkel geblieben und zum Teil verkannt worden ist, volles Licht zu tragen." Wij hopen dat na deze avond er een beetje meer licht zal schijnen op deze grootmeester van het Vlaamse contrapunt.

Paul Van Nevel

Voor de tekst en de vertaling van het Agnus Dei: zie p. 87

Diligam te Domine

Diligam te Domine, fortitudo mea.
Dominus firmamentum meum,
et refugium meum et liberator meus.

Deus meus, adiutor meus,
sperabo in eum.

Laudans invocabo Dominum
et ab inimicis meis salvus ero.

U zal ik beminnen, Heer, mijn kracht.
De Heer is mijn rots
en mijn toevlucht en mijn bevrijder.

Mijn God, mijn helper,
op Hem zal ik hopen.

Met lofprijzing zal ik de Heer aanroepen
en voor mijn vijanden zal ik veilig zijn.

Vertaling: ICTL

Maria Magdalena

Maria Magdalene et altera Maria
ibant diluculo ad monumentum,
Jesum, quem quaeritis non est hic
surrexit sicut locutus est praecedet vos
in Galileam: ibi cum videbitis, Alleluia.

Cito euntes dicite discipulis eius
et Petro quia surrexit Dominus
praecedet vos in Galileam: ibi cum
indebitis, Alleluia.

Maria Magdalena en de andere Maria
gingen bij dageraad naar het graf.
"Jezus, die jullie zoeken, is niet hier;
Hij is verrezen, zoals Hij zei, en is jullie voorgegaan
naar Galilea, waar jullie Hem zullen zien, Alleluia.

Ga snel en zeg de leerlingen
en Petrus dat de Heer is verrezen.
Hij is jullie voorgegaan naar Galilea,
waar jullie Hem zullen zien, Alleluia."

Vertaling: Antoon Aelbrecht

Cantio octo vocum de sacro foedere contra turcas

Gaudentes gaudeamus omnes
et exultantes laetemur in Domino
in cuius nomine fedus Christianorum
percussum est feliciter.

Cantemus Domino
quoniam magnifice fecit et gratias agamus
Deo nostro qui semper triumphat
in brachio excelso suo.

Confitemini Domino
in universa terra et invocate cum
quoniam excelsum est nomen eius
in aeternum.

Laten we allen vol blijdschap zijn,
en jubelend ons verheugen in de Heer,
in wiens naam het verbond van de Christenen
met succes beklonken is.

Laten we zingen voor de Heer,
want groots zijn Zijn daden
en laten we onze God danken,
die altijd zegeviert met opgeheven arm.

Verheerlijk de Heer
over heel het aardrijk en verkondig
dat Zijn naam groot is
in eeuwigheid.

Videbimus gloriam Domini

Wij zullen de roem zien die de Heer

exercituum cum victoria
et decorem Dei nostri in Syon
cum exultatione et laetitia.

van de legerscharen verwerft door Zijn zegepraal,
de schittering van onze God in Sion,
met gejuich en blijdschap.

Vertaling: ICTL

In die sancto paschae

Gavisi sunt discipuli.
Alleluia.

Ad cenam Agni providi,
et stolis albis candidi,
post transitum maris rubri,
Christo canamus prinicipi.

Cuius corpus sanctissimum
in ara crucis torridum,
cruore eius roseo
gustando vivimus Deo.

Tam pascha nostrum Christus est
qui immolatus agnus est
sinceritatis azyma
caro eius oblata est.

Cum surgit Christus tumulo,
victor redit de barathro,
tyrannum trudens vinculo,
et reserans paradisum.

Gloria tibi, Domine
qui surrexisti a mortuis,
cum Patre et sancto Spiritu
in sempiterna saecula.
Amen.

De leerlingen waren blij.
Alleluia.

Vol eerbied bij de maaltijd van het Lam
en bekleed met witte stola's,
na de overtocht door de Rode Zee,
laten we zingen voor Christus Koning.

(Wij nuttigen) Zijn allerheiligste lichaam
geofferd op het altaar van het kruis,
en Zijn rode bloed drinkend,
leven wij voor God.

Christus is ons paaslam,
Hij is het lam dat geslacht werd;
als het ongedesemde brood van de zuiverheid
werd Zijn vlees geofferd.

Als Christus uit het graf oprijst,
keert Hij als overwinnaar uit de onderwereld weer,
brengt Hij de tiran geketend mee
en ontsluit Hij het paradijs.

Glorie zij U, Heer,
die uit de doden zijt opgestaan,
samen met de Vader en de Heilige Geest
in de eeuwen der eeuwen.
Amen.

Vertaling: ICTL

Media vita

Media vita in morte sumus,
quem querimus adiutorem
misi te Domine qui pro peccatio
nostris iuste irasceris.

Sancte Deus, sancte fortis,
sancte et misericors salvator
amarae morti
ne tradas nos.

Temidden van het leven zijn we in de dood,
wie zoeken wij als helper,
tenzij U, o Heer? Gij die wegens
onze zonden terecht vertoornd zijt.

Heilige God, heilige sterkte,
barmhartige Heiland,
lever ons niet uit
aan de bittere dood.

Vertaling: ICTL

Come nel mar

Come nel mar de tempestosi danni
al nemico soffiar d'alti sospiri
tra mille scogli di noiosi affanni
alla pioggia del piant'e di martiri
non con qual nave pur ma con qual vanni
potro volger al porto i miei desiri
s'all'oscuro camin l'eletta stella
sempr'al vopo maggior mi fu rubella.

Zoals op zee waar de storm met verwoestende kracht woedt onder het vijandige geraas van hevige winden, temidden van wel duizend klippen met vervelende obstakels en onder een regenval van geweeklaag en lijden, zal ik in staat zijn om, niet met zulk een schip maar met zulke vleugels, mijn verlangens in een veilige haven onder te brengen, zelfs als op mijn duistere weg de uitverkoren ster steeds op het moment van de grootste nood me vijandig was.

Vertaling: ICTL / Annelies Van den Bogaert

Requiem aeternam

Requiem aeternam dona eis Domine,
et lux perpetua luceat eis.
Te decet hymnus Deus in Syon.
Et tibi reddetur votum in Jherusalem
meam ad te omnis caro veniet.

Heer, geef hen eeuwige rust,
en laat het eeuwige licht voor hen stralen.
U, Heer, zij lof gebracht in Sion,
U eert men in Jeruzalem.
Aanhoor mijn gebed, tot U komt alle vlees.

Vertaling: ICTL

Dies irae

Dies irae dies illa
solvet saeclum in favilla
teste David cum Sibylla.

Quantus tremor est futurus
quando judex est venturus
cuncta stricte discussurus!

Tuba mirum spargens sonum
per sepulcra regionum,
coget omnes ante thronum.

Mors stupebit et natura
cum resurget creatura
judicanti responsura.

Liber scriptus proferetur
in quo totum continetur,
unde mundus judicetur.

Judex ergo cum sedebit,
quidquid latet apparebit:
nil inultum remanebit.

Dag van toorn, die dag
waarop de wereld tot as verwordt,
zoals David en de Sibylla hebben voorspeld.

Wat een gruwel staat ons te wachten
wanneer de Rechter nederdaalt
om over alles zijn strenge oordeel te vellen!

Met wonderlijke klank
zal de trompet door de graven jagen
en allen voor zijn troon dagen.

Leven en dood zullen verstomd staan,
wanneer de doden herleven
en bij het oordeel antwoord geven.

Dan zal het boek geopend worden
waarin alles werd neergeschreven
om de wereld te oordelen.

Wanneer de Rechter is neergezeten,
zal het verborgene aan het licht komen:
niets zal ongestraft blijven.

Quid sum miser tunc dicturus?
Quem patronum rogatúrus,
cum vix justus sit securus?

Rex tremendae majestatis,
qui salvandos salvas gratis
salva me fons pietatis.

Recordare Jesu pie
quod sum causa tuae viae:
ne me perdas illa die.

Quaerens me sedisti lassus:
redemisti Crucem passus:
tantus labor non sit cassus.

Juste judex ultionis,
donum fac remissionis
ante diem rationis.

Ingemisco tamquam reus
culpa rubet vultus meus
supplicanti parce, Deus.

Qui Mariam absolvisti,
et latronem exaudisti,
mihi quoque spem dedisti.

Preces meae non sunt dignae:
sed tu bonus fac benigne,
ne perenni cremer igne.

Inter oves locum praesta
et ab hoedis me sequestra
statuens in parte dextra.

Confutatis maledictis
flammis acribues addictis,
voca me cum benedictis.

Oro supplex et acclinis,
cor contritum quasi cinis:
gere curam mei finis.

Lacrimosa dies illa
qua resurget ex favilla.
Judicandus homo reus.
Huic ergo parce, Deus.

Wat zal ik, armzalige, dan kunnen zeggen,
welke beschermheer kan ik aanroepen
als zelfs de rechtvaardige nauwelijks veilig is?

Koning, schrikwekkende majesteit,
Gij die redding brengt uit louter goedheid,
red me, bron van vroomheid.

Gedenk, lieve Jezus, dat Gij omwille van mij
vlees en bloed zijt geworden;
laat mij vandaag niet verloren gaan.

Gij zocht mij onverdroten,
hebt aan het kruis Uw bloed vergoten.
Laat zo'n inspanning niet vergeefs zijn.

Rechtvaardige rechter van de wraak,
schenk vergeving
vóór de dag van de afrekening.

Als een schuldige kreun ik,
het schaamrood stijgt me naar de wangen;
spaar me, God, ik smeek U.

Die Maria hebt vergeven,
en de zondaar hebt aanhoord,
hebt ook mij hoop gegeven.

Mijn gebeden zijn onwaardig:
maar Gij, goede, geef genadig
dat ik niet eeuwig brande.

Laat mij bij Uw schapen weiden,
wil mij van de bokken scheiden,
en leid me naar Uw rechterzijde.

Als de verdoemden zijn verjaagd
en in de hete vlammen zijn geworpen,
roep me dan tot de geredden.

Op mijn knieën smeek ik U,
mijn hart welhaast tot as herleid,
sta me bij in mijn stervensuur.

Dag vol tranen, die dag
waarop de zondige mens
uit het graf verrijst
om door U geoordeeld te worden.

Pie Jesu Domine,
dona eis requiem.
Amen.

Lieve Heer Jezus,
geef hen rust.
Amen.

Vertaling: ICTL

Libera me

Libera me Domine
de morte eterna
in die tremenda
quando celi movendi
sunt et terra
dum veneris judicare
seculum per ignem.

Red mij, Heer,
van de eeuwige dood
op die vreeswekkende dag:
wanneer de hemelen en de aarde
geschokt zullen worden
en Gij de wereld zult komen oordelen
door het vuur.

Vertaling: ICTL

Liber unUsualis

Zaterdag, 30 augustus 2003 | 23.00 uur | Kapel Elzenveld

CONCERT 24

Melanie Germond	sopraan
Carolann Buff	mezzosopraan
William Hudson	tenor

p.283 -> p.299

Liber unUsualis

Door The Boston Globe als "deeply moving" omschreven, wordt het ensemble Liber unUsualis wereldwijd geroemd om zijn interpretatie en uitvoering van middeleeuwse muziek. Liber unUsualis werd opgericht in 1996 en weet sindsdien het publiek te boeien met inventieve programma's en een verbluffende technische beheersing van het repertoire. Zowel op het thuisfront, de Verenigde Staten, als in het buitenland kan het ensemble op bijzonder veel bijval rekenen. Zo won Liber unUsualis in 2002 overtuigend de International Young Artist's Presentation-Early Music in Antwerpen, werd het ensemble in 1999 semi-finalist in de Concert Artists Guild's Competition in de Verenigde Staten en kreeg de groep in 1997 een Honourable Mention in de Early Music Network's International Young Artists Competition in Groot-Brittannië. Het trio heeft in de Verenigde Staten al tal van tournees ondernomen en was ook in het buitenland te gast, onder meer op internationale muziekfestivals in België, Spanje, Engeland en Wales.

De leden van Liber unUsualis hebben aan de Longy School of Music elk een master in historische uitvoeringspraktijk behaald. Deze academische achtergrond laat het ensemble toe programma's op te stellen die gestoeld zijn op grondig onderzoek naar zowel originele manuscripten als wetenschappelijke uitgaven en op een diepgaande studie van de historische context. Toch wil Liber unUsualis verder kijken dan de academische en technische aspecten van de uitvoeringspraktijk van middeleeuwse en renaissancemuziek: voortdurend tracht het ensemble die emoties tot uiting te brengen die aan de muziek ten grondslag liggen. Tijdens masterclasses en lezingen aan universiteiten en academische instellingen in de Verenigde Staten trachten de leden van Liber unUsualis hun visie op de historische uitvoeringspraktijk verder toe te lichten. Sinds 1999 is Liber unUsualis ensemble-in-residence aan de Episcopal Cathedral Church van St. Paul in Boston, waar het ensemble jaarlijks een concertreeks brengt en ook tal van workshops geeft.

Liber unUsualis heeft de voorbije jaren een brede waaier aan programma's gebracht, van de vroegste zwierige polyfonie van het St. Martial-repertoire tot de verfijnde polyfonie van de Vlaamse renaissancemeesters. Onlangs bracht het ensemble zijn eerste cd uit, met als titel *Guillaume de Machaut: Unrequited*, en binnenkort start het trio met de opnamen van *Forgotten Flyleaves: Music of Medieval England*, het programma dat ook tijdens Laus Polyphoniae wordt gebracht. Deze opname zal in 2004 bij het label Passacaille verschijnen.

Liber unUsualis

PROGRAMMA

Anoniem

Kyrie, Cuthberte, prece (Durham, ca. 1350)
uit: Durham, Cathedral Library, A.III.11

Benedicta et venerabilis es / Virgo Dei genitrix (Durham, 14de eeuw)
Iesu fili Dei patris / Iesu fili virginis / Iesu lumen veritatis (Durham, 14de eeuw)
uit: Durham, Cathedral Library, MS C.I.20

Veni mater gracie / Dou way Robin (Adel, Yorkshire, 1349)
uit: London, British Library, Cotton Fragment XXIX

Barbara simplex animo (Meaux Abbey, ca.1300)
Patris superni gracia / Pia pacis inclita (Meaux Abbey, ca.1300)
uit: Chicago, University Library, 654 app.

Sanctus (Fountains Abbey, ca.1380)
uit: London, British Library, MS Additional 40011B

Includimur nube caliginosa (Fountains Abbey, 14de eeuw)
Ave mundi rosa (Fountains Abbey, 14de eeuw)
uit: Leeds, Central Library, Archives Department, VR6120 (olim Studley Royal)

Gabriel fram heven-king (East Anglia?, ca.1280)
uit: London, British Library, MS Arundel 248
Gabriel fram heven-king (Adel, Yorkshire, 1349)
uit: London, British Library, Cotton Fragment XXIX
Gabriel fram heven-king (Dublin, ca.1360)
uit: Cambridge, University Library, Additional 710 (Dublin Troper)

Novi sideris lumen resplenduit (Bury St. Edmunds, ca.1280)
uit: Cambridge, Jesus College, Q.B.1

Deus creator omnium / Rex genitor / Doucement mi reconforte (Bury St. Edmunds, 14de eeuw)
Pura, placens, pulcra, pia / Parfundement plure Absolon (Bury St. Edmunds, 14de eeuw)
uit: Oxford, Bodleian Library, MS E Mus. 7

Veine pleine de ducur (Bury St. Edmunds?, ca.1280)
uit: London, British Library, MS Arundel 248

Ar ne kuth ich sorghë non (London?, ca.1230)
uit: London, Records office, Liber de antiquis legibus

Generosa Iesse plantula (Royal Chapel of Edward III, ca.1350-60)
Gaude virgo immaculata (Royal Chapel of Edward III, ca.1350-60)
Singularis laudis digna (Royal Chapel of Edward III, ca.1350-60)
uit: New York, Pierpoint Morgan Library, M. 978

Forgotten Flyleaves: muziek uit de kloosters en kathedralen van het middeleeuwse Engeland

Zoals veel grote abdijen uit het middeleeuwse Engeland vandaag de dag ruïnes zijn, zo is ook veel van de muziek uit die tijd de voorbije eeuwen verspreid en verloren geraakt. Toch heeft een beperkt aantal composities de tand des tijds doorstaan, simpelweg omdat het kalfsperkament waarin deze werken gegraveerd waren, een aanzienlijke waarde had. Vaak werden deze sierlijk verluchte muzikale manuscripten uit elkaar gehaald en later hergebruikt als banden en schutbladen voor boeken met rekeningen, preken, brieven en wetenschappelijke geschriften. Een aantal van deze ooit vergeten stukken uit de grote kloosters, hoven en kathedralen van het middeleeuwse Engeland laat het programma *Forgotten Flyleaves* opnieuw herleven.

Het programma omvat vier delen, die telkens een van de meest invloedrijke muzikale centra uit die tijd belichten. Het ensemble Liber unUsualis nodigt u uit deze wonderlijke muziek – die voor het laatst werd gehoord zo'n zevenhonderd jaar geleden door monniken, koningen en geleerden – vandaag te herontdekken.

Durham

De kloostergemeenschap van Durham werd opgericht op de oevers van de River Wear, ter ere van St. Cuthbert. Het heiligdom in de grote kathedraal van Durham was een populair bedevaartsoord en bleef intact tot 1539, toen alle rijkdommen uiteindelijk door de kroon in beslag werden genomen.

De abdijen van Fountains, Kirkstall en Meaux

De Fountains abdij was gelegen in de desolate wildernis van het 12de-eeuwse Noord-Engeland. De abdij werd gesticht door monniken die verbannen waren uit St. Mary's Abbey in York en tot de strengere cisterciënzerorde wilden toetreden. Hoewel het cisterciënzergeloof gebaseerd was op principes van ascese, werd de gemeenschap van Fountains Abbey na verloop van tijd behoorlijk rijk. Tussen 1132 en 1550 richtte het klooster acht abdijen op, waaronder Fountains en de dochterkloosters Kirkstall en Meaux.

Bury St. Edmunds

Bury St. Edmunds werd gesticht in 1020 door koning Canute en bood onderdak aan de tombe van de door de marteldood gestorven koning Edmund, die in 869 gedood werd door plunderende Denen. Na Santiago de Compostella in Noord-Spanje was Bury St. Edmunds het meest bezochte bedevaartsoord in die tijd.

Het hof van Edward III

Het bewind van Edward III werd gekenmerkt door het feit dat de koning aanspraak maakte op de Franse kroon en door de daaropvolgende Honderdjarige Oorlog. Op binnenlands vlak echter werd Edwards heerschappij gekarakteriseerd door goede relaties met de adel, die profiteerde van zijn succesvolle campagnes in het buitenland, en met de middenklasse, die steeds welvarender werd en die vertegenwoordiging kreeg in het parlement. Ook steunde het hof van Edward III literaire genieën als Geoffrey Chaucer en Jean Froissart.

Voor de tekst en de vertaling van het Sanctus: zie p. 87

Kyrie, Cuthberte, prece

Kyrie, Cuthberte, prece,
culpe ceno plebi cece eleyson.
Ad fulgorem quem a fece
sacra sublevasti nece, eleyson.

Eius cultu iam festivis
vinctis carne cum captivis eleyson.
Christe qui post mortem vivis
nos preserva a nocivis, eleyson.

Morte dignos donans vite,
demonis repressa lite, eleyson.
Laude patris ut cor mite,
te servorum placet rite, eleyson.

Neupma sacrum, salva mentis
turbe sceleri gementis, eleyson.
Gregis presulis presentis
ovis ovibus intentis, eleyson.

Voor Cuthbert, een smeekgebed, heb medelijden
met het volk verblind door zonde, eleyson,
dat Gij vanuit de modder tot het licht
hebt gebracht door Uw heilige dood, eleyson.

Op de feestdag van Cuthbert, Christus,
heb medelijden met hen die geboeid zijn in het
vlees, eleyson. Gij, die leeft na Uw dood,
behoed ons voor het kwaad, eleyson.

Ons, die de dood verdienen, schenkt Gij het leven,
de strijd met de Satan hebt Gij gewonnen, eleyson.
Zoals het hart van de vader zich laat vertederen
door lofprijzing, laat ook Gij U vermurwen
door de bede van Uw dienaars, eleyson.

Heilige Geest, red de gemoederen
die zuchten onder de zonde, eleyson.
Heb medelijden met de schuwe schapen
uit de kudde van Uw bisschop, eleyson.

Vertaling: ICTL

Benedicta et venerabilis es / Virgo Dei genitrix

Benedicta et venerabilis es,
virgo Maria,
que sine tactu pudoris
inventa es mater salvatoris.

Virgo Dei genitrix,
quem totus non capit orbis,
in tua se clausit viscera
factus homo.

Gezegend en onze verering waardig
zijt gij, Maagd Maria,
die zonder verlies van uw maagdelijkheid
moeder zijt bevonden van de Verlosser.

Maagd en Moeder.
Hij, die heel het heelal niet kan omvatten,
heeft zich, mens geworden,
in uw schoot opgesloten.

Vertaling: ICTL

Iesu fili Dei patris / Iesu fili virginis / Iesu lumen veritatis

Iesu fili Dei patris,
iudicum equissime,
nate virginis et matris
virginum mundissime,
tu [et] iudex equitatis

Jezus, zoon van God de Vader,
meest rechtvaardige onder de rechters,
zoon van de Moedermaagd,
zuiverste onder de maagden,
Gij zijt rechter van onpartijdigheid

sol atque iusticie:
conqueror ob feritatis
vim atque malicie.
Ensi dona mundiali
iudici non prebeo
aut si modo casuali
quandoque non placeo
nihil licet ergo mali
fecerim aut facio
tantum ipse me penali
feriet iudicio.
Versa vice speciali
munera si dedero,
prevalebo causa tali
in hoc quod desidero:
ne thesauro temporali
quo cum hic caruero
pena premat immortali
quamdiu vivus ero,
ab hac vita set letali
liber abire spero.
Cuniunctor o boni mali,
da mihi quod sicio:
innocentique finali
parces in iudicio
reum munda
nunc vicio.

Iesu fili virginis,
rex celestis agminis.

Iesu lumen veritatis,
candor eterne lucis,
vitam prebens sanitatis
tuis virtute crucis,
forma vere pietatis,
conqueror ecce tibi.
Tenet hic vim potestatis
licitum esse sibi
sicut viri probitatis
perdere quos vult eos,
mundi iudex in peccatis
solvere plane reos.
Heu! Cum paxque reproborum
prevalet aspicio ad te:
ubi spes iustorum?
Figura quo nescio crevit.
Deus tu deorum omnium
nulla latent,
te que facta perversorum

en zon van rechtvaardigheid:
klagen doe ik wegens geweld
van driestheid en arglist.
Als ik getroffen word
door het zwaard van het gerecht,
geef ik geen geschenken
aan de rechter van deze wereld;
als ik in een geding niet kan overtuigen,
zal hij me toch veroordelen
ofschoon ik nooit
enig onrecht beging of bega.
Maar als ik, weerstand biedend
aan het onrecht, mijn gaven aanbreng,
zal ik in die omstandigheden
winnen wat ik verlang:
dat niet door omkoperij
tijdens dit aardse bestaan
eeuwige straf
mijn deel wordt.
Van dit sterfelijke leven
hoop ik als vrij man heen te gaan.
O, Gij die goed en kwaad bijeenbrengt,
verleen mij wat ik vurig verlang:
dat schuldeloos tot het einde toe
Gij mij spaart
op het Laatste Oordeel;
zuiver mij nu van zonde.

Jezus, zoon van de Maagd,
koning van het hemelse heer.

Jezus, licht van de waarheid,
schittering van het eeuwige licht,
door de kracht
van het kruis, beeld van
Uw waarachtige trouw,
kom ik met mijn klacht tot U.
Deze man hier doet een beroep
op zijn goed recht, dat het hem
als rechtschapen man, geoorloofd is
te vernietigen wie hij wil
en als rechter over alle zonden
wit te wassen wie schuldbeladen is.
Helaas! Omdat de schurken meester zijn,
wend ik mijn ogen tot U:
waar is de hoop van de rechtvaardigen?
Ik weet niet hoe het zo ver gekomen is.
Gij, God van de goden,
niets blijft U verborgen,
aan U als rechter

iudice tibi patent.
Tantum finis hos florere
mundi gaudere bonis,
atque ceteris torquere:
president cum thronis,
sic hoc malum vix cavere
valet quis ubi donis?
Iesu cordium scrutator
da mihi quod sicio
cum sis iustus pacis dator
in tuo iudicio
reum munda nunc vicio.

zijn de daden van de bozen bekend.
Gij stelt eindelijk een einde aan hun succes
en aan hun genieten van de goederen der aarde
en aan hun kwellen van de evenmens.
Zij oefenen de macht uit.
Wie kan met giften
zich hoeden voor dit onheil?
Jezus, Gij die de harten doorgrondt,
verleen mij wat ik vurig verlang,
omdat Gij de rechtvaardige vredestichter zijt,
zuiver door Uw vonnis
hem die beladen is met zonden.

Vertaling: ICTL

Veni mater gracie / Dou way Robin

Veni mater gracie,
stella claritatis:
visita nos hodie
plena pietatis.
Veni vena venie
mox incarceratis;
solamen angustie
fons suavitatis.
Recordare, mater Christi,
quam amare tu flevisti
iuxta crucem tu stetisti
suspirando corde tristi.
O Maria, flos regalis,
inter omnes nulla talis:
tuo nato specialis
nostre carnis parce malis.
O quam corde supplici
locuta fuisti
Gabrielis nuncii
cum verba cepisti:
en ancilla Domini,
propere dixisti,
verum lumen gaudii
post hoc peperisti.
Gaude digna
tam benigna
celi solio:
tuos natos
morbo stratos
redde filio.

Dou way Robin
the child wille wepe;
dou way Robin.

Kom, moeder van genade,
schitterende ster,
kom bij ons vandaag,
toonbeeld van trouw.
Kom vlug, ader van vergiffenis
tot hen die gekerkerd zijn,
troost in de verdrukking,
bron van menslievendheid.
Herinner u, moeder van Christus,
hoe bitter jij hebt geweend,
bij het kruis hebt gestaan,
klagend met bedroefd gemoed.
O, Maria, vorstelijke bloem,
uitmuntend onder allen,
hoogverheven door de geboorte van uw zoon,
vergeef ons de kwalen van het vlees.
O, met welk nederig hart
hebt gij geantwoord
aan de engel Gabriël
toen die u toesprak:
"Ziehier de dienstmaagd van de Heer."
Onverwijld hebt gij gesproken.
Het ware licht van blijdschap
hebt gij dan gebaard.
Verheug u, gij die
zo genaderijk
de Hemeltroon waardig zijt.
Breng tot uw zoon
uw kinderen
die gebukt gaan onder zondenlast.

Nimmer, Robin,
zal het kind nog een traan laten;
Robin, nooit meer.

Vertaling: ICTL

Barbara simplex animo

Barbara simplex animo
oranti assis obsecro
quia corona martirii
amplexum pedes domini.
Omnes sacrate virgines
ferentes sponso lampades
vasis tenentes oleum
meum queratis commodum.

Barbara eenvoudig van hart
wegens uw martelaarskroon,
ik smeek u, verhoor de biddende
die ligt aan de voeten van de Heer.
U allen, heilige maagden,
lampen dragend voor de bruidegom,
met olie in uw vaten,
zorg voor mijn zieleheil.

Vertaling: ICTL

Patris superni gracia / Pia pacis inclita

Patris superni gracia
fraus frangitur primaria
serpentis crudelissima
qua celica palacia
humane stirpi dulcia
iam fuerant abscondita.
Hinc Marie exultemus
de qua modo spem habemus:
voce simul consonemus
omnes deo laudes demus.

Door de genade van de hemelse Vader
wordt het gruwelijke bedrog
van de slang doorbroken.
Door die eerste zonde
werd het hemelse paleis ontzegd
aan het menselijke geslacht.
Laten we ons daarom verheugen in Maria,
bewerkster van onze hoop.
Laten we eendrachtig als één stem
allen God loven.

Pia pacis inclita
sedens supra sidera
ave parens filia.
O regina, o domina melliflua,
o veritas, o claritas angelica,
gaude Maria.

Vrome moeder van de vrede,
zetelend boven de sterren,
gegroet, Moedermaagd.
O koningin, o honigzoete vorstin,
o waarachtigheid, o hemelse schittering,
verheug u, Maria.

Vertaling: ICTL

Includimur nube caliginosa

Includimur nube caliginosa,
nec radius solaris
nos eruit a via tenebrosa,
nam nullus secularis,
vix alius quam faciens dolosa.

Een duistere wolk omhult ons,
geen zonnestraal
ontrukt ons aan dit duistere pad,
geen sterveling rondom die hulp biedt,
enkel hij die bedrog beraamt.

Cupiditas vincendo virtuosa
cur ita dominaris?
Invidia tu mente maculosa
cum ea comitaris
nec agitur quicquam ni venenosa?

Begeerlijkheid, bedreven in het overmeesteren,
waarom overheerst gij?
Afgunst, gij met uw venijnig hart,
als gij u aansluit bij begeerlijkheid,
brengt gij dan louter vergif voort?

Elacio putasne prevalere

Hoogmoed, denkt gij meester te zijn

penes humilitatem?
Que racio dat nobis precavere
mortis anxietatem,
quin erimus hanc transituri vere?

Libidinem qui magis amavere
devicti per etatem
aut proceres qui regna tenuere
per vite brevitatem:
nunc ubi sunt qui nobis prefuere?

Quid melius ergo quam prevenire
delicto denigratis,
dum tenera nos etas insanire
dat causa levitatis
et cuncta que commisimus punire?

Solares ut et radios redire
det mater pietatis
a patria caliginum abire
ne natus cum umbratis
diiudicet nos utique perire.

over nederigheid?
Welke redenering behoedt ons
tegen angst voor het sterven,
dat wij verder kunnen gaan dan de dood?

Zij die losbandigheid hebben bemind,
werden ook neergeveld door de jaren;
of de machtigen die de heerschappij
in handen hadden gedurende dit korte leven,
waar zijn ze nu, die er waren voor ons?

Wat is er dan beter dan de fout te voorkomen
door er niet aan toe te geven,
zolang de jeugdige leeftijd ons toelaat
uit lichtzinnigheid dwaasheden te begaan,
en al onze fouten uit te boeten?

Moge de moeder van de hemelse trouw
ons laten weggaan uit dit land van duisternis
om terug te keren naar de stralen van de zon,
dat haar Zoon ons niet veroordele
tot een leven met hen die in het donker zitten.

Vertaling: ICTL

Ave mundi rosa

Ave mundi rosa,
vera legis glosa,
virgo mitis, ave.

Vitis generosa,
gemma preciosa,
misticum conclave.

Mater Christi gloriosa,
casta, pura, graciosa,
speculum mundicie.

Seda carnis nostra bella
ne nos volvant in procella
tenebre tristicie.

Lux, salus, sophya,
portus, vite via,
veneni purgatrix.

Gegroet, roos van de wereld,
waarachtige verklaring van de wet,
milde maagd, gegroet.

Nobele wijnstok,
kostbaar juweel,
mystieke kamer.

Glorievolle moeder van Christus,
ongerept, zuiver, beminnelijk,
spiegel van zuiverheid.

Bedaar de stormen van het vlees,
dat vlagen van droefgeestigheid
ons niet meesleuren in de orkaan.

Lucht, heil, wijsheid,
haven, levensweg,
ontsmetster van vergif.

Vultu Rachel, Lya
fletu, virtus dia
sis nobis salvatrix.

Amen.

Door het gelaat van Rachel, door de tranen
van Lea, goddelijke voorspreekster,
wees de bewerkster van onze redding.

Amen.

Vertaling: ICTL

Gabriel, fram heven-king

Gabriel, fram heven-king,
sent to the maide sweetë
broutë hir blisfúl tidíng
and fair he gan hir greetë:
"Hail be thu, ful of grace aright!
For Godes son, this heven-light,
for mannes love
wil man bicome
and takë
fles of thee, maide bright,
mankén free for to makë
of sen and devles might."

Mildëlich him gan andswere the mildë maidë
thannë:
"Wichëwisë sold ich bere child withutë
mannë?"
thangel seid, "Ne dred tee nout;
thurw tholigast sal been iwrout
this ilchë thing
warof tidíng
ich bringë.
Al mánken wurth ibout
thurw thinë sweet childíngë
and ut of pine ibrout."

Wan the maiden understood and thangels
wordes herdë,
mildëlich with mildë mood to thangel hie
andswerdë:
"Urë lords thewë maid iwis
ich am, that heer aboven is.
Anentis me
fulfurthed be
thi sawë.
that ich, sith his wil is,
maid withutë lawë
of moder have the blis."

Thangel went awei mid than, al ut of hirë
sightë,

Gabriel, gezonden door de Koning der hemelen
naar de zoete maagd,
bracht haar een blijde boodschap
en begroette haar schoon:
"Wees gegroet, gij, die van heilige genade bent
vervuld!
Want de zoon van God, dit licht der hemelen,
zal uit liefde voor de mensen
mens worden en zal
tot vlees worden uit u, schitterende maagd,
om de mensheid te bevrijden
van haar zonden en van de macht van de duivel."

Zacht antwoordde hem de zachte maagd
toen:
"Hoe kon ik een kind baren zonder
man?"
De engel zei: "Vrees niet;
door de Heilige Geest zal deze zaak
volbracht worden
waarover ik u
de boodschap breng.
De hele mensheid zal verlost worden
door uw zoete kind,
en zal bevrijd worden van pijn."

Toen de maagd dit begreep, de woorden van de
engel horend,
antwoordde ze zacht,
op een zachte toon:
"Zie, de dienares van de Heer
ben ik, van Hem die daar boven heerst.
Laat alles
werkelijkheid worden
wat ik gezien heb.
Dat ik, als dit Zijn wil is,
als maagd, buiten de wetten der mensen,
de vreugde van het moederschap verkrijg."

De engel ging weg toen, hij verdween uit het zicht,
haar baarmoeder zwol op door de macht van de

hirë womb arisë gan thurw tholigastes
mightë.
In hir was Crist bilok anon,
sooth God, sooth man in fles and bon
and of hir fles
iborë wes
at timë
war thurw us kam good won:
he bout us ut of pinë
and let him for us slon.

Heilige Geest.
Christus werd onmiddellijk in haar omsloten:
ware God en ware mens, uit vlees en beenderen,
en uit haar vlees
werd hij geboren
te rechter tijd,
waardoor wij goede hoop kregen:
hij verloste ons van de pijn
en voor ons liet hij zich slaan.

Maiden-moder makëles, of milcë ful ibundë,
bid for us him that tee ches, at wam thu
gracë fundë,
that he forgive us sen and wrake
and clene of evri gelt us make
and heven-blis
wan ur time is
to stervë
us give, for thinë sake,
him so heer for to servë
that he us to him take.

Vlekkeloze maagd en moeder, vol van medelijden,
bid voor ons tot Hem die u gekozen heeft
en in wie u genade hebt gevonden, opdat Hij ons
onze zonden en slechte daden vergeeft,
en ons schoonspoelt van elke schuld,
en ons ter wille van u de vreugde
van de hemel schenkt, als onze tijd komt
om te sterven,
en geef ons
dat wij Hem hier en nu dienen
opdat Hij ons tot Zich neme.

Vertaling: ICTL

Novi sideris lumen resplenduit

Novi sideris lumen resplenduit
et nubem diluit
qua fugata claruit
gentium ecclesia.

Novum pontificem commendant varia
vite munditia
morum penitentia
et eximie pietatis opera.

Hinc vox leticie personat
quia lux hodie radiat
lux celebris tenebras exterminat.

Het licht van een nieuwe ster is verschenen
en heeft de nevel opgelost.
Wanneer die weg was, straalde
de Kerk van alle volkeren.

Tot aanbeveling van de nieuwe bisschop strekken
zijn zuivere levenswandel,
zijn boetepraktijk,
zijn werken van uitzonderlijke devotie.

Daarom weerklinkt de stem van de blijdschap;
vandaag straalt het licht,
verjaagt het hemelse licht de duisternis.

Vertaling: ICTL

Deus creator omnium / Rex genitor / Doucement mi reconforte

Deus creator omnium,
sine fine principium,
pater connectens filium
et spiritum paraclitum.

Patris sapiencia

God, schepper van het heelal,
begin zonder einde,
Vader die de Zoon
en de Geest omvat.

Door de wijsheid van de Vader

bona fiunt omnia;
filii clemencia
remittuntur vicia;
paracliti gracia
dantur vite premia.

Quicquid pater operatur
ad hoc filius inclinatum,
spiritus sanctus imitatur
illud idem pariter.

Tres persone sunt vocate
nulla pro diversitate,
nam in sola deitate
consistunt equaliter.

Absit omnis dubitas
assit omnis equalitas,
quod personarum trinitas
indivisa fit unitas.

O lux inextinguibilis,
fides inseparabilis,
pietas ineffabilis,
amor desiderabilis.

Prebe lumen carentibus
auge fidem fidelibus;
medelam fer peccantibus,
infunde zelum cordibus.

Colere non sufficimus
te digne, nec possimus
verum: dimitte, quesumus,
mala que commisimus.

Deus pater, Deus fili,
Deus alme spiritus,
in die iudicii
sis nobis propicius.

Rex genitor ingenite,
proles matris unice,
votris, voce, carmine
te laudamus, Domine.

De supernis descendisti
quod non erat assumpsisti
nec quod erat amisisti.
sic tu nasci voluisti,

ontstaan alle goede dingen;
door de mildheid van de Zoon
worden de zonden uitgewist;
door de gave van de Geest
wordt de beloning van het leven geschonken.

In alles wat de Vader tot stand brengt
heeft de Zoon zijn aandeel,
en dit wordt eveneens nagevolgd
door de Heilige Geest.

Drie personen heten zij,
scheiding is er niet,
want in een enkele godheid
zijn zij gelijkelijk omsloten.

Twijfel mag er niet zijn,
volledige gelijkheid wel,
want de Drie-eenheid
vormt ondeelbare eenheid.

O, onblusbaar licht,
onscheidbare trouw,
onuitsprekelijk geloof,
beminnelijke liefde.

Verschaf licht aan de behoeftigen,
vermeerder het geloof van de gelovigen,
breng genezing aan de zondaars,
stort ijver in de harten.

Wij schieten tekort om te huldigen
U die dat verdient; wij zouden dit niet
naar waarheid kunnen doen. Vergeef ons,
vragen wij, de fouten die wij begaan.

God de Vader, God de Zoon,
God de Heilige Geest,
wees ons mild
op de dag van het oordeel.

Koning, onverwekte vader,
kind van een onvergelijkelijke moeder,
met gebeden, stille en luide, met gezang
loven wij U, Heer.

Uit de hemel zijt Gij nedergedaald. Wat er
nog niet was, hebt Gij tot stand gebracht,
en niets van wat er was, hebt Gij verloren
laten gaan. Zo zijt Gij geboren willen worden,

circumcidi, baptizari,
tribus magis adorari,
et in templo presentari:
legem complevisti.

Fame, siti, frigore
corpus afflixisti;
carnem mundum spernere
tuos docuisti.

Probra, spicca, verbera,
tinctus pertulisti,
tandem necis vulnera
que non meruisti.

Ad infernum pervexisti
motus misericordia,
et captivos eduxisti
de penali curia.

Victor mortis surrexisti
propria potencia
et multis apparuisti,
testante ecclesia.

Post hec celos ascendisti
relinquens terrestria,
semper manens ut fuisti,
rex regum in gloria.

Doucement mi reconforte
cele que mon cuer ad pris.

besneden en gedoopt willen worden,
door de drie Wijzen aanbeden willen worden,
in de tempel opgedragen willen worden.
De wet hebt Gij vervuld.

Met honger, dorst, koude
hebt Gij Uw lichaam gehard,
vlees en wereld af te wijzen
hebt Gij Uw volgelingen geleerd.

Smaad, doornenkroon, geseling
hebt Gij bloedbesmeurd doorstaan,
en tenslotte de wonden ter dood.
Dit alles onverdiend.

Naar de onderwereld zijt Gij afgedaald
door medelijden bewogen,
en de gevangenen hebt Gij bevrijd
uit het oord van hun boete.

Als overwinnaar van de dood zijt Gij verrezen
door Uw eigen macht
en aan velen zijt Gij verschenen,
zo luidt het getuigenis van de Kerk.

Nadien zijt Gij ten hemel gevaren,
al het aardse achterlatend,
steeds blijvend zoals Gij waart:
koning der koningen in glorie.

Zij die mijn hart gestolen heeft,
troost mij zachtjes.

Vertaling: ICTL

Pura, placens, pulcra, pia / Parfundement plure Absolon

Pura, placens, pulcra, pia,
quis laudabit te, Maria,
vel qua laude hic in via?
Nullus nostra in natura.

Cedit imaginativa
mens, omnis est defectiva
lingua et inexpressiva,
cuncta nostra transis iura.

Quis scit est quantus vel qualis
decor tuus corporalis?
Est, erit, nec erat talis

Ongerept, bevallig, mooi, vroom,
wie zal je, Maria, loven,
met welke lofprijzing hier op aarde?
Niemand in ons menselijke bestaan.

De menselijke fantasie is daartoe onbekwaam,
elke taal schiet tekort
en moet haar onvermogen toegeven,
gij overtreft al onze mogelijkheden.

Wie weet hoe groot en hoedanig
uw lichaamsschoonheid is?
Zo was, is, zal zijn geen enkele

infra speram passivorum.

Omnis decor tibi favit:
Euclides te mensuravit,
et Pygmaleon formavit,
dulcis decens doctrix morum.

Natura dedit colorem,
Zephirus confert odorem,
super omnes fecit florem
te creator creature.

Sonus dulcis tibi datur,
Orpheus unde frustratur,
excellentem quem miratur
Pluto raptam reddens iure.

Omnis decor muliebris
videntem clam vexat crebris
motibus pravis et febris,
excepta te sola pura.

Tu delectaris videntes:
constantes tenere mentes
aliud non inquirentes
fruuntur tua figura.

Parfundement plure Absolon
le poil de son chief, e Iason
plaint de sa toyson la colur,
e le solail ad grant dolour
q'il ad perdu de sa clarté.
Hester regard humilité
e la simpleté de regard,
e Helaine de l'autre part
tenue de honte sa fason,
en Katerine pert resonn,
e sens n'estut able maintens,
quant cele surement que ie veie
a parfaite, fors sulement
qu'ele ne daigne nulement
ne face de long temps par desir
son plus loal ame lanquir.

in de wereld van de stervelingen.

Elke schoonheid is een hulde aan u.
Euclides heeft uw gestalte meetkundig
bepaald,
en Pygmalion heeft u geboetseerd,
zoet, fraai, ideaal van onze zeden.

De natuur zorgde voor je tint,
de lentewind bracht de geur aan,
de schepper van het heelal
maakte je tot de mooiste bloem van allen.

Minzaam stemgeluid viel jou ten deel,
Orfeus erkent in jou zijn meerdere;
vol bewondering ziet Pluto toe, hij die
Euridice's terugkeer heeft moeten toestaan.

De vrouwelijke schoonheid
teistert met kwade drift en passie
al wie ze stiekem beloert;
enkel jouw schoonheid doet dit niet.

Zij maakt blij al wie je bekijkt;
de gemoederen die jou aanschouwen,
verlangen niets anders
dan te genieten van jouw aanblik.

Absalon weent bittere tranen
en rukt zich de haren uit het hoofd,
en Jason treurt om de kleur van zijn vlies,
en de zon heeft diepe smart
omdat zij haar helderheid verloren heeft.
Esther waardeert nederigheid
en een eenvoudig voorkomen,
terwijl Helene anderzijds
haar gezicht aan schaamte onderwerpt,
en Catherina haar verstand verliest
en haar geest geen passende gedachten
meer heeft, terwijl zij, zoals ik eerder zag,
toch heel redelijk is, afgezien van het feit
dat zij zich te hoog verheven voelt
en al geruime tijd, uit lust,
haar trouwste ziel laat wegkwijnen.

Vertaling Latijn: ICTL
Vertaling Frans: Marianne Lambregts

Veine pleine de ducur

Veine pleine de ducur,
veir espeir de vie,
chere mere al creatur
de tuz biens garnie,
duz confort en doel e plur
al besoigne aye:
veir sucur al peccheur
ki laist sa folie.
Ave Maria.

Wus portastes Ihesu Crist,
virgne entere pure;
il ki ciel e terre fist
e toute creature
char e sanc dedenz vus prist,
sanz point de blesure:
kil pur nus en la croix mist
a mort aspre e dure.
Ave Maria.

Priez pur nus ton enfant,
virgne sule mere,
ki nus soit verray guarant
vers lenfernal lere,
sucurables e aydant
a la mort amere,
e nus doinst la joie grant
du ciel par ta proiere.
Ave Maria.

Stroom vol lieflijkheid,
ware hoop op leven,
lieve moeder van de schepper,
begiftigd met alle goeds,
zoete troost in smart en verdriet,
hulp in nood:
ware redder van de zondaar
die zijn onbezonnenheid opgeeft.
Ave Maria.

U droeg Jezus Christus,
zuivere, ongeschonden Maagd;
Hij die de hemel
en de aarde schiep,
werd vlees en bloed in u,
zonder enige schending:
Hij die voor ons aan het kruis
een bittere en wrede dood stierf.
Ave Maria.

Bid bij uw Kind voor ons,
enige maagdelijke moeder,
dat Hij ons waarlijk redt
van de helse boosdoener,
dat Hij ons helpt en bijstaat
bij de bittere dood,
en dat Hij ons de grote vreugde schenkt
van de hemel, op uw voorspraak.
Ave Maria.

Vertaling: Marianne Lambregts

Ar ne kuth ich sorghë non

Ar ne kuth ich sorghë non,
nu ich moot imanë mi mon;
karful, wel sor ich sichë
geltles, tholich muchel schamë;
help, God, for thi sweetë namë,
king of hevënë richë.

Jesu Crist, sooð God, sooð man,
loverd, thu rew úpon me!
Of prisún that ich in am
bring me ut and makë free.
Ich and minë feeren sumë
- God wot ich ne lyghë noht -
for othrë han misnumë
been in thys prisun ibroht.

Vroeger kende ik geen zorgen,
nu moet ik mijn droefheid betreuren.
Ik zucht vol smart en pijn,
onschuldig moet ik grote schande verdragen:
help mij, God, ter wille van Uw zoete naam,
Koning van het rijke Hemelrijk.

Jezus Christus, ware God en ware mens,
lieve Heer, ontferm U over mij!
Breng mij uit de gevangenis
waar ik zit; bevrijd mij.
Omdat anderen gezondigd hebben
- God weet dat ik niet lieg -
zitten ik en sommige van mijn maten
nu in deze gevangenis.

Álmihtí
that wel lihtlí
bales hal and bootë
heven-king
of this woning
ut us bringë mootë,
foryef hem,
the wikkë men,
yef it is thi willë
for wos gelt
we been ipelt
in this prisun illë.

Hopë non tó this livë
heer ne mai he bilivë
heeghë theh he astighë
deð him felleð to grundë.
Nu hað man wele and blissë,
rath he shal tharof missë;
worldes welë, mid wissë,
ne lasteð but on stundë.

Maiden that bar the heven-king,
biseech thi sunë, sweetë thing,
that he habbe of us rewsíng
and us bring of this woníng
for his muchëlë milsë.
He us bring ut of this wo
and us tachë werchen swo
in this lif, go wúsit go,
that we mooten ey and o
habben the eechë blissë.

Almachtige,
U die ons zo licht kunt verlossen
van de smart en ons kunt redden,
Koning der hemelen,
breng ons
uit dit verblijf,
en als U wilt,
vergeef hen,
de kwaadaardige mannen,
door wiens schuld
wij in deze gevangenis
worden gehouden.

Geen enkele hoop op leven
heeft degene die hier zit,
door de dood geveld
zal hij straks ten Hemel varen.
Eerst kent de mens welzijn en geluk,
maar kort daarop moet hij die missen,
het wereldse welzijn dat hem leidt,
duurt niet langer dan één uur.

Maagd, die onze hemelse Koning heeft
gebaard,
bid, zoet wezen, tot uw zoon,
opdat Hij zich over ons ontfermt,
en ons van deze plaats voert
en groot medelijden met ons heeft.
Zodat Hij ons bevrijdt van deze smart,
en ons leert werken
in dit leven, gebeure wat er moet,
zodat wij de eeuwige zaligheid verkrijgen.

Vertaling: ICTL

Generosa Iesse plantula

Generosa Iesse plantula
sparsit secula novo flore
set miro more visula
sine macula celi [rore]
absque fine more.
Incurruntur singula stupore
matris miracula:
rumore fit viri gerula,
verbo credula pi[o more,]
pululante pneumatis turgore.
Vani seduxit fallacia,
Mariam instruxit gracia
in amore sine errore
nati Dominus solacium.

De edele boom van Jesse
strooit nieuwe bloesem over de tijden heen,
een wonderbare wijn,
een dauw zonder smet
en eindeloos.
Vol bewondering overwegen wij
de mysteries van de Moedermaagd:
de boodschap van de engel
in geloof aanvaardend, zwelt haar boezem
door de kracht van de Geest.
De arglist van de boze stichtte onheil,
maar God heeft Maria
met genade, liefde en trouw,
de troost van zijn zoon geschonken.

Vertaling: ICTL

[Gau]de virgo immaculata

[Gau]de virgo immaculata,
que lumen celi per angelum
de lumine concepisti.
[Gau]de virgo inviolata,
que Jhesum in eternum gaudium
cum gaudio genuisti.
[Gaud]e virgo confortata,
que Jhesum pro nobis mortuum
resurgere vidisti.
[Gaude vir]go letificata,
que Jhesum [gressum] ad tronum
siderium conspexisti.
Gaude virgo glorificata,
ex desuper homines et angelos
regnare meruisti:
tu sine fine virgo,
tuorum o iugiter sis memor
memorum, Maria mater.

Verheug u, ongerepte maagd,
die door middel van de engel het licht van de
hemel, licht uit licht hebt ontvangen.
Verheug u, ongerepte maagd,
die Jezus, tot onze eeuwige blijdschap,
met vreugde hebt gebaard.
Verheug u, gelukzalige maagd,
die Jezus, voor ons gestorven,
hebt zien verrijzen.
Verheug u, blijde maagd,
die Jezus hebt zien opstijgen
naar de troon van de sterren.
Verheug u, verheerlijkte maagd;
door uw verdiensten heerst gij
vanuit de hemel over mensen en engelen.
Maagd voor altijd, o wees voor eeuwig
hen indachtig die ook zelf u,
Moeder Maria, indachtig blijven.

Vertaling: ICTL

Singularis laudis digna

Singularis laudis digna
dulcis mater et benigna,
sumas ave gracie.

Stella maris apellaris
Deum paris expers paris
loco sedens glorie.

Hester flectit Assuerum
vindex plectit ducem ferum
precis in oraculo

Tu regina regis regem
et conserva tuum gregem
maris in periculo.

Cesset guerra iam Francorum
quorum terra fit Anglorum
cum decore lilii.

Et sit concors leopardo
per quem honor sit Edwardo
regi probo prelii.

Gij die uitzonderlijke lof verdient,
moeder zoet en mild,
aanvaard onze groet en dank.

'Ster der zee' is uw naam,
moeder van God, uw gelijke bestaat niet,
zetelt gij op de troon der glorie.

Esther wist Ahasverus in te palmen,
zij bevrijdde haar volk, strafte de wrede aanvoerder
door de kracht van het gebed.

Gij, koningin, zijt de leidster van onze koning,
Behoed uw kudde
In de gevaren van de zee.

Moge de oorlog van de Fransen eindigen,
Hun land en de luister van de lelie
Zijn nu in het bezit van de Engelsen.

Het weze eensgezind met de luipaard
Die de eer is van Edward,
De koning, zegevierend in de strijd.

Vertaling: ICTL

ZIZO

www.zizo-magazine.be

magazine voor holebi's

ZiZo is een tweemaandelijks magazine voor homo's, lesbiennes en bi's. Naast korte nieuwsitems is er plaats voor langere artikels, interviews, ernstige en minder ernstige rubrieken, boek-, film- en cd-besprekingen, een erotisch verhaal, foto's en strips. Verder vind je er gratis contactzoekertjes en een actuele holebiparty- en activiteitenkalender.
ZiZo kan je kopen in elke betere krantenwinkel of grote supermarkt. Abonneren kan ook en is bovendien goedkoper.

Meer info? Een gratis proefnummer? Adverteren in Vlaanderens grootste magazine voor holebi's? Abonneren? Contacteer ons dan via:
ZiZo, Kammerstraat 22, 9000 Gent, 09 223 69 29, zizo@holebifederatie.be.

ZiZo-party > 30 aug vanaf 23u > zaal Jacob > Sudermanstraat 5 > Antwerpen

Toonmoment workshop
De brieven van De Monte

Zondag, 31 augustus 2003 | 12.00 uur | Kapel Elzenveld

CONCERT 25

In samenwerking met MUSICA

Renée Kartodirdjo	**superius**
Stratton Bull	**altus**
Ludy Vrijdag	**altus**

p.301 -> p.302

GRATIS!

Renée Kartodirdjo

Renée Kartodirdjo studeerde muziekpedagogie en solozang aan het Brabants Conservatorium in Tilburg en behaalde ook het uitmuntendheidsdiploma voor Early Vocal Ensemble Music. In Eindhoven richtte ze De Stemsleutel op, een studio voor stemvorming en zangles waar koren en individuele zangers stemvormingsprogramma's volgen. Daarnaast geeft ze technieklessen aan de opleiding oude muziek van het Brabants Conservatorium.

Stratton Bull

Na afloop van zijn studies in de taal- en letterkunde behaalde Stratton Bull met onderscheiding het einddiploma zang aan het Koninklijk Muziekconservatorium in Brussel. Bij Marius van Altena en Herman Woltman aan het Koninklijk Conservatorium van Den Haag specialiseerde hij zich daarna in de vocale muziek van vóór 1800. Stratton Bull heeft niet enkel een succesvolle zangcarrière, maar werkt ook als coach en dirigent bij amateur-ensembles.

Ludy Vrijdag

Ludy Vrijdag studeerde zang aan het Brabants Conservatorium bij Marianne Klep, Marius van Altena en Bernard Kruysen. Daarna specialiseerde hij zich in oude vocale muziek bij onder anderen Robert Spencer, Mark Deller, Paul Hillier en Rebecca Stewart. Ook volgde hij tal van lessen en cursussen in oude uitvoeringspraktijk. Momenteel zingt Ludy Vrijdag in het door hem opgerichte vocale ensemble Cappella Pratensis, vormt hij een duo met luitist David van Ooijen en is hij in binnen- en buitenland actief als solist en als ensemblezanger.

Toonmoment workshop: De brieven van De Monte

Ludy Vrijdag is verbonden aan het Centrum voor Amateurkunst Noord-Brabant als consulent vocale muziek. Daarnaast leidt hij samen met Renée Kartodirdjo De Stemsleutel, een instituut voor zang en stemvorming. Ludy Vrijdag geeft ook interpretatiecursussen, workshops, projecten en zomercursussen. Hij werkt in dit verband regelmatig samen met organisaties als Musica in België en Musique ancienne en Bretagne in Frankrijk.

Toonmoment workshop: De brieven van De Monte

De Monte's werk en leven bieden boeiende aanknopingspunten voor een workshop. Zo werkte De Monte in Antwerpen en Brugge, in Londen bij Philips II en Mary Stuart, in verschillende Italiaanse steden en in Wenen en Praag voor Maximiliaan II. Bovendien correspondeerde hij met onder anderen William Byrd, Orlandus Lassus en de dichteres Elisabeth Weston. De workshop rond 'De brieven van De Monte' is vanuit deze invalshoeken opgezet. Zowat alle muziekgenres waarin De Monte gecomponeerd heeft, komen daarbij aan bod. Uit het religieuze repertoire werd gekozen voor een of meerdere misdelen uit zijn eerste misboek van 1579 en voor enkele van de motetten die De Monte met Orlandus Lassus uitwisselde. Het wereldlijke repertoire wordt vertegenwoordigd door madrigalen op teksten uit *Il pastor fido* van Giovanni Battista Guarini en door villanellen van Orlandus Lassus. Tijdens het toonmoment willen de internationale deelnemers aan deze workshop het eindresultaat van hun cursus graag aan u voorstellen.

Stratton Bull, Ludy Vrijdag en Renée Kartodirdjo

WERELD CULTUREN CENTRUM

ZUIDERPERSHUIS

Een greep uit 2003-2004

vr 15 augustus 2003	**Jazz Middelheim: " AFRICAN DANCE NIGHT ":** THE BELGIAN AFRO BEAT ASSOCIATION
september	**DAMBE FESTIVAL** Koninklijke Fanfares uit Niger en Kameroen, Tamboers uit Burkina Faso en Internationaal Salon van Ambachtelijke Afrikaanse Kunst
zo 5 oktober	**NEW TANGO DUO:** Pablo Ziegler, Quique Sinesi & gast Walter Castro
di 14 oktober	**NAMSADANG met " KOKDUGAKSHI "** Traditioneel Koreaans Poppentheater
vr 17 oktober	**ENSEMBLE OMAR METIOUI** Arabo-Andalusische muziek - Marokko
do 30 oktober	**JONY ILIEV & BAND** Zigeunermuziek - Bulgarije
november	**BERBERFESTIVAL** Marokko, Algerije, Belgie
november	**ALEXANDRA THEATRE ORGANISATION** Zuid-Afrikaans theater over aids
zo 9 november	**KAPILA VENU & ENSEMBLE** Dans uit Kerala - Zuid-India
za 13 december	**MARIA DEL MAR MORENO Y GRUPO** Flamencodans - Spanje
za 24 januari 2004	**FULGERICA & MAHALA GIPSY STARS** Topzigeunerorkest - Roemenie
maart	**AFRIKAANS MASKERFESTIVAL** Maskerdansen van de Bwa (Burkina Faso), de Bamileke (Kameroen), de Dogon (Mali)
vr 5 maart	**QUARTETO CEDRON** Authentieke tango - Argentinie
vr 19 maart	**FERGHANA QASIMOVA** Virtuoze Mugammuziek - Azerbeidjan

Waalse Kaai 14 - 2000 Antwerpen - Alg res. 03/248 01 00 - www.zuiderpershuis.be

Het Wereldculturencentrum Zuiderpershuis werkt met de steun van de Vlaamse regering, de provincie Antwerpen, DGOS Federale Ontwikkelingssamenwerking en de Nationale Loterij.

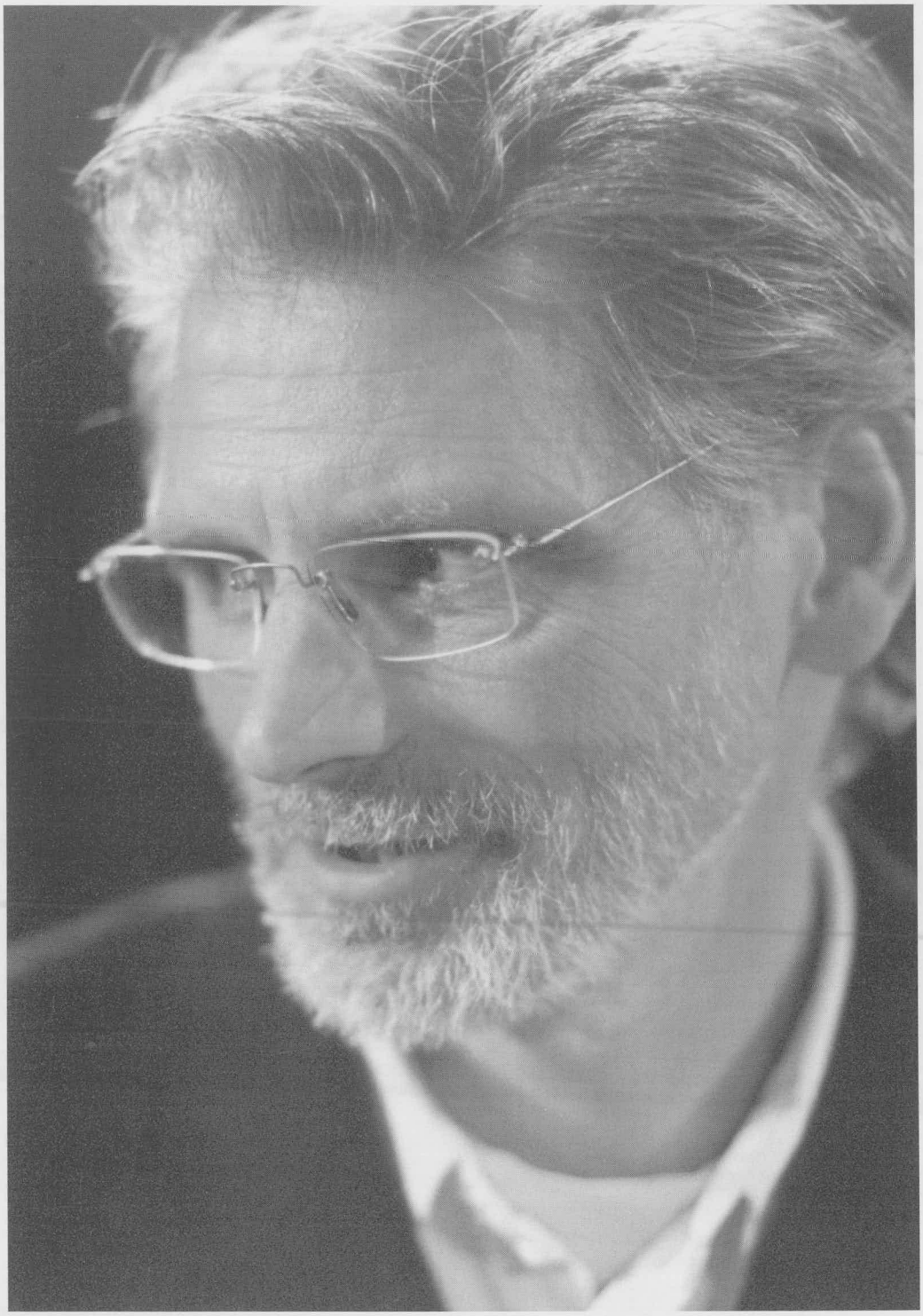

p. 304

Manfred Cordes

Weser-Renaissance

Zondag, 31 augustus 2003 | 15.00 uur | Kapel Elzenveld | CONCERT 26

Manfred Cordes	**algemene leiding**
Gela Birckenstaedt	sopraan
Julie Comparini	alt
Jan van Elsacker	tenor
Harry van Berne	tenor
Job Boswinkel	bas
Margit Schultheiß	harp

p.304 -> p.315

Manfred Cordes

Manfred Cordes studeerde school- en kerkmuziek in Hannover en Berlijn. Nadat hij een diploma klassieke filologie en zangpedagogiek had behaald, kreeg hij een lesopdracht voor muziektheorie in Groningen. In 1985 nam Manfred Cordes de leiding op zich van het vocale ensemble van het Forum Alte Musik Bremen en begon met dit gezelschap aan een indrukwekkende reeks concerten. Toen de musici zich na verloop van tijd gingen specialiseren in het repertoire van de 16de en 17de eeuw en steeds meer historische instrumenten gingen gebruiken, werd het ensemble omgedoopt tot Weser-Renaissance Bremen.

Als docent muziektheorie, contrapunt en samenspel was Manfred Cordes in 1986 betrokken bij de oprichting van de Akademie für Alte Musik Bremen. In 1991 promoveerde hij met een proefschrift over het verband tussen toonaard en affectenleer in renaissancemuziek. In 1994 werd Manfred Cordes benoemd tot professor aan de Hochschule für Künste Bremen, waar hij sinds 1996 decaan is van het departement muziek.

Weser-Renaissance

Het ensemble Weser-Renaissance Bremen is de voorbije jaren uitgegroeid tot een van de meest gevraagde ensembles voor het vertolken van muziek uit de 16de en 17de eeuw en is intussen op zowat alle grote Europese oudemuziekfestivals te gast geweest. Weser-Renaissance Bremen ontdekt telkens nieuwe muzikale schatten uit de Renaissance en de barok en heeft een indrukwekkende collectie cd's uitgebracht, die door de internationale muziekpers telkens enthousiast werden onthaald. De bezetting van het ensemble is erg variabel en wordt steeds afgestemd op de optimale uitvoering van het repertoire van een bepaald tijdperk. Het ensemble trekt daarvoor niet enkel internationaal gereputeerde zangers aan, maar engageert ook gespecialiseerde instrumentalisten voor het bespelen van de originele instrumenten uit een bepaalde periode. Het doel is een levendige maar ook musicologisch vlekkeloze vertolking te brengen van werken uit de 16de en 17de eeuw.

Weser-Renaissance

Weser-Renaissance

PROGRAMMA

Jacob Regnart (ca. 1540/45-1599)

Hertzlich thut mich erfrewen a 5
uit: Newe kurtzweilige Teutsche Lieder, Nürnberg, 1580

Ein altes weib fieng gumpen an a 5
Ohn dich muß ich mich a 3
uit: Kurtzweilige Teutsche Lieder nach Art der Neapolitanen, Nürnberg, 1576

Ach schwacher geist a 3
Ach schwacher geist a 5
uit: Newe Teutsche Lieder mit fünff Stimmen gesetzet durch Leonhard Lechner, Nürnberg, 1579

Tutto lo giorno a 5
Consumo la mia vita a 5
uit: Primo libro delle Canzone Italiane, Nürnberg, 1574

Nach meiner lieb a 3
Gut Gsell, du machst dein klagen a 3
Weil du dann wilt gen mir a 3
uit: Kurtzweilige Teutsche Lieder nach Art der Neapolitanen, Nürnberg, 1576

Servite fedelment' a 5
uit: Primo libro delle Canzone Italiane, Nürnberg, 1574

Amor ecco colei a 5
uit: Secondo libro delle Canzone Italiane, Nürnberg, 1581

Wann ich den gantzen tag a 3
Der süße schlaff a 3
uit: Kurtzweilige Teutsche Lieder nach Art der Neapolitanen, Nürnberg, 1576

Der süße schlaff a 5
uit: Newe Teutsche Lieder, mit fünff Stimmen gesetzet durch Leonhard Lechner, Nürnberg, 1579

Kein grösser schmertzen a 5
Amor schau wie du mich a 5
uit: Threni amorum: Lustige weltliche Lieder, Nürnberg, 1595

Jan mine man is een goet bloet a 4
Einsmals in einem tieffen thal a 5
uit: Newe kurtzweilige Teutsche Lieder, Nürnberg, 1580

Jacob Regnart

"...een voortreffelijke man, bescheiden en verstandig, en me dunkt dat hij Jacobus Regnart heet... een Nederlander, een goede musicus, en voor een dergelijk ambt bijzonder geschikt". Met deze woorden prees Orlandus Lassus in 1580 de toen wellicht 35-jarige Jacob Regnart als kapelmeester aan bij het hof van Dresden. Lassus zelf wou zijn functie in München niet opgeven, maar ook Regnart gaf er toen de voorkeur aan in keizerlijke dienst te blijven aan het hof van Rudolf II in Praag.

Een overplaatsing naar Dresden leek Jacob Regnart om meerdere redenen niet ideaal. Aan het keizerlijke hof, waar hij zijn opleiding had gekregen en al lange tijd werkte, was hij kort daarvoor tot vicekapelmeester opgeklommen. Philippus de Monte was er sinds 1568 kapelmeester en misschien hoopte Regnart op een kans om de toen toch bijna zestigjarige meester te kunnen opvolgen. Ook kon de componist, die in de Contrareformatorische traditie was opgevoed, zich niet voorstellen aan een protestants hof werkzaam te zijn. Uiteindelijk deed hij bij de hoogste instanties een beroep op zijn 'ouderdomsvoorziening', namelijk het verwerven van een prebende in het klooster van Schuttern bij Offenburg.

Twee jaar later, in 1582, vinden we Jacob Regnart aan het hof van Innsbruck, opnieuw als vicekapelmeester onder Wilhelm Bruneau. Aartshertog Ferdinand had zich, helemaal volgens de afspraak met zijn broer Rudolf, meteen tot Philippus de Monte gewend met de vraag Jacob Regnart zo snel mogelijk te laten komen om "in bessere Hofdienste zu begeb(en) und dass Vice Capellmaister Ambt anzunehmen". In hoeverre de post in Innsbruck een "bessere Dienst" was, blijkt uit het feit dat Regnart in Praag al een jaar lang zijn loon niet meer had ontvangen en dat hij zelfs van Innsbruck uit – gewapend met brieven van zijn nieuwe broodheer Ferdinand – naar Praag en Linz moest afreizen om het geld te krijgen waar hij nog recht op had. Door de dood van Bruneau werd in 1584 de functie van kapelmeester vacant. Regnart aanvaardde dit ambt in 1585 en zou het bekleden tot de ontbinding van de hofkapel van Inssbruck na de dood van aartshertog Ferdinand in 1595.

Op grond van zijn voortreffelijke relaties met het hof van de keizer werd Regnart daarna opnieuw in de hofkapel van Rudolf II opgenomen. Hier moest hij – zo wou het (nood)lot het – opnieuw genoegen nemen met de post van vicekapelmeester onder Philippus de Monte. Jacob Regnart stierf in 1599.

Een opmerkelijke hoeveelheid geestelijke werken ten spijt – in het bijzonder de *Mariale* uit 1588, een verzameling voortreffelijke vier- tot achtstemmige Mariamotetten – zijn het toch vooral de wereldlijke liederen van Regnart die de roem van de meester gevestigd hebben. Vooral de vrij eenvoudig gecomponeerde driestemmige *Kurtzweilige Teutsche Lieder nach Art der Neapolitanen* waren erg geliefd en bijzonder wijdverspreid. Dat blijkt niet enkel uit de vele heruitgaven - de oplagen moeten in die tijd in een oogwenk uitverkocht zijn geweest - en verzameluitgaven, maar ook uit de bewerking van talrijke werken naar tabulaturen en vooral uit de herwerking van verschillende villanellen tot vijfstemmige liederen door niemand minder dan Leonhard Lechner in 1580.

Regnart componeerde melodisch begrijpelijke, eigenlijk populaire liederen, die zoveel mogelijk homofoon en in lichte maar toch kunstige zinnen aangekleed waren. Ze sloten dan ook aan bij een genre, waarvan de eenvoud tot op zekere hoogte esthetisch gelimiteerd was: de villanella. Michael Praetorius zei hierover later: "...und ist eine bäwrich Music zu einer

bäwrisch Matery". De muziek van Regnart wees echter op een trend die zich in die tijd duidelijk aftekende: de afkeer van de erg complexe techniek van de doorgeïmiteerde polyfonie, ten voordele van de tekstverstaanbaarheid en eenvoudigere melodieën. In vergelijking met Regnarts - in Lassus' stijl gecomponeerde - vijfstemmige liederen uit 1580 waren de voordelen van dit lichtere genre nu duidelijk waarneembaar.

Het Duitse lied, dat ontstaan was uit het cantus firmus-lied of tenorlied van bijvoorbeeld Heinrich Isaac of Ludwig Senfl, evolueerde via de omweg van het 'madrigaal op Duitse tekst' langs Jacob Regnart opnieuw naar een begrijpelijk en voor een groot deel van de bevolking toegankelijk genre. Deze evolutie werd nog versterkt door de aandacht voor de bovenstem en de daarmee samenhangende, aangename mogelijkheid van een uitvoering door slechts één zangstem met luitbegeleiding. Talrijke navolgers, tot Johann Hermann toe, waren zich van deze voordelen bewust en kenden veel succes met hun creaties in dit genre. Scheins *Wald-Liederlein* werden – met toestemming van de componist – naderhand zelfs nog van geestelijke teksten voorzien.

Ook de werken uit de eerste individuele druk van Jacob Regnart, de *Canzone Italiane* uit 1574 (voorheen doken enkel een paar afzonderlijke motetten in verzameldrukken op) waren naar het schijnt zo populair, dat zelfs een herdruk met Duitse teksten gewaagd werd: de *Threni amorum: Lustige weltlichte Lieder* uit 1595. *Tutto lo giorno* werd toen *Kein grösser schmertzen.*

Het 'Nederlandse lied' *Jan mine man* staat in Regnarts gehele oeuvre volledig op zichzelf en vormt een mooie herinnering aan zijn verre Vlaamse heimat...

Manfred Cordes, mei 2003

Hertzlich thut mich erfrewen

Hertzlich thut mich erfrewen
die frölich sommerzeit,
all mein geblüt vernewen,
der May vil wollust geyt;
die Lerch thut sich erschwingen
mit ihrem hellen schal,
lieblich die vöglein singen
im wald und uberal.

De vrolijke zomertijd
schenkt mij veel vreugde
en verjongt mijn bloed,
in mei gedijt de wellust;
de leeuwerik maakt zich verdienstelijk
met zijn helder geschal,
lieflijk zingen de vogels
in het woud en overal.

Vertaling: ICTL

Ein altes weib fieng gumpen an

Ein altes weib fieng gumpen an,
wollt haben einen jungen man,
der dörffte nichts verzeren,
sie wolt in selbs erneren,
dann sie hat pfenning vil,
die sie im geben will.

Als diß vernam der junge man,
ein grosser schewen kann in an,
sagt er wolt haben lieber
das viertegliche fieber
als dieses alte weib
mit dem geruntzten leib.

Das fieber gibt zuweilen fried,
das thut ein altes leder nit,
man muss es allzeit gerben.
Einer sol lieber sterben,
als dass er stets soll sein
in solcher schwerer pein.

Een oude vrouw ontvlamde,
wilde een jonge man hebben,
die hoefde niets uit te geven,
ze wilde hem zelf onderhouden,
want centen heeft ze veel
die ze hem geven wil.

Toen de jonge man dit vernam,
was zijn afschuw groot,
hij zei: nog liever heb ik koorts
vier dagen lang
dan dit oude wijf
met haar gerimpeld lijf.

De koorts die zwakt soms af,
dat doet een oud vel niet,
dat moet je aldoor looien.
Je zou nog liever sterven,
dan aldoor zulk een pijn
te moeten lijden.

Vertaling: ICTL

Ohn dich muß ich mich

Ohn dich muß ich mich aller frewden maßen,
wo du nicht bist, da mag mich nichts erfrewen,
kompt alles her allein aus deiner trewen.

Ja, wann ich dich sol gantz und gar verlassen,
und mich um lieb in ander weg bewerben,
so müsst ich doch vor leid gewisslich sterben.

Dann mich dein schön gefangen hat dermaßen,
dass ich dein nit wird können gar vergessen,
so hart hast mir, Jungfraw, mein hertz besessen.

Zonder jou moet ik alle vreugde derven,
waar jij niet bent, daar kan mij niets plezieren,
jouw trouw is voor mij de bron van alles.

Ja, indien ik je moest achterlaten
en mijn geluk elders moest beproeven,
dan zou ik zeker sterven van pijn.

Want jij houdt mij dermate in je ban
dat ik je nooit zal kunnen vergeten,
zo volledig, jonkvrouw, heb jij mijn hart ingepalmd.

Vertaling: ICTL

Ach schwacher geist

Ach schwacher geist, der du mit so vil leiden
beladen bist, wirst du nicht bald abscheiden
und disen leib sampt allem leid vermeiden?

Ach Englisch gsicht, ach hertz von eitel steinen,
wer möchte doch auff Erden ie vermeinen,
dass dir nicht soll zu hertzen gehen mein
weinen.

Ach Gott der Lieb, laß doch ir hertz empfinden
dein feur, thu sie gen mir in lieb entzünden,
so will dein lob ich ewiglich verkünden.

Ach, zwakke geest, die zoveel lijden
te dragen heeft, wil je niet weldra afscheid nemen
van dit lichaam met al zijn leed?

Ach engelengezicht, ach hart van edelsteen,
wie zou toch ooit op aarde kunnen denken
dat mijn geween je hart niet kan beroeren.

Ach God van liefde, maak dat Uw vuur haar hart
ontsteekt en dat ze voor mij in liefde ontbrandt,
dan wil ik Uw lof voor altijd zingen.

Vertaling: ICTL

Tutto lo giorno

Tutto lo giorno piang' hoime meschino,
e poi la notte, quando st' a dormire,
mi par in sogno, che mi fa morire.

De hele dag zit ik te wenen, ongeluksvogel
die ik ben, en wanneer ik 's nachts in slaap val,
verschijnt ze in mijn droom; dit maakt me kapot.

Vertaling: Walter Geerts

Consumo la mia vita

Consumo la mia vita a poc' a poco,
e non ardisc' a dimandar mercede
per non uscir di quest' ardente foco,
ch' è dolce molto piu ch' altri non crede;
ma sol' al mio bisogn' Amor invoco,
che riconosca la mia pura fede,
che se ben' ardo sper' ardendo forte,
come fenice rinovar mia sorte.

Ik verteer beetje bij beetje mijn leven,
en ik durf geen begrip te vragen
om maar niet uit dit verterende vuur te treden
dat veel zoeter is dan wat een ander moge denken;
maar alleen voor mijn eigen nood roep ik Amor aan,
opdat hij mijn zuivere trouw zou erkennen,
want als ik goed brand, hoop ik door goed te
branden als een feniks mijn levenslot te hernieuwen.

Vertaling: Walter Geerts

Nach meiner lieb

Nach meiner lieb vil hundert knaben trachten,
allein den ich lieb hab, will mein nit achten.
Ach weh mir armen Maid;
vor leid muß ich verschmachten.

Ieder begert zu mir sich zu verpflichten,
allein den ich lieb hab, thut mich vernichten.
Ach weh mir armen Maid;
was soll ich dann anrichten.

Keinr untern allen mag mir widerstreben,

Naar mijn liefde dingen wel honderd knapen,
alleen hij die ik liefheb, heeft geen oog voor mij.
O wee ik arme meid;
van pijn moet ik versmachten.

Allemaal willen ze zich aan mij binden
alleen hij die ik liefheb, vernietigt mij.
O wee ik arme meid,
wat moet ik toch beginnen.

Er is niemand die mij kan weerstaan,

allein den ich lieb hab, will sich nit geben.
Ach weh mir armen Maid;
was soll mir dann das leben.

alleen hij die ik liefheb, wil zich niet geven.
O wee ik arme meid,
wat geef ik om het leven.

Vertaling: ICTL

Gut Gsell, du machst dein klagen

Gut Gsell, du machst dein klagen
gar hefftig groß und schwer,
daneben willst nit sagen,
was gut und rathsam wer;
darumb so geh fürbaß
und mich zufriden laß.

Euch ist nit gut zu trauen,
ob ir gleich braucht gut wort;
sobald ir ein Jungfrawen
nur einmal habt betort,
so last ir bald darvon,
nembt euch umb andre an.

Hüt euch, ir jungen Maiden,
glaubt mir zu dieser frist:
last euch die Knaben laiden,
dann sie sein voller list.
Versorget wol eur Ehr,
sonst gelt ir nichts mehr.

Beste gezel,
je klachten zijn wel heftig en zwaar,
maar je zegt ook niet
wat goed en raadzaam zou zijn;
daarom, voorwaarts mars
en laat mij met rust.

Jullie zijn niet te vertrouwen,
ook al gebruiken jullie fraaie woorden;
zodra jullie een maagd
het hoofd op hol hebben gebracht,
laten jullie haar schieten
en gaan jullie naar de volgende.

Wees op je hoede,
o jonge meiden, geloof me vrij:
laat die jongens lopen,
ze zitten vol met streken.
Wees zuinig op je eer,
anders heb je helemaal niets meer.

Vertaling: ICTL

Weil du dann wilt gen mir

Weil du dann wilt gen mir dein lieb vernewen,
und alles meinst so mit hertzlichen trewen,
so muß mich nichts, was ich than hab, gerewen.

All deine lieb die soll nit sein verloren,
ob du mich wol offt hast bewegt zu Zoren.
Das ist nun hin: ich hab dir trew geschworen.

Was ieder mög herzu des seinen schwetzen,
das acht ich nit; ich hoff uns soll zur letzen
der ewig Gott nach leid in frewden setzen.

Omdat jij je liefde voor mij wil hernieuwen,
en alles zo hartelijk en trouw bedoelt,
hoef ik geen van mijn daden te berouwen.

Al jouw liefde hoeft niet verloren te zijn,
hoewel je vaak mijn woede hebt opgewekt.
Dat is nu voorbij: ik heb je trouw gezworen.

Wat de anderen daarover zwetsen, dat deert
me niet, ik hoop dat de eeuwige God ons
nu eindelijk van leed naar vreugde loodst.

Vertaling: ICTL

Servite fedelment'

Servite fedelment' innamorati,
che scritto trovo nel libro d'amore,

Wees trouwe dienaars van Amor, verliefden,
want in het boek der liefde staat, zie ik, geschreven

chi campa con speranza mai non more.

dat wie door te hopen kan overleven, nooit sterft.

Vertaling: Walter Geerts

Amor ecco colei

Amor ecco colei,
che non prende pietà di dolor miei,
pungil il cor si forte,
accio non sia cagion de la mia morte.

Amor, daar zie je haar
die geen meelij toont voor mijn smart,
tref haar diep in het hart
opdat ze niet de oorzaak van mijn dood weze.

Vertaling: Walter Geerts

Wann ich den gantzen tag

Wann ich den gantzen tag
geführet hab mein klag,
so gibt's mir noch zu schaffen
bey nacht, wann ich soll schaffen.
Ein traum mit großem schrecken
thut mich gar offt auffwecken.

Im schlaff sih ich den schein
der allerliebsten mein
mit einem starcken bogen,
darauff vil pfeil gezogen,
damit sie mich will heben
auß diesem schweren leben.

Zu solch schrecklichem gsicht
kann ich stillschweigen nicht
und schrey mit lauter stimmen:
Jungfrau, last euren grimmen!
Nit wölt, weil ich thu schlaffe,
brauchen gegn mir eur waffen.

Dagegen schreyet sie:
Dich mag nicht helffen hie;
dann gegen meine zoren
ist alle hülff verloren,
dich mag niemand erretten,
mein hand die muß dich tödten.

Diß hab ich nun zu gwinn,
umb dass ich bständig bin
gegn euch in lieb und treuen,
dass sich stets thut verneuen
bey tag mein elends klagen
und nachts solch schwere plagen.

Als ik de hele dag
geweeklaagd heb,
vind ik zelfs 's nachts geen rust,
als ik zou moeten slapen.
Vaak schrik ik op
uit een droom.

In mijn slaap verschijnt
mijn allerliefste
met een sterke boog,
waarmee ze veel pijlen afschiet
om mij omhoog te tillen
uit dit zware leven.

Bij zo een vreselijk visioen
kan ik niet zwijgen
en ik schreeuw met luide stem:
jonkvrouw, houd uw woede in toom!
Gebruik uw wapens niet tegen mij
terwijl ik slaap.

Daarop schreeuwt zij:
niets kan je hier helpen;
want tegen mijn gramschap
baat geen hulp,
niemand wil jou redden,
mijn hand moet je doden.

Dat heb ik er nu van
dat ik zo standvastig ben
tegenover jullie in mijn liefde
en trouw en ze altijd hernieuw,
overdag mijn ellendig klagen
en 's nachts zulke zware plagen.

Vertaling: ICTL

Der süße schlaff

Der süße schlaff, der sonst alls stillet wol,
kan stillen nicht mein hertz mit trauren vol:
das schafft allein die mich erfrewen soll.

Kein Speiß, kein Tranck mir lust noch
narung geit,
kein kurtzweil ist, die mir mein hertz erfrewt:
das schafft allein die mir im hertzen leit.

Kein Gsellschaft ich nit mehr besuchen mag,
gantz einig sitz in unmut tag und nacht:
das schafft allein die ich im hertzen trag.

De zoete slaap die anders wel rust brengt,
kan mijn hart vol treurnis niet sussen:
dat kan alleen zij die mij blij moet maken.

Noch spijs noch drank geven mij trek of voeden mij
noch is er een kortstondig ogenblik dat mijn hart
vreugdevol stemt, dat kan alleen zij die mijn hart
leidt.

Geen gezelschap dat ik nog graag opzoek,
ontstemd zit ik dag en nacht alleen: alleen zij die ik
in mijn hart draag, krijgt zoiets voor elkaar.

Vertaling: Walter Geerts

Kein grösser schmertzen

Kein grösser schmertzen kann auff dieser erden
eim jungen hertzen zugefüget werden,
dann von seim bulen abgescheiden werden:
kein grösser schmertzen ist auff dieser
erden.

Geen grotere pijn op deze aarde
krijgt een jong hart te verduren
dan afgesneden worden van zijn minnaar:
er is geen grotere pijn op deze aarde.

Vertaling: Walter Geerts

Amor schau wie du mich

Amor schau wie du mich
krenckest so gwaltiglich
mit grossen schmertzen;
sie liebet mir im hertzen:
darumb hilff mir allein zuerwerben,
dann wann es nicht kann sein, so muß ich
sterben.

Amor, kijk hoe vreselijk
jij me krenkt met grote pijn;
ze bemint in mijn hart:
daarom, help mij haar te verwerven
want als het niet kan zijn,
dan moet ik sterven.

Vertaling: Walter Geerts

Jan mine man

Jan mine man is een goet bloet:
al heb ick wat bedreven,
hy hebbet mi vergeven
al op den standen voet.
Jan mine man, die is seer fin:
al gaen ick groet van kinde,
tsi van wi dat ick vinde,
hy wilt den vader sin.
Jan mine man, al is hy gram,
nochtans so moet ick wesen
die eerbarste gepresen,
die noet huit landt en kam.

Einsmals inn einem tieffen thal

Einsmals inn einem tieffen thal
der Kuckuck und die Nachtigal
theten ein wett anschlagen,
zu singen umb das Meisterstück,
wers gwön auß kunst oder durchs glück,
danck solt er davon tragen.

Der Kuckuck sprach: so dirs gefelt,
ich hab zur sach ein Richtr erwelt,
und thet den Esel nennen;
dann weil er hat zwey ohren groß,
so kann er hören desto baß
und was recht ist erkennen.

Sie flogen vor den Richter bald;
wie im die sachen ward erzalt,
schuff er sie sollten singen.
Die Nachtigal sang lieblich auß;
der Esel sprach: du machst mirs kraus,
ich kans in kopff nit bringen.

Der Kuckuck drauff anfieng geschwind,
kuckuck sein gsang durch tertz, quart, quint
und thet die noten brechen.
Er lacht auch drein nach seiner art.
Dem Esel gfiels; er sagt: nun wart,
ein urtheil will ich sprechen.

Wol gsungen hastu, Nachtigal,
aber Kuckuck, du singst gut Choral
Und heltst den tact fein innen.
Das sprich ich nach meim hohn verstand,
und kostets gleich ein gantzes land,
so laß ich dichs gewinnen.

Solch Richter das seind diese gesellen,
welch von der Music urtheil fellen,
die sie doch gar nit künden.
Ein solcher narr schwieg leichter still,
der von der sach will plappern vil,
wie von der farb die blinden.

Eens in een diep dal
besloten de koekoek en de nachtegaal
met elkaar te wedijveren,
ze wilden zingen voor de meestertitel,
wie hem won dankzij talent of geluk,
zou roem oogsten.

De koekoek sprak: als je ermee akkoord bent,
heb ik voor deze kwestie een scheidsrechter
uitgekozen, en hij noemde de ezel;
want die heeft twee grote oren
en kan dus des te beter horen
en bepalen wat juist is.

Ze vlogen dra naar de rechter;
die toen hij de zaak vernam,
bepaalde dat ze moesten zingen.
De nachtegaal zong lieflijk uit;
de ezel sprak: je brengt me helemaal in de war,
zoiets kan er bij mij niet in.

Daarna begon de koekoek gezwind
aan zijn gezang en deed, koekoek,
in terts, kwart, kwint, de noten breken.
Hij lachte ook op zijn manier.
Het stond de ezel aan; hij zei:
wacht nu, een oordeel wil ik spreken.

Goed heb je gezongen, nachtegaal,
maar jij koekoek, blinkt uit in koorgezang
en houdt je goed aan de maat.
Zo spreek ik met mijn goed verstand,
en al kost het een heel land,
jou laat ik het winnen.

Dergelijke scheidsrechters,
dat zijn van die gezellen
die over de Muziek een oordeel vellen,
terwijl ze er niet veel van kennen. Een hansworst
die over zo'n kwestie veel wil babbelen als
blinden over kleur, zou veeleer moeten zwijgen.

Vertaling: ICTL

Goldberg

EARLY MUSIC MAGAZINE
REVISTA DE MÚSICA ANTIGUA

Discover

the most beautiful early music magazine in the world

visit Goldberg´s website www.goldberg-magazine.com

Cantus Cölln

Zondag, 31 augustus 2003 | 20.00 uur | Augustinus

CONCERT 27

In samenwerking met het Holland Festival Oude Muziek Utrecht

Konrad Junghänel	**algemene leiding**
Johanna Koslowsky	sopraan
Tanya Aspelmeier	sopraan
Elisabeth Popien	alt
Henning Voss	alt
Hans-Jörg Mammel	tenor
Wilfried Jochens	tenor
Stephan Schreckenberger	bas
Konrad Junghänel	luit

p.317 -> p.331

Konrad Junghänel

Konrad Junghänel is een van de meest geprezen luitspelers van zijn tijd. Zijn reputatie dankt hij aan zijn buitengewone virtuositeit en zijn perfecte beheersing van het luitrepertoire van de vroege Renaissance tot het einde van de 18de eeuw. Hij is niet enkel een groot vertolker van Bach, maar mocht bijvoorbeeld ook een Deutsche Schallplattenpreis in ontvangst nemen voor zijn opname van de werken voor luitsolo van Silvius Leopold Weiss. Niet alleen als solist maar ook als lid van kamermuziekensembles heeft Konrad Junghänel de hele wereld rondgereisd: zo is hij zowat overal in Europa te gast geweest en concerteerde hij ook in de Verenigde Staten, Japan, Zuid-Amerika en Afrika. Voor recitals en operaproducties werkt hij regelmatig met René Jacobs samen.

Sinds 1987 leidt Konrad Junghänel het vocale ensemble Cantus Cölln, dat ook door hem werd opgericht. Het ensemble heeft intussen meer dan vijfentwintig cd's op zijn actief staan, met een repertoire dat gaat van de madrigalen van Monteverdi tot de motetten en cantates van Bach. De meeste van deze opnamen werden door de muziekpers overigens internationaal bekroond.

De laatste tijd treedt Konrad Junghänel ook regelmatig op als dirigent in scenische producties. Zo dirigeerde hij onder meer opvoeringen van Cavalli's *La Calisto* in Keulen, Mazocchi's *La Catena d'Adone* in Innsbruck en Antwerpen, composities van Schütz in Bazel en de madrigalen van Monteverdi in zowat gans Europa. Sinds 1978 is Konrad Junghänel professor aan het staatsconservatorium voor muziek in Keulen.

Cantus Cölln

Het vocale ensemble Cantus Cölln werd in 1987 opgericht door de befaamde luitspeler Konrad Junghänel. Op erg korte tijd is het erin geslaagd een van de beste vocale ensembles ter wereld te worden. Het repertoire van Cantus Cölln omvat voornamelijk de Duitse en Italiaanse vocale muziekliteratuur uit de Renaissance en de barok. Dat het ensemble in zijn programma's ook aandacht heeft voor de grote Duitse tradities uit deze periodes –tradities die al te vaak uit het oog worden verloren –, wordt door pers en publiek bijzonder gewaardeerd. Voor de uitvoering van religieuze muziek die een grotere bezetting vereist, zoals bijvoorbeeld de motetten en cantates van Bach, de *Psalmen Davids* van Schütz of de vespers van Rosenmüller, wordt de kern van het ensemble soms uitgebreid met een aantal bijkomende zangers.

Cantus Cölln heeft zijn reputatie opgebouwd tijdens talloze concerten op grote Europese festivals en opvoeringen in Amerika, Afrika, Azië en Australië. De eerste grote scenische productie van ensemble – het programma *Combattimenti*, met madrigalen van Monteverdi – was bijvoorbeeld een coproductie tussen de Nationale Reisopera in Nederland en het Theater Transparant in België. De productie bleek in 1998 zo'n succes dat het programma werd hernomen tijdens een tweede tournee in januari 2000. Ook heeft Cantus Cölln aan verschillende televisieopnamen meegewerkt en kan het ensemble een indrukwekkende discografie voorleggen. Alles samen heeft Cantus Cölln al 29 cd's uitgebracht, die door de internationale muziekpers steevast werden bekroond. Zo mocht de groep voor zijn interpretatie van de vespers van Monteverdi bijvoorbeeld een Edison Award in ontvangst nemen.

Critici prijzen Cantus Cölln vooral voor het feit dat de zangers van het ensemble, die elk een succesvolle solocarrière hebben, het publiek weten te bekoren met hun bijna vlekkeloze en bijzonder homogene ensembleklank, zonder daarbij hun individuele stemtimbre te verloochenen. Omwille van die bijzondere kwaliteiten beschreef het Franse tijdschrift Diapason het ensemble enkele jaren geleden als een van de revelaties in het domein van de oude muziek.

Cantus Cölln

Cantus Cölln

PROGRAMMA

Heinrich Schütz (1585-1672)
O primavera
uit: Il primo libro de madrigali, Venezia, 1611

Philippus de Monte (1521-1603)
Perdona anima mia
S'Amor non mi condanna
uit: Musica sopra Il pastor fido, libro secondo a sette voci, Venezia, 1600

Ruggiero Giovanelli (ca. 1560-1625)
Ah dolente partita
uit: Il primo libro delle villanelle et arie alla napolitana a tre voci, Roma, 1588

Benedetto Pallavicino (1551-1601)
Cruda Amarilli
uit: Il sesto libro de madrigali a cinque voci, Venezia, 1600

Philippus de Monte
La mia donna è crudel
Bella madre d'Amore
Scorgi, Dea nel mar nata
uit: Musica sopra Il pastor fido, libro secondo a sette voci, Venezia, 1600

Luca Marenzio (1553/54-1599)
Quell' augellin, che canta
uit: Il settimo libro de madrigali a cinque voci, Venezia, 1595

Marco da Gagliano (1582-1643)
Cingetemi d'intorno
uit: Il secondo libro de madrigali a cinque voci, Venezia, 1604

Domenico Maria Melli (fl. 1602)
Io moro e consolato
uit: Musiche composte sopra alcuni madrigali di diversi..., Venezia, 1602/1603/1609

Giovanni Giacomo Gastoldi (1550-1622)
Cieco, Amor, non ti cred'io
uit: Il quarto libro de madrigali a cinque voci, Venezia, 1602

PAUZE

Claudio Monteverdi (1567-1643)
O Mirtillo, Mirtillo, anima mia
uit: Il quinto libro de madrigali a cinque voci, Venezia, 1605

Stefano Bernardi (ca. 1585-1636)
Ah dolente partita
uit: Il primo libro de madrigali a tre voci, opus 3, Roma, 1611

Philippus de Monte
O lungamente sospirato in vano
Nuovo sol di beltade
Ond'io che fin allor
uit: Musica sopra Il pastor fido, libro secondo a sette voci, Venezia, 1600

Sigismondo d'India (1582-1629)
Se tu, Silvio crudel
uit: Ottavo libro de madrigali a cinque voci1, Roma, 1624

Philippus de Monte
Ah dolente partita
Udite lagrimosi
uit: Musica sopra Il pastor fido, libro secondo a sette voci, Venezia, 1600

Luca Marenzio
Com'è dolce il gioire
uit: Il settimo libro de madrigali a cinque voci, Venezia, 1595

Heinrich Schütz
Selve beate
uit: Il primo libro de madrigali, Venezia, 1611

Giovanni Battista Guarini, Il pastor fido

Er zijn maar weinig wereldlijke teksten zo vaak op muziek gezet als die van Giovanni Battista Guarini (1538-1612). Tussen 1579 en 1585 schreef Guarini de meeste van zijn madrigaalteksten, zijn gedichten voor het hof en het toneelstuk waarmee hij als schrijver de meeste roem zou verwerven: *Il pastor fido*. Dit klassieke prototype van een pastorale tragikomedie werd in de 17de eeuw een van de meest gelezen wereldlijke werken. Het lijkt Guarini's bedoeling te zijn geweest een werk te schrijven dat de kwaliteit van Tasso's *Favola boscereccia Aminta* moest overtreffen, een stuk dat de schrijver in 1573 had gezien. In 1580 begon hij aan *Il pastor fido*, maar het werk vorderde traag en het zou nog tot 1590 duren voor het uiteindelijk gepubliceerd werd. Weer zes jaar later was de eerste uitvoering, die de aanzet was voor de razendsnelle verspreiding van het stuk over heel Italië – al was het alleen maar omdat *Il pastor fido* het onderwerp werd van allerlei theoretische discussies. Ook componisten pikten de teksten snel op, wat blijkt uit het feit dat tussen 1591 en 1626 ruim 125 componisten alles samen meer dan 550 werken schreven op de teksten uit *Il pastor fido*. En dan hebben we het enkel over de stukken die nu nog bekend zijn.

Het vernieuwende van Guarini's toneelstuk zat hem in het feit dat de schrijver zoveel aandacht had voor Aristoteles' theorieën over drama, die dankzij de heruitgave van de *Poetica* in de 16de eeuw opnieuw op veel belangstelling konden rekenen. De ideeën van Aristoteles legden speciale nadruk op het genot als remedie tegen melancholie en lieten de smaak van het publiek een grotere rol spelen bij het tot stand komen van een stuk. Juist de tragikomedie was volgens Guarini bij uitstek geschikt om het publiek te raken. Om de toeschouwers te prikkelen zorgde hij voor een complex verhaal: twee paar geliefden, twee slechterikken, een verrassende ontdekking omtrent een van de hoofdpersonen en een gelukkige wending van het lot.

Il pastor fido speelt zich af in Arcadia, een land dat bij de opening van het stuk geteisterd wordt door een vloek van de godin Diana. Oorzaak van deze vloek is de notoire ontrouw van een herderin. De enige oplossing is dan ook dat twee Arcadiërs van koninklijken bloede in trouwe liefde worden verbonden. De twee uitverkorenen zijn Silvio en Amarilli, de enige twee Arcadiërs waarvan men vermoedt dat ze koninlijk bloed hebben. Silvio is echter meer geïnteresseerd in de jacht dan in vrouwen, terwijl Amarilli haar hart al heeft verpand aan Mirtillo, een jonge herder. Mirtillo wordt intussen heen en weer geslingerd tussen wanhoop, als in *Cruda Amarilli*, en vreugde zoals in *O primavera*, want op het eerste gezicht lijkt Amarilli haar beloften van trouw aan Silvio na te komen. Haar ware gevoelens kan ze immers niet uiten: ze houdt in stilte nog altijd van Mirtillo, maar moet hem tegen haar zin afwijzen: *O Mirtillo, Mirtillo, anima mia*.

Dat Amarilli en Mirtillo elkaar uiteindelijk toch krijgen, komt door de acties van de herderin Corisca, die zelf verliefd is op Mirtillo: *Com'è dolce il gioire*. Zij begint Amarilli zwart te maken, in een poging ervoor te zorgen dat Mirtillo zich van haar afwendt en zijn oog op de intrigante zelf laat vallen. Ze juicht echter te vroeg in *Cingetemi d'intorno*, want Amarilli wordt betrapt met Mirtillo en niet met Coridone, zoals Corisca had voorspeld. Vanwege haar ontrouw aan Silvio zou Amarilli naar Diana's strenge wetten moeten sterven, maar Mirtillo wil zich graag voor haar opofferen: *Io moro e consolato*. Juist op het moment dat hij op het punt staat afgevoerd te worden, komt zijn stiefvader Carino vertellen dat hij Silvio's broer is, van wie iedereen dacht dat hij jaren tevoren verdronken was. Nu blijkt dat ook Mirtillo koninklijk bloed heeft, kan het huwelijk met Amarilli zonder problemen worden ingezegend en wordt de vloek tenietgedaan.

De tweede plot in *Il pastor fido* concentreert zich rond de zachte Dorinda. Zij is al tijden in stilte verliefd op Silvio, maar ook zij kan hem niet bekoren. In wanhoop verkleedt ze zich als wolf om zo een prooi te vormen voor haar geliefde. Silvio merkt haar uiteindelijk op, maar pas nadat hij haar met zijn pijlen heeft verwond: *Se tu, Silvio crudel.* Overmand door schuldgevoel wordt Silvio nu toch verliefd op Dorinda, terwijl zijn blikken haar doen genezen. *Il pastor fido* eindigt op die manier met een dubbele bruiloft, *Selve beate*, zoals het ook hoort in een 'pastorale'.

De tekst die componisten uit *Il pastor fido* hebben overgenomen, beslaat ongeveer een vijfde van het stuk en komt vooral uit de tweede en derde akte. Hoewel allerlei scenes en genres uit het stuk zijn gelicht, zijn het vooral de lamento's die een onweerstaanbare aantrekkingskracht hebben gehad. Dit genre leende zich immers het best voor breed uitgesponnen melodieën, gewaagde dissonanten en ritmische declamatie, de kenmerken van de nieuwe stijl van de seconda prattica.

Naar Patricia Ann Myers

O primavera

O primavera, gioventù de l'anno,
bella madre di fiori,
d'erbe novelle e di novelli amori,
tu torni ben, ma teco
non tornano i sereni
e fortunati dì de le mie gioie;
tu torni ben, tu torni,
ma teco altro non torna
che del perduto mio caro tesoro
la rimembranza misera e dolente.
Tu quella se', tu quella
ch'eri pur dianzi sì vezzosa e bella;
ma non son io giá quel ch'un tempo fui
sì caro agli occhi altrui.

O dolcezze amarissime d'Amore,
quanto è piú duro perdervi, che mai
non v'aver o provate o possedute!
Come saría l'amar felice stato,
se'l giá goduto ben non si perdesse;
o, quando egli si perde,
ogni memoria ancora
del dileguato ben si dileguasse!

Ma, se le mie speranz'oggi non sono
com'è l'usato lor di fragil vetro,
o se maggior del vero
non fa la speme il desiar soverchio
qui pur vedrò colei
ch'è'l sol degli occhi miei.

E, s'altri non m'inganna,
qui pur vedrolla al suon de' miei sospiri
fermar il piè fugace.
Qui pur da le dolcezze
di quel bel volto avrà soave cibo
nel suo lungo digiun l'avida vista;
qui pur vedrò quell'empia
girar inverso me le luci altere,
se non dolci, almen fere,
e, se non carche d'amorosa gioia,
sì crude almen, ch'i'moia.

Oh lungamente sospirato invano
avventuroso dì, se, dopo tanti
foschi giorno di pianti,
tu mi concedi, Amor, di veder oggi
ne'begli occhi di lei
girar sereno il sol degli occhi miei!

O lente, jeugdig jaargetijde,
lieflijke moeder van bloemen,
nieuw groen en nieuwe liefde.
Jíj bent nu wel terug, maar mét jou
keren niet weer de heldere
en gelukzalige dagen van mijn vreugde.
Jíj keert nu wel terug, jij wel,
maar mét jou zie ik niet méér weerkeren
dan de droeve en treurige herinnering
aan mijn verloren en gekoesterde schat.
Jíj, lente, bent nog steeds even lieflijk
en mooi als voorheen;
maar ík ben niet meer wat ik vroeger was,
geliefd voor haar ogen.

O bittere zoetheid van de liefde,
hoeveel erger nog is het jou te verliezen,
dan jou nooit te hebben meegemaakt of bezeten!
Wat zou de liefde een zalige toestand zijn,
als het genoten geluk niet verloren zou gaan;
of, wanneer het dan toch verloren gaat,
zou elke herinnering aan het vergane geluk
ook mee moeten verdwijnen!

Maar, als mijn hoop niet is,
zoals gewoonlijk, van breekbaar glas,
of als de hoop - groter zelfs dan de waarheid -
het verlangen niet buitensporig maakt,
dan zal ik hier weerzien
zij die de zon in mijn ogen is.

En, zo een ander mij niet bedriegt,
zal ik haar hier, bij de klank van mijn zuchten,
haar vluchtige voet zien inhouden.
Ook zal hier, na lang vasten, de begerige blik
met zoet voedsel verzadigd worden,
door de zoete trekken van haar mooie gelaat.
Hier zal ik ook die onmeedogende
hooghartige blikken op mij zien richten.
Mogen zij, zo al niet zoet, dan minstens wreed zijn,
zo al niet van vreugde vervuld, dan minstens
zó onbarmhartig, dat ik eraan dood ga.

Dit is dan de zo lang vergeefs verwachte
én voorspoedige dag,
als na zoveel duistere dagen van tranen,
jij mij nu toestaat, Amor,
in haar mooie ogen
de zon van mijn ogen te zien wentelen.

Perdona anima mia

Perdona anima mia
a chi t'è cruda sol dov'esser pia
non può. Perdona
a questo almo pastore
ne i detti, e nel sembiante
rigida tua nemica, ma nel core
pietosissima amante.
E se pur hai desio di vendicarti:
deh qual vendetta far tu puoi maggiore
del tuo proprio dolore.

Ik vraag vergiffenis, mijn lieve ziel,
voor wie brutaal met je is, alleen omdat
innemendheid niet kan. Schenk vergeving
aan deze nobele herder,
in woord en trekken
jouw onvermurwbare vijand,
maar in het hart meelijvolle aanbidster.
En heb je dan de wens je te wreken:
weet dat er geen hardere wraak is
dan jouw eigen smart.

S'Amor non mi condanna

S'Amor non mi condanna
qui pur vedrò colei
ch'è il sol de gli occhi miei:
e s'altri non m'inganna,
qui pur vedrolla al suon de'miei sospiri
fermar il piè fugace
e triegua dar o pace a miei martiri.

Als Amor mij niet veroordeelt,
dan zal ik hier nog zien zij die de zon
voor mijn eigen ogen betekent: en als een ander
me niet bedriegt, dan zal ik haar hier,
onder de klanken van mijn zuchten, de vluchtige
voet zien neerzetten en aan mijn marteling,
voorlopig of voorgoed, een einde stellen.

Ah dolente partita

Ah dolente partita
ah fin de la mia vita.
da te parto e non moro?
E pur i'provo
la pena de la morte
e sento nel partire
un vivace morire
che dà vita al dolore
per far che moia immortalmente
il core.

Ach, smartelijk heengaan,
ach, einde van mijn leven!
Ik ga weg van jou en toch sterf ik niet?
Maar ik voel wel
de pijn van de dood,
en ik voel bij het weggaan
een levensvol sterven
dat leven geeft aan de smart
opdat het hart
een onsterfelijke dood zou sterven.

Cruda Amarilli

Cruda Amarilli, che col nome ancora
d'amar, ahi lasso, amaramente insegni!
Amarilli, del candido ligustro
piú candida e piú bella,
ma de l'áspido sordo
e piú sorda e piú fèra e piú fugace;
poi che col dir t'offendo,
i'mi morrò tacendo;
ma grideran per me le piagge e i monti
e questa selva, a cui
sì spesso il tuo bel nome

Wrede Amaryllis, die met de naam van de liefde
dan nog, ach mij, een bittere les bevat!
Amaryllis, witter en mooier
dan de witte ligustrumbloem,
maar wreder, schichtiger en geniepiger
dan de valse adder;
als ik door jouw naam te spreken jou toch
alleen maar kwets, kan ik beter zwijgend sterven.
Maar heuvels en bergen zullen
in mijn plaats schreeuwen,
en ook dit woud, dat ik zo vaak leer

di risonare insegno.
Per me piagnendo i fonti
e mormorando i venti,
diranno i miei lamenti;
parlerà nel mio volto
la pietade e'l dolore;
e, se fia muta ogn'altra cosa, al fine
palerá il mio morire,
e ti dirà la Morte il mio martíre.

jouw naam te laten weerklinken.
De bronnen die wenen voor mij,
de winden die fluisteren voor mij,
spreken over mijn klagen;
spijt en smart
spreken in mijn eigen blik;
maar ook al verstomt al de rest,
op het einde zal mijn sterven zelf spreken,
en zal mijn dood jou mijn lijden vertellen.

La mia donna è crudel

La mia donna è crudel più de l'inferno,
perch'una sola doglia
non può far satia la sua ingorda voglia.
E la mia vita è quasi un duol eterno
d'una perpetua morte.
Mi comanda ch'io viva in questa sorte,
perchè la vita mia
di mille morti il dì ricetto sia.

Mijn geliefde is wreedaardiger dan de hel,
want één enkele pijn
verzadigt haar gretige lust niet.
Mijn leven komt overeen met
de onophoudelijke pijn van de eeuwige dood.
Zij gebiedt mij in zo'n staat te leven
dat mijn bestaan het ontvangstoord is
van de dood, wel duizend maal.

Bella madre d'Amore

Bella madre d'Amore
fautrice ognor de gli uomini e dei Dei,
favorisci costei
ch'attende il tuo favore.
Diva del terzo loco,
se mai provasti di tuo figlio il foco,
abbi pietà del mio
che mi distrugge in si nobel desio.

Mooie moeder van Amor,
onophoudelijke steun voor mensen en goden,
begunstig diegene
die wacht op jouw gunst.
Godin van het derde oord,
als je ooit het vuur van je zoon hebt ervaren,
heb dan medelijden met het vuur dat ik onderga
en dat me in zo'n nobel verlangen vernietigt.

Scorgi, Dea nel mar nata

Scorgi, Dea nel mar nata,
con passi scaltri e brevi
il pastorello a cui la fede ho data;
e tu, cara spelonca,
sì chiusamente nel tuo sen ricevi
questa serva d'Amor, che'n te finire
possa ogni suo desire.

Kijk daar, godin in zee geboren, waar
met rasse en flinke schreden de herdersjongen
loopt aan wie ik trouw heb beloofd;
en jij, geliefde grot,
ontvang in je besloten schoot
deze dienares van Amor, opdat zij in jou
al haar verlangens zou kunnen bevredigen.

Quell' augellin, che canta

Quell' augellin, che canta
sì dolcemente e lascivetto vola
or da l'abete al faggio
ed or dal faggio al mirto,
s'avesse umano spirto,

Het vogeltje dat zo zoet en verleidelijk zingt,
vliegt van spar naar beuk,
dan weer van beuk naar mirte,
en als het een menselijke geest had,
zou het zeggen: Ik brand

direbbe: Ardo d'amore, ardo d'amore.
Ma ben arde nel core
e parla in sua favella,
sì che l'intende il suo dolce desio.
Ed odi a punto, Silvio,
il suo dolce desio
che gli risponde:
Ardo d'amore anch'io.

van liefde, brand van liefde.
Maar het brandt van de liefde
en zegt dit in zijn taal, opdat het voorwerp
van zijn zoet begeren het zou verstaan.
Luister maar, Silvio,
naar zijn zoete maatje
dat hem antwoordt:
Ook ik brand van liefde.

Cingetemi d'intorno

Cingetemi d'intorno,
o trionfanti allori,
le vincitrici e gloriose chiome!
Oggi felicemente
ho nel campo d'Amor pugnato e vinto;
oggi il cielo e la terra,
e la natura e l'arte
han per me combattuto.
O vittoria felice, o bel trionfo!

Omkrans mij,
laurier van de overwinning,
de glorievolle haren die triomfeerden!
Vandaag heb ik met het geluk aan mijn zijde
op het slagveld van Amor gestreden
en overwonnen; vandaag zijn hemel
en aarde, natuur en kunst
voor mij in het strijdperk getreden.
O gelukzalige overwinning, mooie triomf!

Io moro e consolato

Io moro e consolato
a te vengo, Amarilli.
Ricevi il tuo Mirtillo,
del tuo fido pastor l'anima prendi;
che ne l'amato nome d'Amarilli
terminando la vita e le parole,
qui piego a morte le ginocchia, e taccio.

Ik sterf en getroost
kom ik naar jou, Amarilli.
Ontvang jouw Mirtillo,
en neem de ziel van je trouwe herder;
want in de geliefde naam van Amarilli
leven en spraak beëindigend,
plooi ik hier de knieën tot ik sterf, en zwijg.

Cieco, Amor, non ti cred'io

Cieco, Amor, non ti cred'io,
ma fai cieco il desio
di chi ti crede;
ché, s'hai pur poca vista, hai minor fede.
Cieco o no, mi tenti invano;
e per girti lontano
ecco m'allargo;
che, cosí cieco, ancor vedi piú d'Argo.
Cosí cieco m'annodasti
e cieco m'ingannasti;
or che vo sciolto,
se ti credessi piú, sarei ben stolto.
Fuggi e scherza pur, se sai;
giá non fara'tu mai
che'n te mi fidi,
perché non sai scherzar se non ancidi.

Blind ben je, geloof ik, niet, Amor,
maar wel verblind je het begeren
van wie in jou gelooft; want al heb je
geen scherp zicht, nog veel zwakker is je trouw.
Blind of niet, je brengt me tevergeefs in verleiding;
en om uit jouw buurt te blijven
ga ik maar wat verder lopen; want 'blind'
als je bent, zie je toch beter dan Argus.
Immers, 'blind' heb je me vastgeknoopt
en 'blind' heb je me bedrogen;
nu ik ongebonden en vrij ben,
zou ik wel aartsdom zijn als ik je betrouwde.
Lok me maar en doe maar spelletjes, als je kunt;
je zult me toch niet zo ver brengen
dat ik je betrouw,
want jouw spelletjes zijn dodelijk.

Ma tu pur, perfido cieco,
mi chiami a scherzar teco;
ed ecco scherzo
e col pié fuggo e con la man ti sferzo.
E corro e ti percoto,
e tu t'aggiri a vòto.
Ti pungo ad ora ad ora:
né tu mi prendi ancora,
o cieco Amore,
perché libero ho il core.

Maar ook jij, sluwe 'blinde', vraagt niet liever
dan dat ik spelletjes met je doe;
en dat doe ik en met mijn voet vlucht ik
en met de hand raak ik je aan.
Ik hol en tik je aan,
en jij ontwijkt me tevergeefs.
Nu en dan prik ik je:
maar je hebt me nog niet vast,
o 'blinde' Amor,
want mijn hart is vrij.

Sciolto cor fa pié fugace,
o lusinghier fallace,
ancor m'alletti
a'tuo'vezzi mentiti, a'tuo'diletti?
E pur di nuovo i'riedo,
e giro e fuggo e fiedo
e torno; e non mi prendi
o sempre invan m'attendi,
o cieco Amore,
perché libero ho il core.

Ongebonden hart maakt de voet vluchtgraag,
jij bedrieglijke vleier,
nog lok je mij naar je leugenachtige trucjes,
naar je 'geneugten'?
En weer ben ik weg,
en maak ik kringen, hol ik weg en sla ik
en keer ik terug; en pakken doe je me niet,
altijd wacht je tevergeefs op mij,
'blinde' Amor,
want ongebonden is mijn hart.

Coro

Mira nume trionfante,
a cui dá il mondo amante
empio tributo!
Eccol oggi deriso, eccol battuto.
Sí come ai rai del sole
cieca nottola suole,
c'ha mille augei d'intorno
che le fan guerra e scorno,
ed ella picchia
col becco invano e s'erge e si rannichia;
cosí se'tu beffato,
Amore, in ogni lato:
chi'l tergo e chi le gote
ti stimola e percote;
e poco vale
perché stendi gli artigli o batti l'ale.
Gioco dolce ha pania amare;
e ben l'impara
augel che vi s'invesca.
Non sa fuggir Amor, chi seco tresca.

Kijk daar, de 'triomferende' god,
aan wie het wereldje van de geliefden
een gruwelijk eerbetoon brengt!
Vandaag staat hij in zijn hemd en wordt hij
geknuppeld. Zoals dat gebeurt in de
zonnestralen met de blinde vleermuis,
die door duizend vogels wordt omsingeld,
die haar bespotten en aanporren,
terwijl ze tevergeefs met haar snavel pikt
en zich uitstrekt of in elkaar krimpt;
zo word ook jij bespot, Amor,
van elke zijde: de één geeft je er van langs
op je rug, de ander streelt je kaken
en bewerkt je wangen;
en je vleugels klapwieken
of je ledematen strekken helpt niet.
Leuk spel heeft vaak een bitter aas;
dat weet maar al te wel
de vogel die erin vastgekleefd raakt.
Amor kan niet meer weg, Amor die vallen opstelt.

O Mirtillo, Mirtillo, anima mia

O Mirtillo, Mirtillo, anima mia,
e vedessi qui dentro
come sta il cor di questa

O Mirtillo, Mirtillo, mijn ziel,
kon je van binnen het hart zien
van haar die jij 'allerwreedste Amarilli'

che chiami crudelissima Amarilli,
so ben che tu di lei
quella pietá, che da lei chiedi, avresti.
Oh anime in amor troppo infelici!
Che giova a te, cor mio, l'esser amato?
Che giova a me l'aver sí caro amante?
Perché, crudo destino,
ne discunisci tu, s'Amor ne strigne?
E tu, perch'ne strigni
se ne parte il destin, perfido Amore?

noemt, dan weet ik zeker
dat je van haar het meelijden
dat je vraagt, zou krijgen.
Wat zijn verliefde zielen toch doodongelukkig!
Wat baat het je, mijn hart, bemind te worden?
Wat baat het mij zo'n minnende geliefde te bezitten?
Waarom, wrede lot,
haal jij ons uit elkaar, als Amor ons verenigt?
En jij, bedrieglijke Amor, waarom verenig je ons
als het lot ons weer scheidt?

O lungamente sospirato in vano

O lungamente sospirato in vano
avventuroso dì, se dopo tanti
foschi giorno di pianti
tu mi concedi, Amor, di veder oggi
ne' begli occhi di lei
girar sereno il sol de gli occhi miei.

Dit is dan de zo lang vergeefs verwachte
én voorspoedige dag,
als na zoveel duistere dagen van tranen,
jij mij nu toestaat, Amor,
in haar mooie ogen
de zon van mijn ogen te zien wentelen.

Nuovo sol di beltade

Nuovo sol di beltade
venne a far di sua vista in ogni lato
liete queste contrade,
per far de' suoi begli occhi
spettacolo beato. Ma furon quei begli occhi
spettacolo d'amore
d'ogni altro assai maggiore.

Nieuwe zon van schoonheid
kwam met haar verschijning elk hoekje
van deze streken opvrolijken,
en kwam met haar prachtige ogen ook
gelukzalig spektakel vertonen. Maar
die mooie ogen gaven een liefdesspektakel
dat alle andere ver overtrof.

Ond'io che fin allor

Ond'io che fin allor
fiamma d'amore
non avea più sentita,
nè laccio nè ferita
a questo miser core,
ohimè, non così tosto
mirato ebbi quel volto,
che subito arsi e'l voler mi fu tolto.

Waardoor ik, die tot dan toe de liefdesvlam
niet meer had gevoeld,
en evenmin een valstrik of een wonde
in dit ongelukzalige hart,
o wee, zodra ik nog maar naar dat gelaat
de ogen had opgeslagen, meteen in vuur
en vlam stond, en willoos achterbleef.

Se tu, Silvio crudel

Se tu, Silvio crudel, mi saettasti,
quel ch'è tuo saettasti,
e feristi quel segno
ch'è proprio del tuo strale.
Quelle mani, a ferirmi,
han seguito lo stil de 'tuo'begli occhi.

Toen jij, wrede Silvio, mij neerschoot,
schoot je neer wat jou toebehoorde,
en trof je dát doel
dat bij jouw liefdesstraal hoort.
De handen, die mij troffen,
hebben de pijl van jouw mooie ogen gevolgd.

Ecco, Silvio, colei che'n odio hai tanto,
ecoola in quella guisa
che la volevi a punto.
Bramastila ferir: ferita l'hai;
bramastila tua preda: eccola preda;
bramastila alfin morta: ecoola a morte.
Che voi tu più da lei? Che ti puó dare
più di questo Dorinda? Ah garzon crudo!
Ah cor senza pietà! Tu non credesti
la piaga che per te mi fece Amore:
puoi questa or tu negar de la tua mano?
Non hai creduto il sangue
ch'i' versava dagli occhi:
crederai questo, che'l mio fianco versa?
Ma, se con la pietà non è in te spenta
gentilezza e valor, che teco nacque,
no mi negar, ti prego,
anima cruda sì, ma però bella,
non mi negar a l'ultimo sospiro
un tuo solo sospir. Beata morte,
se l'addolcissi tu con questa sola
voce cortese e pia:
- Va'in pace, anima mia! -

Ziehier, Silvio, zij die jij zo haat,
nu zie je haar in die gedaante
die je zelf hebt gewenst. Je wou haar absoluut
treffen: je hebt haar getroffen; je wou haar
als je prooi: ziehier jouw prooi; je wou haar
de dood in drijven: ze is ter dood gebracht.
Wat wil je nog meer van haar? Wat kan Dorinda
je nog meer geven? Ach, wrede kerel!
Hart zonder meelijden! Je hechtte geen geloof aan
de wonde die Amor mij omwille van jou toebracht:
kun je echter de wonde die jij zelf hebt toegebracht
ontkennen? Je hebt het bloed niet geloofd
dat uit mijn ogen stroomde:
wat nu met dat wat uit mijn zijde vloeit?
Maar toch, als met het meelijden in jou ook niet is
uitgedoofd de adel en de deugd, waarmee je
geboren bent, ontzeg me dan niet, zo bid ik je,
wrede maar toch mooie ziel,
ontzeg dan niet aan mijn laatste ademstoot
één enkele zucht van jou. Zalig zal mijn dood zijn,
als jij ze met deze enkele
hoofse en medelijdende woorden verzacht:
- Ga in vrede, mijn ziel! -

Silvio

Dorinda, ah! Dirò 'mia' se mia non sei
se non quando ti perdo? E quando morte
da me ricevi, e mia non fosti allora
ch'i'ti potei dar vita?
Pur 'mia' dirò, ché mia
sarai mal grado di mia dura sorte;
e, se mia non sarai con la tua vita,
sarai con la mia morte.
Tutto quel che'n me vedi,
a vendicarti è pronto.
Con quest'armi t'ancisi,
e tu con queste ancor m'anciderai.
Ti fui crudele, ed io
altro da te, che crudeltá, non bramo.
Ti disprezzai superbo:
ecco, piegando le ginocchia a terra,
riverente t'adoro
e ti cheggio perdon, man non giá vita.
Ecco gli strali e l'arco;
ma non ferir giá tu gli occhi o le mani,
colpevoli ministri
d'innocente voler; ferisci il petto,
ferisci questo mostro,
di pietade e d'amore aspro nemico;

Dorinda! Ach! Zal ik 'de mijne' zeggen als je dit
alleen maar bent wanneer ik je verlies? En als je
uit mijn handen de dood ontvangt, en daarvóór
de mijne niet was, hoe kon ik jou dan leven
schenken? Toch zal ik 'de mijne' zeggen, want
de mijne zul je zijn, ondanks mijn harde lot;
en als je dan de mijne niet kunt zijn
mét jouw leven, dan ben je het maar
met mijn dood. Al wat je in mij ziet,
staat klaar om jou te wreken.
Met deze wapens heb ik jou gedood,
met dezelfde wapens zul jij mij nu doden.
Ik was wreedaardig voor jou, van jou
verlang ik niets anders dan wreedheid
op mijn beurt. Hooghartig misprees ik je;
welnu, ter aarde geknield,
aanbid ik je nu in eerbied
en vraag je vergeving, maar niet het leven.
Ziehier de pijlen en de boog; maar jij moet niet
de ogen of de handen treffen,
schuldige uitvoerders
van de onschuldige wil; tref mijn borst,
tref dit monster,
gezworen vijand van meelijden en liefde;

ferisci questo cor che ti fu crudo:
eccoti il petto ignudo.

tref dit hart dat zich zo wreed heeft getoond:
hier is mijn blote borst.

Dorinda

Ferir quel petto, Silvio?
Non bisognava agli occhi miei scovrirlo,
s'avevi pur desio ch'io tel ferissi.
O bellissimo scoglio,
giá da l'onde e dal vento
de le lagrime mie, de' miei sospiri
sí spesso invan percosso,
è pur ver che tu spiri
e che senti pietate? O pur m'inganno?
Ma si tu pure o petto molle o marmo,
giá non vo'che m'inganni
d'un candido alabastro il bel sembiante,
come quel d'una fera
oggi ingannato ha il tuo signore e mio.
Ferir io te? Te pur ferisca Amore,
ché vendetta maggiore
non so bramar che di vederti amante.
Sia benedetto il dí che da prim'arsi!
Benedette le lagrime e i martiri!
Di voi lodar, non vendicar, mi voglio.
In te vivrà il cor mio,
né, purchè vivi tu, morir poss'io.
Silvio, come son lassa! A pena posso
reggermi, oimè! Su questo fianco offeso.

Die borst verwonden, Silvio? Je had die niet
voor mijn ogen moeten ontbloten,
als je had gewenst dat ik je zou treffen.
O, wondermooie rots,
zo vaak door golven en winden
van mijn tranen en zuchten,
tevergeefs getroffen,
is het waar dat jij nu toch zucht
en meelijden vertoont? Of vergis ik me toch?
Maar of jij nu zachte boezem of marmer bent,
ik wil niet bedrogen worden door
het mooie uitzicht van blank albast,
zoals het uitzicht van een wild dier
jouw en mijn heer vandaag ook heeft bedrogen.
Ik jou verwonden? Laat Amor jou treffen,
want grotere wraak kan ik niet wensen
dan jou in de rol van geliefde te zien.
Gezegend zij de dag waarop ik voor het eerst
brandde! Gezegend de tranen en de smart!
Mijzelf prijzen omwille van jou, dat wil ik,
niet wreken. Mijn hart zal in jou leven,
en zolang jij leeft, kan ik toch niet sterven.
Silvio, ik ben zo moe! Ik kan mij nauwelijks
recht houden, o wee, op deze gewonde zijde.

Silvio

Sta'di buon cor, ch'a questo
si troverá rimedio. A noi sarai
tu cara soma e noi a te sostegno.
Linco, dammi la mano.

Hou je sterk, we vinden hier
wel iets op.Geliefde vracht
zul je voor me zijn en wij voor jou een steun.
Linco, steek een handje toe.

Linco

Eccola pronta.

Hier ben ik.

Silvio

Tiella ben ferma, e del tuo braccio e mio
a lei si faccia seggio.
Tu, Dorinda, qui posa;
e quinci col tuo destro
braccio il collo di Linco, e quindi il mio
cingi col tuo sinistro; e sì t'adatta
soavemente che'l ferito fianco
non se ne dolga.

Houd mijn hand stevig vast, en laten we
met onze armen voor haar een zetel maken.
Jij, Dorinda, rust hier;
en neem dan met je rechter arm
de hals van Linco vast, en dan de mijne
met je linker; en laat je dan maar gaan
zodat de gewonde zijde
geen pijn gaat doen.

Dorinda

Ahi, punta
crudel che mi trafigge!

Ach, wat een wrede
pijnscheut doorboort mij!

Silvio

A tuo bell agio
accónciati, bel mio.

Maak het je toch
gemakkelijk, mijn lief.

Dorinda

Or mi par di star bene.

Nu zit ik goed, lijkt me.

Silvio

Dimmi, Dorinda mia:
come ti pugne forte lo stral?

Zeg eens, lieve Dorinda:
doet de pijl erg pijn?

Dorinda

Mi pugne, sí, cor mio;
ma nelle braccia tue
l'esser punta m'è caro e 'l morir dolce.

Hij steekt me, zeker, in het hart;
maar in jouw armen
word ik graag getroffen en is sterven zoet.

Udite lagrimosi

Udite lagrimosi
spiriti d'Averno, udite!
Nova sorte di pena, e di tormento
al mio giusto lamento.
E tosto sbigotite
mirate crudo affetto
in sembiante pietoso, in dolce aspetto.

Hoor toe, treurende geesten
van de Avernus, hoor toe!
Een nieuwe soort pijn, een nieuwe foltering,
voor mijn ervaren, betreur ik.
En snel onthutst, bekijk de wrede emotie
in een gelaat vol meelijden,
in een zacht uiterlijk.

Com'è dolce il gioire

Com'è dolce il gioire
per gratissima donna che t'adori
quanto fai tu la tua
crudele ed amarissima Amarilli;
com'è soave cosa
tanto aver quanto brami;
sentir che la tua donna
ai tuoi caldi sospiri,
caldamente sospiri,
e dica poi: - Ben mio,
quanto son, quanto miri,
tutto è tuo. S'io son bella,

Hoe zoet is het te genieten
dankzij een geliefde vrouw
die je aanbidt, zoals jij
je wrede en bittere Amarilli aanbidt;
wat een zalige ervaring is het
dat te hebben wat men verlangt;
te voelen dat je geliefde
op jouw warme zuchten,
met even warme zuchten antwoordt,
en zegt: - Mijn schat, al wat ik ben,
al wat je ziet, is van jou. Als ik mooi ben,
dan ben ik het voor jou alleen;

a te solo son bella; a te s'adorna
questo viso, quest'oro e questo seno;
in questo petto mio
alberghi tu, caro mio cor, non io. -

voor jou is deze blik zo mooi,
deze lokken, deze boezem;
in mijn borst woon jij,
mijn lieve hart, niet ik. -

Selve beata

Selve beata,
se sospirando in flebili susurri
al nostro lamentar vi lamentaste,
gioite anco al gioire, e tante lingue
sciogliete quante frondi
scherzano al suon di queste
piene del gioir nostro aure ridenti.

Zalige bossen,
als je met zuchtend gefluister
meeklaagt met ons geklaag,
geniet dan ook met ons mee
en maak evenveel tongen los
als er bladeren gaan ritselen bij het geluid
van deze vreugdevol lachende luchtstromen.

Vertaling: Walter Geerts

Drukkerij Vaes

Omdat kwaliteit belangrijk is

Europalaan 9, 3900 Overpelt
011/64 37 79 - info@drukkerij-vaes.be

Info

Plaatsbespreking

Antwerpen Open Ticketing

telefonisch	tel. ##/32/(0)3/22918 80 MA - VR: 10.00-13.00 & 14.00-17.00 uur
schriftelijk	- per fax ##/32/(0)3/470 22 20 - per email: tickets@antwerpenopen.be
kassa ter plaatse	een uur voor de voorstelling

Enkel in Augustinus en de Sint-Carolus Borromeuskerk zijn de plaatsen genummerd.
Het bespreekgeld is steeds inbegrepen.

LOSSE KAARTEN

avondconcerten	**20.00 uur**	
	basisprijs	18,00 Euro
	met korting -25/65+ jaar	14,00 Euro
	met korting -19 jaar	8,00 Euro
matineeconcerten	**15.00 uur**	
	basisprijs	12,00 Euro
	met korting -25/65+ jaar	8,00 Euro
lunchconcerten nocturnes	**12.00 uur & 23.00 uur**	
	basisprijs	10,00 Euro
	met korting -25/65+ jaar	8,00 Euro
Finale International Young Artist's Presentation & voorstellingen muziektheaterproducite Cirkels		
	basisprijs	7,50 Euro
	met korting -25/65+ jaar	5,00 Euro
	met korting -19 jaar	2,50 Euro

CONCERTABONNEMENTEN

3 concerten naar keuze	42.00 Euro
5 concerten naar keuze	65,00 Euro
9 concerten naar keuze	108,00 Euro

GRATIS: artiestenmis, Polyfolie, interview, lezing, festivalcafé, toonmomenten, coaching sessies IYAP, inleidingen en rondetafelgesprekken.

Samenwerkende Vereniging Festival van Vlaanderen

Samenwerkende Vereniging Festival van Vlaanderen	Kortrijksesteenweg 90 h 9830 Sint-Martens-Latem Tel. 09/280 08 55 coordinatieSV@festival.be

Inlichtingen over de andere leden-festivals:

Festival van Vlaanderen-Brugge	Collaert Mansionstraat 30, 8000 Brugge Tel. 050/33 22 83, fax 050/34 52 04 e-mail: musica-antiqua@unicall.be http.//www.musica-antiqua.com
Festival van Vlaanderen-Brussel	Ravensteinstraat 60, 1000 Brussel tel. 02/548 95 95, fax 02/548 95 90 e-mail: info@festival-van-vlaanderen.be
Festival van Vlaanderen-Gent	Kleine Gentstraat 46, 9051 Gent tel. 09/243 94 94, fax 09/243 94 90 e-mail: info@festival-van-vlaanderen.be
Festival van Vlaanderen-Kortrijk	Jan Breydellaan 12, 8500 Kortrijk tel. 056/22 28 29, fax 056/22 05 02 e-mail: festivalkortrijk@skynet.be
Festival van Vlaanderen-Limburg	Vlasmarkt 4, 3700 Tongeren tel. 012/23 57 19, fax 012/26 41 26 e-mail: info@basilica.be
Festival van Vlaanderen-Mechelen	Zoutwerf 5, 2800 Mechelen tel. 015/26 23 41, fax 015/26 23 43 e-mail: mechelen@festival.be
Festival van Vlaanderen-Vlaams-Brabant	Brusselsestraat 63, 3000 Leuven tel. 016/20 05 40, fax 016/20 52 24 e-mail: festival.vlaams.brabant@skynet.be

Laus Polyphoniae 2004-2007

(onder voorbehoud)

21 - 29 augustus 2004	De Italiaanse polyfonie In residence: Ensemble Micrologus
20 - 28 augustus 2005	Jacob Obrecht en zijn tijd In residence: Capilla Flamenca
19 - 27 augustus 2006	Spanje, Portugal en Zuid-Amerika
25 augustus – 2 september 2007	De Franse polyfonie

De Constructie

Luc Van Hove, curator

MUSIC@VENTURE

17 - 19 oktober 2003

Festival
van
Vlaanderen
Antwerpen

Festival van Vlaanderen-Antwerpen i.s.m. deSingel

music@venture 2003

In deze editie van het tweejaarlijkse festival music@venture staat de canon van de hedendaagse muziek centraal. Op drie dagen tijd de achtergrond van de hedendaagse muziekgeschiedenis presenteren, is natuurlijk onbegonnen werk. Curator Luc Van Hove heeft met zorg die werken uitgekozen die model kunnen staan voor enkele van de veelvuldige ontwikkelingen die de muiek na 1945 heeft doorgemaakt. Het hele weekend, van 17 tot en met 19 oktober, zullen de diverse locaties van deSingel gonzen van nieuwe muziek.

Beginnend in de inkomhal doet music@venture verder ook de Rode, de Kleine en uiteraard in de Blauwe zaal aan, waar de apotheose plaatsvindt met de Turangalîla-symfonie van Olivier Messiaen. Luc Van Hove doet daarbij een beroep op solisten als Pieter Wispelwey, Geert De Bièvre, Jan Michiels, Isabelle Faust, Michael Tompson, Levente Kende, Thomas Bloch en ensembles als London Sinfonietta, Champ d'Action, het Prometheus Ensemble en het Danel Kwartet. Opmerkelijk zijn ook de samenwerking tussen Collegium Vocale en Pieter Wispelwey, tussen Currende en het Prometheus Ensemble en deze tussen het Vlaams Radio Orkest en de Beethoven Academie. Music@venture wordt een totale immersie voor de oren met op het programma uiteenlopende persoonlijkheden als Boulez, Feldman, Ligeti, Xenakis, Stockhausen en vele anderen. Ook creaties konden niet ontbreken. Zo is er nieuw werk van de jonge generatie uit Vlaanderen en Nederland met componisten als Petra Vermote, Serge Verstockt en Sander Germanus, en van curator Van Hove zelf. Voeg daarbij nog twee workshops, een lezing en een 'kinderprogramma' en het beeld van een boeiende en kleurrijke muziekhappening is compleet. Afspraak van 17 tot 19 oktober.

Luc Van Hove & De Constructie

"Constructie in de kunsten is een gelaagd begrip, met vele vertakkingen en functies. Met het natuurlijke beeld in de festivalcommunicatie wil ik de 'uiteindelijkste' betekenis van constructie, die ik er voor mezelf in zie, onderlijnen. Benadrukken dat een ultieme vorm van constructie iets natuurlijks in zich draagt, iets voorbij de conceptie, het maakwerk. Een goed geconstrueerd stuk lijkt bijna niet meer 'gemaakt' te zijn, is er gewoon, alsof het er op deze wijze altijd al had kunnen zijn. Tegelijk is het ook heel singulier en opvallend, juist door die goede constructie. Op die manier bekeken stelt een componist zich ten dienste van de meest juiste constructie van zijn verbeelding. Goede constructie geeft aan kunstwerken een natuurlijke présence terug, een vanzelfsprekendheid die je ook in natuurlijke vormen terugvindt, als je goed kijkt tenminste.". Luc Van Hove

Luc Van Hove (° 1957) studeerde aan het Koninklijk Vlaams Conservatorium in Antwerpen, het Mozarteum in Salzburg en de universiteit van Surrey in Engeland. Momenteel doceert hij zelf compositie en analyse aan het Antwerpse conservatorium en het Lemmensinstituut. Bovendien is hij artistiek adviseur van het Orpheusinstituut. Zijn composities werden meermaals bekroond en worden geregeld uitgevoerd door tal van binnen- en buitenlandse ensembles en orkesten. Luc Van Hove kreeg van het Festival van Vlaanderen-Antwerpen en deSingel carte blanche om het programma van een driedaags festival samen te stellen.

Concerten Oude Muziek

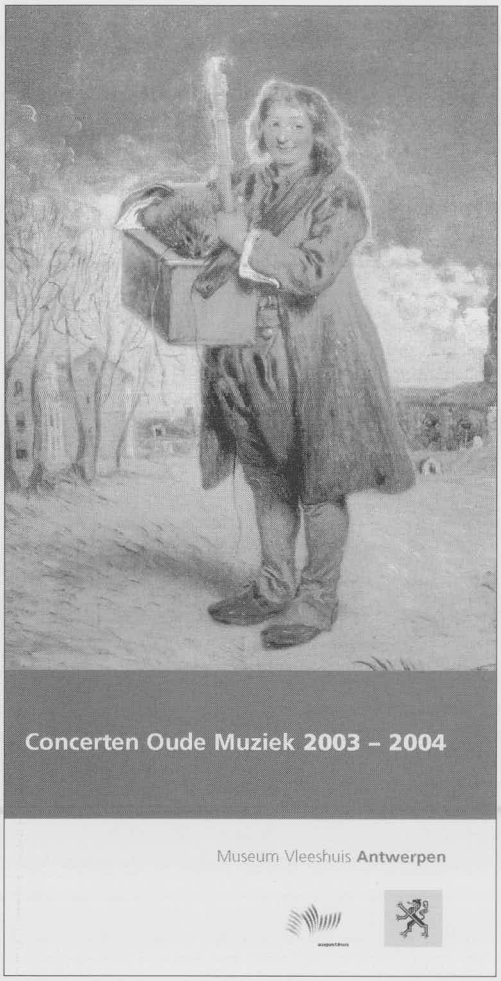

Jean-Antoine Watteau, Le petit Savoyard et sa marmotte, 1716, Hermitage Museum, Sint-Petersburg

12 oktober 2003	Nachtmusique
26 oktober 2003	Ensemble Aura Soave
9 november 2003	Il Gardellino
30 november 2003	Accademia per Musica
7 december 2003	Ensemble De Profundis
21 december 2003	Alexei Lubimov
11 januari 2004	Pierre-André Taillard & Eduoardo Torbianelli
25 januari 2004	Kuijken Strijkkwartet & Patrick Beaugiraud
1 februari 2004	Millenarium
8 februari 2004	Collegium Vocale
22 februari 2004	La Calendula
24 februari 2004	Apollo & Pan

Concerten Oude Muziek

Elk seizoen omvatten de Concerten Oude Muziek een zeer gevarieerd overzicht van vocale en instrumentale kamermuziek uit de Middeleeuwen tot en met de 19de eeuw. In de mate van het mogelijke worden de historische klavierinstrumenten van het museum Vleeshuis benut. Voor andere concerten wordt dan weer een beroep gedaan op hoogwaardige kopieën van originele klavierinstrumenten. Hoe dan ook, gezien de band met het museum en zijn belangrijke verzameling, gaat steeds veel aandacht uit naar het gebruikte instrumentarium en worden geregeld minder bekende instrumenten belicht.

Na reeksen rond de viool en de traverso of dwarsfluit staan dit seizoen de rietblaasinstrumenten centraal: niet alleen de 'klassieke' instrumenten klarinet, hobo en fagot, maar ook minder gebruikelijke types als dulciaan, Engelse hoorn, chalumeau en musette. De spits wordt afgebeten door het ensemble Nachtmusique, onder leiding van klarinettist Eric Hoeprich en fagottiste Jane Gower. Verder spelen Marcel Ponseele hobo en Engelse hoorn met Il Gardellino, Jean-Pierre Van Hees musette met het Ensemble De profundis, Pierre-André Taillard klarinet met pianist Edoardo Torbianelli, Patrick Beaugiraud hobo met het Kuijken Strijkkwartet en Sally Holman fagot en dulciaan met Apollo & Pan.

Liefhebbers van vocale muziek komen aan hun trekken tijdens de optredens van het Ensemble Aura Soave, Millenarium, Collegium Vocale Gent en La Calendola Amsterdam. Ten slotte staan twee concerten in het kader van de samenwerking met Europalia 2003 Italia.

www.antwerpen.be/cultuur/oudemuziek/

Praktische info

Uur:	15.00 uur		
Plaats:	Museum Vleeshuis		
	Vleeshouwersstraat 40, 2000 Antwerpen		
Plaatsbespreking:	Antwerpen Open Ticketing		
	• telefonisch	tel. ##/32/(0)3/229 18 80	
		MA – VR:	10.00 – 13.00 uur
			14.00 - 17.00 uur
	• schriftelijk	- per fax: ##/32/(0)3/470 22 20	
		- per e-mail: tickets@antwerpenopen.be	
Inkomprijzen:	• losse tickets:	10,00 € – 8,00 € (met korting)	
	• abonnementen	- 5 concerten naar keuze	40,00 €
		- 8 concerten naar keuze	60,00 €
		- alle concerten	90,00 €
	• het bespreekgeld is steeds inbegrepen		
	• verzendingskosten:		2,00 €

Hernieuwing van oude abonnementen:	tot 8 september 2003
Nieuwe abonnementen:	tot 22 september 2003
Losse kaartenverkoop:	vanaf 29 september2003

Stadsplan

1 Centrum Elzenveld
Lange Gasthuisstraat 45

2 Augustinus
Kammenstraat 73

3 Villers
Kammenstraat 49-51

4 Sint-Carolus Borromeuskerk
Hendrik Conscienceplein

5 Stadsbibliotheek
Hendrik Concienceplaats 4

6 Hilton Hotel
Eiermarkt

7 Hiberniaschool
Volkstraat 40

8 Rubens Parking
Lombardenvest 24-28

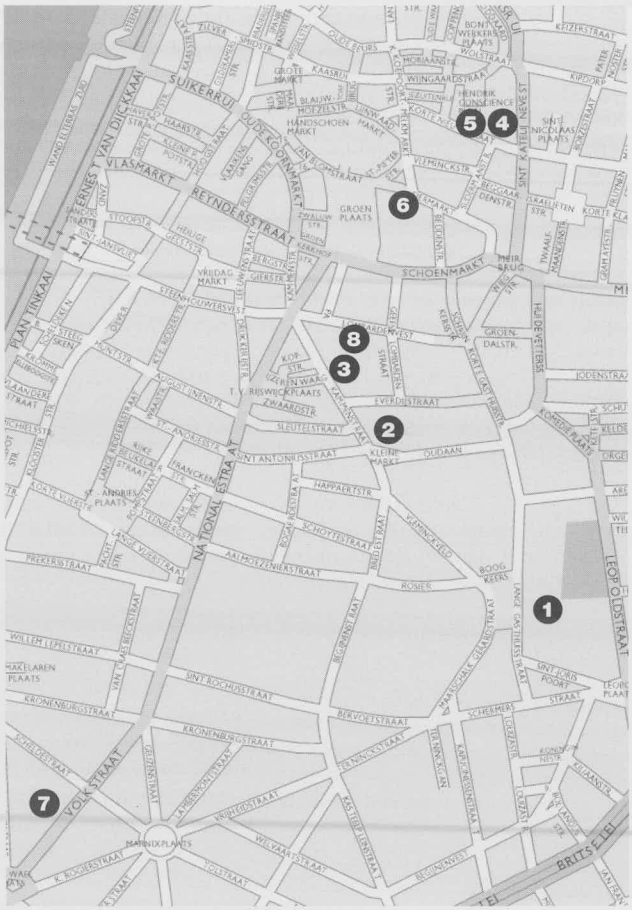

CityParking

Parkeer uw wagen tijdens uw concertbezoek voor

slechts 3 €.

Tijdens de concerten elke avond open tot 1.00 uur 's nachts,
met personeelspermanentie.

Vraag uw parkingbon aan de concertbalie of in het festivalsecretariaat. Samen met uw parkeerkaart geeft deze bon u de mogelijkheid goedkoop te parkeren.

Rubens Parking

Lombardenvest 24-28

Lijst van adverteerders

Adem	p. 223
Buga Ital Auto	p. 31
Carpe Diem	p. 7
Concerto, Das magazin für Alte Musik	p. 68
Davidsfonds	p. 188
De Munt / La Monnaie	p. 42
Drukkerij Vaes	p. 322
Festival van Vlaanderen-Vlaams Brabant	p. 232
Goldberg	p. 316
Hiberniaschool	p. 264
Hilton Antwerp	p. 41
Il Giornale della Musica	p. 34
ING Car Lease	p. 168
Klara	p. 92
Koor & Stem	p. 156
Lied en liturgie	p. 223
Muziek & Woord	p. 254
Tidig Musik	p. 156
Tobie De Prins	cover
Toccata	p. 13
Wereldculturencentrum Zuiderpershuis	p. 303
Zizo	p. 300

Uitgevoerde werken

Anoniem
Ar ne kuth ich sorghë non 285
Ave mundi rosa 285
Barbara simplex animo 285
Benedicta et venerabilis / Virgo Dei genitrix 285
Bonum est confidere 266
Deus creator omnium / Rex genitor / 285
Doucement mi reconforte
Dulcis Jesu patris imago 121
El Bisson 132
Fas et nefas ambulant 266
Gabriel fram heven-king 285
Gaude virgo immaculata 285
Generosa lesse plantula 285
Ich was ein chint 266
Iesu fili Dei patris / Iesu fili virginis / 285
Iesu lumen veritatis
Includimur nube caliginosa 285
Kyrie, Cuthberte, prece 285
Kyrie eleison 247
Leviora Carmina I 77
Leviora Carmina II 77
Leviora Carmina III 77
Michi Confer, Venditor 266
Novi sideris lumen resplenduit 285
O Fortuna, velut luna 266
O occhi manza mia, cigli dorati 95
Patris superni gracia / Pia pacis inclita 285
Plura, placens, pulcra, pia / 285
Parfundement plure Absolon
Sanctus 285
Singularis laudis digna 285
Telo Hristovo 247
Tempus est jocundum 266
Veine pleine de ducur 285
Veni mater gracie / Dou way Robin 285
V pamiat vetsjnoeioe 247
V Tsjermnem mori 247

Bernardi, Stefano
Ah dolente partita 319

Buonamente, Giovanni Battista
Sonata a 6 121

Buxtehude, Dietrich
Klaglied 182

Cage, John
Five 182

Carter, Elliott
Etude No 4 182

Castello, Dario
Sonata decima terza 121

Cimello, Tomaso
Vecchia che poczi vivere mill'anni 95
Venimo tre soldati (La bataglia villanesca) 95

Da Gagliano, Marco
Cingetemi d'intorno 319

Da Nola, Giovanni Domenico
Chi la gagliarda, donna, vo imperare 95
Cingari simo venit'a giocare 95
O Dio se vede chiaro ch'io per te moro 95

De Arezzo, Guido
Hymne voor Sint-Jan de Doper 266

De Castro, Jean
Ah je meurs, ah baise moy 158
Je suis tellement langoureus 158
La nuict m'est courte 159
Petite nymfe folatre 158
Que dis tu, que fais tu, pensive 159

De Cleve, Johannes
Domus Austriae crescit ubique 227

De Kerle, Jacobus
Cantio octo vocum de sacro foedere 274
contra turcas
Come nel mar 274
Diligam te Domine 274
In die sancto paschae 274
Maria Magdalena 274
Media vita 274
Missa Pro defunctis 274
Missa Ut re mi fa sol la 274

De la Court, Antoine
Carole caesareo princeps 227

Del Encina, Juan
Tan Buen Ganadico 266

De Machaut, Guillaume
Doulce Dame Jolie 266
Je viervoie liement 266
Ma fin est mon Commencement 266

De Macque, Giovanni
Consonanze stravaganti 132

Uitgevoerde werken

De Monte, Philippus
A che tanto dolersi 227
Ad te, Domine, levavi aninmam meam a 8 171
Advenit ignis divinus 214, 227
Ah dolente partita 319
Ahi come a un vago sol 150
Amor che vedi 235
Anima dolorosa che vivendo 150
Anima mia dolcissima 150
Beati qui habitant in domo tua 132
Bella madre d'Amore 319
Benedictio et claritas 77, 214
Bon jour mon coeur 158
Caro mea vere est cibus 247
Che fai, alma? 258
Ch'io non t'ami cor mio 150
E così a poco a poco 150
Ego sum panis 171
Europam puerae 77
Filiae Jerysalem, nolite flere 247
Gaudent in caelis animae sanctorum 227
I' piansi, or canto 235, 258
L'aere gravato 258
La Fiammetta (sestina a 7) 110
La mia donna è crudel 319
Lasso ch'iardo 235
Lasso, quante fiate 258
Le doux sommeil 259
Leviora Carmina II 77
Mentre io sciolto correa 190
Missa ad modulum Benedicta es 77
Missa Ancor que col partire 214
Missa Cara la vita mia 214
Missa Confitebor tibi Domini 171, 214
Missa Pro defunctis 214
Missa Si ambulavero 214
Nuovo sol di beltade 319
Nymphae, parentes, virgines 77
O lungamente sospirato in vano 319
Ond'io che fin allor 319
O quam suavis 132
O triste ennuy 132
Padre del cielo 190
Padre nostro e del ciel 190
Peccantem me quotidie 105, 227
Perdona anima mia 319
Perfidissimo volto 150
Quand de ta levre 158
Quanta gioia 190
Quel rossignuol 235, 258
Que me servent mes vers 132, 158
S'Amor non mi condanna 319
Scipio, l'acerbo caso 227
Scorgi, Dea nel mar nata 319
Sortemeplus, con alcuni fioretti 132
Sparsi il bel volto 190
Troppo ben può 150
Udite lagrimosi 319
Usquequo Domine 214
Verba mea auribus percipe 105
Voi pur da me partite 150
Zefiro torna 235

De Pareia, Ramos
Cirkelcanon 266

De Rore, Cipriano
Ancor che col partire 132, 214
Calami sonum ferentes 182
Mia benigna fortuna 235

De Sayve, Lambert
Cantate Domino 121
Coeli enarrant 227
De profundis clamavi 121
Ecce terrae motus 121
Jubilate Deo 121
O admirabile commercium 121
O sapientia 121
Venite exultemus Domino 121

Desprez, Josquin
Benedicta es 77

De Volder, Eric
Canon: Een lied en verder niet 266

Di Maio, Giovan Tomaso
Tutte le vecchie son maleciose 95

D'India, Sigismondo
Se tu, Silvio crudel 319

Dowland, John
Mr. Bucton's Galliard 132

Dufay, Guillaume
Conditor alme siderunt 266

Fontana, Vincenzo
La cortesia voi donne predicate 95
Sacio 'na cosa ch'è di legno e tonda 95
Tu sai, madonna mia, ch'io t'amo e voglio 95

Francisque, Anthoine
Fin de Gaillarde 159

Uitgevoerde werken

Frescobaldi, Girolamo
Recercar 182

Froberger, Johann Jacob
Capriccio VI 182

Gabrieli, Andrea
I'vo piangendo 235
O soave al mio cor 227

Gabrieli, Giovanni
Canzon duodecimi toni 121
In ecclesiis 121
Magnificat 121
Timor et tremor 121

Gallus Carniolus, Jacobus
Anseris est giga 202
Currit parvus lepulus 202
Diligitur nemo 202
Dulcis amica veni 202
Egredietur virga de radice lesse 247
En ego campana 202
Gallus amat venerem, cur? 202
Heroes, pugnate viri fortissimi 202
Iubilate Deo omnis terra 247
Mors quam dura 202
Multum deliro 202
Musica noster amor 227
Nusquam tuta fides 202
O homo, si scires quidam esses 202
Omnis homo nihil est 202
Opto placere bonis 202
Quam bene apud memores 202
Quam galina suum parit ovum 202
Qui fugat intrepidos 202
Semper pauper eris 202
Tempore felici 202

Gastoldi, Giovanni Giacomo
Cieco, Amor, non ti cred'io 319

Gesualdo da Venosa, Carlo
Assumpta est Maria 182
Peccantem me quotidie 105

Giovanelli, Ruggiero
Ah dolente partita 319

Gorzanis, Giacomo
La barcha d'amore 132
Occhi lucenti assai piu che le stelle 95
Saltarel delle cara cosa 95

Harant, Krystof
Qui confidunt in Domino 247

Jevicsky, Ondrej Chrysoponus
Et valde mane 247

Lassus, Orlandus
Alme Deus 214
Bon jour mon coeur 158
Cantai, or piango 258
Carmina chromatico 182
Che fai, alma? 258
Confitebor tibi 171, 214
In Deo salutare meum 214
La nuict froide et sombre 159
La terre les eaux va beuvant 159
O vin en vigne 159
Ores que je suis dispos 159
Pacis Amans 214
Quel Rossignol 235
Quid vulgo memorant 214
Quo properas 214
Salve Regina 214
Sauter, danser, faire les tours 159
Sibylle Persica 182
Susanne un jour 132
Te Deum 77
Tutto il dì piango 235
Vignon, vignon, vignette 159
Vous qui aymez les dames blande 159

Leopolita, Marcin
Mihi autem 247

Le Roy, Adrian
Bransle 158

Luython, Carolus
Fuga suavissima 132
Ricercar cromatico per cembalo 258
Ricercare 132, 227

Mainerio, Giorgio
Ballo Francese / Ballo Anglese / L'arboscello / Ballo Milanese 227
Leviora Carmina I 77

Marenzio, Luca
Com'è dolce il gioire 319
Domine ne in furore 190
Dura legge d'Amor 235
L'aura che'l verde lauro 235
Padre del cielo 190

Uitgevoerde werken

Qual mormorio soave 190
Quasi vermiglia rosa 190
Quell' augellin che canta 319
Se si alto pon gir 235
Solo e pensoso 182

Melli, Domenico Maria
Io moro e consolato 319

Merula, Tarquino
Capriccio chromatico 182

Monteverdi, Claudio
Ahi come a un vago sol 150
Anima dolorosa che vivendo 150
Ch'io non t'ami cor mio 150
Domine ne in furore 190
E così a poco a poco 150
E' questa vita un lampo 190
O Mirtillo, Mirtillo, anima mia 150, 319
Perfidissimo volto 150
Plagas tuas 190
Stabat Virgo Maria 190
Troppo ben può 150
Voi pur da me partite 150
Zefiro torna 235

Morlaye, Guillaume
Fantasie 158

Orologio, Alessandro
Intrada 21 & 22 227

Ortiz, Diego
Recercada tercera 95
Recercada tercera sobre Doulce Memoire 95

Padovano, Annibale
Ricercare 77
Ricercar settimo del primo tono 227

Paix, Jacob
Er war eins Bawren Toechterlein 137

Paligon, Marcin
Rorate caeli 247

Pallavicino, Benedetto
Cruda Amarilli 319

Pevernage, Andreas
Bon jour mon coeur 158
Je suis tellement amoureux 158
Sur tous regretz 158

Priuli, Giovanni
Canzona prima a 6 121
Canzona prima a 8 121
Canzona terza a 8 121

Purcell, Henry
Incassum, Lesbia, rogas 182

Regnart, Jacob
Ach schwacher geist a 3 307
Ach schwacher geist a 5 307
Amor ecco colei 307
Amor schau wie du mich 307
Ascendit Deus 227
Consumo la mia vita 307
Der süsse schlaff a 3 307
Der süsse schlaff a 5 307
Ein altes weib fieng gumpen an 307
Einsmals in einem tieffen thal 307
Gut Gsell, du machst dein klagen 307
Hertzlich thut mich erfrewen 307
Jan mine man is een goet bloet 307
Kein grösser schmertzen 307
Nach meiner lieb 307
Ohn dich muss ich mich 307
Servite fedelment' 307
Tollite iugum 227
Tutto lo giorno 307
Wann ich den gantzen tag 307
Weil du dann wilt gen mir 307

Rychnosky, Jiri
Misa super Et valde mane 247

Schütz, Heinrich
O primavera 319
Selve beate 319

Sleichim, Eric
Intro: My Memory is Failing 182

Stravinski, Igor
Assumpta est Maria 182

Tollius van Amersfoort, Joannes
Accipite et manducate 105
Anchor ch'in alto mar di scogli pieno 105, 110
Che fa hoggi il mio sole 110
Chi non ha forza o cuore 110
D'acqua viva un ruscel puro e lucente 110
Della veloce sona in su le sponde 110

Uitgevoerde werken

Domine quinque talenta 105
Il dolce sonno mi promise in pace 110
I tuoi capelli, Philli, in una cistula 110
Nella mia verde etade 105, 110
Peccantem me quotidie 105
Se mai pietosa madre alcuna volta 105, 110
Tra le dolcezze e l'ire 110
Vos qui reliquistis omnia 105
Zefiro torna, e'l bel tempo rimena 110

Utendal, Alexander
Amour, amour, donne moy pais 137
Es war eins Bawren Toechterlein 137
Iane en te baisant 137
Iay mis mon affection 137
Ich armer Mann 137
Ich solt ein mal spatzieren gan 137
Ie seufre tourment 137
Ie veus morir 137
Ist keiner hie der spricht zu mir 137
Laissez cela disoit une nonette 137
Las force m'est 137
Mein Mann der ist in Krieg zogen 137
Nur nerrisch sein 137
O Domine multi dicunt 227
Petite nimfe folatre 137
Si ie trespasse 137
Wol auff wol auff gut gsellen 137

Van der Harst, Dick
Canon: Een lied en verder niet 266
Ich spring in diesem Ring 266
Ma fin est mon Commencement 266
Tan Buen Ganadico 266
The Gold Ring 266

Vecchi, Orazio
Hor che'l ciel e la terra 235

Zielenski, Mikolaj
Confirma hoc Deus 247

Wie? Wat? Waar? Wanneer?

Lijst van gebruikte afkortingen:

algemene leiding (al), alt (a), bariton (bar), bas (b), bazuin (baz), belichting (bel), blokfluit (bfl), cister (cis), cornetto (cor), contratenor (ct), dirigent (dir), dulciaan (dul), gitaar (git), harp (hp), klavecimbel (kl), kostuums (kos), luit (lt), mezzosopraan (ms), orgel (org), percussie (per), presentatie (pres), regie (reg), saxofoon (sax), sopraan (s), tenor (t), theorbe (th), trombone (tr), vedel (vl), viola da gamba (vdg), violone (vne), viool (vn), zang (z)

	datum	p.
Aghassi, Benny (bfl)	29/08	225
Alessandrini, Rinaldo (al & kl)	23/08	71
	25/08	149
	27/08	189
Alvárez, María Luz (s)	28/08	199
A Sei Voci	26/08	169
Aspelmeier, Tanya (s)	31/08	317
Baeté, Thomas (vdg)	28/08	211
Becu, Wim (al, tr & baz)	23/08	71
	24/08	119
	26/08	175
	28/08	211
Belder, Pieter-Jan (kl)	30/08	255
Bellotto, Matteo (b)	23/08	71
Bentvelsen, Donald (b)	28/08	199
Berghammer, Stefan (t)	30/08	271
Bernage, Axelle (s)	30/08	271
Berrue, Vanessa (s)	26/08	169
Bertini, Rossana (s)	29/08	233
Birckenstaedt, Gela (s)	31/08	305
Bl!ndman Kwartet	27/08	179
Bonev, Boian (b)	29/08	243
Boon, Jan (video, docent)	30/08	265
Boragno, Pierre (bfl)	29/08	225
Borsch, Susanna (bfl)	29/08	225
Boswinkel, Job (b)	24/08	119
	31/08	305
Bouloualab, Léa (s)	26/08	169
Bouloualab, Myriam (s)	26/08	169
Brackx, Joachim (b)	28/08	211
Brants, Annelies (s)	24/08	119
Braumann, Susanne (vdg)	30/08	255
Buckland, Robert (bar)	30/08	271
Buff, Carolann (ms)	30/08	283
Bull, Stratton (a)	28/08	211
	31/08	301
Caals, Jan (t)	26/08	157
Cantus Cölln	31/08	317
Capilla Flamenca	24/08	119
	26/08	157
Carmignani, Alessandro (a)	23/08	71
	25/08	149

	datum	p.
	27/08	189
Carnovich, Daniele (b)	29/08	233
Cavina, Claudio (al & ct)	29/08	233
Claessens, Gunter (t)	28/08	211
Coen, Bart (bfl)	25/08	135
Comparini, Julie (a)	31/08	305
Concerto Italiano	23/08	71
	25/08	149
	27/08	189
Concerto Palatino	28/08	211
Cordes, Manfred (al)	31/08	305
Currende	28/08	211
David, Gebhard (cor)	24/08	119
Debrabandere, Patrick (t)	28/08	211
De bruyn, Jurgen (lt & git)	24/08	93
De Cat, Marnix (ct)	24/08	103
	24/08	109
	24/08	119
	26/08	157
	27/08	179
De Groot, Peter (a)	28/08	199
De Koning, Kees-Jan (b)	24/08	103
	24/08	109
Delanoé, Céline (s)	26/08	169
Delvigne, Claire (vn)	23/08	71
De Porre, Maaike (spel, docent)	30/08	265
Deroo, Lieven (b)	30/08	271
Devaere, Hannelore (hp)	25/08	135
De Volder, Hans (vn)	23/08	71
Dickey, Bruce (cor)	28/08	211
Dieltiens, Amaryllis (s)	28/08	211
Dijkstra, Peter (b)	30/08	271
Dimitrov, Todor (bar)	29/08	243
Dobreva, Irina (a)	29/08	243
Dowling, Tim (tr)	24/08	119
Egidius Kwartet	28/08	199
Fabre-Garrus, Bernard (al)	26/08	169
Fenelly, Liam (vdg)	25/08	135
Ferrarini, Gianluca (t)	23/08	71
	25/08	149
	27/08	189

	datum	p.
Foresti, Sergio (b)	23/08	71
	25/08	149
	27/08	189
Gamboertzev, Dimitrii (t)	29/08	243
Gautier, Christophe (b)	26/08	169
Geerinckx, Nele (s)	28/08	211
Germond, Melanie (s)	30/08	283
Gesualdo Consort Amsterdam	24/08	103
	24/08	109
Gintoli, Loredana (hp)	23/08	71
	25/08	149
	27/08	189
Goubioud, Serge (t)	26/08	169
Gramss, Nele (s)	24/08	103
	24/08	109
Grigorova, Snezhana (a)	29/08	243
Grigorov, Dimitar (dir)	29/08	243
Gysbregts, Luc (vn)	23/08	71
Haspeslagh, Michiel (t)	28/08	211
Heidbüchel, Goedele (s)	24/08	119
Hopchet, Aline (bfl & dul)	24/08	93
Hristov, Hristo (bar)	29/08	243
Hudson, William (t)	30/08	283
Huelgas Ensemble	30/08	271
Imboden, Stephan (b)	26/08	169
Jochens, Wilfried (t)	31/08	317
Junghänel, Konrad (al & lt)	31/08	317
Kale, Christopher (t)	30/08	255
Kartodirdjo, Renée (s)	31/08	301
Kempenaers, Cécile (s)	24/08	93
Kolacny, Stijn (zangcoach)	30/08	265
Koprinkov, Dimitar (b)	29/08	243
Koslowsky, Johanna (s)	31/08	317
Kuijken, Barthold	28/08	209
Laffillhe, Anne (s)	26/08	169
La Venexiana	29/08	233
La Zanetta	23/08	71
Le Chenadec, Raoul (a)	30/08	271
Leicher, Marleen (cor)	24/08	119
Liber unUsualis	30/08	283
Lievers, Dorien (a)	24/08	103
	24/08	109
Lièvre Picard, Vincent (t)	26/08	169
Lortie, Dominique (tr)	23/08	71
	24/08	119
Maas, Koen (sax)	27/08	179
Maeseele, Wim (lt)	26/08	157
Maire, Nicolas (t)	26/08	169
Maletto, Giuseppe (t)	29/08	233
Malfeyt, Philippe (al, lt & cis)	25/08	135
	30/08	265
Mammel, Hans-Jörg (t)	31/08	317

	datum	p.
Marchitelli, Craigh (th)	23/08	71
	25/08	149
	27/08	189
Mariën, Frauke (dans)	30/08	265
Marq, Sébastien (bfl)	29/08	225
Mauch, Monika (s)	24/08	103
	24/08	109
McLeod, Stéphane (bar)	25/08	135
Mertens, Paul (b)	28/08	211
Mezzaluna	29/08	225
Minten, Nele (a)	24/08	119
Minten, Raf (sax)	27/08	179
Moreau, Mathilde (s)	26/08	169
Naessens, Hugo (a)	24/08	119
	28/08	211
Naglia, Sandro (t)	29/08	233
Nikolova, Radostina (s)	29/08	243
Noskaiovà, Petra (s)	30/08	271
Oltremontano	23/08	71
	24/08	119
Onofri, Enrico (t)	23/08	71
	25/08	149
	27/08	189
Pagliarini, Luigi (t)	23/08	71
	25/08	149
	27/08	189
Petrova, Bistra (s)	29/08	243
Phillips, Tom (t)	30/08	271
Piccinini, Monica (s)	23/08	71
	25/08	149
	27/08	189
Pizarro, José (t)	24/08	119
Pooley, George (t)	30/08	271
Popien, Elisabeth (a)	31/08	317
Ragni, Nadia (s)	29/08	233
Rebel, Piet (sax)	27/08	179
Redon, Ludovic (t)	26/08	169
Rembeck, Christine Maria (s)	30/08	255
Renou, Poline (s)	30/08	271
Ries, Harry (tr)	23/08	71
	24/08	119
Romanesque	25/08	135
Ruigrok, Mirella (dul)	23/08	71
Russell, Fiona (cor)	24/08	119
Schmelzer, Björn (zangcoach)	30/08	265
Schreckenberger, Stephan (b)	31/08	317
Schultheiß, Margit (hp)	31/08	305
Sherwin, Doron David (cor)	23/08	71
	24/08	129
Silberstein, Maia (vn)	23/08	71
Simboli, Anna (s)	23/08	71
	25/08	149
	27/08	189
Slavova, Lilia (a)	29/08	243

	datum	p.
Sleichim, Eric (sax)	27/08	179
Smolders, Marina (s)	28/08	211
Snellings, Dirk (b)	24/08	119
	26/08	159
Somers, Lode (t)	28/08	211
Stefanova, Nedelina (a)	29/08	243
Stinders, Herman (org)	28/08	211
Stryckers, Piet (vdg)	25/08	135
	28/08	211
Swinkels, Joost (tr)	24/08	119
Termont, Lieven (bar)	24/08	119
	26/08	157
The Seven Saints	29/08	243
Todd, Nick (t)	30/08	271
Toet, Charles (baz)	28/08	211
Tsjipilska, Liliana (s)	29/08	243
Uvalieva, Silvena (s)	29/08	243
Uzunov, Ivan (t)	29/08	243
Van Altena, Marius (bar)	30/08	271
Van Berne, Harry (t)	24/08	103
	24/08	109
	31/08	305
Van de Klundert, Marco (t)	28/08	199
Van der Harst, Dick (per)	30/08	265
Van der Kamp, Harry (al & b)	24/08	103
	24/08	109
	26/08	175
Van der Ven, Walter (b)	24/08	119
	28/08	211
Vandeven, Gunther (a)	28/08	211
Van Dyck, Stéphane (t)	26/08	157
Van Elsacker, Jan (t)	24/08	119
	31/08	305
Van Heyghen, Peter (al & bfl)	29/08	225
Van Killegem, Ruth (bfl)	29/08	225
Van Laeken, René (vn)	24/08	119
Van Laethem, An (vn, vl)	24/08	119
	30/08	265
Van Laethem, Els (s)	30/08	271
Van Laethem, Katelijne (s)	25/08	135
Van Lieshout, Maurice (bfl)	30/08	255
Van Mechelen, Simen (tr & baz)	23/08	71
	24/08	119
	28/08	211
Van Mol, Sarah (s)	28/08	211
Van Nevel, Erik (al)	28/08	211
Van Nevel, Paul (al)	30/08	271
Van Opstal, Nicole (pres)	24/08	93
Van Outryve, Jan (lt)	24/08	129
	26/08	157
Van Stade, Koen (t)	24/08	119
Van Volsem, Els (z, hp & draailier)	30/08	265
Vassilev, Boian (t)	29/08	243
Vereertbrugghen, Liesbet (reg)	30/08	265

	datum	p.
Verhelst, Kris (org & kl)	23/08	71
	24/08	119
	24/08	129
Voss, Henning (a)	31/08	317
Vrijdag, Ludy (a)	31/08	301
Watillon, Sophie (vdg)	25/08	135
Weser-Renaissance	31/08	305
Wijers, Hans (bar)	28/08	199
Wijnen, Ilse (beeld, docent)	30/08	265
Wolfert, Hendrik-Jan (vne)	28/08	211
Wouters, Ghislaine (vn)	24/08	119
Zefiro Torna	24/08	93

proximus
BELGACOM MOBILE
BUSINESS CENTER

Muziek brengt mensen dichterbij.
Proximus ook.

tobie de prins
Kwaliteit in alle Toonaarden

tobie de prins | Sint-Katelijnevest 30 – 32 | 2000 Antwerpen
tel 03 231 88 73 | fax 03 232 48 46 | www.tobiedeprins.be